

VIIPURIN
SUOMALAISEN KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

11

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
11

HELSINKI 1996

ISBN 951-96575-2-5
ISSN 1236-4304

Lappeenrannan Kirjapaino

Edellisten Toimitteita-niteen ilmestymisestä on kulunut kokonaista neljä vuotta, koska väliin on sijoittunut prof. Jouko Teperin teos Karjalan Liiton taisteluvuodet 1940–1960. Nyt käsillä oleva nide sisältää monia artikkeleita Viipurista, useimmat Seuramme jäsenten kirjoittamia. Niistä ensimmäiset käsittävät Seuramme 150-vuotisjuhlaa 7.9.1995. Teoksen jälkipuoliskon muodostaa kuvaus Viipurista v. 1899, joka merkittävästi lisää tietojamme 1800-luvun jälkipuoliskon viipurilaisten elämänvaiheista ja jonka henkilöiden identifioinnissa prof. Sven Hirn on nähnyt suuren vaivan. Toimitustyöstä on huolehtinut allekirjoittanut.

Helsingissä, 21.2.1996
Erkki Kuujo

SISÄLLYS

ALKUSANAT.....	3
VIIPURIN SUOMALAISEN KIRJALLISUUSSEURAN 150-VUOTISJUHLAN VALMISTELU JA VIETTO 7.9. 1995, Ilkka Korhonen	5
VIIPURIN SUOMALAINEN KIRJALLISUUSSEURA 150-VUOTIAS 7.9. 1995, Erkki Rautvuori.....	9
VIIPURIN SUOMALAISEN KIRJALLISUUSSEURAN KOLME VIIMEISTÄ VUOSIKYMMENTÄ 1965–1995, Erkki Kuujo	14
KOULUTALON VIHKIÄISET VIIPURISSA V. 1885, Erkki Rautvuori	25
BORIS SIRPO VIIPURIN MUSIIKKIELÄMÄSSÄ, Kalevi Tilli.....	28
VIIPURIN KANSAINVÄLINEN ILME, Per Erik Floman	45
VIIPURIN KAUPUNGIN HOITOKUNNAN VAIHEET 1942–1948, Erkki Kuujo.....	62
GUSTAF GUSTAFSSON KÄVELYLLÄ WIIPURISSA, Sven Hirn	82

Ilkka Korhonen

Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseuran 150-vuotisjuhlan valmistelu ja vietto 7.9.1995

Vuoden 1995 vuosikokouksessa (17.5.1995) valittiin juhlatoimikunta. Siihen nimettiin hallituksen jäsenten lisäksi kirjailija Aarni Krohn, sisustusarkkitehti Hannele Helkama-Rågård ja rehtori Aimo Purhonen. Juhlatoimikunta piti kaikkiaan kuusi kokousta: 14.3. ja 7.4. ravintola Holvarissa, 25.4. Valkoisessa Salissa, 17.5. ja 5.6. ravintola Servietissä sekä 6.9. jälleen Valkoisessa Salissa.

Juhlapaikaksi suunniteltiin ensiksi Yliopiston pientä juhlasalia, mutta lopulta päädyttiin eräitten muittenkin vaihtoehtojen jälkeen Helsingin kaupungin Valkoiseen Saliin. Sen yhteyteen oli helppo järjestää kuohuviini- ja kahvitarjoilu sekä myös ohjelmaan tuleva teatteriesitys.

Ohjelma oli saatu lopulta muotoonsa 17.5. kokoukseen mennessä. Eri ohjelmanumeroiden esittäjien hankkiminen oli jaettu tehtäväksi toimikunnan jäsenille. Tällöin kävi ilmi, että juhlapuhujaksi sovitettu henkilö oli ilmoittanut, ettei hän katsonut voivansa pitääkään ko. juhlapuhetta. Juhlaesitelmän pitäminen jäi näin ollen esimiehen tehtäväksi.

Juhlaan päätettiin kutsua, paitsi kaikki Seuran jäsenet, sen kanssa yhteydessä olleiden yhdistysten johtohenkilöt ja lisäksi harkinnan perusteella sellaisia yksityishenkilöitä, joiden toiminta tavalla tai toisella liittyi Seuran vaiheisiin. Kutsu lähetettiin mm. viipurilaissyntyiselle Tasavallan Presidentille ja Karjalasta kotoisin olevalle Eduskunnan puhemiehelle, mutta kumpikaan ei voinut tilaisuuteen saapua. Kahdelle hengelle tarkoitettuja kutsuja lähetettiin yhteensä 96 kpl. Kutsujen painatus ja lähettäminen heinäkuun lopussa sekä muun rekvisiitan hankkiminen oli sihteerin ja rahainvartijan huolena. Esimies järjesti juhlan videoinnin. Kahvitilaisuuden ja kuohuviinitarjoilun järjestämisestä tehtiin sopimus Scala Cateringin kanssa samoin kuin vaatesäilytyksestä.

Juhla pidettiin suunnitelman mukaisesti torstaina 7.9.95 alkaen klo 18.05. Tilaisuutta oli saapunut seuraamaan kaikkiaan lähes sata henkeä. Ennakoilmoitautuneita oli yhteensä 88. Seuran jäseniä ilmoittautuneista oli 24. Juhla voidaan katsoa onnistuneeksi vieraiden palautteista päätellen.

Lehdistöä yritettiin kiinnostuttaa asiaan ottamalla yhteyttä Karjalaan, Helsingin Sanomiin, Etelä-Suomen Sanomiin sekä Hufvudstadsbladetiin. Myös radioon ja

Seuramme 150-vuotisjuhlaan osallistujia, vasemmalta fil.maisteri, rouva Raija Majamaa, Viipurilaisen osakunnan inspektori prof. Vesa Majamaa, seuramme esimies metsänhoitaja Erkki Rautvuori, Karjalan Liiton puheenjohtaja Markku Laukkanen, rehtori Aimo Purhonen ja laulajatar Ritva Auvinen.

molempiin TV-yhtiöihin tiedotettiin asiasta. Tiedotusvälineitä varten laadittiin lyhyt selostus Seuran vaiheista.

Lehdistön suhtautumisesta voidaan todeta seuraavaa: Karjala-lehti oli luonnollisesti aktiivisin. Juhlaan saapunut toimittaja haastatteli esimiestä. Lehti julkaisi Seuran vaiheista kertovan artikkelin ennen juhlaa (31.8.95) ja selostuksen juhlan kulusta 14.9.95. Lisäksi jälkimmäisen numeron toinen pääkirjoitus käsitteli Seuran toimintaa.

Myös Etelä-Suomen Sanomat haastatteli esimiestä ja julkaisi kirjoituksen Seuran juhlapäivänä 7.9.95. Helsingin Sanomat oli madaltanut kynnystään ja julkaisi 11.9.95 kirjoituksen Seuran toiminnasta ja erityisesti Adam Wilken testamenttivaroin perustetun koulun ja sen opettajan J.H. Erkon vaiheista. Wiborgs Nyheter, jonka päätoimittaja osallistui juhlan viettoon, julkaisi numerossaan 7. tammi-kuuta 1996 artikkelin Seuran historiasta ja toiminnasta.

Kynnys radioon ja televisioon oli liian korkea.

Juhlan kustannukset olivat 32.915 mk, mikä ylitti 3.000 markalla etukäteisarvion 30.000 mk.

Mieskuoro "Viipurin Lauluveikot" esiintyy.

Juhlan ohjelma

Alkusoitto	Sibelius-akatemian kvartetti	10 min
Avaussanat	Jaakko Paavolainen	5 min
Lausuntaa	Ritva Ahonen – Eino Leino: Viipuri – Jaakko Juteini: Höyrylaiva Viipurissa 1839 – Unto Kupiainen: Viipurin linnan lippu – P. Mustapää: Satakieli Monrepoossa – Eeva-Liisa Manner: Muiston pysyvyys	10 min
Mieskuorolaulua	Viipurin Lauluveikot joht. Jarmo Lehto (40 laulajaa) solisti Esko Ruuhonen – Terve Suomeni maa – Kaunehin maa – Laatokka	15 min
Juhlaesitelmä	Erkki Rautvuori	20 min

Kohtaus Aarni Krohnin näytelmästä "Ikuinen Viipuri".

Yksinlaulua	Ritva Auvinen – Kylänlahdella – Kullannuppu – Karjalan törmäsill' – Karjalan kunnailla	10 min
Juhlat Viipurissa v. 1856 – osa Aarni Krohnin näytelmäsarjasta Ikuinen Viipuri	Karjalainen Näyttämö ohj. Paavo Liski	15 min
Tervehdykset	Yhteisöt – SKS – Karjalan Liitto – Viipurilaisjärjestöt – Viipurilainen Osakunta	10 min
Karjalaisten Laulu	Yleisö	3 min

Erkki Rautvuori

Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura 150-vuotias 7.9.1995

Juhlaesitelmä

Kunnioitetut juhlavieraat,

Olemme kokoontuneet tähän saliin viettämään Viipurin Suomalaisen kirjallisuusseuran 150-vuotisjuhlaa. Tämä Seura on viettänyt pitkät ajat niin matalan profiilin elämää, ettei Teistä arvoisat kuulijat monikaan tunne tätä yhdistystä. Tästä syystä – saatuani tämän puheenvuoron – katson olevan aihetta kertoa jotain Seuran synnystä ja sen elämänvaiheista.

Seura on perustettu nimensä mukaisesti Viipurissa. Mutta minkälainen oli Viipuri Seuran perustamisaikoihin? Se oli syrjäinen suuren valtakunnan takamailla sijaitseva rajakaupunki ja sellainen se on valitettavasti jälleen parhaillaankin. Asukkaita kaupungissa oli silloin 4400 ja lisäksi noin parituhatta venäläistä sotilasta.

Viipuri oli tällöin jo päässyt ns. Vanhan Suomen valtakuntaan liittämissä kautta v. 1812 entisen emämaansa yhteyteen. Se alkoi kehittyä ja yhdistyä muuhun Suomeen yhä paremmin ja Snellmanin herättämät suomalaisuusaatteet löysivät tiensä kaupunkiin.

Näissä olosuhteissa tapahtui, että syyskuun 7. päivänä täsmälleen 150 vuotta siten kokoontui joukko ”suomenkielen lempijöitä” Viipurin ruotsinkielisen kimnaasin opettajainhuoneeseen perustamaan Viipurin Suomalaista Kirjallisuusseuraa. Perustajia oli 14, joista enemmistö eli kahdeksan oli kimnaasin lehtoreita, joiden äidinkieli oli ruotsi. On sanottu, että kimnaasin opettajakunta oli suomalaisuustalijoiden etujoukko Itä-Suomessa.

Laadittiin säännöt, joiden mukaan tarkoitus oli sama kuin Helsingissä 14 vuotta aiemmin perustetulla vastaavanlaisella seuralla. Ensimmäisen pykälän mukaan ”Seura tarkoittaa kotimaisen kirjallisuuden kartuttamista, Suomen kielen hoitoa ja yleisempää harjoittamista sekä hyödyllisten suomenkielisten kirjain pranttäytämistä”. Säännöissä on ehdoton määräys, että ”Seuran protokollat kirjoitettakoot suomeksi, jolla kielellä asian keskusteleminenkin tapahtukoon”. Helsingiläis seura ei ollut näin ehdoton säännöissään.

Seuramme esimies metsänhoitaja Erkki Rautvuori juhlaesitelmää pitämässä.

Kun keisari armossaan oli hyväksynyt säännöt ja myöntänyt Seuralle toimiluvan, saattoi se näin rekisteröityneenä aloittaa toimintansa. Ensimmäisenä tehtävänä se halusi ilmoittaa olemassaolostaan helsinkiläiselle seuralle ja solmia ystävälliset suhteet tähän vanhempaan seuraan. Vuorovaikutus muodostuikin varsin vilkkaaksi, vaikka viipurilaisseura ei liittynytkään alaosastoksi helsinkiläisseuraan, joka olisi näin halunnut. Nyt saatettiin ryhtyä jäsenmäärän lisäämiseen ja vuoden 1846 päättyessä jäseniksi oli kutsuttu 446 henkilöä. Näistä oli pappissäätyisiä 95, maallissäätyisiä 65 ja talonpoikia 99 henkilöä.

Seuran perustaminen huomattiin myös maan rajojen ulkopuolellakin siten, että arvovaltainen tarttolainen yhdistys "Die gelehrte estnische Gesellschaft" ehdotti yhteistoimintaa ja lahjoitti toimittamiaan kirjoja. Yhteydenpitoa jatkettiin, mutta pitkäaikaiseen yhteistyöhön ei päästy.

Perustamistoimenpiteisiin liittyi sen ajan tärkeänä osana Seuran sinetin eli pitsierin hankkiminen. Tämän välttämättömyyskapineen, jonka valmisti maalari Rademacher, Te näette nyt tässä salissa. Se kuvaa "Väinämöistä istuvana ja kanteletta vasempaa käsivartta vasten nojaten". Pitsieri pelastui sodasta, mutta on valitettavasti jälleen joutunut kadoksiin.

Seuran ensimmäisistä virkailijoista mainittakoon lyhyesti, että esimieheksi valittiin itseoikeutetusti Jaakko Juteini ja rahainvartijaksi Adam Wilke, mutta kumpikaan ei suostunut ottamaan tointa vastaan korkeaan ikään ja sairaalloisuuteen vedoten. Uudessa kokouksessa valittiin esimieheksi hovioikeuden asessori, ”täh-timies” J.E. Bergbom, joka oli suomalaisen teatterin perustajan Kaarlo Bergbo-min isä. Varaesimieheksi tuli lehtori K.H. Ståhlberg ja sihteeriksi kimnaasin apu-lainen K.H.J. Ignatius, jota on veikattu Seuran syntysanojen lausujaksi.

Kahden vuoden kuluttua Bergbom vedettiin Helsinkiin ja uudeksi esimieheksi tuli Viipurin läänin entinen kuvernööri, hovioikeuden presidentti kreivi Carl Gus-taf Mannerheim, Suomen marsalkan isoisä. Hän sanoi, ettei ole fennomaani, mut-ta on suomalainen. Mainittakoon sivumennen, että hän harrasti hyönteistiedettä ja erityisesti kovakuoriaisia.

Varsinaisen näkyvän toimintansa Seura aloitti kirjankustantajana. Tässä toi-minnassa lähdettiin tyvestä puuhun ja ensimmäiseksi kustannettavaksi otettiin aa-pelus, tämä ”rahvaan kirjatolkkuu edistävä suomalainen aapiskirja”. Tämä liike-toimi voidaan katsoa parhaiten menestyneeksi yritykseksi Seuran koko historias-sa. ”Viipurin aapinen” levisi ympäri maan ja siitä oli otettava 16 painosta eli 450.000 kpl.

Näin seuran omaisuus alkoi vähitellen kasvaa, mutta toiminnan varsinaisen li-säämisen teki mahdolliseksi Seuran jäsenen Adam Wilken testamentti, jossa Seu-ra määrättiin melkoisten testamenttivarojen hoitajaksi tarkoituksella perustaa ”köy-hän kansan koululaitos, jossa kuulukoon aina vain suomen kieli”. Näitä varoja Seura joutui usein lainaamaan omiinkin tarkoituksiinsa.

Sitten tuli pahamaineinen vuoden 1850 kieliasetus tarkoituksenaan tukahduttaa suomenkielinen kirjallisuus, ja Itämainen sota, jotka yhdessä lamaannuttivat Seu-ran koko toiminnan. Eivätkä palkatonta työtä tekevien lehtorien ja pastorien lii-kiemiestaidot pystyneet taloudellista toimintaa hoitamaan. Erikoisuutena on mai-nittava, että rahallisessa ahdingossa oleva Seura auttoi vielä heikommissa ase-massa olevaa helsinkiläistä sisarseuraa ostamalla 300 hopearuplalla mainitun seu-ran kustantamaa Ruotsalais-suomalaista sanakirjaa (1852).

Kun lama alkoi väistyä ja kieliasetustakin ruvettiin soveltamaan lievemmin, uusi sihteeri A.G. Corander pani vauhtia Seuran toimintaan. Wilken kouluasioiden sel-vittely antoi paljon työtä ja aiheutti ristiriitaisuuttakin. Toisena kohteena oli pitä-jänkirjastojen perustaminen. Tällöin on mainittava kirjastomiesten Juho Pynni-sen, A.J. Europaeuksen ja Johannes Alfthanin nimet. Kolmantena kohteena oli sa-nomalehti ”Otavan” perustaminen 1860, sillä kaupungissa oli jo melkoisesti suo-menkielistä väestöä ja muutenkin kaikkihan ymmärsivät suomea – ainakin joten kuten. Kolmen vuoden kuluttua lehti jouduttiin lakkauttamaan sensuurin, posti-taksojen, vähäisen työvoiman sekä talousasioiden tuntemattomuuden vuoksi.

Tätä hyvää kautta kesti seitsemisen vuotta. Sitten alkoi vähittäisen taantumisen kausi. Saatiin huonoja satoja, tuli suuret nälkävuodet ja niiden seurauksena raha-pula ja talouslama. Niukat rahat tarvittiin jauhoihin eikä niitä riittänyt kirjoihin. Seuran kustannustoiminta suuntautui näytelmiin, joita kustannettiin 8 kpl tosin tappiota tuottaen. Tappiot maksoi kuitenkin lupauksensa mukaisesti kauppaneuvos Johan Parviainen Jyväskylästä. Voidaan mainita, että kustannettuihin näytel-miin kuului Kiven ”Lea”, mutta ”Seitsemään veljekseen” eivät resurssit riittäneet.

Kustannustoiminnan lopettamiseen johtanut kohtalokas päätös tehtiin v. 1880. Tällöin päätettiin ottaa käännettäväksi ja kustannettavaksi A. E. Nordenskiöldin teos ”Vegan matka Euroopan ja Aasian ympäri”. Nordenskiöld itse ennusti, ettei

tämä ole seuralle mikään hyvä "ahvääri". Valitettavasti hän olikin oikeassa ja Seura joutui ylenmääräisesti velkaan, mikä painoi sen taloutta aina Talvisotaan saakka. Kustannustoiminnan lopettamispäätös olikin ehkä oikea, sillä näihin aikoihin astuivat esiin suuret kustannusliikkeet, joiden kanssa Seuran epäkäytännöllinen johto ei olisi pystynyt kilpailemaan. On kuitenkin todettava, että sinä aikana, jolloin suomenkielisen kirjallisuuden kustantajia oli harvassa, Seuran kustannustoiminta täytti tärkeän tehtävän.

Näihin aikoihin alkanutta ja Talvisotaan päättynyttä ajanjaksoa Seuran historian kirjoittaja Kauko Kyyrö kutsuu Prinsessa Ruususen unen ajaksi. Tällä hän tarkoittaa sitä, että vaikka toimintaa ja hyvää tahtoa oli, tulokset jäivät vähäisiksi ja supistuivat vain entisen perinnön hoitamiseen. Tältä kaudelta voidaan mainita Mikael Agricolan patsaan aikaansaaminen ja neljän stipendin antaminen lahjoitusmaaoloja kuvaavien tarinoiden muistiin merkitsemiseksi. Keräyksen tulokset ovat säilyneet.

Tänä aikana tapahtui myös Wilken koulun lakkauttaminen. Koska Seuran keskeisin ja suuritöisin toiminta kytkeytyi tähän kouluun, on paikallaan kertoa lyhyesti Wilken testamenttivarojen käytön vaiheet.

Saatuaan testamenttivarat käyttöönsä v. 1849 Seura havaitsi, että niiden korot eivät riittä koulun perustamiseen ja ylläpitoon niin kuin testamentti määräsi. Sen tähden päätettiin ryhtyä varoja kartuttamaan lainaustoiminnalla. Toiminta onnistuikin niin hyvin, että kaksiluokkainen koulu voitiin perustaa v. 1860 Viipurin kaupunkiin. Nimeksi tuli "ikuisiksi ajoiksi Wilken alkeiskoulu käytännöllisiä tieteitä varten". Puuttumatta tarkemmin koulun sisäisiin vaiheisiin voidaan mainita, että koulun pitkäaikaisin johtaja oli opettaja J.H. Erkkö, joka tuli paljon tunnetummaksi runoilijana ja suomalaisuusmiehenä. Koulu oli toiminnassa 33 vuotta, jonka jälkeen se lakkautettiin v. 1893. Syynä lakkauttamiseen oli kansakoululaitoksen kehittyminen. Niinpä Viipurissakin oli 10 kansakoulua, jotka antoivat yhteiskunnan kustannuksella samaa opetusta kuin Wilken koulu, joka kärsi näin ollen suurta oppilaskatota. Koulu oli tullut tarpeettomaksi.

Samoin aikoihin alkoi kansanopistoaate levitä maahan. Niinpä Seura päätti muuttaa koulun kansanopistoksi, mutta varat tähän eivät riittäneet. Seura sai Senaatilta luvan jäädyttää rahavarat 10 vuodeksi kasvamaan korkoa korolle. Lupa uusittiin jälleen 10 vuodeksi. Monien vaiheiden jälkeen päästiin niin pitkälle, että v. 1914 ostettiin opistoa varten kolmen hehtaarin tila Lappeen pitäjältä Vainikkalan kylästä. Tuli I maailmansota, tuli vapaussota, tuli Talvi- ja Jatkosodat. Kansanopistoa ei lopultakaan saatu perustetuksi. Nytemmin Wilken rahaston varat ja Seuran varat on yhdistetty käytettäväksi yhteisesti, sillä on katsottu, että kummankin säännöt ovat samoja päämääriä tarkoittavia. Kirjanpidossa kuitenkin varat esiintyvät jaettuina siten, että Wilken osuus on 78 % ja Seuran 22 %.

Ruususen unen aikana toiminta oli lamassa. Useina vuosina pidettiin vain vuosikokous. Erittäin hyvän työn Seura teki myöntäessään varoistaan ja Wilken rahastosta lainoja eri oppilaitosten opiskelijoille. Tiedän tässäkin salissa olevan itseni lisäksi sellaisia henkilöitä, jotka ovat saaneet opiskelulainaa Seuralta.

Tuli sitten marraskuun 30. päivä 1939, mikä lopetti Ruususen unen yhdellä iskulla. Seura menetti kotikaupunkinsa, maakuntansa, suurimman osan rahavaroistaan sekä arkistonsa ja kirjastonsa. Jäsenistö hajautui ympäri maata ja Seura joutui huutolaispojan asemaan. Myöhemmin onnistuttiin saamaan takaisin annettuja, mutta inflaation syömiä lainoja. Seura alkoi sijoittaa säästyneitä varojaan pörs-siosakkeisiin talousasioita ymmärtävien rahainvartijain johdolla. Näin varat vä-

hitellen lisääntyivät siinä määrin, että saatettiin myöntää apurahoja. Näitä saivat Lappeen Maamieskoulu, Viipurilainen osakunta, Kanneljärven kansanopisto, Karjalan Yhteiskoulu ja Viipurin kaupungin historiakirjoitus, joka oli Viipuri-säätiön harteilla.

Sotien aikana asiapaperit hävisivät niin tarkkaan, että yhtään sääntökappaletta ei ollut löydettävissä. Lopulta sellaisen lahjoitti sisarseura Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Sääntöjä jouduttiin kohta korjailemaan, sillä Seuran nimi ei ollut Paasikiven linjan mukainen. Muutoksen jälkeen Seura ei ollut enää ”Viipurin” vaan ”viipurilaisten” seura. Tosin nimi on jälleen saatu alkuperäiseksi.

Kauko Kyyrön kirjoittama historia päättyy vuoteen 1965, jolloin Seura oli 120-vuotias. Tämän jälkeiseltä 30 vuoden ajalta, mikä päättyy tänä vuonna, historiaa on kirjoittanut professori Erkki Kuujo. Kirjoitus ilmestyy painettuna sarjan seuraavassa Toimitteessa n:o 11.

Tältä viimeisimmältä ajalta voidaan kertoa, että Ruususen torkahdusta kesti vielä kymmenkunta vuotta, jona aikana toimintaa oli lähinnä vain rahainvartijalla. Vuonna 1974 toiminta alkoi jälleen elpyä. Laadittiin pitkän tähtäyksen ohjelma, jonka pääkohteina olivat Viipurin kaupungin historian ja omien teosten julkaiseminen. Kaupungin 5-osainen historia on jo valmis.

Omien teosten julkaisua valmistelemaan ja suunnittelemaan asetettiin 1975 Viljo Nissilän johdolla toimikunta. Tämä ehdotti, että ryhdytään julkaisemaan vuosikirjan tapaista teosta, mikä ilmestyisi aina tarpeen mukaan. Sen nimeksi tulisi ”Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita”. Sisältönä tulisi olemaan Viipurin ja sen ympäristön vaiheisiin liittyvien asioiden ja muistojen taltioiminen eri aloilta. Tämän kirjasarjan julkaiseminen on lähtenyt hyvin käyntiin ja rahatkin ovat julkaisuihin riittäneet, vaikka kustannustoiminta onkin ollut reippaasti tappiollista. Pääomaa on jouduttu syömään, kuten aikanaan pastori-lehtorikaudella.

Toimitteiden ensimmäinen numero ilmestyi painosta 1976 ja kohtalaista ylpeyttä tuntien on todettava, että tähän mennessä 10 numeroa on julkaistu ja 11. on tekeillä. Painettua tekstiä on yhteensä 2.136 sivua, joten pelastetuksi on saatu melko paljon tietoutta, mikä olisi muuten kadonnut.

Tämän lisäksi Seura on kustantanut Jouko Teperin kirjoittaman Karjalan Liiton historian vuodet 1940–1960. Huomattavasti suurempi menekki kirjamarkkinoilla olisi kyllä paikallaan.

Näin olen yrittänyt lyhyesti esitellä Teille, arvoisat kuulijani, juhlivan Seuran elämän vaiheet. On helposti havaittavissa, että aika on ajanut ohi niiden aatteiden, joiden varaan Seura aikanaan perustettiin. Onhan suomen kieli tätä nykyä tasavertainen Euroopan suurkielten rinnalla. Ei kuitenkaan voitane kieltää, etteikö Seurallla olisi ollut elämänsä alkupuolen taipaleella jotain vaikutusta oman aikansa suomalaisuustaisteluun Viipurin, Karjalan Kannaksen ja Etelä-Karjalan alueilla. Joutuihan Seura jo heti perustamisen jälkeen kielenneuvonta- ja tarkistustyöhön, mm. lakitermien suomenkielisten muotojen harkitsemiseen. Tämän tapaista ulospäin näkymätöntä toimintaa Seuran jäsenet joutuivat tekemään useita vuosikymmeniä.

Kun yhteiskunta kehittyä ja muuttuu, olisi sen jäsentenkin muututtava. Kenties Seuramme on ollut tässä suhteessa hidas, mutta nähdäkseni tämä viimeisin nousukausi, vaikkakin resursseiltaan vaatimaton, osoittaa hyvää positiivista suuntaa.

Älkäämme unohtako, että Viipurin vanhin rekisteröity suomalainen yhdistys on yhä olemassa ja porskuttaa reippaasti eteenpäin.

Erkki Kuujo

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran kolme viimeistä vuosikymmentä 1965–1995

Vuonna 1965 julkaisi seuramme varaesimies, Tampereen yliopiston kirjallisuuden historian professori Kauko Kyyrö Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran 120-vuotishistoriana 207-sivuisen teoksen ”Tuulta ja tyynyä. Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura 1845 – 1965” (Acta Universitatis Tamperensis ser. B vol. 3). Seuraavasta ajanjaksosta 1965 – 1995 on tähän toimitteiden niteeseen kirjoittanut suppean katsauksen Erkki Kuujo, joka on v:sta 1981 alkaen ollut seuran hallituksen jäsen. Pääasiallisina lähteinä ovat olleet yhdistyksen vuosikertomukset ja hallituksen pöytäkirjat.

Entisellä pohjalla 1965–1973

Edellä oleva otsikko tarkoittaa sitä, että seura noina vuosina toimi parina edellisenä vuosikymmenenä vakiintuneiden suuntaviivojen pohjalla. Sitävastoin johdossa tapahtui useita henkilövaihdoksia. Traagillisin oli esimiehen Arvo Inkilän kuolema auto-onnettomuudessa Mannerheimintielle 9.9.1965, kun hän oli palaamassa seuran asioissa rahavarainhoitaja J. Kivi-Koskisen luota. Jälkimmäinen sairastui muutama kuukausi myöhemmin ja kuoli 17.1.1966. Vuoden 1966 alussa pidetyssä vuosikokouksessa valittiin uudeksi esimieheksi pitkäaikainen sihteeri (v:sta 1949) maisteri Eino Parikka, jonka entistä tehtävää hoitamaan tuli opettaja Aili Jääskeläinen (sihteerinä 1966–1975). Samassa vuosikokouksessa valittiin uudeksi rahavarainhoitajaksi talousneuvos Mikko Pulkkinen, joka hoiti tehtävänsä kuolemaansa 15.7.1974 asti. Kun maisteri Parikka muutti pois Helsingistä, tuli uudeksi esimieheksi varatuomari Ville Teivonen (vuodet 1972–1973).

Näinä aikoina vuosikokoukseen saapui vain kymmenkunta jäsentä – esim. v. 1969 vain kuusi, joista kaksi hallituksen ulkopuolelta. Tärkein tehtävä oli rahavarainhoitaja Pulkkisella, joka käytti käteisvaroja osakkeiden ostoon. Inflaation edetessä jo varhemmin hankittujen osakkeiden arvo nousi. Lisäksi seuralla oli pankkitalletuksia, obligaatioita, debenttuureja ja myöntämistään lainoista korkotuloja. Näin seuran omaisuustase nousi v:n 1966 167 659 mk:sta v:n 1973 681 313 mk:aan. Seura oli jo v. 1954 myöntänyt Lohjalle siirtyneelle Kanneljärven kansanopistolle, jonka oppilaiden enemmistö oli vielä tuolloin Karjalan kannakselta,

rakennuslainan, johon v. 1966 liitettiin indeksiehto. Seuraavana vuonna opisto sai 75-vuotisjuhlansa kunniaksi anteeksi lainan senvuotisen kuoletuksen ja koron, vuonna 1973 samanlaisen edun, kunnes v. 1975 jäljellä oleva velka annettiin anteeksi.

Näinä vuosina seura jakoi apurahoja Lempi Jääskeläisen seuralle, Etelä-Karjalan nuorisoseurapiirille (mm. "Karjalan Aamu" -lehden julkaisuun) ja Torkkelin killalle.

Pöytäkirjoihin sihteeri on merkinnyt useita ehdotuksia – passiivimuodossa – yhdistyksen varojen käytöstä ilman että olisi päätetty niiden toteutuksesta. Näin v:n 1967 vuosikokouksessa ehdotettiin, että seura jakaisi jonkin summan stipendeinä esimerkiksi Adam Wilken sukulaisille tai sitten lainoiksi opiskelijoille, varsinkin viipurilaiseen osakuntaan kuuluville. – V:n 1969 vuosikokouksessa kouluneuvos Aarne Huuskonen esitti seuran yhdeksi tavoitteeksi viipurilaisten kirjailijoiden elämäkerraston, minkä ehdotuksen hän uusi v. 1971 – nyt hallituksen jäsenenä. – V:n 1973 vuosikokouksessa ehdotettiin Wilken elämäkerran kirjoittamista, mutta pian todettiin, että tri Jouko Teperi oli kirjassaan Viipurin suomalaisuusliikkeestä käsitellyt laajasti Wilkeä. Samoin esitettiin, että seura ryhtyisi keräämään erityisesti viipurilaisia kaskuja.

Näinä vuosina vahvistui jo aikaisemmin tehty päätös, että seuran varoista kuuluu Wilken testamenttirahastoon 78 % ja seuran omaan rahastoon 22 %.

Erkki Hämäläisen ja Viljo Nissilän johdolla ryhdytään julkaisemaan toimitteita -sarjaa 1974–1983

Vuoden 1974 vuosikokouksessa valittiin esimieheksi uudelleenvallinnasta kieltäytyneen varatuomari Teivosen tilalle hovioikeudenneuvos Erkki Hämäläinen. Heti keväällä ryhdyttiin selvittämään Wilken testamentin määräysten toteuttamista muuttuneissa olosuhteissa. Hämäläisen ja oikeusneuvos Uno Halttusen yhteistyön tuloksena valmistuneen muistion perusteella ylimääräinen jäsenkokous 13.5.1974 totesi, että seura voi vapaasti käyttää Wilken rahaston varoja Wilken testamentin hengessä ja seuran omien sääntöjen mukaisesti karjalaisen kulttuurielämän edistämiseksi huomioonottaen entisen Viipurin kaupungin lisäksi Etelä-Karjalan ja entisen Kannaksen.

Kirjallisuusseuran hallituksen kokouksessa 27.3.1974 varaesimies Nissilä totesi, että Karjalaisen kult-

Toimitteita-sarjan ideoija ja kuuden ensimmäisen osan toimittaja sekä usean laajan artikkelin kirjoittaja prof. Viljo Nissilä

tuurin edistämissäätiö on pitänyt huolta kansatieteellisen muistitiedon keräämisestä Pohjois-Karjalassa. Sen sijaan Kannas oli jäänyt aivan lapsipuolen asemaan. Nyt olisi Wilken rahaston turvin vielä viimeinen hetki kerätä aineistoa – mm. paikannimistöä – Viipurin Karjalasta rajoina Virolahti, Luumäki ja Lappeenranta. Kokouksen sihteeri ei ole merkinnyt pöytäkirjaansa, miten hallitus suhtautui tähän ehdotukseen, mutta joka tapauksessa toukokuun kokoukseen valmistui pitkän tähtäyksen varainkäyttösuunnitelma, jossa yhtenä kohtana oli ”Viipurin vuosikirja”, joka käsittäisi edellämainitun alueen (Ruokolahdelle asti); 10 vuodeksi tarvittaisiin vuosittain 30 000 markkaa.

Vuoden 1975 vuosikokousta edeltävään hallituksen kokoukseen oli vuosikirjan suunnittelutoimikunta saanut valmiiksi esityksensä: vuosikirjan tehtävä oli vaalia Viipurin vaiheisiin liittyviä muistoja. Levikki suunniteltiin ilmaisjakeluna yliopistoille, korkeakouluille, opistoille, kirjastoihin sekä viipurilaisille yhteisöille ja yksityisille, muille kaavailtiin myyntiä. Suunnitelma hyväksyttiin vuosikokouksessa, jossa valittiin julkaisutoimikunta puheenjohtajanaan prof. Nissilä ja sihteerinä metsänhoitaja Erkki Rautvuori.

Syksyllä 1975 lähetettiin kirjoituspyyntö useille tutkijoille, joille luvattiin sama palkkio kuin mitä paikallishistoriallinen yhdistys suositteli pitäjänhistorioille. Määräaikaan 31.5.1976 mennessä saapui seuralle kolme kirjoitusta: Sven Hirnin Viipurin puistoja käsittelevä ”Vihantaa Viipuria” (painettuna 35 s.), Viljo Nissilän

100-vuotias prof. Otto-I. Meurman, uutera kirjoittaja Toimitteita-sarjaan.

"Suomen Karjalan ortodoksinen nimistö" (130 s.) ja Otto-I. Meurmanin "Viipurin arkkitehdit". Sarjan nimeä oli vaikea keksiä, kunnes sille 15.9. 1976 hyväksyttiin "Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita". Kaksi ensinmainittua artikkelia julkaistiin v. 1976 niteenä 1 ja Meurmanin teksti seuraavana vuonna niteenä 2. Ensimmäisen niteen alkusanoissa määriteltiin toimitteiden ala seuraavasti: "Toimitteisiin otetaan kirjoituksia kirjallisuuden, historian, henkilöhistorian, arkeologian, kansatieteen, kansanrunouden, nimistöntutkimuksen ym. aloilta sekä karjalaisten seurojen ja yhdistysten historiikkeja ja toimintakertomuksia ja muita karjalaisia teemoja. Kun Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiön toiminta, myös julkaisutoiminta, on kohdistunut ja kohdistunee pääasiassa Pohjois-Karjalaan ja luovutettuun Laatokan Karjalaan, Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura päätti pyytää toimitteisiinsa kirjoituksia lähinnä Etelä-Karjalasta sekä luovutetuista Viipurin ja Käkisalmen Karjalasta (Karjalan kannakselta)." Painosmääräksi määriteltiin 1000 kpl. Vapaakappaleiden määrä pysyi kohtuuden rajoissa, n. 25 kappaletta. – Kolmas osa seurasi v. 1978; kuten liiteluettelosta ilmenee, kirjoittajia siinä oli toistakymmentä. Laajin oli Viljo Nissilän 80-sivuinen "Viipuri nimistön valossa".

Näistä kolmesta vain nide 2 (Meurmanin arkkitehti-julkaisu) osoittautui taloudellisesti kannattavaksi; siitä otettiin v. 1985 uusi painos. Painatuslaskujen (23 531, 27 455 ja 32 352 mk) lisäksi oli maksettava kirjoituspalkkiot, mikä nosti kustannuksia noin kolmanneksella.

Lisäksi v:sta 1974 alkaen avustettiin Viipurin kaupungin historian kirjoittamista; tuo hanke oli Torkkelin säätiön vastuulla. Tässä tilanteessa seuran oli myytävä osakkeitaan n. 40 000 markan edestä ja toimitteissa pidettiin vuosina 1979 ja 1981 tauko.

Prof. Nissilän johdolla ilmestyivät vuosina 1980, 1982 ja 1983 niteet 4–6 (vrt. liiteluetteloa). Niistä niteessä 4 oli usean lyhyen artikkelin lisäksi Helsingin yliopiston Suomen historian graduna valmistunut Leena Laineen "Wilken koulu Viipurissa" 90-sivuisena. Näin oli seuran 1800-luvun jälkipuoliskon tärkeä toimintamuoto saanut tunnollisesti toteutetun esityksen. Myös Nissilä oli tuottelias: hän laati 60-sivuisen oppineen esityksen "Germaanisesta nimitysaineiston etymologista ryhmittelyä Suomen nimistössä".

Toimitteiden niteen 5 pääosa muodostui kahdesta Nissilän artikkelista "Viipurin kadunnimet" (72 s.) ja "Viipurin kaakkoislaitamilta" (92 s.). Kolmas laaja artikkeli oli Pekka Luoman gradu "Karjalan Kannaksen väestön siirrot ja evakuoinnit jatkosodan aikana 1941–1944" (80 s.). Kun osien 4 ja 5 graduista ja pikkuartikkeleista ei maksettu tekijäpalkkioita, toimitteiden seuralle tuottama taloudellinen rasitus keveni; osassa 6 olleen Torkkelin killan historiikin takia kiltä osti noin puolet painoksesta. Osan 6 muusta sisällyksestä on syytä mainita Otto-I. Meurmanin esitys "Viipurin kirkot" (137 s.) ja Viljo Nissilän "Kulttuurielämää sotavuosina 1939–1944 Viipurissa".

Edellä jo mainittiin, että seura avusti Torkkelin säätiötä Viipurin kaupungin historiahankkeessa – samat henkilöt olivat seuran ja säätiön historiatoimikunnan johdossa. Vuodesta 1974 v:een 1984 seura avusti säätiötä kirjoituspalkkioin n. 100 000 markalla, mutta kun seura loppuvuosina oli rahapulassa, se sai säätiöltä korotonta lainaa ja lopulta koko summan anteeksi, olihan kaupungin historiahanke v. 1982 saatu loppuun toteutetuksi.

Näinä vuosina seura joutui useasti vastaamaan avustuspyyntöihin kieltävästi. Myönteisesti suhtauduttiin mm. kaupunginjohtaja Arno Tuurnan arkiston järjes-

tämiseen, Kyösti Skytän näytelmään ”Kilpamorsei eli kihut Vuokse varrel” ja Viipurin soitannollisen kerhon 50-vuotisjuhlaan.

Viimeinen vuosikymmen 1984–1995

Edellinen ajanjakso on tässä katsauksessa lopetettu v:een 1983: silloin ilmestyi kuudes eli viimeinen prof. Nissilän toimittama nide. Kahdeksan vuoden aikana oli painettu 1332 sivua, joista n. 40 % Nissilän ja n. 25 % Meurmanin käsialaa. Seuran hallinnossa ei pitkään tapahtunut muutoksia: hovioikeudenneuvos Hämäläinen jatkoi esimiehenä v:n 1994 vuosikokoukseen, jossa hänelle annettiin kunniaesimiehen asema. Vuonna 1976 sihteeriksi valittu Erkki Rautvuori valittiin tuolloin uudeksi esimieheksi; uudeksi sihteeriksi tuli fil.maisteri Ilkka Korhonen. Liikennetarkastaja Erkki Tarvonen hoiti rahavaroja 1978–1988, seuraajaksi valittiin v:n 1989 vuosikokouksessa oik.tiet.kand. Paavo Hämäläinen. Prof. Otto-I. Meurman jatkoi uskollisesti kirjoitteluaan toimitteisiin; hän luopui hallituksesta 25-vuotisen jäsenyyden jälkeen 103-vuotiaana kunniajäseneksi valittuna v. 1994, jolloin seuraajaksi valittiin pankinjohtaja Kalevi Tilli. Ennen v:n 1994 vuosikokousta hallituksen jäsenten keski-ikä oli 77 vuotta. Seuran taloudelliseen asemaan vaikutti 1990-luvun alkupuolen suuri talouskriisi, se kun pienensi melkoisesti seuran osinkotuloja. Onneksi seuralla on myös pitkäaikaisia pankkitalletuksia.

Prof. Nissilän luovuttua toimitteiden johdosta joutui seuraavien niteiden julkaisu Erkki Kuujon vastuulle. Osat 7–10 ilmestyivät parin vuoden väliajoin 1985–1992. Näiden niteiden kirjoittajista oli ahkerin prof. Otto-I. Meurman, joka – kuten edellä jo mainittiin – oli osien 1-6 tekstistä kirjoittanut neljänneksen; osien 7–10 Meurmanin monipuolinen aihevalikoima näkyy tämän kirjoituksen liitteestä.

Niteessä 7 silloinen dosentti Raimo Ranta julkaisi erittäin laajaan materiaaliin perustuvan, yli 80-sivuisen tutkimuksen ”Kaakkois-Suomi kiistana rauhanneuvotteluissa 1718–21 ja 1743”; siitä selviää, miten Uudenkaupungin ja Turun rajalinjojen kulku muovautui ja miksi edellisessä rauhassa v. 1721 raja vedettiin Viipurin länsipuolitse. Niteessä 9 Ranta jatkoi näiden aikojen tarkastelua artikkelisanaan ”Itäsuomalaiset Pietaria rakentamassa v. 1703–1721”.

Karjalan historiaan liittyi kaksi yliopistollista gradutyötä. Prof. V. Erkamo julkaisi niteessä 8 melkein 40 vuotta varhemmin valmistamansa laudatur-tyon ”Isojen petoeläinten esiintymisestä Viipurin läänissä vuosina 1856–1937 etupäässä villallisen tapporahatilaston mukaan” ja FM Tapio Koskimies niteessä 9 graduly-

Hovioikeudenneuvos Erkki Hämäläinen, seuramme esimies 1974–1994.

hennelmän ”Neuvostoliiton lentokoneiden aiheuttamista rajaselkkauksista Kannaksella vuosina 1937–1939”.

Utuna piirteenä osien 8 ja 10 kohdalla on todettava neljä neuvostoliittolaista artikkelia. Näistä ensimmäisessä pietarilainen arkeologi V.A. Tjulenev on täydentänyt jo Viipurin kaupungin historian uuden painoksen I osassa esittämäänsä todistusta, että Viipurin linnan paikalla oli jo ennen Torkkeli Knuutinpajan perustamaa linnaa sijainnut karjalainen asutus puuvarustusten ympäröimänä. – Osassa 10 inkeriläinen A.I. Saksa (saman arkeologisen laitoksen tutkija kuten ed. main. V.A. Tjulenev) osoitti, että Käkisalmissa oli novgorodilaisten linnan paikalla varhempi karjalainen asutus. Samaan niteeseen kirjoitti Nyky-Viipurin kaupungin arkkitehti Viktor Dmitriew kaksi artikkelia, ensimmäisen Monrepoon puiston synnystä ja sen varhaisemmista vaiheista, toisen siitä, miten vain harva viipurilainen viime vuosisadan vaihteessa rakennettu talo on säilyttänyt alkuperäisen asunsa.

Omaa lajia on Jorma Väänäsen kirjoittama isänsä Kalle Väänäsen elämäkerta (osassa 7 n. 160 s.). Elämäkerran kohde toimi Viipurissa kauan luonnonhistorian lehtorina, joskin tuli tunnetuksi savolaisen murrehuumorin kirjoittajana ja esittäjänä (eli 1888–1960).

Erään toisen viipurilaisen lehtorin A.K. Sumeliuksen seikkaperäiset päiväkirjat ovat olleet päämateriaalina nykyisen esimiehemme Erkki Rautvuoren kuvaukseen ”Viipurilaislehtori Huvituksessa” (Huvitus oli Suomen ensimmäinen alkoholisti-parantola) ja lisäaineistona artikkelissa ”Viipurin Suomalainen Seura”, jotka kummatkin ilmestyivät niteessä 8.

Moni lyhyempi artikkeli on tässä historiikissa jätetty erikseen mainitsematta, koska toimitteiden niteiden 1–10 sisältö on luetteloitu liitteessä 2.

Kymmenennen osan ilmestyttyä käytettiin v:n 1994 toimitteisiin varattu raha toisin: Seuramme jäsen prof. Jouko Teperi oli kirjoittanut ”Karjalan liiton taisteluvuodet 1940–1960”, mutta jota sen tilaaja ei voinut painattaa taloudellisten vaikeuksiensa takia. Tällöin rakentui Karjalan liiton ja seuramme kesken yhteistyö, jonka perusteella seuramme painatti tämän 196-sivuisen teoksen myyntitulojen tullessa pääasiallisesti seurallemme.

Seuramme vuosittainen avustus Lappeenrantaan sijoitetulle Viipurin pienois-mallille alkoi v. 1984. Viime vuosien muista lahjoituksista mainittakoon avustukset Viipurilaiselle osakunnalle mm. Kaukomieli XIV julkaisemiseksi ja Pro Carelia -työryhmälle katsauksen kirjoittamiseksi Moskovan rauhoissa 1940 ja 1944 Neuvostoliitolle luovutettujen alueiden varhaisempiin vaiheisiin. Kun työryhmän valitsema kirjoittaja luopui tehtävästä, Erkki Kuujo laati esityksen ”Jo Karjalan kunnalla lehtii puu” (79 s. Lappeenranta 1993).

Viime vuosikymmeninä seuramme jäsenmäärä on pysytellyt neljänsikymmenen tienoissa. Pienestä jäsenmäärästään huolimatta seuramme on tehnyt arvokasta työtä karjalaisen kulttuurin hyväksi – suurelta osin vaatimattoman kirjanpitäjän Adam Wilken testamenttilahjoituksen turvin. Jatkukoon tämä työ menestyksellisesti seuraavinakin vuosina!

LIITE I. ESIMIEHET JA MUUT HALLITUKSEN JÄSENET V:STA 1965

ESIMIEHET

FM Arvo Inkilä (1957–) 1965 (k. 9.9.1965)

FM Eino Parikka 1966–1971

VT Ville Teivonen 1972–1973

hovioik.n. Erkki Hämäläinen 1974–1993
metsänh. Erkki Rautvuori 1994–

VARAESIMIEHET

lehtori Toivo Valtavuo (1953–) 1965
prof. Kauko Kyyrö 1966–1968
prof. Otto-I. Meurman 1969–1971
koulun. Aarne Huuskonen 1972–1980 (k. 25.12)
prof. Viljo Nissilä 1981–1985
prof. Erkki Kuujo 1986–1987
prof. Jaakko Paavolainen 1988–

SIHTEERIT

FM Eino Parikka (1949–) 1956
opettaja Aili Jääskeläinen 1966–1975
metsänh. Erkki Rautvuori 1976–1993
FM Ilkka Korhonen 1994–

RAHAVARAINHOITAJAT

VT J. Kivi-Koskinen (1954–) 1965 (k. 17.1.1966)
talousneuvos Mikko Pulkkinen 1966–1974 (k. 15.7.1974)
VT Ville Teivonen 1975 (vt. jo syksystä 1974) –1977 (k. 13.7.1977)
liikennetark. Erkki Tarvonen 1978 (vt. heinäk. 1977) –1988
oik.t.kand. Paavo Hämäläinen 1989–1994
yht.k.t.maist. Heikki Rautvuori 1995– (vt. jo ed. syksystä)

HALLITUKSEN MUUT JÄSENET

opettaja Aili Jääskeläinen 1965
prof. Kauko Kyyrö 1965
lehtori Toivo Valtavuo 1966–1970
VT Vilho Teivonen 1966–1971
prof. Otto-I. Meurman 1972–1994
koulun. Aarne Huuskonen 1971
prof. Viljo Nissilä 1970–1980
prof. Erkki Kuujo 1981–1985, 1988–
prof. Jaakko Paavolainen 1987
pankinj. Kalevi Tilli 1994–

LIITE 2

VIIPURIN SUOMALAISEN KIRJALLISUUSSEURAN TOIMITTEIDEN 1–10 SISÄLLYS

1 (1976) 172 S.

VIHANTAA VIIPURIA, Sven Hirn	5
SUOMEN KARJALAN ORTODOKSINEN NIMISTÖ, Viljo Nissilä	43

2 (1977) 194 s. ja kaksi liitekarttaa (uusi painos 1985)

VIIPURIN ARKKITEHDIT, Otto-I. Meurman

3 (1978) 227 s.

9.–13. VUOSISADAN SLAAVILAIS-KARJALAISISTA KULTTUURISUHTEISTA, Aarni Erä-Esko	5
ERÄÄN INKERILÄISEN ALKEISKOULUN VAIHEITA, Sulo Haltsonen	13
ALEKSANTERI RAHKONEN, KARJALAINEN RUNOILIJ, Aarne Huuskonen	21
VIIPURIN LINNOITUSTYÖT 1850–70-LUVULLA, D. Kaijanen	30
MUINAISMUISTOJEN VALVONTA VIIPURISSA, Otto-I. Meurman	57
SUNNUNTAIKOULUSTA AMMATTIKOULUIHIN, Viljo Nissilä	64
VIIPURI NIMISTÖN VALOSSA, Viljo Nissilä	88
ASUMALÄHIÖMME LOIKKANEN VIIPURISSA, Alpo Salmela	169
ITSENÄISYYDENAJAN KUNNALLISTEKNIKKAA VIIPURISSA, Reino Vornanen	177
Katsauksia ja historiikkeja	
VILHO (VILLE) TEIVONEN, IN MEMORIAM, Erkki Hämäläinen	195
AARNE HUUSKONEN 80-VUOTIAS, Erkki Tynkkynen	197
VILJO NISSILÄ 75-VUOTIAS, Aarne Huuskonen	200
ERKKI TARVONEN 70-VUOTIAS, Erkki Rautvuori	204
VIIPURIN TAITEILIJASEURA V. 1930–1939 VIIPURISSA, Mauno Aalto	206
ELFSTRÖMIN KELLOSEPPÄSUKU JA KELLOLIIKE V. 1771–1943 VIIPURISSA, Erik Elfström	211
VIIPURIN TAIDETEOLLISUUSYHDISTYS, Taavetti Häyrinen	224
4 (1980) 194 s.	
OTTO-IIVARI MEURMAN 90-VUOTIAS	3
WILKEN KOULU VIIPURISSA, Leena Laine	4
VIIPURIN PUOLUSTAJAT 1710, Aimo Halila	94
KAUPPIAAN KOULUTUSTA VANHASSA VIIPURISSA, Aimo Halila	105
VIIPURIN KAUPPAKAMARIN VAIHEISTA VUOSINA 1918–1945, Timo Kivi-Koskinen	113

VIIPURIN PYÖREÄTORNI, Uno Ullberg	120
GERMAANISEN NIMIAINEISTON ETYMOLOGISTA RYHMITTELYÄ SUOMEN NIMISTÖSSÄ, Viljo Nissilä	131
5 (1982) 261 s.	
VIIPURIN KADUNNIMET, Viljo Nissilä	3
KARJALAN KANNAKSEN VÄESTÖNSIIRROT JA EVAKUOINNIT JATKOSODAN AIKANA 1941–1944, Pekka Luoma	75
VIIPURIN KAAKKOISLAITAMILTA, Viljo Nissilä	154
AARNE HUUSKONEN. IN MEMORIAM	245
ERKKI HÄMÄLÄINEN 75-VUOTIAS	247
MUISTIKUVIA VIIPURIN NEITSYTNIEHEN RANNOISTA JA SUURISTA KIVISTÄ, V. Erkamo	249
VIIPURIN SUOMALAISEN KIRJALLISUUSSEURAN VAIHEITA, Erkki Rautvuori	252
6 (1983) 284 s.	
VIIPURIN KIRKOT, Otto-I. Meurman	3
KULTTUURIELÄMÄÄ SOTAVUOSINA 1939–1944 VIIPURISSA, Viljo Nissilä	139
Katsauksia ja historiikkeja	
VILJO NISSILÄ 80-VUOTIAS	183
TORKKELIN KILTA 50 VUOTTA, Kyllikki Wikström	185
TORKKELIN KILLAN PERUSTAJA- JA ENSIMMÄISEN HALLITUKSEN JÄSENIÄ, Otto-I. Meurman ja Kerttu Hellevaara	231
TORKKELIN KILLAN TURUN OSASTO, Kaino Kaukinen	236
TORKKELIN KILLAN LAHDEN ALAOSASTO, Pentti Erkamo	239
TORKKELIN KILLAN HÄMEENLINNAN ALAOSASTO, Kirsti Salonen	242
VIIPURIN SUOMALAISEN LYSEON VAIHEITA, Erkki Rautvuori	244
TERVEYDENHOIDON HISTORIAA VIIPURISSA, Aili Jääskeläinen	261
VIIPURIN NAISTEN LIKUNTAHARRASTUKSISTA, Elli Karvinen	269
PUHE VIIPURIN KAUPUNGIN HOITOKUNNAN LOPETTAJAIS- KOKOUKSESSA 30.12.1948 HELSINGISSÄ, Toivo Valtavuo	281
7 (1985) 276 s.	
KAKSI VIIPURIN KOULUPOIKAA – MIKAEL AGRICOLA JA PAAVALI JUUSTEN, Erkki Kansanaho	5
KAAKKOIS-SUOMI KIISTANA RAUHANNEUVOTTELUISSA 1718–21 JA 1743, Raimo Ranta	15
VÄÄNÄS-KALLEN KRONIKKA, Jorma Väänänen	99
VIIPURIN JOULUSATU, Otto-I. Meurman	263
VIIPURIN MONUMENTTAALIPAikka JA KIRJASTOKYSYMYKSET, Otto-I. Meurman	264

VIIPURIN KATUVERKON PÄÄJAKSON SUUNNITTELU SEKÄ
LAIVAVÄYLÄN SIIRTO KIVISILLANSALMEEN, Otto-I. Meurman 272

8 (1987) 176 s.

VIIPURIN ARKEOLOGISEN TUTKIMUKSEN TULOKSIA, V.A. Tjulenev	5
WIIPURIN LINNANHERRA JÄÄKÄRIKENRAALILUUTNANTTI HARALD ÖHQUIST, Otto-I. Meurman	38
LOIKKASESTA JA SEN ASUKKAISTA, Alpo Salmela	53
ISOJEN PETOELÄINTEN ESIINTYMISESTÄ VIIPURIN LÄÄNISSÄ VUOSINA 1856–1937 ETUPÄÄSSÄ VIRALLISEN TAPPORAHATILASTON MUKAAN, V. Erkamo	67
KATSAUS VIIPURIN ASEMAKAAVOITUKSEEN, Otto-I. Meurman	139

9 (1989) 160 s.

ITÄSUOMALAISET PIETARIA RAKENTAMASSA V. 1703–1721, Raimo Ranta	5
MUUTAMA TOSIVIIPURILAINEN SUKU, Otto-I. Meurman	29
VIIPURIN SATAMAT, Otto-I. Meurman	38
TEKNIikka JA VIIPURI, Otto-I. Meurman	48
VUOSISADANVAIHTTEEN VIIPURIA LEHTORI A.K. SUMELIUKSEN PÄIVÄKIRJAN VALOSSA, Alpo Salmela	55
VIIPURIN PAPULA JA PAPULALAISET, Urpo Loukamo	61
LÄÄKET. JA KIRURGIAN TRI LENNART PETERSON SEKÄ HÄNEN SUKUNSA, Otto-I. Meurman	72
LAURI VÄLKE, KUVATAITEILIIJA, Otto-I. Meurman	94
NEUVOSTOLIITON LENTOKONEIDEN AIHEUTTAMISTA RAJASELKKAUKSISTA KANNAKSELLA VUOSINA 1937 – 1939, Tapio Koskimies	104
NEVAN KAUTTAKULUN KATKEAMINEN V. 1938, Erkki Kuujo	142
MUUAN RAJATAPAHTUMA, Erkki Rautvuori	146
AARNO PILTZ KARJALAISEN KARTTAKOKOELMAN LUOJANA JA VIIPURIN PIENOISMALLIN IDEOIJANA, Otto-I. Meurman & Martti Piltz	152
SOTURIN HAUDALLA, SUOMEN KANSALLE ETELÄN MIES, TAKAISIN KARJALAAN, V. Erkamo	158

10 (1992) 192 s.

KÄKISALMEN MAASTA ESIIN KAIVETTU HISTORIA, A.I. Saksa	5
VIIPURI-NIMESTÄ JA SEN SYNNYSTÄ, Eka Lainio	18
SAKSA VIRKAKIELENÄ VANHASSA SUOMESSA, Erkki Kuujo	22
MONREPOS, Viktor Dmitriew (kääntänyt aikakauslehdestä Nas'e Nasledie II/ 1989 Irina Lankinen)	26
VIIPURIN RAATHUONEET, Otto-I. Meurman	45
VIIPURIN SUOMALAINEN SEURA, Erkki Rautvuori	49

VIIPURILAISLEHTORI HUVITUKSESSA, Erkki Rautvuori	59
MUISTELMIA VIIPURISTA 1890-LUVULTA, Robert Orava (†)	90
KIRKKOMUISTELMIA, Robert Orava (†)	102
VIIPURIN PUHELIN, Eino Österman	105
VIIPURIN POIKA ARMAS J. PULLA, Eka Lainio	113
VIIPURIN KAUPUNGIN HOITOKUNNAN VAIHEET 1940–1942, Erkki Kuujo	117
VIIPURILAISUUTTA ENNEN JA NYT, Alpo Salmela	160
HYVÄSTI NUORUUS, Viljo Erkamo (†)	166
VIIPURILAINEN MODERNISMI – TUTKIMISEN JA SÄILYTTÄMISEN VAIKEUDET, Viktor Dmitriew (kääntänyt Irina Lankinen)	167

Erkki Rautvuori

Koulutalon vihkiäiset Viipurissa v. 1885

Tarkoitukseni on kertoa, millä tavalla koulutalo vihittiin käyttöönsä Viipurissa v. 1885 eli 110 vuotta sitten. Ko. koulurakennus on Svenska Fruntimmerskolan ja aineiston tähän kuvaukseen olen saanut A.K. Sumeliuksen päiväkirjoista.

Aluksi ja taustaksi, kuka ja mikä mies oli Arthur Konrad Sumelius? Hän oli fil.maisteri ja toimi opettajana eli kollegana – kuten siihen aikaan nuorempaa lehtoria kutsuttiin – Viipurissa Svenska Fruntimmerskolanissa vuosina 1881–1890. Hän opetti historiaa, maantiedettä ja ruotsia. Ruotsin opettamisesta hän sanoo: ”On toivotonta, kun en saa oppilaitani kirjoittamaan korrektimmin. Harvoilla heistä on ruotsi ainoana äidinkielenä, sillä he kuulevat sen ohella suomea, saksaa ja venäjää. Ei ole mikään helppo asia opettaa viipurilaisille ruotsia.”

Myöhemmin hän hoiti lehtoraattia Viipurin Suomalaisessa realilyseossa, jossa hän opetti mm. suomea. Hänen oma äidinkiелensä oli ruotsi ja suomen kielen taidostaan hän sanoo: ”Minä puhun suomea aika kankeasti. Minulla ei ole ollut tarpeeksi harjoitusta ja minun sanavarastoni ei ole tarpeeksi hyvä.” Niinpä hän kirjoitti päiväkirjansakin ruotsiksi mustekynää käyttäen. Kirjoituskonehan otti Suomessa näihin aikoihin vasta ensi askeleitaan.

Arthur-lehtorimme oli siinä suhteessa erikoinen persoona, että hän aloitti päiväkirjojensa kirjoittamisen heti tultuaan ylioppilaaksi v. 1871 ja jatkoi kirjoittamistaan joka ikinen päivä koko elämänsä ajan eli vuoteen 1908 saakka. Päivän tapahtumat kirjoitettiin hänen itsensä valmistamiin vihkoihin, joita kertyi 717 kpl à 24 lehteä, joten sivuja kertyi yhteensä 34.400. Päiväkirjat on talletettu Kansallisarkistoon, jossa ne ovat kenen tahansa, jolla aikaa riittää, luettavissa. Rousseauin tapaan hän ei kaihtanut intiimienkään asioiden julkituloa.

Kuten alussa mainitsin, koulutalon vihkiminen tapahtui v. 1885. Mutta jo sitä ennen hän mainitsee yhtä ja toista asiaan liittyvää. Syyskuun 4. päivänä 1881 hän sai nähdä koulun johtajattaren, rouva pormestarinna Peranderin luona koulutalon piirustukset. Talon paikaksi oli määrätty Katariinankadun (Linnankatu) ja Aleksanterinkadun (Karjalankatu) kulmaus.

Kaksi vuotta myöhemmin tammikuussa 1883 hänellä on iloinen uutinen. Keisarillinen Senaatti on vihdoinkin myöntänyt rahat Fruntimmerskolanin uuden talon rakentamiseen. ”Talon valmistuttua minun on määrä pitää vihkiäispuhe.” Toukokuussa hän kirjoittaa talon rakennustöiden olevan käynnissä. Samalla hän toteaa, että Suomalainen lyseo tulee saamaan tilat Viklundin uudessa talossa ja että venäläisen lyseon perustustyöt ovat käynnissä. Kun vielä otetaan huomioon, että keskuskansakoulukin sijaitsee melko lähellä, on koulukompleksissa neljä koulua lä-

hellä toisiaan. Samassa yhteydessä hän toteaa, että venäläistyminen Viipurissa lisääntyy, sillä tarkoitus on perustaa ruotsalaista tyttökoulua vastapäätä 8-luokkainen venäläinen tyttökoulu. Vuoden 1884 huhtikuun 17. päivän tiedoista käy ilmi hänen kuulleen, että koulun uudessa talossa on ollut tulipalo ja että talo on vaurioitunut. Vahingot eivät liene olleet kovin suuria, sillä hän saattoi todeta kevätlukukauden 1885 voivan alkaa uudessa koulurakennuksessa.

Sitten tuli vihkiäispäivä 5. helmikuuta 1885. Aamupäivällä hän kirjoittaa: ”Svenska Fruntimmerskolanin uusi talo vihitään tänään klo 11 aamupäivällä, juhlapäivälliset ovat klo 3 iltapäivällä ja illalla on teatterissa juhlanäytös, jossa esitetään Runebergin kirjoittama näytelmä ”Kan ej”. Anna minulle, oi Jumala, voimia ja mielenrauhaa sekä puhelahjaa.”

Sitten hän jatkaa kuvaustaan arvattavasti illalla juhlasta kotiuduttuaan. ”Menin jalkaisin lipuin koristettuun kouluun, jonne oppilaat olivat kokoontuneet hyvissä ajoin ja jonne myös muu yleisö saapui ajoissa. Minkäänlaista tungosta ei syntynyt.

Ohjelman mukaisesti T. Tornell toimitti rukouksen, jolloin oppilaat lauloivat niin kauniisti. Tervetuliaispuheen luki Lunelund, joka vaikutti melko rauhalliselta ja selviytyi melko hyvin. Emma Åkermannin runoja luki rouva S. Qvist aivan väärällä paatoksella niin että saattoi luulla hänen lukevan Viborgs Nyheteriä. Sitten on tekstissä lyhyt maininta ”Braun ell. fru Lenngren”. Ilmeisesti rouva on jostain esittänyt, mutta mitä? Sitä en ole pystynyt saamaan selville.

Eva Perander luki sähkösanomat, joita olivat lähettäneet Z. Topelius, nti Blomqvist ja Sonné. Tämän jälkeen oppilaat lauloivat juhlakantaatin. Nyt tuli minun vuoroni, joka olin saanut jo tarpeeksi puhalttaa. Luultavasti lienen onnistunut säilyttämään kohtalaisesti ulkonaisen rauhallisuuden ja ääneni ei vapissut hiukkaakaan. Ensimmäisen puolikkaan luin paremmin, mutta sitten aloin hutiloida, sillä tiesin, ettei minulla ollut paljoakaan mielenkiintoista sanottavaa. Juhla päättyi Maamme-lauluun ja Sörensenin soittokunnan soittamaan marssiin.

Joitakin daameja ja herroja tuli kiittämään meitä esiintyjiiä, mikä ilahdutti minua suuresti. Yleisesti ottaen monet naiset lienevät tunteneet itsensä täydestä sydäimestä liikuttuneiksi siitä, että minä, joka vuosi sitten olin istunut syytettyjen penkillä (juoppous) olin nyt muuttunut siinä määrin, että minut voitiin katsoa kellovulliseksi hoitamaan tämä vaikein tehtävä. Kuppi kahvia juotiin rva Peranderin luona, joka sai oppilailta suuren kukkalaitteen ja Tornellilta ja minulta lämpimiä sanoja.

Juhlapäivällisillä ei ollut paikkajärjestelyjä, joten mihinkään ryhmämuodostuksiin ei kiinnitetty huomiota. Minä jouduin istumaan lähelle asessori Lavoniusta ja hänen rouvaansa, joka mulkoili minua niin lämpimästi. Edelleen oli lähelläni tuomarinrouva Söderhjelm, joka osoitti suurta ystävällisyyttä. Muuten lähimmät naapurini olivat Öhrbom ja Hauvonen. Monia puheita pidettiin. Niitä pitivät rovasti M. Forstén, jonka puhe sisälsi suurta osanottoa ja imartelua sekä N.A. Zilliacus, joka puhui Peranderin eukolle. Tässä yhteydessä kaikki vanhemmat eivät välittäneet skoolata opettajien ja opettajattarien kanssa, joille myös kohotettiin maljoja. Puheita pitivät myös D.W. Åkerman, G.W. Walle ja eräät muut. Lunelund piti vastauspuheen meidän puolestamme.

Tunsin piinalliseksi olla mukana koko tilaisuudessa, koska pelkästä vedestä en saanut inspiraatiota enkä myöskään erityisen hyvin voinut sietää eräitä läsnäolevia. Nälkäisenä ja suuressa määrin kiusaantuneena nousin pöydästä ja siirryin Seurahuoneen puolelle, missä tunnelma oli iloisempi.

Teatterissa olin melkein päliiksi välinpitämätön voidakseni nauttia hyvästä näytelmästä ja kuvaelmista. Kuvaamattoman väsyneenä ruumiin ja sielun puolesta tulin kotiin klo 11 ja söin yhden voileivän. Kloraalin avulla pääsin uneen. Raskas ja merkityksellinen päivä oli päättynyt.

Minun arvovaltani Viipurissa oli luultavasti suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Niin, nyt olisi oikea hetki kuolla, sillä tiedän, että silloin vuodatettaisiin eräitä kaipauksen kyyneleitä. Mutta jos nyt teen joitakin tuhmuuksia, kaikki voi mennä päin mäntyä.”

Seuraavana päivänä hän jatkaa kirjoitusta. ”Olin melko väsynyt koulussa, mutta toivon, että kaikki sujuu vanhaa latuaan. Östra Finland-lehdessä oli hyvin niukka referaatti juhlasta. Minun esitelmäni sanottiin olleen intresantti. Meidän lahjastamme rva Peranderille ei puhuta mitään. Eräässä myöhemmässä tilaisuudessa Emma Åkerman lausui kohteliaisuuksia niistä vapaista ja korkealentoisista ajatuksista, joita minulla oli naiskysymyksestä.

Oppilaat olivat pyytäneet saada kopioida Tornellin, Lunelundin ja minun puheet. Kyllä sitä nyt ollaan populääri! Emelaeukselta kuulin, kuinka ihastuneita naiset – erityisesti Miss Kihlgren – olivat olleet minun esitelmästäni. He olivat mm. kiinnittäneet huomiota minun ääneeni, jonka he olivat havainneet miellyttäväksi ja taipuisaksi.”

Seuraavan päivän merkinnöistä todettakoon tässä aiheen ulkopuolelta seuraava ote: ”Ivar Schröderin asianajotoimisto on ensimmäinen Viipurissa, ehkä koko Suomessa, sillä kuka olisi tullut vielä niin pitkälle, että hän käyttäisi kirjoituskonetta.”

Pari kuukautta myöhemmin Arthur Konrad palaa vielä kouluasiaan ja kirjoittaa ”pastori Tornellilta kuulin, että johtajatar on ehdottanut opettajahuoneen vaihtoa, sillä kun he ovat klosetissa, kuuluu ääniä luokkahuoneeseen, mikä johtuu ilmanvaihtoputkista.” – Tällainen oli siis Viipurin Ruotsalaisen tyttökoulun koulurakennuksen vihkiäisjuhla sellaisen henkilön kuvaamana, joka itse on osallistunut juhlallisuuksiin.

Kalevi Tilli

Boris Sirpo Viipurin musiikkielämässä

Viipuri musiikkikaupunkina

Viipuri tunnettiin jo 1800-luvulla vilkkaana musiikkikaupunkina. Olihan sillä jo ennen Helsinkiä oma sinfoniaorkesterikin.

Ensimmäinen sinfoniakonsertti pidettiin Viipurissa jo vuonna 1860. Sitä johti Saksasta vuonna 1856 Viipuriin tullut Leipzigin konservatoriosta valmistunut viipurilaisen ns. Boehmin koulun musiikinopettaja Richard Faltin. Orkesterin runkona oli ns. Spohrin orkesteri, joka soitti kaupungin ravintoloissa ja avusti myös iltamissa sekä tanssiaisissa. Sinfoniakonsertissa esitettiin mm. Haydnin ”Yllätys”-sinfonia. Faltin muutti vuonna 1869 Helsinkiin tultuaan valituksi Fredrik Paciuksen jälkeen yliopiston musiikinopettajaksi. Tällöin orkesteritoiminta laantui kaupungissa.

Pian perustettiin kuitenkin uusi orkesteri, jonka johtajaksi tuli Ernst Schnéevoigt, tunnetun kapellimestari Georg Schnéevoigtin isä. Orkesterin jäsenet muodostivat varsinaisen konsertoivan sinfoniaorkesterin rungon, mihin saatiin paikallisesta soittalassoitokunnasta tarpeenvaativat puhaltajat.

Kun Ernst Schnéevoigt muutti vuonna 1878 Tampereelle, orkesteri hajosi. Muutaman vuoden tauon jälkeen Pietari-Paavalin kirkon urkuri tanskalaissyntyinen Th. Sörensen muodosti vuonna 1883 jousiorkesterin, josta kehittyi puhaltimien mukaantultua uusi sinfoniaorkesteri. Sörensenin luovuttua johtajan tehtävistä kapellimestarin tehtävät siirtyivät orkesterin jäsenelle R. Moserille, jonka aikana esitettiin mm. Mozartin ”Requiem”.

Vuonna 1894 perustettiin ”Viipurin Musiikin Ystävät” -yhdistys, joka alkoi ylläpitää säännöllisesti konsertoivaa sinfoniaorkesteria, jonka ensimmäisenä kapellimestarina oli edellä mainittu R. Moser. Sittenmin orkesterin johtajina oli tunnettuja musiikkimiehiä, joista mainittakoon Suomen musiikkielämän merkittävät hahmot Armas Järnefelt ja Erkki Melartin, jotka asuivat vuosisadan vaihteen aikoihin Viipurissa. Orkesterin toiminta kuitenkin lamaantui vuonna 1918 sen silloisen johtajan Toivo Kuulan menehtyessä Viipurin valtauksen jälkeen Viipurin Seurahuoneella tapahtuneessa välikohtauksessa saamiinsa vammoihin. Viipurin musiikkielämää elävöittivät myös kaksi merkittävää tekijää; vierailevat kansainväliset soitto- ja laulutaiteilijat ja toisaalta säätyläisperheiden ahkera kotimusiointi.

Viipuri oli Suomen kosmopoliittisin kaupunki. Sen sijainti Pietarin läheisyydessä toi kaupunkiin monia ulkomaisia musiikkimiehiä ja esiintyviä taiteilijoita.

Kun Pietarissa ei tsaarivallan aikana saanut kirkollisista syistä pitää konsertteja lauantaina eikä sunnuntaina, monet kuuluisat kansainväliset taiteilijat tulivat sieltä viikon loppuksi Viipuriin esiintymään, koska he eivät ehtineet tuona aikana käydä Helsingissä saakka.

Niinpä Viipurissa konsertoi vuonna 1844 maailmankuulu viulutaiteilija Miska Hauser, joka oli vierailut viidessä maanosassa ja miltei kaikissa Euroopan maissa. Tuona vuosikymmenenä kävi myös korkeinta kansainvälistä tasoa edustava laulajatar Johanna Schoulz kaupungissa. Matkallaan Pietariin hän esiintyi jo toista kertaa viipurilaisille, joihin hän oli ihastunut 1830-luvulla antamassaan konsertissa.

Seuraavina vuosikymmeninä nimekkäiden ulkomaisten virtuoosien vierailut jatkuivat Viipuriin tiiviissä tahdissa Pietarin ja Viipurin välisen junaradan valmistuttua vuonna 1870. Kaupunkien väliset yhteydet paranivat näin ollen huomattavasti. Vuosisadan lopulla Viipuria kunnioittivat huippuluokan kansainväliset taiteilijat. Pianisti Emil Sauer kävi kaupungissa konsertoimassa useaan otteeseen. Erityisen merkittävää oli, että Anton Rubinstein, Leopold Godowsky ja Alfred Reisenauer, sen ajan merkittävimmät pianotaiturit halusivat Pietarissa käydessään samalla tulla esiintymään Viipuriin. Myös kuuluisat violistit Pablo de Sarasate ja Jenő Hubay konsertoivat kaupungissa samoin kuin Henryk Wieniawski.

Noissa konserteissa oltiin aina mukana. Ennen ohjelman alkua salissa vallitsi uskomattoman vilkas viipurilainen puheensorina, missä saattoi erottaa solkattavan kaikkia silloisia neljää Viipurissa puhuttua kieltä: saksaa, venäjää, ruotsia ja suomea. Kuulipa siellä useasti vielä puhuttavan ranskaa, mitä silloin viljeltiin pietarilaisissa hovipiireissä ja korkeimpien viipurilaisten virkamiesten ja rikkaimpien kauppiassukujen kodeissa.

Muukalainen Boris Wolfson (Sirpo)

Venäjän vallankumouksen, ensimmäisen maailmansodan ja Suomen vapaussodan kuohuvissa oloissa Viipurin musiikkielämään ilmestyi useita merkittäviä taiteilijoita ja säveltäjiä Venäjältä. He olivat kosmopolitteja, jotka hakivat turvaa Suomesta ja joista monet tuntuivat hyvin viihtyvän heille sopivaksi katsomassaan viipurilaisessa musiikille suosiollisessa miljöössä.

Niinpä jo ennen ensimmäisen maailmansodan puhkeamista Viipuriin tuli pietarilaisen professori Leopold von Auerin oppilas viulutaiteilija Boris Wolfson, joka vaikutti sittemmin ratkaisevasti kaupungin musiikkielämän loistavaan kehittämiseen. Hänen vanavedessään tuli Pietarista myös toinen Pietarin konservatoriossa opiskellut professori von Auerin oppilas Tatjana von Rippas sekä kultivoitunut etevä pianisti ja slaavilaisten kielten professori Andrej Rudnev. Viimeksi mainitun hyvä ystävä, monipuolisesti koulutettu säveltäjä Ernest Pingoud tuli 1918 myös Viipuriin. Hän oli opiskellut niinikään Pietarin konservatoriossa opettajinaan Rimski-Korsakov, Glazunov ja Anton Rubinstein.

Tuo kaksikymmentävuotiaana Viipuriin ilmestynyt muukalainen Boris Wolfson oli syntynyt vuonna 1893 kaukana Vladikavkazissa Kaukasusvuorten juurella Mustanmeren ja Kaspianmeren välisellä kannaksella. Hänellä oli veressään ilmeiset musiikin lahjat ja niitä hän pääsi kehittämään ensin sekä Moskovon konservatoriossa että Itävallan ja Saksan musiikkioppilaitoksissa ja sitten Pietarin keisarillisessa konservatoriossa.

Kun ensimmäisen maailmansodan merkit alkoivat näkyä taivaanrannalla, siirtyi silloin 19-vuotias viuluniekka Viipurin kautta Helsinkiin opiskelutoverinsa Mitja Itkinsin kanssa. Heillä oli vielä silloin asunaan Pietarin keisarillisen konservatorion oppilaspukuun kuuluva huomiota herättävä kirkkaansininen sinelli, jossa oli edessä kahdessa pitkässä rivissä hopeanväriset napit. Etevinä violisteina he pääsivät soittajiksi Helsingin filharmoniseen orkesteriin, jota johti silloin Robert Kajanus. Boris Wolfson ei kuitenkaan viihtynyt Helsingissä ja muutti jo seuraavana vuonna 1914 Viipuriin ja sai heti paikan Viipurin Musiikin Ystävien orkesterissa, jota tuona ajanjaksona johti säveltäjä ja kapellimestari Leevi Madetoja.

Kun hänen saksalaisperäinen nimensä Wolfson ei ensimmäisen maailmansodan puhjetessa ollut Venäjän hallitsemilla alueilla "terveellinen", otti hän uuden nimen, jonka hän sai nokkelasti kääntämällä etunimensä Boris takaperin. Näin syntyi Boris Sirob. Tuon nimen hän taas "suomensi" Kalevalan 100-vuotisjuhlien yhteydessä vuonna 1935 Sirpoksi. Tässä esityksessä käytän kuvauksen ajankohdasta riippumatta hänestä koko ajan Sirpo-nimeä.

Viipurin Musiikin Ystävien orkesterin kontrabasson soittaja Toivo Johannes Aro neuvoi Sirpoa ensimmäisen maailmansodan sytyessä vuonna 1914 kiireesti ilmoittautumaan vapaaehtoisena väkeen. Vapaaehtoisilla oli näet mahdollisuus esittää toivomuksia palvelupaikasta. Sirpo noudatti Aron neuvoa ja sai kuin saikin sijoituspaikakseen venäläisen divisioonan esikunnan Viipurin linnassa. Näin hän pystyi samalla hoitamaan myös tehtäviään orkesterissa, missä hän soitti koko sodan ajan sotilaspuvussa ensimmäistä viulua.

Sotilas- ja orkesteritehtäviensä ohella Sirpo antoi myös sota-aikana yksityisiä viulutunteja. Niinpä orkesterin tuleva loistava konserttimestari Toivo Aron poika Sulo Aro ja lahjakas Sibelius-Akatemian tuleva professori Onni Suhonen olivat silloin hänen oppilaitaan. Viipuri miellytti Sirpoa kosmopoliittisuudellaan ja hän päätti Venäjän vallankumouksen puhjettua jäädä pysyvästi Suomeen. Kun uteliaat ihmiset kysyivät tuolloin Sirpolta, mistä hän oli kotoisin, hän vastasi tavallisesti: – A sieltähän mine ole Itä-Kiinast, jos te tietä miss se on.

Sirpo perustaa musiikkikoulun Viipuriin

Kun Viipurin Musiikin Ystävien orkesterin toiminta vapaussodan ja orkesterin silloisen johtajan Toivo Kuulan traagisen kuoleman johdosta kokonaan lamaan-tui, Sirpon oli etsittävä uusia toimintamahdollisuuksia musiikkielämässä. Tuntien viipurilaisten suuren musiikkiharrastuksen etenkin säätyläisperheissä hän päätti lähteä silloin toteuttamaan jo pitkään kypsyttämänsä haavettaan, musiikkikoulun perustamista Viipuriin. Hankkeen edessä olevat suuret vaikeudet olivat Sirpon tiedossa. Kuitenkin Viipurin musiikkiväki oli valmis antamaan hänelle tukea suunnitelman läpiviemiseksi. Opettajavoimista ei ollut myöskään puutetta, vaan monet viipurilaiset muusikot olivat valmiit tulemaan mukaan ja toimimaan koulussa opettajina.

Syyskuun 10. päivänä vuonna 1918 oli sanomalehti Karjalassa ja Viborgs Nyheterissä ilmoitus, josta kävi selville, että Viipurin musiikkikoulu alkaa pian toimintansa. Ilmoituksen teksti oli seuraava:

Viipurin Musiikkikoulu alkaa toimintansa syyskuun 16 pnä. Opetusaineet: viulu, sello, laulu, piano, teoria ja musiikinhistoria. Yhteinen luokka. Lukukausimaksu

Greta, Willy ja Boris Sirpo kotonaan Viipurissa ennen Willyn tapaturmaista kuolemaa.

165 mk. Oppilaat voivat ilmoittautua joka päivä koululla Mustainveljestenkatu 11 (Arbetets Vänner) klo 3–5.

Boris Sirpo

Koulun johtajana toimi Boris Sirpo, joka yhdessä neiti Armi Niklanderin kanssa toimi viulunsoiton opettajana. Laulunopettajina olivat taitava laulupedagogi neiti Anna Forstén ja rouva Jenny Ikonen. Musiikin teoriaa ja -historiaa opetti säveltäjä, maisteri Lauri Ikonen. Pianonsoittoa opettivat rouva Eleonore Frisk ja neiti Nora Mielck sekä sellonsoittoa herra A. Nikitin. Säveltäpailun (solfégion) opettajana toimi ruotsalais-saksalaisen kirkon urkuri Theodor Björklund.

Heti koulun toiminnan alkaessa syksyllä 1918 ilmoittautui 45 oppilasta ja kevätlukukauden alkaessa 10 lisää. Koulun oppilasmäärä kasvoi ja nousi kolmannen lukuvuoden 1921–22 aikana kahteensataan. Koulun huonetilat kävivät pian ahtaiksi. Tilanpuute tuotti jo toiminnan alusta lähtien vaikeuksia. ”Arbetets Vännerin” huoneisto oli tarkoitukseen soveltumaton. Toisen lukuvuoden alussa koulu pääsi muuttamaan Maununkadun ja Pohjolankadun kulmassa olevaan taloon, missä työskenneltiin neljä vuotta, kunnes Pietarinkatu 1:ssä (Kannaksenkatu 1) saatiin Viipurin Osuusliikkeen talossa käyttöön kahdeksan huoneen tilat.

Toisen lukuvuoden alussa saatiin opettajakuntaan vahvistusta, kun neiti Sally Westerdahl saatiin pianonsoiton opettajaksi. Opetusta alettiin antaa tällöin myös puhallinsoittimilla. Viulunsoiton opettajaksi saatiin loistava violisti Tatjana von Rippas, joka oli kuuluisan pietarilaisen viulupedagogin ja viulutaiteilijan Leopold Auerin oppilaita. Sanotaan, että Sirpo ja von Rippas toivat Suomeen Auerin hie-

nostuneen, kauniisti soivan ja kantavan soittotavan, mikä on periytynyt heidän välityksellään Suomen eturivin violisteille. Veljeni Olavi Tilli oli von Rippaksen oppilas. Myös Walfried Resch (Valle Resko) otti häneltä tunteja. Kun Resko kerran tuli viulutunnille etusormi turvoksissa, von Rippas kysyi häneltä: – Mite sine olet tehnyt sormesi kanssa? Resko vastasi: – Olin nyrkkeilemässä Viipurin Voimailijoissa. Silloin von Rippas kauhistui ja sanoi: – Ah Jesus Maria, sine joko boxing tai viulu. Ei molempi. Jos viulu, ei boxing. Jomppi kumppi! Reskosta tuli kuuluisa nyrkkeilijä, mutta viulunsoitto jäi siihen.

Viipurin Musiikkiopisto Oy perustetaan

Musiikkikoulun taloudellinen tila alkoi kuitenkin muodostua uhkaavaksi. Huoneistovuokra, soittimien vuokrat ja opettajien palkat nielivät enemmän kuin lukukausimaksuista kertyi tuloja. Opiston saamaan tunnustukseen nojaten anottiin avustusta valtiolta ja kaupungilta.

Valtioneuvostolle jätetty anomus joutui valtion säveltaidelahtakuntaan, joka pyysi lausuntoa professori Erkki Melartinilta. Tämä saapui marraskuussa 1921 Viipuriin tarkastamaan musiikkikoulua. Vaikka Melartin ylistikin koulun opetuksen korkeaa tasoa, oli valtionavun saaminen yksityiselle laitokselle silloin mahdotonta. Siksi hän kehotti koulun muuttamista osakeyhtiön muotoon tai perustamaan musiikkiopiston kannatusseuraksi.

Kun sitten ryhdyttiin perustamaan Viipurin Musiikkiopisto Oy:tä ja asiasta ilmoitettiin viipurilaisissa lehdissä, Melartin allekirjoitti sanomalehdissä vetoumuksen, jossa kehoitettiin osallistumaan kyseisen osakeyhtiön perustamiseen.

Myös Helsingin Musiikkiopiston ensimmäinen pianonsoitonopettaja Ingeborg Hylander kävi vuosina 1921 ja 1922 tarkastamassa Viipurin Musiikkiopiston ja antoi niin ikään suosiolliset lausunnot koulun opetuksen tasosta.

Viipurin Musiikkiopisto Oy:n perustava kokous pidettiin helmikuun 3. päivänä 1923. Osakepääoma 120.000 merkittiin samalla täyteen. Sen johtokunnan ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin asessori N.J.H. Jack ja muiksi jäseniksi arkkitehdit Allan Schulman ja Edvard Mielck, johtaja Boris Sirpo sekä rouvat Elin Sellgren ja Tyyne Uotila. Varajäseniksi valittiin rouva Berta Makkonen ja lehtorit Karl Höckert ja Axel E. Langi. Opiston johtajaksi valittiin yksimielisesti Boris Sirpo, koulun luoja.

Kun Viipuri oli tuohon aikaan ilman orkesteria, alkoi Sirpo suunnitella orkesterin aikaansaamista musiikkiopiston omien voimien avulla. Niinpä vuonna 1922 koulun piiriin perustettiin suuri, 43-jäseninen orkesteri, joka oli kokoonpantuu pääasiallisesti musiikkiopiston opettajista ja edistyneimmistä oppilaista. Se ryhtyi pian pitämään konserteja, joitten johtajina Boris Sirpon lisäksi olivat sinä syksynä Väinö Haapalainen, Leevi Madetoja ja Lauri Näre. Ohjelmistossa oli sekä kotimaisia että ulkomaista klassillista ja uutta musiikkia.

Keväällä vuonna 1923 elettiin Viipurissa musiikin huippuhetkiä. Säveltäjämaestari Jean Sibelius tuli silloin vierailulle kaupunkiin ja maestro itse johti musiikkiopiston orkesteria kahdessa Keskuskansakoulun juhlasalissa pidetyssä konsertissa ja oli tyytyväinen orkesteriin. Sibeliuksen saapuessa kaupunki oli liputettu hänen kunniakseen. Asematorin aukio oli niin täynnä väkeä, ettei siellä päässyt edes kääntymään. Sulo Aron kertoman mukaan torilla oli vain kerran aikaisemmin ol-

Viipurin musiikkikoulun orkesterin Sibelius -konsertti 28.4.1923. Etualalla (oik.) Jean Sibelius ja (vas.) Sirpo.

lut koolla vastaavanlainen kansanpaljous ja näin oli tapahtunut silloin kun P.-E. Svinhufvud palasi karkotusmatkaltaan Siperiasta.

Sanomalehdissä antamassaan haastattelussa Sibelius ilmaisi suuren tunnustuksensa orkesterille. Joulukuun 1. päivänä professori Robert Kajanus johti opiston orkesteria sen soittaessa Beethovenin IV sinfonian. Hän toi esille samalla suuren tyytyväisyytensä orkesteria ja myös Musiikkiopiston opetusta kohtaan.

Orkesterin toiminta ei voinut kuitenkaan jatkua pitkään. Kustannukset olivat niin suuret, että kaupungin myöntämä 30.000 markan avustus ei riittänyt peittämään niitä.

Niinpä Musiikkiopiston mainetta niittänyt orkesteri sai lopettaa toimintansa annettuaan Tapaninpäivänä 1923 viimeisen konserttinsa Boris Sirpon ja Väinö Haapalaisen johdolla.

Kun suuri orkesteri oli nyt poissa pelistä, koottiin opiston piiristä jousikvartetti, johon kuuluivat Boris Sirpo, Eero Selin, Onni Suhonen ja Väinö Raitamaa ja pianokvinteteissä pianistina Andrej Rudnev.

Musiikkiopisto pystyi näin ollen täyttämään virkeän musiikkielämän ylläpitäjän aseman ilman suurta orkesteriakin. Kvartetissa soittajia tosin vaihtui vuosina 1924–26 Onni Suhosen Budapestiin suuntautuneen opintomatkan ja Sirpon yksityisen konserttimatkan takia. Myös sellistinä esiintyi Väinö Raitamaan ohella Vilho Koponen ja pianistina pianokvinteteissä Rudnevin tilalla Ole Höckert. Kon-

serttikaudella 1927–28 kvartetti antoi tavanmukaiset kahdeksan konserttia soittan klassillisen musiikin lisäksi myös runsaasti kotimaisia ja ulkomaisia uutuuk-
sia.

Boris Sirpon mieluisin opetusaine oli opiston perustamisesta lähtien ollut yhteissoitto. Hän tajusi, että harvasta oppilaasta tulee solistivirtuoosi, mutta vaatimattomammakin lahjat omaava voi uutteralla harjoituksella kehittyä hyväksi yhteissoittajaksi. Jo edellä totesimme, miten opiston oppilasorkesterista kehittyi Sirpon johdolla taitava orkesteri, jolle niin Sibelius, Melartin kuin Kajanuskin antoivat tunnustuksen. Tuon suuren orkesterin lakattua Sirpo jatkoi sitkeästi työtään yhteissoittoluokan kanssa.

Vuonna 1928 helmikuussa Sirpo lähti oppilaista kootun uuden kamariorkesterinsa kanssa Helsinkiin. Mukana oli nyt 20 soittajaa. Menomatalla annettiin konsertti Lahdessa ja helmikuun 17. päivänä Helsingissä. Molemmilla konserteilla oli ainutlaatuinen menestys ja arvostelut ylistävät. Ohjelmassa oli mm. Vivaldin Concerto grosso ja Corellin La Folia, jonka soolo-osan soitti nuori viuluniekka Irma Salmela.

Uudessa Suomessa prof. Heikki Klemetti kirjoitti arvostelussaan seuraavana päivänä:

– Täytyy sanoa, että niin oikeatyylistä vanhan musiikin soittoa kuin johtaja Boris Sirpon johdolla eilen soitettiin, aniharvoin saa kuulla. Solistin, nuoren neiti Irma Salmelan viulu soi kuin sello. – – – Herra Sirpo on loistavasti todistanut, mikä erinomainen musikaalinen johtaja hän on. Viipurin musiikkiopiston orkesteri on lisäksi vielä Suomen ainoa ”Collegium musicum”, historiallisen musiikin vaalija, mikä ei ole vähäinen ansio sekään.

Ilta-Sanomissa lausui Martti Paavola näin:

– Boris Sirpon oppilasorkesteri on meidän oloissamme todella harvinainen, ei ainoastaan konserttiohjelmiltaan, vaan ennen kaikkea esityksellisesti korkean tasonsa vuoksi. 1700-luvun mestarien concertogrossoja se soittaa tavalla, josta vain kiittävät mainesanat ovat paikallaan.

Suomen Musiikkilehdessä kirjoitti Lauri Ikonen:

– Viipurin Musiikkiopiston kamariorkesteri on ainutlaatuinen. Boris Sirpon persoonan kautta se kilpailee tasaveroisesti kaikkien parhaiden ammattiorkestereiden harjoittaman kamarisoiton kanssa Suomessa.

Viipurin Musiikin Ystävien orkesteri heräsi henkiin jälleen vuonna 1929, kun kaupunginvaltuusto oli myöntänyt tähän tarkoitukseen määrärahan.

Orkesterin johtajaksi valittiin ensin kapellimestari Eino Raitio Helsingistä. Hän luopui kuitenkin pian tehtävästään ja hänen tilalleen astui oman työnsä ohella Boris Sirpo vielä samana vuonna.

Viipurin Musiikkiopisto radiossa

Viipurin Radioyhdistys oli jo vuoden 1926 lopulla aloittanut säännöllisten ohjelmien lähettämisen omalta radioasemaltaan, mikä sittemmin siirtyi Suomen Yleisradion haltuun. Viipurin Musiikkiopiston oppilaat ja sen erilaiset yhtyeet joutuivat tällöin osallistumaan varsin ahkerasti radion ohjelmatoimintaan.

Itse jouduin jo vuonna 1929 esiintymään ”Markus-sedän” Viipurissa pitämällä lastentunnilla. Soitin silloin sellollani Irma Ruuskasen säestämänä romanssin Os-

Musiikkiopiston opettajat retkellä Monrepoossa. Sirpo äärimmäisenä vasemmalla, hänen vieressään seisomassa knalli päässä Andrej Rudnev, loistava musiikkimies ent. slaavilaisten kielten professori Pietarin yliopistossa.

kar Merikannon oopperasta "Pohjan Neito". Tahdoin tällä tavoin muistella lapsuudessani tuntemaani Merikantoa, joka oli kuollut vuonna 1924.

Helsingissä vuonna 1934 pidetyn Viipurin taideviikon ohjelmasta radioitiin mm. Musiikkiopiston kamariorkesterin konsertti, missä Irma Salmela, Toivo Salovuori ja Olavi Tilli soittivat Vivaldin konserton kolmelle viululle ja kamariorkesterille. Konsertissa esitettiin myös Haydnin konsertto pianolle ja orkesterille. Nuori Liisa Langi soitti piano-osan loisteliaasti. Hänelle tuhlattiin kiitosta runsain mitoin.

Helmikuussa vuonna 1938 esitettiin radiossa Sirpon järjestämä harvinainen ohjelma, missä Viipurilaisen trion jäsenet soittivat kukin samanaikaisesti kolmella eri paikkakunnalla sijaitsevassa studiossa. Veljeni Olavi Tilli soitti viulua Turussa, Georg Harpf selloa Viipurissa ja Cyril Szalkiewicz pianoa Helsingissä.

Sirpo saa kiitosta maan musiikkieliitiltä

Viipurin taideviikko herätti huomiota laajalti. Prof. Heikki Klemetti kirjoitti siitä Suomen Musiikkilehdessä lausuen mm.: – "Viipurin viikolla esitetty musiikki herätti suurta huomiota. Tultiin mitä vakuuttavimmin näkemään, mitä tarmokasta ja tuloksellista työtä Viipurissa on tehty. Viipurin Musiikkiopisto on kehittynyt suunnattomasti. Viipurin sinfoniaorkesteri on varttumistaan varttunut. Viipurin musiikkiväen käynti Helsingissä oli paitsi ihmeteltävä, myös kannustava. – – – Kaikki viipurilaisten esitykset todistivat vireyttä, asiallista taitoa ja suurta antaumusta. Lienee yleisesti tunnettua, että johtaja Boris Sirpo on koko Viipurin ku-

koistavan musiikkielämän varsinainen spiritus rector, päänvaivan kantava sielu. Viipurin musiikkitoiminta on kuin mallitila, missä kaikenlaista kaunista kasvatetaan muille maataisille esikuvaksi. Mikä on tämä paimenpoikaa tuskin vanhempi poikanen, joka laskettelee Paganinia kuin tyhjää vain? Mikä on tämä koulutytönen, joka soittelee briljantisti säihkyvän kepeitä musikanttisäveleitä? Ja mikä tämä yhtye, joka säveltää Corellit ja Tartinit kuin vanhojen kulttuurikansojen treenatut taitoniekat?” Näin sanoi siis Heikki Klemetti!

Radio-orkesterin ylikapellimestari Toivo Haapanen kävi Viipurissa johtamassa maaliskuun sinfoniakonserttia seuraavana vuonna. Kun haastattelija kysyi häneltä Helsingin kuulumisia vastasi Haapanen:

– ”Mitäpä sinne muuta kuuluu kuin Viipurin viikkoa. Olemme edelleen kuin tyrmistyksellä lyödyt viikkonne jälkeen. Viikko onnistui todella korkealuokkaisesti. Sellaista yleisömenestystä kuin Viipurin taideviikolla on tuskin koskaan nähty. Hieno viikko! hieno viikko! Erittäin vaikuttava oli viikon aikana Viipurin musiikkiopiston kuoron yhteisvoimin esittämä Arthur Honeggerin suuri sävelluoma, sinfoninen psalmi Kuningas David, mitä johti Boris Sirpo.”

Huberman ylistää viipurilaisia nuoria muusikoita

Maailmankuulu viulutaiteilija Bronislaw Huberman konsertoi Viipurissa syksyllä vuonna 1931. Viipurin Musiikkiopiston varttuneimmista oppilaista koottu kamariorkesteri oli saanut tehtäväkseen säestää häntä mestarin soittaessa Johann Sebastian Bachin viulukonserton E-duuri Tuomiokirkossa.

Huberman ihastui kamariorkesterin hienoon säestykseen siinä määrin, että se sai säestää häntä myös viikkoa myöhemmin Helsingissä pidetyssä konsertissa. Helsingiläinen aikakauslehti ”Astra” (n:o 20/1931) haastatteli Bronislaw Hubermania Helsingin konsertin jälkeen. Häneltä kysyttiin, mitä hän piti viipurilaisen orkesterin säestyksestä.

– Olin ensin kauhistunut kun kuulin, että Viipurin konsertissa minua säestää tuon pienen provinssikaupungin nuorisoorkesteri. Mutta siellä totesin, että tuo nuorekas orkesteri soitti fantastisen hyvin. Halusin tuoda heidät myös tänne pääkaupunkiin näyttämään, miten mestarillisesti he minua säestävät. Sirpo on tehnyt heistä loistavan orkesterin.

Haastattelija kysyi myös ensiviolisteilta, mm. veljeltäni Olavilta, heidän kokemuksiaan.

– Olimme erittäin jännittyneinä saapuneet ensimmäiseen harjoitukseen Viipurissa. Kun aloimme soittaa, Huberman keskeytti meidät jo parin tahdin jälkeen. Olimme kauhistuneita. Luulimme epäonnistuneemme. Silloin Huberman sanoi meille:

– Tehän soitate kuin vanhat tekijät. Soittonne on ensiluokkaista.

Tämä kannusti meitä yrittämään jatkossakin parastamme. Hermostuneisuus oli nyt kadonnut ja soittaminen kävi helposti kuin hurmiossa.

Yhteistyö Hubermanin kanssa ei päättynyt tähän. Keväällä vuonna 1932 kamariorkesteri sai kunnian säestää suurta viulutaituria hänen Amsterdamissa pitämässään konsertissa. Hubermanin suosittelemana orkesteri vieraili myös Belgiassa ja Ranskassa. Konserteissa esitettiin klassillisen repertoarin ohella suomalaisten säveltäjien Kuulan, Melartinin ja Rannan musiikkia. Boris Sirposta sanottiin arvosteluissa, että hänessä piilee orkesterinjohtajana kokonainen omaisuus hengen voimaa välittäen temperamenttinsa myös ympäristöön.

Viipurin Musiikkiopiston kamariorkesteri, joka oli viulutaituri Bronislaw Hubermanin kanssa Länsi-Euroopan kiertueella 1932. Veljeni Olavi kuvassa ensiviolistina konserttimestarin Irma Salmelan vieressä. Takana seisomassa Sirpon takana pianisti Cyril Szalkiewicz.

Sirpo järjestää oopperaesityksiä

Sirpon toimesta Viipurissa vuosina 1927 ja 1928 järjestetyt oopperaesitykset herättivät suurta huomiota. Keväällä vuonna 1927 esitettiin Gounod'in ooppera Faust, jossa pääosissa olivat Väinö Sola, Urho Somersalmi ja Karin Ehder Suomalaisesta Oopperasta, viimeksi mainittu Viipurin Musiikkiopiston kasvattaja. Muissa osissa esiintyivät opiston omat oppilaat. Musiikkiopiston kamariorkesterin lisäksi mukana oli suuri kuoro, johon oli saatu omien lauluoppilaiden ohella vahvistukseksi laulajia mm. Agricolan Kirkkokuorosta, Karjalan Laulusta ja Viipurin Lauluveikoista.

Oopperan harjoittamisesta ja johtamisesta huolehti Boris Sirpo itse. Harjoituksissa hänen värikäs persoonallisuutensa pääsi joskus varsin vauhdikkaasti valloilleen. Suurta laulukuoroa harjoiteltaessa eräs sopraanoista pyrki aina eturiviin. Sirpon mielestä kyseinen neitokainen ei ollut kuitenkaan riittävän sorea edessä seisomaan. Kun sama sopraano ilmestyi taas kerran eturiviin, Sirpo työnsi hänet ripeästi toiseen riviin ja huudahti: – Rakas ystävä, kyllä mine shinu rakasta, mut shine ei olle mike Gretchen!

Oopperaesityksestä tuli suuri menestys. Olin äitini kanssa sitä seuraamassa Viipurin vanhassa teatteritalossa, minkä katsomo oli viimeistä paikkaa myöten täynnä innostunutta yleisöä. Keväällä 1928 järjestetty von Flotowin ooppera ”Martha” esitettiin lähes kokonaan omin viipurilaisin voimin. Ainoastaan Lionelin osassa oli Väinö Sola antamassa ulkopuolista tukea. Esitys sai sekä yleisön että arvostelijoiden lämpimän tunnustuksen.

Musiikkiopistoon perustettu oopperaluokka alkoi näyttää ajanoloon yhä enemmän kunniaa Viipurin taide-elämässä. Jo vuonna 1930 se esitti salintäyteiselle ihas-tuneelle yleisölle Verdin oopperan Traviata. Violettan roolin esitti Airi Osa ja Alfredon osa oli uskottu Martti Seilolle. Boris Sirpo sai jälleen runsain mitoin kiitosta loistavasta musiikkipuolen johtamisesta ja Valle Sorsakoski onnistuneesta näyttämöohjauksesta. Airi Osa lauloi kauniisti ja kantavasti ja hänellä oli näyttämöllä liikkumiseen näyttelijäperheen lapsena luontaiset taipumukset. Traviatan jälkeen esitettiin huhtikuun 1. päivänä 1931 Madame Butterfly, josta suurimman vastuun kantoi Sirpo. Pääosiin hankittiin Väinö Sola Linkertonin rooliin, Elli Ranta Ko-Ko-sanin osaan, omasta takaa Karin Englund oli luonteva Suzuki. Vielä keväällä 1933 esitettiin Madetojan ooppera ”Pohjalaiset” Arvi Tuomen ohjauksella, musiikillisen johdon ollessa Sirpon käsissä.

Kevään 1934 merkkitapahtuma oli A.J. Tenkasen säveltämän oopperan ”Lean” ensiesitys Viipurissa. Solisteina esiintyivät mm. Karin Englund, Heikki Tuominen, Aarne Mikkonen, Abel Kohonen ja Sulo Saarits. Kun kuoron piti laulaa lyy-rillisesti mutta ei liioitellusti, Sirpo sanoi harjoituksissa: – Laulake lirillisesti, mutta ei liioitellusti.

Boris Sirpo perusti Viipurin musiikkiopiston yhteyteen myös sekakuoron. Kuoro sai tulikasteensa helmikuun 13. päivänä 1937, jolloin Sirpon johdolla esitettiin Viipurin tuomiokirkossa pidetyssä sinfoniakonsertissa italialaisen A. Furlottin säveltämä suuri raamatullisaiheinen oratorio Samarialainen nainen. Näin liittyi jälleen arvokas suurteos viipurilaisten musikaalisten saavutusten mittavaan ketjuun.

Lapset mukaan

Mutta Boris Sirpo tuntien Viipurin lasten vilkkauden ja välittömyyden halusi myös lapset mukaan oopperatoimintaan tajutessaan myös karjalaisten lasten suuren musikaalisuuden. Musiikkiopiston 15-vuotispäivän kunniaksi Sirpo halusikin tarjota yleisölle jälleen uutuuden, lastenoopperan! Hän valitsi esitettäväksi saksalaisen Paul Hindemithin säveltämän lastenoopperan ”Me rakennamme kaupungin”. Viipurin Musiikkiopisto esitti tämän teoksen ensimmäisen kerran 17.5.1934. Kaupunginteatterin katsomo oli täynnä lapsia. Esiripun avautuessa alkoi rakennustyö, johon liittyivät lapsiorkesterin säestämät yksinlaulut ja kuoroesitykset. Kun kaupunki oli valmis, monet tunnetut viipurilaiset saapuivat siihen tutustumaan. Yöllä rosvot tulivat kaupunkiin, mutta pyylevä poliisi miehineen pidättää heidät. Lopuksi kaikki noin 100 lasta riensivät näyttämön laidalta katsomoon ja leipurimestari Alfred Pursiainen vei heidät kaikki näytännön jälkeen kahvilaansa Torkkelinkadulle nauttimaan leivoksia ja virvokkeita.

Toinen lastenooppera Popelkan ”Matka maailman ympäri” esitettiin sitten maaliskuussa 1936 kaksi kertaa Helsingissä Kansallisteatterissa ja helsinkiläinen yleisö piti sitä eräänä riemukkaimpana elämyksenään. Eräs pääkaupungin lehti kirjoitti: Viipurin lapset ovat ihmeellisiä.

Popelkan mainio lastenooppera ”Matka maailman ympäri” esitettiin samassa kuussa vielä Viipurissa kolme kertaa. Se oli suuri menestys. Sitä käytiin katsomassa, siitä puhuttiin ja kirjoitettiin. Tämän lastenoopperan aihe ja Popelkan onnistunut ja kaunis musiikki viehätti niin esittäjiä, yleisöä kuin musiikkiopiston johtoakin. Siinä pääsivät vapaat viipurilaislapset vilkkaudellaan ja näyttelijälahjoiltaan levittämään iloa katsomoon. Ja kun tapahtumat sallivat ilon päästä irti näyt-

tämöllä, se purkautui niin riemullisesti, että se todella vastustamattomasti tempasi yleisön mukaansa.

Musiikkiopiston järjestämä viipurilainen lastentunti lähetettiin yleisradion Viipurin paikallisohjelmassa 26.11.1936. Lastenopperoista ja muista esiintymisistä tunnetut viipurilaiset lapsitaiteilijat esittivät ohjelmaa, viulunsoittoa, laulua, lausuntaa ja pianokappaleita. Tunnetuimmat heistä olivat Jouko Ilvonen, Heimo Haitto ja Christer Sourander. Myös musiikkiopiston lapsiorkesteri oli mukana. Tästä ohjelmasta sanottiin, että siinä maailman nuorin orkesteri – esiintyjien ikä 7–10 vuotta – esiintyi maailman nuorimman kapellimestarin Christer Souranderin johdolla.

Heimo Haitto

Kaikkein kuuluisimmaksi Sirpon kasvateista on Sulo Aron ja Onni Suhosen ohella tullut Heimo Haitto. Hänen isänsä toi Heimon vuonna 1935 Sirpon luo pyytäen tätä ottamaan yhdeksänvuotiaan poikansa oppilaakseen. Sirpo huomasi pojan harvinaiset lahjat ja otti hänet suojatikseen. Sirpojen oma poika Willy oli kuollut tapaturmaisesti Viipurin satamassa jäätyään kahden tavaravaunun puskurien väliin järjestelyveturin pukatessa vaunurivin toiseen päähän. Näin Sirpot ehkä hakivat lohtua Heimo Haitosta ottaessaan hänet kotiinsa kuin ottopojaksi. Ero Torniassa asuvasta perheestä oli totaalinen. Vanhemmat tekivät Sirpon kanssa sopimuksen, etteivät he tapaa lastaan ennen kuin hän on 18-vuotias.

Sirpo alkoi muokata löydöstään violistia ja onnistui: Heimo Haitto kehittyi Sirpon ohjauksessa lyhyessä ajassa loistavaksi violistiksi. Helmikuussa vuonna 1939 hän antoi 13-vuotiaana konsertin Helsingissä soittamalla taiturillisesti Mozartin, Vieuxtempsin ja Paganinin viulukonsertot. Saman vuoden huhtikuussa hän voitti Lontoon Musiikkiakatemian nuorille violisteille järjestämän kansainvälisen kilpailun. Tätä kilpailua varten professori Richard Faltin antoi hänen käyttöönsä hienon Guarneri-viulun. Kesällä ennen sodan syttymistä Heimo Haitosta valmistui elokuva ”Pikku pelimanni”. Hän itse näytteli ja soitti tuossa viehättävässä filmissä.

Kun talvisota syttyi Heimo Haitto ja Boris Sirpo lähtivät Skandinavian maihin hankkimaan musiikillaan rahaa Suomen hädänalaisille. Sieltä heidän matkansa jatkui vuonna 1940 Yhdysvaltoihin.

Heimo konsertoi Amerikassa varoja sotaa käyvälle kotimaalleen presidentti Hooverin toimiessa tämän laajan konserttikiertueen suojelijana. Yli neljästä sadasta konsertista kertyi melkoinen rahasumma Suomen hyväksi.

Sirpojen taloudenhoitaja Anna Söderblom kertoo Heimo Haitosta:

– Heimo olj oikee kultane poika, vaik hää vällii tek ilkaa ja tömisytti lumet kengistää paraatiovel. Hää harjottel ain vierashuonees ja kyl mie, iha ko kuulisin vielikii korvissain ku hää soittelee. Ko hää nyt viel joskus radioskii essiintyy, nii mie kohtsillää tunnen et tuo on Heimo ko siell soittelee.

Heimo Haitto, joka oli koulumme alaluokilla kun minä olin jo lukiossa, oli innokas tyttöjen perään jo nuorena poikana. Kun koulumme kvartettiharjoitukset olivat tuskin alkaneet, hän pisti viulunsa kohta viululaatikkoon ja hihkaisi minulle:

– Hei Kale, miu pittää täst lähtee Salakkalahen luistinradall. Tytöt jo uottaa minnu siell.

Samanlaisen huomion oli tehnyt myös Anna Söderblom kertoessaan Heimon edesottamuksista:

– Välist hää toi paljon tyttölöi kyllää, kun Sirpot ei olleet koton ja siin sit leikkii piisas.

Christer Sourander kertoi taasen Heimo Haitosta näin:

– Mie istuin Heimo Haiton kans vierekkäi Sirpon lapsiorkesteris. Kerrakii mie kysyin hänelt et mite sie saat tuon mahottoma vaikeen paikan menemää iha heti noi hyvi.

– En mie tiijä, mie vaa soittelen, Heimo vastas.

Itse pidin Heimo Haittoa jo kouluaikana fantastisena lahjakkuutena. Hän soitti jo alaluokilla ollessaan koulumme kvartetissa vaikeimmatkin kappaleet ”prima vista”, heti ensi kerralla nuotit eteensä saatuaan aivan kuin olisi niitä jo kauan harjoitellut.

Turha häntä oli harjoituksissa istuttaa liian kauan. Kyllä hän omasta osastaan selvisi aina loistavasti. Hän oli – kiitos Sirpon – armoitettu viulun mestari jo poikasena.

Tietysti tyttökin pitivät kovasti tuosta hauskanäköisestä virkeästä ja vilkkaasta viulunsoittajasta eikä hänellä itselläkään näyttänyt olevan mitään sitä vastaan, että tytöt tykkäsivät hänestä. En minä siinä mitään pahaa nähnyt.

Sirpon Greta-rouva oli tyttönimeltään Ollberg ja kävi aikanaan Viipurin ruotsalaista tyttökoulua. Hän oli silloin yksi tavoiteltuja soreita ”Fruentimmerskolan” tyttöjä.

Rouva Sirpon äiti oli ruotsinmaalainen, joka omisti Hotelli Finlandian Puna-senlähteen ja Repolankadun kulmassa ja piti myös Viipurin linja-autoaseman ravintolaa. Anna Söderblom kuvasi vanhaa rouvaa:

– Miul hää olj lope hyvä. Hää kutsu ain haastelemmaa vaik mie oli sillo iha nuor tyttö. Myö ei paljon koton syöty, ko käytti siel hotelis syömäs.

Anna Söderblom kertoi kuinka hänet oli suurien konserttien ja niiden harjoitusten aikana aina hälytetty esiintyjien huoneeseen Sirpoa avustamaan:

– Kyllhää se ol jottai, ku suuri konserttii harjoitelliit ja pittiit siel Viipuris. Joh-taja pyys ain, et Anna tois puhtait paitoi, ku ain väliajal pit niit vaihtaa. Nii hikis-tä hommaa se johtamine ol.

Sit usseest konsertti jälest tul paljon vieraita kottii. Hotellist tulliit ruuat ja tarjoilijat. Siell ol sit oikee ilosii ihmisii, nii vieraat ko omakii pere. Ko ne sit viimeiseltää läksiit kottii, ni rouva tulj ain minnuu hallaamaa ja kiittämää, ko kaik män hyväst!

Musiikkiopiston opettajat tyytymättömiä

Vuonna 1938 syntyi musiikkiopiston opettajien piirissä tyytymättömyyttä Sirpon tapaan johtaa opistoa. Toukokuun 1. päivänä julkaistiin viipurilaisissa leh-dissä musiikkiopiston 20 opettajan allekirjoittama kirjoitus, jossa kerrottiin opis-ton johdon ja opettajien suuren enemmistön kesken jo pitkän aikaa esiintyneen erimielisyyksiä. Siinä sanottiin opettajayhdistyksen jo marraskuun 8. päivänä 1937

lähettäneen opiston johtokunnalle anomuksen, että opettajien edustaja voisi olla läsnä opiston johtokunnan kokouksissa. Kirjelmään tuli kielteinen vastaus, jota perusteltiin sillä, ettei Viipurin Musiikkiopisto Oy:n yhtiöjärjestys edellytä johtokuntaan tällaista lisäjäsentä.

Opettajat mainitsivat lehtikirjoituksessaan, ettei Helsingin konservatorion eikä myöskään Suomalaisen Oopperan yhtiöjärjestykset edellytä sitä, mutta silti opettajien edustaja saa olla aina mukana, kun sitä on pyydetty! Kirjoituksen mukaan opettajayhdistys ehdotti tämän jälkeen kokousta, mikä saatiinkin aikaan maaliskuun 28. päivänä. Samalla ehdotettiin palkkojen tarkistusta, mitä ei ollut suoritettu pitkään aikoihin, vaikka valtion ja kaupungin myöntämät apurahat opistolle olivat jatkuvasti nousseet. Kun kokouksen puheenjohtaja sitten kysyi, nauttiiko opiston johtaja Sirpo opettajakunnan luottamusta, läsnäolleista 27 opettajasta vain seitsemän sanoi luottavansa johtajaan.

Huhtikuun 27. päivän aamuna irtisanottiin toimestaan heti mainitusta päivästä lukien 23 opettajaa. Tapaus herätti Viipurissa tavatonta huomiota. Oppilaiden vanhemmat valittivat syntynyttä ristiriitaa, kun erotettujen opettajien tilalle tuotiin outoja ja tuntemattomia ihmisiä.

Tällöin erotetut opettajat ilmoittivat toukokuun 4. päivänä lehdissä antavansa yksityisopetusta kotonaan. Silloin joukko tunnettuja viipurilaisia musiikin ystäviä, mm. isäni Oskari Tilli, puuttui asiaan lehdistössä ja asettui ristiriidassa opettajien puolelle. Kirjoittajat katsoivat, että opettajilla oli aihetta menettelyynsä ja odottivat, että opettajien on saatava oikeutta. Koko kevät kului odotuksen ja jännityksen vallassa. Kulussien takana käydyissä neuvotteluissa päästiin ennen pitkään yksimielisyyteen.

Toukokuun 23. päivän lehdissä oli sitten seuraava uutinen:

– ”Viipurin Musiikkiopistossa äskettäin syntynyt selkkaus on eilen päättyneiden neuvottelujen jälkeen saatu lopullisesti sovituksi. Viime huhtikuun 27. päivänä irtisanotut opettajat palaavat takaisin entisiin toimiinsa.”

Syksy 1938 ja kevätkausi 1939 sujui opistossa kohtalaisen säännöllisen elämän merkeissä, vaikka Sirpo ei ajanoloon pitänyt kiinni sopimuksessa opettajille annetuista lupauksista. Syksyllä 1939 syntyi jälleen kiistoja, joiden selvittely keskeytyi talvisodan syttyessä.

Sirpo ihmisenä ja orkesterinjohtajana

Millaisena minä itse näin Sirpon nuorena poikana ollessani sellistinä hänen lapsiorkesterissaan? Opimme häneltä ymmärtämään ennen kaikkea kurinalaisuuden suuren merkityksen moitteettoman yhteissoiton ehdottomana edellytyksenä.

Sirpon tummat ilmehiikkäät silmät, taiteellisesti lainehtiva musta tukka ja hänen temperamenttinen olemuksensa tekivät meihin syvän vaikutuksen. Hän sai meidät seuraamaan kuin hypnoosissa jokaista sanaansa, liikettään ja elettään. Mutta hän onnistui myös luomaan meistä yhtenäisen joukon, joka uskomattoman pian tajusi ja oppi sen, mitä hän meistä halusi.

Harjoitusten alussa viritettiin viulut ja sellot huolellisesti. Sirpo tarkisti vielä itse soittajien joukossa kiertäen kunkin instrumentin virituksen ennen kuin hän nousi johtajanpallille.

Kun hän sitten oli kohottanut tahtipuikkonsa ja päästiin aloittamaan, koputti hän jo parin tahdin jälkeen tahtipuikollaan nuottitelineeseen, keskeytti soiton, sieppasi sitten joltain meistä viulun ja näytti miten nuo tahdit oli soitettava.

Jos soittimien jouset eivät nousseet yhtäaikaa ja laskeneet yhtäaikaa viuluissa ja selloissa vastaavasti samansuuntaisin vedoin, Sirpo keskeytti soiton ja huudahti väärrään suuntaan jousta vetäneelle onnettomalle:

– A nouseko sinä kirkossaki aina ylös vasta sitten ku muut istu alas?

Kerran Elsa Ristola erehtyi orkesterissa soittamaan jousella, kun tuo kohta piti esittää näppäillen eli pizzicatolla. Silloin Sirpo räjähti ja huusi hänelle:

– Elsa rakas, soitte sinäki nyt sormella, että pim, pim, pim.

Sirpon sananvalmius ja salamannopea tilannearviointi olivat Viipurissa laajalti tunnettuja.

Kerran eräs arvostettu Musiikin Ystävien Orkesterin puupuhaltimen soittaja sanoi Sirpolle muuttavansa alaa ja luopuvansa soittimesta, koska soittaessa syntynyt värinä vahingoittaa hänen aivojaan siinä määrin, että hän tulee hulluksi. Silloin Sirpo sanoi hänelle:

– Hulluksiko, ethä sine enä voi siksi tulla!

Sirpon syntyperä oli monelle täysi arvoitus. Kun häntä tumman lainehtivan tukkansa ja vilkkaan elehtimisensä perusteella joskus luultiin juutalaiseksi, Sirpo sanoi:

– Mine olla pahoilla siint, ettei mine kuulu tuoho hieno ja lahjakkaase kansa. Mine ole vaan yks armenialaine!

Kerran Sirpo sanoi piloillaan isäni seurassa ollessaan eräälle hänen syntyperästään uteliaalle kysyjälle:

– Mine ole Itä-Kiinast tai jostai sielte päi!

Kerran koulupoikakuoro oli Keskuskansakoululla odottelemassa juhlasalin takahuoneessa jonossa lavalle marssimista orkesterimme jälkeen. Sirpo otti silloin laukustaan sanomalehdellä suojatun pullonsa ja ryypäsi siitä muutamia kulauksia. Eräs rohkeimmista pojista ajatteli ääneen:

– Setä ryypää viinaa!

Tähän Sirpo kiiruhti selittelemään:

– Ei tämä viina, tämä musta kaffe!

Erehtymättömällä musikaalisella tulkintakyvyllään Sirpo johdatti meidät jo lapsina kamarimusiikin ihaniin maailmoihin, missä meillä oli onni saada herkkä kosketus niin Mozartin, Vivaldin kuin monen muunkin säveltäjämestarin kuolematomiin sävelluomuksiin. Hän johdatti meidät ymmärtämään kamarimusiikin hienoudet, tuon jalon taidemuodon herkimmätkin vivahteet. Meille nuorille hän korosti usein:

– Koti ei ole kulttuurikoti, jos se ei vaali musiikkia.

Läpi elämäni olen noista ajoista lähtien nauttinut hyvästä kamarimusiikista enemmän kuin kenties mistään muusta musiikin muodosta. Mielestäni se tyydyttää ihmishengen kauneudenkaipuuta arvokkaan jalokiven välikkeen lailla. Niinpä Vivaldin ”Neljä vuodenaikaa” lienee yksi noista ihanimmista jalokivistä.

Seuratessani televisiosta Wienin Filharmonikkojen Uudenvuoden konsertteja, olen italialaista orkesterinjohtaja Claudio (Aldo) Abbadoa pitänyt lähinnä Sirpoa muistuttavana loistavana kapellimestarina.

Niin kuin Sirpo, Abbadokin johtaessaan vaikuttaa hypnoosin tavoin edessään olevaan orkesteriin ja saa tämän välittämään musiikin yleisölle juuri tahtomallaan tavalla. Hän ei pelehtinyt yleisölle itseään näyttäen, vaan teki kaikkensa saadakseen orkesterista irti sen, mikä sitten hurmasi yleisön.

Sirpo retkellä lapsioppilaiden kanssa 1927 Monreppoossa. Sirpon vieressä oikealla hänen poikansa Willy. Edessä keskellä Sirkka Jämsä (Gestrin), kuvan tallentaja.

Niinpä myös Sirpo hurmasi alati soittajat, jotka vuorostaan hurmasivat yleisön.

Inhimillisistä heikkouksistaan huolimatta Sirpo oli suuri vaikuttaja Viipurin ja koko Suomen musiikkielämässä. Niinpä hän syystäkin kehaisi vuonna 1934 Viipurin taideviikolla Helsingissä:

– Kaksikymmentä vuotta sitten Viipurin orkesterin 24 soittajasta vain yksi oli kotimainen. Nyt 48 soittajasta vain yksi on muukalainen.

Sirpon tarkoituksena oli alun perin palata Yhdysvalloista Suomeen jo keväällä 1940. Hän kuitenkin jatkoi konsertoimista Heimo Haiton kanssa Amerikassa saatuaan edullisia tarjouksia useilta konserttitoimistoilta.

Sirpon ja Heimo Haiton tiet erkanivat kuitenkin ja Sirpo jäi Yhdysvaltoihin Portlandin kaupunkiin Oregonissa, missä hän toimi ”Lewis ja Clark” -collegen musiikinprofessorina. Hänen perustamansa ja johtamansa naisorkesteri niitti siellä laajalti mainetta ja kävipä orkesteri konserttimatkalla Suomessakin, mutta Sirpo ei silloin katsonut voivansa jäädä enää Suomeen.

Boris Sirpo kuoli Yhdysvalloissa tammikuun 25. päivänä vuonna 1967.

Epilogi

Kävin lokakuussa 1995 Pietarin Taideakatemiassa pidetyssä konsertissa, missä akatemian parhaista naispuolisista viuluoppilaista koottu jousiyhtye ”Violino” esitti viulutaiteilija Helena Zaitsevan johdolla loistavasti Corellin, Vivaldin, Tartinin ja Kreislerin sävellyksiä.

Hämmästyin todetessani esitysten tulkinnan ja viulujen täyteläisen soinnin vastaavan täysin Sirpon esittämää ja oppilailtaan vaatimaa tyyliä.

Keskustelin väliajalla yhtyeen managerin Iskander Saporovin kanssa ihaillen esitysten loistavaa tasoa. Sanoin hänelle Viipurissa soitetun aikanaan samalla tyyllillä kiitos Viipurin Musiikkiopiston silloisen johtajan Boris Sirpon, joka oli ollut vuosisadan alussa Pietarissa professori Leopold von Auerin oppilaana samoin kuin opiston viulunsoiton opettaja Tatjana von Rippas. Heidän ansiostaan tuo kauniisti soiva hallittu soittotapa on levinnyt edelleen Lahden kautta Suomen eturivin violisteille, kun Viipurin Musiikkiopisto siirtyi sotien jälkeen Lahteen, missä se tunnetaan nykyisin nimellä Päijäthämeen Konservatorio.

En hämmästynyt kun Iskander Saporov innostuneesti kertoi heidän soittotyyhinsä perustuvan juuri Leopold von Auerin opettamaan tapaan saada viulusta mahdollisimman täyteläinen sointi ja hallittu esitys myös tekniikkaa vaativissa kapaleissa. Olihan von Auer kasvattanut Pietarin konservatorion viulunsoiton professorina ollessaan aikanaan sellaisia maailmankuuluja viulutaiteilijoita kuin E. Zimbalist, Mischa Elman ja Jascha Heifetz.

Saporov sanoi nyt ensi kertaa kuulleensa suurella tyydytyksellä, että konservatorion entiset oppilaat Boris Sirpo ja Tatjana von Rippas olivat vieneet Pietarista von Auerin soittotyylin Suomeen, missä se edelleen elää Suomen eturivin viulutaiteilijoiden omaksumana.

Lähdekirjallisuutta

HELASVUO, VEIKKO:
KUULA, PENTTI:	Viipurin musiikkielämää 1800-luvulla, Musiikki 8/1948.
Toivo Kuula Viipurin Musiikin ystävien orkesterin kapellimestarina. Esitelmä Sibelius Akatemian jatkotutkintoseminaarissa 13.10.1995.
RANTA,SULHO:
RASILAINEN, TOIVO –
PULLINEN, ERKKI:	Suomen säveltäjiä puolentoista vuosisadan ajalta, WSOY 1945.
RUUTH, J.W. ym.:	Viipurin Musiikkiopisto, Lahden Musiikkiopisto. 50 vuotta musiikin opetusta, Lahden kirjapaino ja Sanomalehti Oy 1968.
Viipurin Kaupungin Historia IV, Etelä-Saimaan Kustannus Oy, 1981.
SALMENHAARA, ERKKI:	Ernest Pingoud – kosmopoliitti Suomen musiikkielämässä, SYNTEESI 4/1988.
TILLI, KALEVI:	Viipuri – Muistoja kaipuuni kaupungista, WSOY 1985.
TILLI, KALEVI:	Takaisin Viipuriin. Kohtalon vuodet 1941–44, WSOY 1987.
TILLI, KALEVI:	Karjalainen Rapsodia. Vanha viipurilainen kertoo, WSOY 1992.

Per Erik Floman

Viipurin kansainvälinen ilme

Menetettyä kotiseutua muisteltaessa kuvat alkavat ajan mukaan himmentyä ja samalla niihin pyrkii ilmaantumaan nostalgisia, romanttisia sävytyksiä. Tämä vaara on tiedostettava, kun yrittää valottaa kysymystä esimerkiksi Viipurin kansainvälisyydestä ja monikielisuudesta. Tarkoituksenani on nyt kuitenkin penkomalla tosiseikkoja ja taustoja loihittua esiin jonkinlainen kokonaiskuva otsikkoaiheesta – viipurilaisen harrastelijan näkökulmasta nähtynä.

Aloitan sillä varauksella, että kun Viipurissa aikanaan puhuttiin neljää kieltä niin toinen puolikas eli suomi ja ruotsi tietenkin olivat kotimaisia. Näin ollen aion lähinnä puhua Saksasta, Venäjältä ja muualta ulkomailta tulleista vaikutteista. Mutta en suinkaan unohda niitä erittäin merkityksellisiä arvoja, joita satojen vuosien aikana jaoimme Ruotsin kanssa. Viipuri kuului Ruotsin valtakuntaan vuodesta 1293 vuoteen 1710 (1721) ja sen pituinen symbioosi kyllä jätti hyvin näkyviä jälkiä kaikilla elämän aloilla, väestössä, hallintorakenteissa, kaupunkikuvassa, sivistyksen saroilla, oikeuskäsitteiden alalla j.n.e.

Kotimaisten kielten keskinäinen kamppailu – sinänsä kiintoisa aihe – ei mahdu valitun otsikon alle. Muistutan myös siitä, että ”kansainvälisyys” on väljä käsite, ei pelkästään monikielisyyttä.

Me viimeiset Viipurissa aikaihmisiksi kasvaneet voimme ehkä väittää, että kaupungin kansainvälisyys ei meidän aikakautenamme ollut käsin kosketeltavissa, vaikka se oli mitä selvimmin aistittavissa sen ilmapiirissä ja elämäntavoissa. Juuri sen takia on tärkeää että yritämme tutustua paremmin niihin menneisiin tekijöihin, jotka vähitellen loivat tuon ilmapiirin. Tarkoitus ei ole kerrata Viipurin ainetlaatuista ja pitkää historiaa, vaan yritän kerätä eri sektoreilta palasia, lastuja ja aineksia, jotka voivat auttaa meitä ymmärtämään nimenomaan kansainvälisyyteen kuuluvia asioita. Eräs elementti jää myöskin tämän tarkastelun ulkopuolelle: se, mitä Viipurin rakennuskanta voisi kertoa eri aikakausien erikoisuuksista.

Karkeasti sanottuna ”kansainvälistyminen” alkoi jo keskiajalla. 1600- ja 1700-luvuilla se oli voimakkaimmillaan eroten suuresti valtakunnan muista kaupungeista. 1800-luvun puolestavälistä alkaen kehityksen ohjekset siirtyivät enenevässä määrin kotimaisiin käsiin ja vauhti kiihtyi rajuksi suomalaiskansallisen heräämisen ja kukoistuksen puhkeamisen myötä. Vaikka olemmekin kaikella syyllä yllpeitä tällaisista ja myös aikaisemmista omista saavutuksistamme, on meidän kumminkin syytä muistaa, että kehityksen alkutekijät, rakenteet, osaamiset ja elämäntavat ovat Viipurissa olleet kansainvälisempiä kuin muualla maassa.

Todettakoon jo tässä, että kansainvälisyyden jatkuvuus, satojen vuosien keston jälkeen, katkesi vasta äskettäin eli 1940 ja 1944 ja se tapahtui väkivaltaisesti Neuvostoliiton toimesta. Saman kohtalon kokivat kollegamme, kansainvälistä ilmettä omanneet Itämeren eteläiset kaupungit. Niiden kohdalla on kuitenkin tultu uuteen taitekohtaan Viipurin tulevaisuuden ollessa vielä hämärän peitossa, kytkettynä n.k. Karjalan kysymykseen, joka tätä kirjoitettaessa (1994) on pelkästään keskusteluvaiheessa.

Viipurin sijainti kartalla

Tiedämme hyvin, että Viipurin maantieteellinen sijainti on perimmäinen selitys sille, että sen historia sai niin paljon vaikutteita ulkomailta. Kaksi käsitettä tulee mieleeni:

- geopoliittinen asema kilpailevien mahtien välillä
- talusmaantieteellinen asema.

Viipurin sataman kautta tuli kansainvälisiä tavaroita ja impulsseja. Linnansilta oli aikanaan Saimaan portti.

Kartoista havaitsee helposti, että Viipurin maantie- ja myöhemmin rautatieverkosto sekä meriyhteydet sisävesistöihin saakka, ensin Vuoksen entistä Suomenvedenpohjan haaraa ja sittemmin Saimaan kanavaa pitkin, tarjosivat mitä otollisimmat edellytykset kaikenlaiselle kaupankäynnille ja kauppaliikenteelle. Se veti kilpailijat magneetin tavoin puoleensa. Varsin erikoisia korotuksia saavat kaupungin vaiheet 1700-luvulla, kun Viipuri lääneineen joutui erotetuksi Kanta-Suomesta ja siirrettiin Venäjän suoranaiseen alaisuuteen. Tästä saamme syyttää ja kiittää Pietareita: Nevan suurkaupungin synty 1703 liittyi Pietari Suuren länsipoliitiikkaan, millä tietysti oli kantavia vaikutuksia Viipurille ja Kannakselle. Oli siitä myönteistäkin seurausta: Viipuri sijoittui akselille Tukholma – Pietari ja sai kummaltakin suunnalta kontakteja ja herätteitä.

Teen nyt lyhyen kiertomatkan aika-akselilla. Katson sitten miten väestön koko ja kokoonpano kehittyivät. Tutkin tämän jälkeen, mutta vain esimerkein, kansainvälisyyden ilmiötä kaupan ja merenkulun puolella. Valaisen myös yhteiskuntaelämään kuuluvia asioita. Ja koska elämä ei ole pelkkää sotimista, kaupankäyntiä ja numerotietoa, katson millä tavalla kansainvälisyys mahdollisesti rikastutti kulttuurielämää ja koulutointa. Totean ohimennen, että Viipurissa myös kohtasi 3–4 kirkkokuntaa, alussa toisiinsa törmäten, myöhemmin rinnakkaiseloa harjoittaen. Lopuksi haluan tuoda esiin muutamia henkilökohtaisia aatteellisia näkemyksiä.

Aika-akseli

Kaukokauppa oli jo keskiajalla tärkeätä sille seudulle, josta oli tuleva Viipurin alue. Hansakaupungit, erityisesti Tallinna ja Lyypekki, olivat aktiivisesti kiinnostuneita tästä ilmiansuunnasta ja Viipurin seudulle rupesi jo noihin aikoihin ilmestymään saksalaisia laivoja ja kauppiaita. Kustaa Vaasan aikakaudella Hansan vaikutusvalta himmeni, mutta 1600-luvulla tapahtui mahtavien saksalaisten kauppiaiden esiinmarssi, johon liittyivät sieltä tuleva käsityöläismestariakaarti. Ihmeellistä oli, että Ruotsin suurvallan aikana Viipurin maistraatti saksalaistui jopa siinä määrin, että puhuttiin saksalaisten sukumonopolista, sillä tämä kaupungin johtava hallintoelin oli itseään täydentävä. Tosin tämä ei ollut uutta. Olihan kuningas Magnus Eriksson 1400-luvulla säättänyt kaupunkilain, jossa sanottiin että raadista puolet oli oltava saksalaisia. Tämä kumottiin aikanaan, mutta voitaneen sanoa, että saksalaiset saivat kunnallisen johtoasemansa Viipurissa lähinnä siitä syystä, että he edustivat väestön taitavinta osaa.

Viipurin liittäminen Venäjän valtakuntaan 1700-luvulla oli tietenkin mullistava tapaus. Vaikka asujaimiston enemmistö – toisin kuin 1940 ja 1944 – pysyi paikallaan, virtasi Viipuriin nyt venäläistä sotaväkeä ja korkeampia virkamiehiä. Niiden mukana seurasi myös baltiansaksalaisia, sillä kuvernementin hallinto tultiin järjestämään paljolti Itämeren provinssien mallin mukaisesti. Perässä seurasi venäläisiä kauppiaita, alussa sotilasluonakauppiaita, myöhemmin porvareita ja yleiskauppiaita. Kohta oli kaupungissa nelisenkymmentä venäläistä kauppiasperhettä, joista muutama I-kiltaluokkalainen, jolla oli oikeus harjoittaa ulkomaankauppakin. Saksalaisten voima kuitenkin vain lisääntyi, osittain ruotsalaisten kustannuksella. Tärkeimmät oikeusasiat ratkaistiin Pietarin saksankielisessä oikeuskollegiossa. Vuosisadan puolivälissä saksalaiset saivat oman seurakuntansa. Ensimmäinen käskynhaltijajärjestelmän mukainen käskynhaltija oli 1700-luvun lopussa Württembergin prinssi Friedrich.

Samalla vuosisadalla alkoi valtava puutavaran vienti Keski-Eurooppaan ja sen lopulla elpyi myös Pietarin alueen kanssa käytävä kauppa. 1800-luku alkoi taas suurella poliittisella muutoksella. ”Suomi syntyi”, kuten professori Matti Klinge sen ilmaisee: maastamme tuli nyt autonominen suurruhtinaskunta ja Viipurin kanalta oli tietenkin tärkeintä, että kaupunki ja sen lääni liitettiin Kanta-Suomeen. Nyt tarvittiin lisää virkamiehiä sekä Ruotsista että varsinkin Itä-Suomen muista osista. Viralliseksi kieleksi tuli taas ruotsi ja hovioikeuden perustaminen 1839 toi kaupunkiin akateemisesti koulutetun lakimieskaaderin. Mutta esimerkiksi lukio ruotsalaistui vasta vuonna 1842.

Tämän vuosisadan toinen puolikas oli erityisen merkityksellinen kaupunkimme kehitykselle. Ratkaisevaa oli, että valleja ja muureja ruvettiin poistamaan, olivathan ne Pyhän Annan läntisiä linnoituksia lukuunottamatta menettäneet sotilaallisen merkityksensä. Tällöin kaupunki sai voimakkaan kasvusysäyksen ruveten levittäytymään itäiseen ja pohjoiseen suuntaan. Kaiken lisäksi tämä tapahtui joksinkin samoihin aikoihin kuin Saimaan kanavan valmistuminen 1856 ja rautatien avaaminen Pietariin 1870. Perässä tulivat Savon rata vuonna 1889 ja Karjalan rata 1894. – Venäläinen pienkauppiaskunta lisääntyi, esimerkiksi vuonna 1845 oli 59 kauppiasta kokonaista 32 venäläissyntyisiä. Saksalaiset alkoivat vähitellen ruotsalaistua. Pietarin läheisyys alkoi tuntua ja kesävieraat sekä Imatranmatkailijat ilmestyivät näyttämölle. Kaupungin asutettu alue moninkertaistui ja väestön kasvuvauhti kiihtyi.

Itsenäisyysvuosien onnelliset ajat muistetaan ennen kaikkea suomalaisen enemmistön omien ponnistusten ja menestysten vuosina, jolloin Viipuri vakiinnutti asemansa Suomen toiseksi suurimpana kaupunkina, suurimpana varuskuntana, vilkkaan kaupan ja merenkulun keskuksena, minkä lisäksi se sulki syliinsä värikkään kulttuurielämän. Olen usein väittänyt, että jos Viipuri olisi saanut kasvaa omassa omistuksessa samassa tahdissa kuin kilpailevat Turku ja Tampere, niin sen asukasluku tänään lähentelisi kahtasataatuhatta.

Väestö

Väestö oli 1600- ja 1700-luvuilla kielellisesti monipuolisempi kuin missään muualla Suomenniemen kaupungissa. N.k. valtaporvaristo tuli olemaan saksalaisvoittoinen. Jo 1500-luvulla oli kaupungissamme ollut 12 saksalaista kauppiasperhetä. Vaikka ruotsi oli virallinen kieli, ottivat viranomaiset vastaan saksankielisiä asiakirjoja. Valtaporvarien käsissä oli ennen muuta ulkomaankauppa. Ulkomaankauppiaskastiin pääsemiseksi vaadittiin paitsi kaupallisia taitoja ja kielitaitoa myös varallisuutta. Valtaporvarit saavuttivat myös johtoaseman yhteiskuntaelämässä. Erikoisesti mainittakoon maistraatti, jossa virat olivat periytyviä. Kuvaavaa oli, että 50 % Viipurin kauppavaihdosta oli edustettuna maistraatissa. Tähän kauppiasluokan kirjoon liittyi ajanoloon myös hollantilaisia, skotteja ynnä muita kansallisuuksia. Venäläisiä ei näkynyt n.k. ylemmissä kansanluokissa.

Vallankäyttö aiheutti luonnollisesti kaikenlaista kahnausta, vastakohtaisuuksia ja jännitteitä. Vastapuolina olivat yleensä kotimaiset kieliryhmät contra ulkomailta enemmän tai myöhemmin tulleet vaikuttajat.

1700-luvulla venäläisten väestönosuus lähti kasvuun. Karkeasti voidaan sanoa, että he asuivat Siikaniemen ja Pietarin kaupunginosissa, kun taas saksalaisperheet majoittuivat Linnoitukseen.

Kauppaneuvos Fr. Wahlin venäläistyylinen huvila Pikiruukissa 1880-luvulla. Wahlit tulivat Saksasta, Amalia-tyttärestä tuli rouva Stiehl. Stiehlit vuorostaan olivat englantilaista syntyperää (Steel). Yksi talon kolmesta tyttärestä oli tunnetun viipurilaiskirjailijan Victor Hovingin vaimo.

Kun nyt lähdemme tutkimaan tilastoja, on huomautettava että vasta 1700-luvun puolivälistä alkaen on käytettävissä luotettavia tilastolukuja. Kuitenkin asukasluvut aina v. 1870 asti ovat siinä mielessä liian pienet, että ainakin sotaväki, esi-kaupunkilaiset ja eräät irtolaisryhmät puuttuvat tiedoista. Väestönlaskentamenetely uudenaikaistettiin vuonna 1870.

Asukasluvut ilmenevät seuraavasta luettelosta:

1500-luku	1.500 henkilöä
1617	1.800
1650	3.500
1718	1.300
1786	3.046
1870	12.000
1920	53.000
1939	n. 80.000

Mainittakoon, että Suomessa esimerkiksi vuonna 1618 asui n. 350.000 ihmistä, joista kaupungeissa vain 5 %. Viipurin läänissä asukkaita oli n. 55.000. Vertauksena suuren maailman lukuihin sanottakoon, että 1500-luvun alussa oli asukasmäärä Roomassa, Lyonissa, Barcelonassa ja Wienissä 40–60.000.

Kielisuhteet ilmenevät seuraavasta taulukosta. Huomattakoon, miten kieliryhmien keskinäiset suhdeluvut muuttuvat vuosisatojen kuluessa:

	1786	1870	1939
Suomenkieliset	45 %	56	94
Ruotsinkieliset	15	19	} 3
Saksankieliset	13	5	
Venäjänkieliset, muut	27	20	

Sosiaaliluokista voisi ottaa muutamia esimerkkejä:

Porvaristo oli 1700-luvulla jaettu neljään ”luokkaan”:

1. Talon- ja tontinomistajat
2. Verokillat
3. Käsityöläiset ammattikunnittain
4. ”Beisassit”, Beisassen eli työväki.

Lisäksi oli maaorjia, venäläisten mukana tulleita. Kuriositeettina mainittakoon, että Viipuri sai vuonna 1788 oman ritarihuoneen n.k. guvernementtiaatelin, joka oikeastaan oli venäläinen upseeri- ja virkamiesjärjestelmä, ja se eli parinkymmenen vuoden ajan.

1800-luvulla säätyläisyhteiskunta alkoi murentua. Osoittautui myöskin, että varallisuus voitti muodolliset titulatuurit, mikä kuvasi talouselämän tärkeätä roolia yhteiskunnan moottorina.

Vuonna 1870 oli Viipurin asukkaitten sosiaalinen rakenne kieliryhmittäin seuraava:

	Säätyläiset	Alempi porvaristo	Muut
Suomenkieliset	7,3 %	41,1	51,6
Ruotsinkieliset	35,3	36,5	28,2
Saksalaiset	66	27	7
Venäläiset	15	31	54
Koko väestö	14	26	60

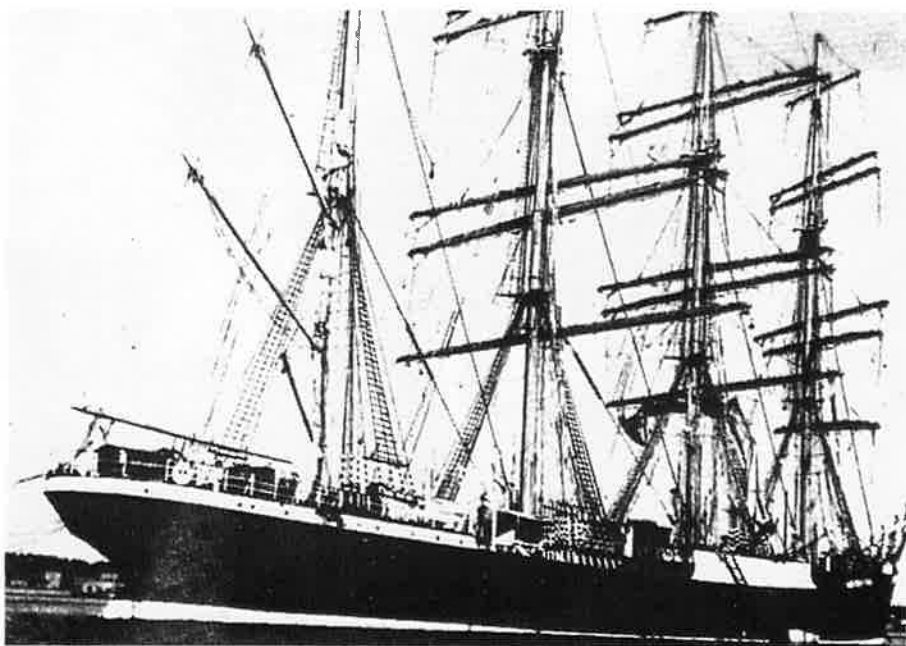
Kielikirjosta puheen ollen lainaan Viipurin kaupungin historiasta pari Matti Kä härin lausetta:

”Suomen kielestä tuli näin Viipurin eri kansallisuuksien yhdistävä yleiskieli. Tämä monien kielten sinfonia ei voinut jäädä Viipurissa vierailevilta matkailijoilta huomaamatta. Viipurilaiset itse olivat siihen tottuneet ja se vaikutti siihen, että eri kansallisuudet suhtautuivat toisiinsa ymmärtävästi, suvaitsevasti, eikä kieliriita myöhemminkään muodostunut yhtä repiväksi kuin paikkakunnilla, joissa vain kaksi kieltä kamppaili keskenään ylivallassa” (IV s. 606).

Kauppa ja merenkulku

Kun mietimme kansainvälisyyden syitä ja seurauksia, on kaupankäynnillä ja merenkululla keskeinen merkitys.

Keskiajalla Viipuri sijaitsi läntisen Ruotsin-Suomen, itäisen Novgorodin ja kantakarjalaisten alueiden risteyskohdassa. Näillä seuduilla törmäsivät myös rooma-

Uuraassa liikennöivät valtameren suurpurjehtijat kuten PASSAT.

laiskatolinen ja kreikkalaiskatolinen kirkko toisiinsa. Novgorodin intressit olivat ennen muuta kaupallisia: kun sodittiin niin sodittiin kauppateistä. Mainitsen tämän sen takia, että keskiajan päättyessä naapuriksi rupesikin Moskovan Venäjä, jolloin kaupallinen näkökulma siirtyi taka-alalle ja valtapolitiikka astui esiin. Siihen reseptiinhän me olemme saaneet sopeutua meidän päiviimme asti.

Keskiajalla syntyi mielenkiintoinen vaihe, kun Hansaliitto pyrki sulkemaan Nevajoelle pääsyn saadakseen haltuunsa Venäjän kaupan. Tällöin tavaravirta hakeutui Laatokan ja jokien kautta Viipuriin, jonne ilmaantui myös mereltä saksalaisia (ja muita, esimerkiksi gotlantilaisia) kauppiaita.

Kun Kustaa Vaasa, Helsingin perustaja, pyrki kukistamaan Hansan, kärsi Viipurin kauppa siitä, samoin kuin toistuvista sodista. 1600-luvulla Venäjä jäi ilman Itämeren satamia. Tätä merta myöten tuli tavaroita Viipurin satama-aittoihin varastoitaviksi. Tervakaupan keskus siirtyi Pohjois-Saksasta Viipuriin ja vuosisadan loppupuolella lähti puutavarakauppa nousuun. Ulkomaankaupan kehittymistä häiritsivät kuitenkin merkantilismin aikaiset kauppakomppaniat, monopolit ja voimakas sääntely. Saksalaisia kauppiaita asettui vähitellen pysyvästi Viipuriin, joka oli maan johtava kauppakaupunki.

1700-luvulla syntyi aivan uusia kuvioita: Pietarinkauppa kasvoi – tosin hitaasti – ja sahateollisuus koki valtavan kasvun. Kauppiasperheet perustivat sahoja, mainittakoon esimerkiksi Thesleff, Tesche, Wulffert, Sutthoff, Lado, Hüppert, Lundh, Dannenberg, Jaenisch, Seseman ja Boisman. Talouselämä sai kosmopoliittisen ilmeen, johon kuului saksalaisia kauppahuoneita, venäläistä sotaväkeä ja kaupustelijoita, kotimaisia käsityöläisiä ja maalaisväestöä.

Moottorivaunu nro 2 ohittamassa saksalaisperäisen Hackmanin kauppahuoneen pääkonttoria syyskuussa 1912. Raitiovaunu oli tehty Ruotsissa ja Viipurin raitiotieyhtiö oli saksalainen. Vos-sikat täydentävät kuvaa ja valokuvaajan takana olevassa talossa asui venäläinen säveltäjä Michail Glinka 1840-luvulla.

Yhteiskunta liberalisoitui 1800-luvulla, jolloin myös ulkomaankauppaoikeuksia helpotettiin ja laajennettiin. 1879 astui voimaan täysi elinkeinovapaus. Myös sisämaankauppa vapautui ja sitä ruvettiin harjoittamaan itse maaseudulla. Tässä todettakoon, että samalla kun saksalaisesta väestönosasta vähitellen häviää sukua kuten Sutthoff, Wulffert, Haseman ja Zagell, tulee kaupunkiin uusia, hyvinkin merkittäviä yrittäjiä, kuten Rothe, Krohn, Bandholz, Mielck, Dippel, Stünkel ja hyvin tuntemamme Starckjohann. Hackmanit olivat tulleet jo 1700-luvun loppuvuosina. Tähän ryhmään liittyivät myös 1860-luvulla saapuneet Sergejeffit, meil-le tutut kauppa- ja teollisuusyrittäjät.

Kun 1700-luvun lopulla sahauskielto oli kumottu ja Saimaan kanava oli otettu käyttöön, Viipurin kauppavaihto kymmenkertaistui. Puutavara-agentteina ja mit-tausfirmoina esiintyi skotlantilaisia, norjalaisia, belgialaisia, hollantilaisia, eng-lantilaisia. – Sangen originelli ilmiö oli muuten Viipurissa 1900-luvun alkuvuosina sähköntuotannon ja raitiotielaitoksen kuuluminen saksalaiselle yhtiölle vuoteen 1936 saakka, jolloin ne suurten riitaprosessien jälkeen kunnallistettiin.

Tässä kohtaa haluaisin valottaa aihettani kertomalla pari esimerkkiä.

Hackman & Co oli sittemmin koko Suomen suurin kauppahuone. Omistihan tä-mä suku lukuisia sahalaitoksia, sikuri-, pullo-, köysi- ja olkipaperitehtaita, laivo-

ja ja metsäalueita, puolet Töölön Sokeritehtaasta, Havin tehtaast, Helsingin Kaasulaitoksen, osan Viipurin Mekaanista Konepajaa, Sorsakosket, Outokummun, Johanneksen paperi- ja sellutehtaast sekä maatiloja kuten Lyykylä, Rääsiä, Laiharanta ja Herttuala sekä lisäksi parikymmentä kaupunkikiinteistöä. – Valtava on se tietomäärä ja aloitteellisuus, joka tätä tietä tuli uuden kotimaan ja kotikaupungin käyttöön mukana seuraavine ulkomaisine yhteyksineen ja suhteineen. Hackmanien sosiaalinen ja yhteiskunnallinen panos oli merkittävä, siitä puhutaan kohta myöhemmin. Voidaan sanoa, että Saksasta tullut ja Suomeen ja nimenomaan Viipuriin juurtunut suku edusti idearikkautta, monikielisyyttä ja laajakatseisuutta, joka koitui suureksi hyödyksi tälle maalle.

Jos tuo esimerkki kuvastaa saksanperäisten suurkauppiaitten meille tuomia impulsseja, kertoo seuraava pieni esimerkki erään ”putiikin” kaupunkikuvaan tuomasta, värikkäästä tuulahduksesta.

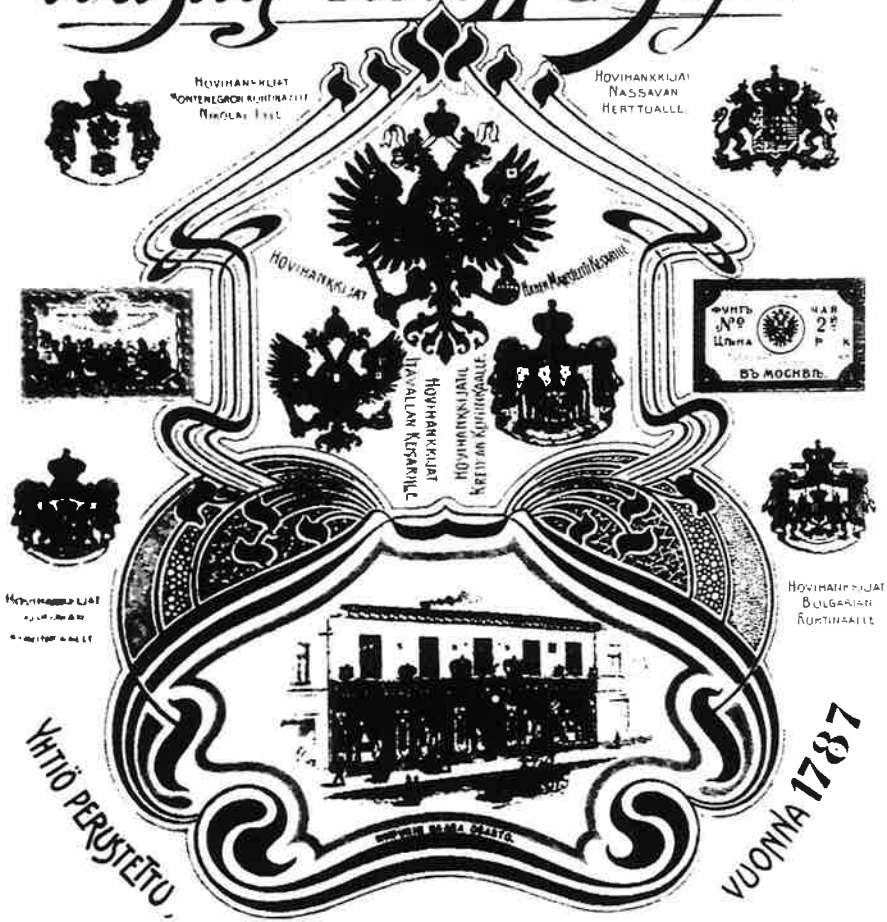
Kerron esimerkin kosmopolitiittisuudesta, tällä kertaa venäläisestä vähittäiskauppalikkeestä. Sen nimi oli Vassili Perloff ja Pojat. Liike oli Katariinankadun (Linnankadun) ja Freesenkadun (Pamppalankadun) kulmassa; komea 5-ikkunainen kauppa, jossa kaupattiin pelkästään teetä. Teekaupan ulkoinen imago oli melko eksoottinen. Nimi ilmoitettiin jättimäisellä kilvellä pitkin koko ikkunariviä sekä meikäläisin että kyrillisin kirjaimin. Kylltien yläpuolella komeili kaksi veistettyä kaksoiskotkaa. Perloffilla oli Suomen markkinoita varten näyttävä värikuvaesite, suomenkielinen (Viipurin sivuliike) ja ruotsinkielinen (Helsingin sivuliike). Perloffin tee-yritys oli perustettu vuonna 1787 Venäjällä. 1900-luvun alussa heillä oli 800 työntekijää. Pääliike oli Moskovassa ja sivuliikkeitä oli keisarikunnan alueella 60. Lisäksi niitä löytyi Wienistä, Berliinistä, Pariisista, Milanosta, Nizzasta ja Sofiasta. Perloffin teeliike sai käyttää hovihankkijan nimitystä Venäjällä, Itävallassa, Nassaussa, Romaniassa, Kreikassa, Bulgariassa, Luxemburgissa ja Montenegrossa. Kyllä tällainen bodega toi Viipuriin kansainvälistä ”atmosfääriä”. Ja sellaisia puoteja oli useampia. En ole onnistunut selvittämään, milloin Perloffit lopettivat, ainakaan haastattelemani 90-vuotiaat eivät muista siitä mitään.

Merenkulku

Esimerkiksi 1700-luvulla kävi Viipurissa 10.000 alusta, eli n. 100 vuodessa 15 eri maasta. Eniten aluksia tuli Englannista, Venäjältä, Baltianmailta, Ranskasta ja Hollannista. 1800-luvun alussa kauppalaivasto alkoi elpyä. Saimaan kanavan myötä satamia ja väyliä ruvettiin parantamaan. Vuosisadan keskivaiheilla ilmestyivät suuret purjelaivat areenalle tuoden todella kansainvälisiä tuulahduksia kaukaisilta valtameriltä. Työnjaoksi kehittyi vähitellen sellainen järjestys, että Uuras oli vienti- ja Viipuri tuontisatama. Meidän aikakautenamme Uuras yhdessä vaiheessa lienee ollut peräti Euroopan suurin puutavaravientisatama. Tässä kirjoituksessa en puutu lähemmin satama- ja merenkulkuasioihin, vaan viittaan mielelläni suurenmoiseen teokseen aiheesta, Erkki Riimalan ”Merien, kanavan ja laivojen Viipuri”. Mutta sen haluan todeta, että merenkulku luonnollisesti oli sellainen tekijä, joka toi kansainvälistä leimaa kaupungillemme. Varustajat, merimiehet, stuuvarit, laivankorjaajat, tullimiehet, huolitsijat, kaikki nämä ammattiryhmät hankkivat leipänsä olemalla jatkuvassa kosketuksessa ulkomaille.

TEEKAUPPAYHTIÖ

Nasiliy Perloff & Sejat

Hallitus Pääkonttori
ja Vuorasto.

MOSKOVASSA

18 Mjaschjanskaja
Perloffin talo.

Katariinankadulla (Linnankadulla) oli 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa viiden näyteikkunan kokoinen venäläinen teekauppa. Kuvassa Viipurin sivuliikkeen väriesite. Perloffilla oli kuutisenkymmentä teekauppaa Venäjällä ja ympäri Eurooppaa ja se oli hovihankkijana kahdeksas-
sa maassa.

Toimintaa yhteiskunnan hyväksi

Haluan muutamalla esimerkillä kuvata kansainvälistymisen eräitä sosiaalisia puolia. Löytyy esimerkkejä siitä, että Viipuriin asumaan asettuneet kauppiasperheet ja muut tulokkaat kotiutuivat uuteen ympäristöön, jolloin varsinkin niillä, jotka ylsivät yhteiskunnan huipulle, oli tilaisuus tehdä paljon viipurilaisen yhteisön hyväksi. Arvokasta oli, että he toivat mukanaan ammattitaitoa, suhteita ja kielitaitoa. Monet heistä olivat valistuneita ihmisiä, jotka matkoillaan, opintojensa ohella ja tuttavuuksiensa kautta olivat tutustuneet Manner-Euroopan uusiin virtauksiin ja ajatuksiin.

Kauppias Adrian Lado, jonka suku mm. omisti tontin nro 2 Karjaportinkadulla, määräsi jo vuonna 1756 testamentissaan 100.000 kuparitaalarin obligaatiolainan otettavaksi köyhäin- ja sairashuoneen perustamista varten. Hänen vävynsä Kristian Jaenisch hoiti tämän projektin ja laitos voitiin perustaa v. 1792. Jälkeläiset sitoutuivat lisäksi vastaamaan osasta vuokramenoja. – Jaenischitkin olivat menestyviä liikemiehiä. Karjaportinkadun tonteista he omistivat ainakin numerot 7, 10 ja 17.

Me tunnemme kaikki Monrepos'n ja Nicolajin perheen. Tila kuului aikanaan Viipurin komendantille, viimeksi Stupichin-nimiselle komendantille. Hänen kuoltuaan tila siirtyi käskynhaltijan, prinssi Friedrich aus Württembergin käyttöön. Hän myi sen paroni Ludwig Heinrich von Nikolajille. Tästä nimestä hävisi "von" vuonna 1828. Monrepos-nimen antoi tilalle äsken mainittu prinssi.

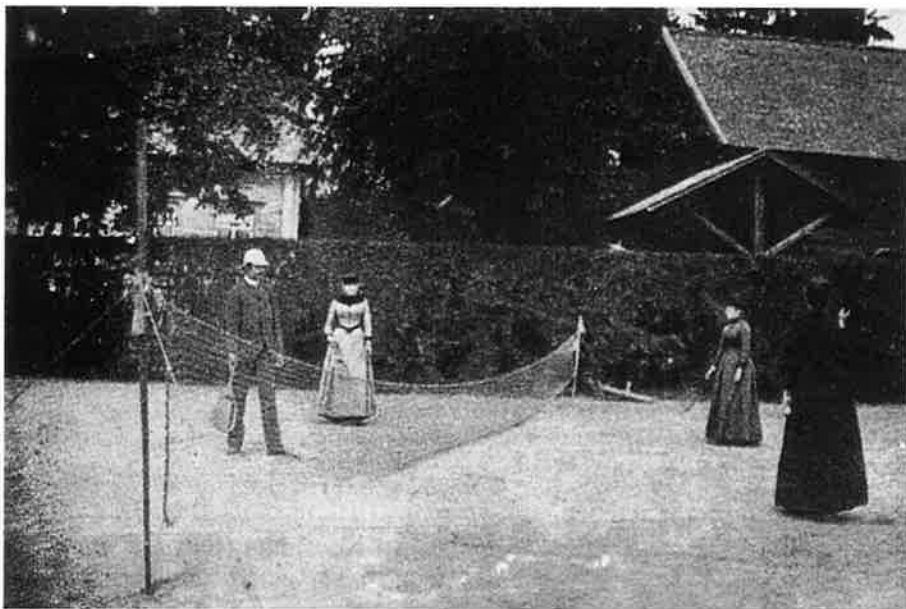
Nikolajit osoittivat sosiaalista mieltä antaessaan kauniin puiston yleisön käyttöön ja kaiken lisäksi pääsylipputulot lahjoitettiin Viipurin köyhille.

Viimeinen Nikolaj oli naimaton paroni Paul. Hyvin uskonnollinen äiti oli vaikuttanut voimakkaasti poikaansa. Hienosti sivistynyt paroni Paul, Pietarin virkamies, sanoutui irti virastaan omistautuakseen Venäjän evankeliselle liikkeelle. Hän oli erikoisen kiinnostunut nuorisosta ja hän jakeli Raamattuja kansalle purjehduksillaan meidän saaristossamme.

Viipurin kannalta Nikolajit jättivät jälkeensä vielä kaksi erikoista perintöä. Toinen oli "La Bibliotheque des deux amis", 9.000 nidettä käsittävä loistokirjasto, jonka paroni oli hankkinut yhdessä keisarinna Maria Feodorovnan kirjastonhoitajan Lafernièren kanssa. Meidän onneksemme tämä korvaamaton aarre siirrettiin ikuisesti säilytettäväksi Helsingin Yliopiston kirjastoon 1930-luvun keskivaiheilla.

Toinen lahja oli "Toukolat", kristillis-uskonnolliset työkeskukset, jotka olivat kansakoulun ja kansanopiston välimuotoja. Länsi-Toukola perustettiin v. 1924 ja Itä-Toukola v. 1935. Paul Nikolaj lahjoitti tontin ja hirret näihin sivistyksellisiin hankkeisiin.

Hackmanit ovat aikojen kuluessa tehneet hyvin paljon uuden kotikaupunkinsa hyväksi. Niinpä he perustivat Diakonissalaitoksen v. 1869, johon lopulta kuului sairaala, kaksi lastentarhaa, orpokoti, silmäklinikka ja diakonissakoulu. Kun Suomen kunnallishallintoa uudistettiin 1875, tuli Wilhelm Hackmanista Viipurin ensimmäisen kaupunginvaltuuston ensimmäinen puheenjohtaja. Lisäksi hän johti useita komiteoita sekä kunnallisella että valtiollisella tasolla, ollen erikoisen kiinnostunut koulutus- ja liikennekysymyksistä, linnan korjaushankkeista ja köyhäinhoidosta. Hän perusti puutarhayhdistyksen v. 1897, hankki kaupungille sata-majäänsärkijän ja oli vuosina 1877–1906 valtiopäivämies. Eräs tärkeä aloite oli työväen pakollisen tapaturmavakuutuksen aikaansaaminen, jota järjestelmää maa-

Englannista tulleen tennisurheilun alkeita opeteltiin Hackmanien luona.

ilmalla ei vielä paljon tunnettu – Suomesta tuli v. 1897 maailman neljäs maa, joka otti sen käyttöön. Hackman oli mukana muokkaamassa edustusudistusta ja yleistä äänioikeutta.

Hackmanit toivat myös maahan tennisurheilun Englannista perustaen maan ensimmäisen tenniskerhon ”Wiborgs Lawntennisklubb”. Hackmanin ansioksi voidaan vielä lukea taidemesenaattius ja ”7. januari”-seuran innokas tukeminen. Alunperin, eli v. 1835 alkaen, seura ylläpiti lastenkotia järjestämällä tammikuussa hienoja juhlia, jotka vieläkin jatkuvat täällä diasporassa; niiden poloneesit ja ranskankieliset seremoniat muistuttavat, joskin kalpeasti, vanhojen aikojen juhlaپرinteitä.

Kulttuuri

Professori Sven Hirn toteaa melko sattuvasti eräässä esseessään, että ”Viipurin ansiot kirjallisuuden ja taiteen osalta ovat suhteellisen vaatimattomat, mutta teatterin ja musiikin suhteen kiistattoman merkittävät”. Hän lisää: ”teatterista ja musiikista nauttiminen perustuu sosiaaliseen asenteeseen ja herkkään, tunteenomaiseen kannanottoon. Taide ja kirjallisuus edellyttävät yksinäisyyttä ja keskittymistä. Se ei ole viipurilaisilta ilman muuta luontunut. He viihtyvät yhdessä ja se on väistämättä painanut leimansa kulttuuriharrastuksiin.” Minä lisään tähän, että kansainvälisyys myös näkyi lähinnä entisajan teatterielämän puitteissa ja että se leimasi musiikkielämää keskiajalta aina meidän päiviimme saakka. Yksi syy tähän

oli, kuten aikaisemmin totesin, Viipurin sijainti akselilla Tukholma – Turku – Helsinki – Pietari. Yhteyksiä ja impulsseja kulki kumpaankin suuntaan Viipurin kautta. Suomelle suojeaan kuvernööri Engelhardtin aikoihin 1700-luvun loppupuolella pystytettiin Viipurin Tervaniemelle ”Das Komödienhaus”. Sven Hirn on kirjassaan ”Teater i Viborg 1743–1870” seikkaperäisesti kuvannut sen ajan teatterikiertueiden toimintaa. Niitä tuli sekä lännestä että idästä, esityskielenä ruotsi, venäjä ja useimmiten saksa. Jos haluaa karsinoida ohjelmistoja voisi sanoa, että saksalaiset esitykset olivat musikaalisempia, käsittäen oopperoita ja laulunäytelmiä, kun taas ruotsalaiset kiertueet esittivät ranskalaisen komediaperinteen mukaista näyttämötaidetta. Se, että mainitut kiertueet löysivät Viipurin, tuskin johtui kaupunkimme kulttuuri-ajanosta, vaan siitä, että Pietarin pitkien paastoviikkojen takia näyttelijät kaipasivat työtä ja Viipurista löytyi hätäapua.

Venäläisillä oli harrastelijateatterinsa ja varuskuntateatteri. Vuonna 1868 mainitaan, että Behmin koulun oppilaat esittivät roomalaisen Plautuksen komedian latinaksi ja erään draaman kreikaksi.

Kevyemmän varietee- ja ravintolaviihteen uranuurtajat olivat usein ulkomaalaisia. Seuraelämän esikuvat tulivat 1700-luvulla ehkä Pietarissa aateloitujen virkamiesten mukana, mutta erikoisesti saksankielisten varakkaiden kotien ja maatilojen elämäntavat säteilivät ympäristöön. Ravintoloitsijoiden ja hotellitirehtöörin pioneereja olivat esimerkiksi Franz Ehrenburg (Belvédère), Andrea sekä Schatalow & Prokofieff (Hôtel d’Europe). Kun saksalaisilla oli Deutscher Verein, oli venäläisillä vuodesta 1898 alkaen Drushba-seuransa.

Musiikki

Viipurin keskiaikaisesta musiikkielämästä on tallennettu hyvin vähän tietoja. Vuonna 1485 kerrotaan, että koulumestari, muskantti ja opettaja Jacob Bodebek esiintyi johtamiensa teinipoikien kanssa lukuisten messujen yhteydessä. Sen ajan musisointi oli kirkon, koululaitoksen ja kaupungin yhteistoimintaa. Vuonna 1556 Juhana Herttuan vieraillessa Viipurissa esiintyi soittokunta, jossa esiintyivät, lainaan lähdettä, ”Matz Fidlere, Hendrich Pauchenschlagere, Simon Trompeter, Berthil Luthenschlager ja Spelman van Heiden”.

Vuonna 1582 ilmestyi Piae Cantiones-teoksen ensimmäinen painos viipurilaisen Theodoricus Petrin toimesta. vuonna 1625 seurasi toinen kokoelma, ja kummassakin oli selvästi vaikutteita Rostockista. 1600-luvulla sanotaan eräässä kertomuksessa, että ”Viipurilla oli vilkkaammat kauppa- ja kulttuurisuhteet Tallinnaan, Rostockiin ja Lyypekkiin kuin pääkaupungilla Tukholmalla”.

Saksalaisia urkujen rakentajia löytyy Viipurista esim. 1636–1663 ja Holsteinista tuli Viipurin urkuriksi eräs Hunnius vuosiksi 1637–1665, kirkon ja kaupungin palkkaamana. Hänet on haudattu Vanhan Tuomiokirkon alle. Kaupungin ”musikanteista” mainitaan 1635 eräs Aug. Richter, sittemmin myös Gustav Schutz ja ”Herr Pirsdorff” sekä urkuri von Holl.

Venäläinen sotilasmusiikki tuli kuvaan 1700-luvulla, ja 1800-luvulla viipurilaiset saivat oman orkesterinsa, Spohrin yhtyeen. Spohria kutsuttiin Viipurin Strausiksi. Vuonna 1854 kapellimestari G.J. Dieberg teki aloitteen kaupunginorkesterin ja musiikinopetuksen perustamiseksi, mutta tähän ei löytynyt varoja. Aikakirjoissa mainitaan Meyerin kuoro ja Wächterin laulunopetus, ja Pohjoisvallilla asui 1800-luvulla venäläinen säveltäjä Glinka.

Viipurin musiikkielämän suuri hahmo 1920- ja 1930-luvuilla, Boris Sirpo.

Tulkoot nämä ulkoapäin tulleet vaikutteet kerrotuiksi, kun nyt käänän katseet meitä läheisempään aikaan. Viipurin mainehikas ja vilkas musiikkielämä sai myöskin hedelmällisiä vaikutteita kansainvälisiltä muusikoilta. Ajattelen ennen muita Boris Sirpoa, Viipurin Musiikkiopiston ja V.M. Y:n orkesterin johtajaa ja tulisielua. Musiikkiopiston opettajakollegiosta löytyi muitakin viipurilaistuneita jäseniä, joilla oli saksalainen, venäläinen tai juutalainen tausta, kuten Tatiana von Rippas, Sergei Kulakov/Kulanko, Andrej Rudnev, Georg Harpf ja vaimo Ilse Heiseler sekä Ernest Pingoud. Ja oppilaista kunnostautuivat muutamain mainitakseni Orest Bodalev, Naum Levin, Dima Belajeff, Rachel Odrichins-

ky, Cyril Szalkiewicz ja Eugen Barkoff.

Kirkko ja koululaitos

Viipurissa toimi useita kirkkokuntia. Alussa olivat katoliset fransiskaani- ja dominikaaniluostarit, sitten tulivat reformaation mukana evankelis-luterilaiset ja 1700-luvulla ortodoksiset, joiden kirkoista muistetaan Preobreschenskajan katedraali ja Eliaankirkko sekä Papulan varuskuntakirkko. Myöhemmin juutalainen seurakunta liittyi näiden rinnakkain elävien kirkkojen pariin. Roomalaiskatolinen seurakunta majaili Hyacintuksen kappelissa. Evankelisluterilaisella puolella oli suomalainen ja ruotsalainen seurakunta (jaettuina vuodesta 1916). Saksalaisilla oli jo 1700-luvulla oma seurakuntansa ja vuonna 1799 vihittiin käyttöön Pietari-Paavalin kirkko, jota käyttivät rinnatusten ruotsinkielinen ja saksankielinen seurakunta.

Koululaitos, jonka juuret ovat 1400-luvulla, on mielenkiintoinen ilmiö monikielisyysskeskustelussa. Jos lähemme liikkeelle 1600-luvulta, niin toteamme että silloinen triviaalikoulu antoi opetusta lähinnä porvarillisiin ammatteihin ja pappeiksi koulutettaville. Pietari Brahe ehdotti Turulle akatemiamia ja Viipurille lukiota, minkä valtaneuvosto hyväksyi vuonna 1641. Tällöin oli Viipurissa kaksi korkeampaa opetusta antavaa koulua: triviaalikoulu ja lukio. Kuriositeettina kerrotakoon, että eräs lukemani kirja kertoo päivittäisen opetuksen alkaneen klo 5 ja päättyneen iltapäivällä klo 5. Kaupassa tarvittavia erikoisia taitoja ja tietoja hankittiin myös harjoittelemalla suurkauppiaiden ulkomaisten liikekumppanien luona.

Saksankielisillä oli käytössä oma nk. Rampaun koulu, joka muuten oli ainoa, joka selvisi elävänä vuoden 1710 myllerryksen läpi. Tämän koulun toiminta jatkui vuoteen 1788 saakka.

Tsaari Pietarin valtauksen jälkeen ei Viipurissa saatu aikaan korkeampaa opetusta ennen vuotta 1745. Silloin perustettiin viisiluokkainen Katedraalikoulu ja sen opetuskieleksi tuli nyt saksa! Katariina Suuren aikakautena se muuttui ”Normaalikouluksi” ja vuonna 1805 yliopistoihin johtavaksi Kimnaasiksi, joka sekin oli aina vuoteen 1842 asti saksankielinen. Minulla on Viipuri-kirjastossani tämän oppilaitoksen matrikkeli. Koulua kävi 424 oppilasta. Jokaisesta oppilaasta kerrotaan saksankielisessä proosatekstissä miten hän oli menestynyt kouluvuosinaan, mutta lisäksi ruotsiksi kerrotaan hänen myöhemmistä elämänvaiheistaan. Siitä löytyy huvittaviakin tietoja: loistavasti pärjänneitä poikia, jotka jäivät vaatimattomiin ammatteihin ja vastahakoisia laiskureita, joiden karriääri piirtyi hyvinkin korkealle. Mainitsen myöskin, että Katariina perusti Pohjoismaiden ensimmäisen tyttökoulun Viipuriin vuonna 1788 ”die Demoisellenklasse der Normalschule zu Wiburg”. Siitä tuli aikanaan Svenska Fruntimmerskolan, joka loppuvaiheessa käytti nimeä Svenska Flickskolan.

Kansainvälistyminen ei tietenkään ollut mikään yhdensuuntainen liike. Viipurista lähti maailmalle kosmopoliittisen ja kielirikkaan sivistyksen saaneita ihmisiä, kuten Venäjälle korkean luokan upseereita ja virkamiehiä, ”Viipurista Euroopan huipulle” siteeratakseni Erik Tuomas-Kettusta, veljekset Alopaeus, monet diplomaatit, kuten Alex. Thesleff ja Sigurd von Numers, Alma Söderhjelm professoriksi Turkuun, Tancred Borenius taidehistorian professoriksi Lontooseen, ulkomaantoimittajaksi Kaj Klinge, laulajat Adolf Niska ja Helge Lindberg, säveltäjä ja hovikapellimestari Armas Järnefelt, mainitakseni vain muutamia. Ja jos haluaa poimia oudompia marjoja viipurilaiskorista: Lyypekissä syntynyt apulaisprofessori Felix Iversen, meillä koulunsa käynyt rauhanaktivisti, palkittiin vuonna 1954 Leninin kansainvälisellä rauhanpalkinnolla...

Viipurin Kimnaasista lähti sen saksalaisella ajanjaksolla jatko-opinnoille Turkuun n. 150, Tarttoon 24 ja Pietariin 20 oppilasta. Heidän äidinkielestään kerrotaan, että neljännes oli saksankielisistä kodeista ja puolet ruotsinkielisistä.

Opetuskieli muuttui vuonna 1842 ruotsiksi. Saksalaisilla oli kuitenkin käytössään Behmin poika- ja Stegerin tyttökoulu 1800-luvun viimeisiin vuosiin saakka. Venäläisillä oli 1700-luvun puolivälistä ollut sotaväen koulu. Vuonna 1874 he saivat kauppakoulun ja 1882 lukion. Koulu-uudistus v. 1872 avasi lopuksi urat suomenkieliselle korkeammalle opetukselle Viipurissakin, josta se lähti suureen kukoistukseen.

Viipurin sekakieli

Viipurin kielellisessä sekamelskassa syntyi aikanaan eräänlainen siansaksa tai sekakieli, johon oli ympätty neljän eri kielen elementtejä. Eihän se ollut mikään kieli, vaan maalauksellinen ilmiö, tapa puhua humoristisesti, tai mitään kunnolla osaamatta, ja sitä esimerkiksi minun sukupolveni vanhemmat vielä hyvin muistivat kuulleensa ja ehkä käyttäneensäkin tori- ja puotimiljöössä. Kalevi Tilli mainitsee hauskoja esimerkkejä; siteeraan muutamia venäjänkielestä väännettyjä:

”Puutarhurista tuli satoniekka, keittäjästä kuharkka, pitkäpartaisesta ja -kauhtanaisesta venäläisestä kapetsaarista eli kauppamiehestä kapetsniekka, jälleenmyyjästä parisniekka, esiliinasta peretniekka, kaupungin ja Hiekan välillä toimivasta soutajasta peresvossikka, ajurista vossikka, vuokrakuskista issikka, pesusienestä matschalkka, lastenhoitajasta niankka, lapsenlapsesta vunukka, kunniamerkistä

prenikka, korkkiruuvista roposniekka, sammakosta holotniekka, sorsasta utka, pikkuhuoneesta kamurkka, pikkukorista naperkka, talonmiehestä vornikka, kelirikosta rospuutta ja venäläisestä kimnasistista tinaski.”

Loppusanat

Viipurilaisten sopeutuminen kaupungin pitkän historian aikana tullessiin kansainvälisiin vaikutteisiin osoitti jotain erikoista, joka mielestäni näkyy seuraavassa Robert Schweitzerin lausunnossa teoksessa ”Die Wiborger Deutschen”:

”Die Besonderheit Wiborgs lebte aus einem gewissen Schwebezustand in seiner Zugehörigkeit: die Stadt war ein Ziel der Hansekaufleute und gehörte doch nicht zur Hanse, sie unterstand dem König von Schweden, aber doch noch eher seinem selbständigen Wiborger Schlossherrn, sie kam zu Russland und wurde doch den Städten der Deutschen Ostseeprovinzen gleichgestellt, sie gehörte zu Finnland und war doch ein Vorort von St. Petersburg...”. Tähän sopeutumiseen kuului suvaitsevaisuus. Sen osalta minulla on päätteeksi jotain sanottavaa.

Luin ”Viipuri – kansainvälinen kaupunki” -nimisestä teoksesta Sven Hirnin lauseen, joka kosketteli viime vuosisadan vaihteen oloja. Tämä lause sai minut ymmälleni ja se kuului näin: ”Suvaitsevaisuutta ei Viipurissa tunnettu tavanomaista enempää poliittisissa ja kielellisissä ristiriidoissa” (s. 24). Ehkä näin on ollut josakin vaiheessa ja jossakin yhteydessä. Mutta minulla on aivan toisenlainen kuva Viipurin ilmapiiristä. Olen vuoden 1993 Wiborgs Nyheter-lehden pääkirjoituksessa kirjoittanut asiasta otsikolla ”Värdefull wiborgsk vägkost” eli ”Arvokkaat eväät Viipurista”. Lopetan tämän kirjoitukseni muutamalla vapaasti suomenne-tulla otteella mainitusta artikkelista:

”Tämän sekoituksen pohjalta Viipuri aikaa myöten kasvoi yhä suomalaisemmaksi, mutta yhteinen elämä ja yhdessäolo olivat tavallisen ihmisen kannalta kehittyneet joksikin, joka luontevalla tavalla kuului asiaan.

Kaduilla ja toreilla, satamissa, asuinkortteleissa ja työpaikoilla seurusteltiin eri kielillä, kosmopoliittisessa hengessä, niin kuin maan toiseksi suurimman kaupungin arvolle kuului.

Minun teesini on, että Viipurin sijainti ja sen kohtalot antoivat kaupungille kansainvälisen ilmeen, johon kuuluivat matkailijat, kielirikkaus, vilkas elämänmeno ja suvaitsevaisuus. Nykyajalle ovat ominaisia pyrkimykset eurooppalaiseen yhteistyöhön ja kansainväliseen yhteisvastuuseen, mutta samalla vastenmieliset ilmiöt kuten etniset puhdistukset ja kiihkokansalliset kärjistyksen. Olen sitä mieltä, että me viipurilaiset saamme kiitollisin mielin ajatella Viipurista saamaamme perintöä: avoin suhtautuminen ympäröivään maailmaan ja suvaitsevaisuus kanssaihmissä kohtaan. Sitä perintöä on kokeiltu ja sovellettu siinä kuohuvassa, elävässä elämässä, jota elettiin Linnan suojeluksessa sen ensimmäisten 651 vuoden aikana.”

Lähteitä:

Ruuth: Wiborgs Stads historia

Ruuth: Uudistetut painokset Viipurin kaupungin historiasta

Lagus: Wiborgs historia

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteet

Sven Hirn & Juha Lankinen: Viipuri – kansainvälinen kaupunki.

Hirn: Teater i Wiborg 1743–1870
Hoving: I Viborg taltes fyra språk
Viipurin seitsemän vuosisataa toim. Jouni Kallioniemi 1993
Robert Schweitzer: Die Wiborger Deutschen
När vi voro skolpojkar. Minnen och pojkestreck. Av forna elever vid Svenska lyceum i Wiborg
1931
Musiikki-lehti nro 3–4/1991
Viipurin Musiikkiopisto 50 vuotta
Enbom-Sandelin: Ett handelshus i Wiborg
Wiborgs Nyheter -lehden artikkeleita
P.E. Floman: Studia Generalia -luento 15.3.93

Erkki Kuujo

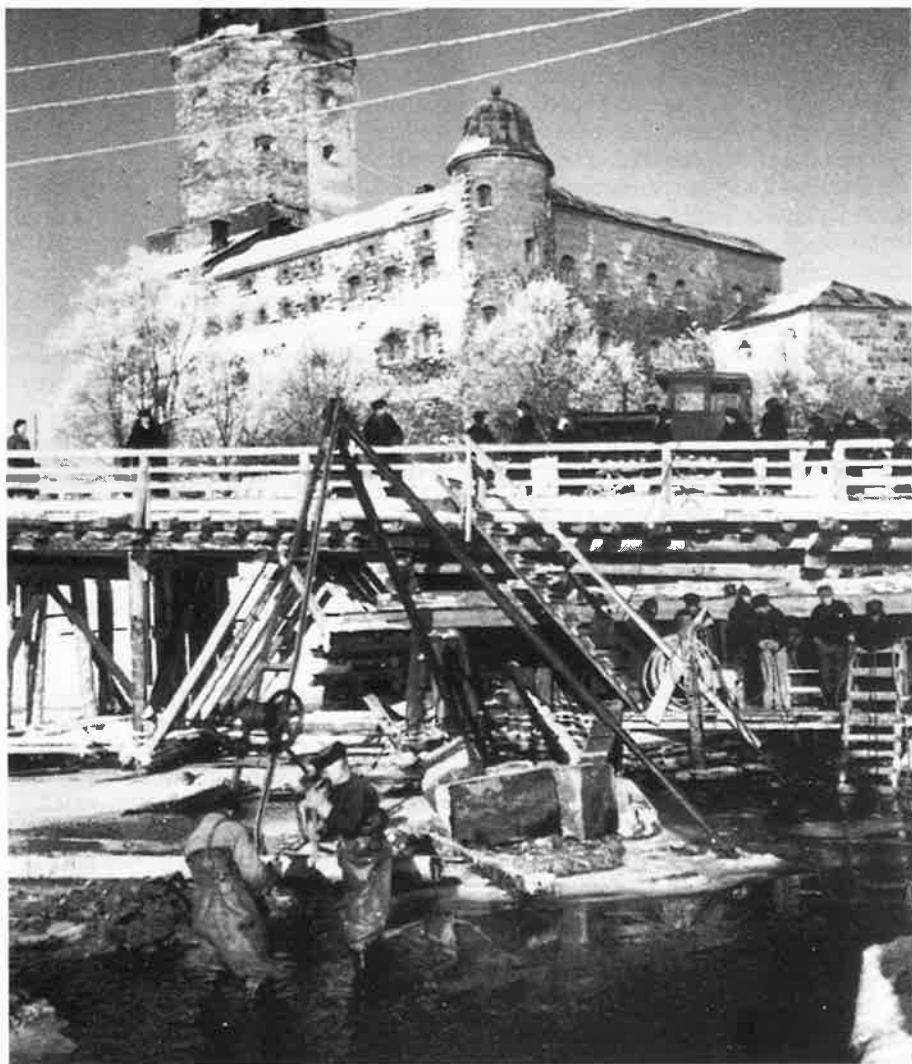
Viipurin kaupungin hoitokunnan vaiheet 1942–1948

Hoitokunta Viipurissa 1942 – 1944

Siirtymistä sotilashallinnosta siviilihallintoon

Toimitteiden edellisessä niteessä on seurailtu asioiden siirtoa Viipurin sotilashallinnolta hoitokunnan – siis siviilihallinnon – puolelle loppukevääseen 1942 asti. Sama linja jatkui, mutta siirtojen nopeudesta ei ollut helppo päästä yksimielisyyteen. Useissa neuvotteluissa sotilashallintopäällikkö Tuurnan ja sisäasiainhallinnon johtavien virkamiesten välillä pohdittiin näitä kysymyksiä samoin kuin suoritettiin tarkastus Viipurin kaupungin ja sotilashallintopiirin talousosaston välisissä asioissa. Syyskuun puolivälissä 1942 sotilashallintopiirin alainen Viipurin liikennetoimisto aloitti toimintansa, mutta toisaalta piiri luovutti osan asioista v:n 1943 alussa perustetulle Viipurin suojeluskuntapiirille (jonka ensimmäinen päällikkö oli ev.luutn Pöyry). Mm. valistustoimisto kapteeni Paavo Korven-Korpisen johdolla siirtyi suojeluskuntapiirille.

Vuodenvaihteessa 1942–43 oli takaisinvalloitetun Karjalan koko sotilashallintoalueella nämä kysymykset esillä mm. Imatralla pidetyillä sotilashallintopäälliköiden neuvottelukokouksessa samoin kuin Viipurissa pidetyissä pienemmissä neuvotteluissa, joissa toisinaan oli läsnä sotilashallintokomentaja eversti E.R. Koskimies. Erityisesti pohdittiin Viipurin palotoimen ”siviiliin” siirtämistä, mikä tapahtuikin – tosin vasta syyskuussa 1943. Jo 15.6. 1943 oli lakkautettu esikunnan keskeisin virasto taloustoimisto ja piiri liitetty huollollisesti varuskunnan huoltovarastoon (kamreeri Koponen oli luopunut talouspäällikön tehtävästä jo huhtikuussa). Näin oli varsinaisen esikunnan vahvuus pienentynyt alle 30:n; lisäksi sotapoliisiin kuului puolisoistatasaa miestä. Poliisiasioiden lisäksi esikunnalla oli huolenaan kenttäoikeus, väestönsiirto ja majoitus (viimeksimainitun johtoon tuli luutn. Einar Pyykkö). Ehkä merkittävin seikka oli majuri Tuurnan vetäytyminen hoitamaan siviilivirkaansa 31.7. 1943; hänen tilalleen tuli oman toimensa ohella poliisipäällikkö kapteeni Eemil Kokko. Sotilashallintokomentaja Koskimies kiitti eroavaa Tuurnaa näin:

Kaupungin kunnostustyöt jatkuivat.

”Sen johdosta, että sotilashallinnon tehtävät Viipurissa ovat huomattavasti vähentyneet hallinnonhaarain ja toimialojen siirryttyä siviiliviranomaisten hoidettaviksi sekä olojen jo jossain määrin vakiinnuttua, en ole pitänyt enää välttämättömänä majuri A.O. Tuurnaa kauemmin sotilashallintotehtävissä, vaan olen suostunut hänen kotiuttamiseensa pvm. 31.7.43, jolloin hän on luovuttanut Viipurin sotilashallintopiirin päällikön tehtävät kapteeni Eemil Kokolle.

Määrättyä Viipurin sotilashallintopiirin päälliköksi majuri Tuurna osallistui Viipurin takaisinvaltauksen paikallisena asiantuntijana. Valtauksen jälkeen hän sai tehtäväkseen järjestää tämän hävitetyn ja kaaosmaisessa tilassa olevan kaupungin sotilashallinnon ja olot sekä panna alulle uudelleenrakennustyöt. Tässä alkuaikojen vaikeissa olosuhteissa suoritettussa työssä hänen kykynsä ja taitonsa sekä paikallistuntemuksensa ja laaja hallinnollinen kokemuksensa olivat korvaamattomana apuna. Hänen määrätietoisien ja tarmokkaan johtonsa alaisena on sotilashallinnon avulla luotu se perusta ja ne edellytykset, jotka karjalaisen yritteliäisyyden tukemana tekevät mahdolliseksi nousevan Viipurin jatkuvan kehityksen.

Sotilashallinnolle Viipurissa asetetut tavoitteet on kaksivuotisen uurastuksen tuloksena pääasiassa saavutettu. Näin ollen majuri Tuurna on voinut kokonaan siirtyä Viipurin kaupungin kunnallishallinnon johtoon jatkaakseen kunnallisella alalla Viipurin kaupungin hyväksi sen ensimmäisenä jälleenrakentajana ja sotilashallintopäällikkönä suorittamaansa työtä, jonka kannustimena on ollut rakkaus tätä kovaa kokenutta ja sodan runtelemaa kotikaupunkiaan kohtaan.

Lausun majuri Tuurnalle parhaan kiitokseni ja tunnustukseni ansiokkaasta ja tuloellisesta työstään.”

Tosiasiassa oli Tuurnan yhdistetyssä viranhoidossa usein ollut vaikea erottaa, missä ominaisuudessa hän johonkin neuvotteluun osallistui. Esim. v:n 1942 joulukuussa hän neuvotteli kansanhuoltoministeriössä polttoaineosaston päällikön prof. Osaran ja Etelä-Karjalan metsälautakunnan johdon kanssa polttopuun varaamisesta ja jakelusta Viipurille lämmityskautena 1942–43; hän neuvotteli palkan neuvoston puheenjohtajan hallitusneuvos Hongan kanssa Viipurissa sovellettavista palkkaperusteista ja osallistui Pyöreässä tornissa pidettyyn ulkomaankauppaliiton, Viipurin kauppakamarin, Viipurin maanviljelysseuran ja Pamauksen yhteisesti järjestämään Karjalan jälleenrakennuskokoukseen sen puheenjohtajana.

Viipurin kaupunginvaltuuston kaksi kokousta 27.4. 1943 ja 3.2. 1944

Laissa poikkeuksellisesta kunnallishallinnosta Karjalassa 30.1. 1942 oli sisäasiainministeriölle varattu oikeus tehdä tarpeelliseksi katsomiaan muutoksia tähän lakiin. Jälleenrakennuksen nopeasti edistyessä ministeriö katsoi, että valtuustojen toiminta voi alkaa vuoden 1943 alussa, tosin varsin suppeissa puitteissa. Päätöksellään 2.12. 1942 ministeriö oikeutti palautetulla alueella olevat kaupunginvaltuustot, kauppalanvaltuustot ja kunnanvaltuustot käyttämään päätäntävaltaa seuraavissa asioissa:

- valtuuston puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan valitseminen
- kunnan tilintarkastajien valitseminen
- vuoden 1941 ja sitä aikaisempien vielä käsittelemättömien tilinpäätösten hyväksyminen ja vastuuvapauden myöntäminen

- kiinteän omaisuuden (ei kuitenkaan rakennustonttien) ostaminen, myyminen ja vaihtaminen
- sellaisen lainan ottaminen, jonka takaisinmaksuaika kaupungissa ja kauppala-
ssa on yli kaksi vuotta, maalaiskunnassa viisi vuotta
- takauksituumusten antaminen
- koulupiirijaon ja oppivelvollisuuden täytäntöönpanosuunnitelman tarkistami-
nen.

Mainitun päätöksen mukaisesti oli hoitokunnan kutsuttava valtuusto koolle sil-
loin, kun se katsoo tämän tarpeelliseksi. Hoitokunnan jäsenillä oli oikeus olla lās-
nä valtuuston kokouksissa ja osallistua keskusteluun, mutta ei päätösten tekoon –
elleivät he samalla olleet jäsenenä valtuustossa.

Jo lokakuussa 1942 oli Viipurin kaupungin hoitokunta kaavaillut kutsua val-
tuutetut vielä sen vuoden lopulla epäviralliseen kokoukseen, jossa heille olisi se-
lostettu ainakin tärkeimmät hoitokunnan siihen mennessä tekemät ratkaisut, mut-
ta kun ilmeni ylivoimaisia esteitä sen toteuttamiselle, päätti hoitokunta joulukuussa
– em. valtioneuvoston päätöksen mukaisesti – kutsua valtuuston viralliseen ko-
koukseen mahdollisimman pian seuraavan vuoden alussa. Toimenpiteet, joihin oli
ryhdyttävä valtuuston jäsenmäärän saamiseksi täysilukuiseksi, veivät kuitenkin
niin paljon aikaa, että keskusvaalilautakunta, jonka oli määrättävä uudet varajä-
senet esteellisten tilalle, pääsi kokoontumaan ja suorittamaan tehtävänsä vasta maa-
liskuun lopulla. Tällöin hoitokunta päätti kutsua uudistetun valtuuston koolle 27.4.
Usea kaupunginvaltuutettu oli jo asettautunut uuteen virkaan tai tehtävään kanta-
Suomessa. He pyysivät nyt eroa valtuutetun tehtävistä. Näitä olivat seuraavat: Val-
tavuo, Rauramo, Ripatti, Snellman, Sillanpää, Herranen, Segersven, Kiira, Heili-
mo, Kallio, Pyrrö ja Tervonen sekä määrääjäksi Jauhiainen, Vartiainen, Tuori,
Wuokko, V.E. Laavola, Haaja ja Nyrkkö.

Huhtikuun 27. päivänä 1943 kokoontui Viipurin kaupunginvaltuusto 46-jäseni-
senä pitämään virallista kokoustaan Pyöreän tornin Vaasa-saliin. Ryhtyessään työ-
järjestyksen mukaisesti johtamaan puhetta valtuuston v:n 1942 varapuheenjohta-
ja Hyvärinen esitti tervehdyspuheen, jossa hän tarkasteli mm. edessäolevia tehtä-
viä. ”Kaupunki tarvitsee lisää kouluja sekä sosiaalisia huoltolaitoksia. Sen tulisi
kehittää liikenneolojaan ja liikelaitoksiaan... Kaupungin tulisi myöskin osallistua
yleishyödylliseen rakennustoimintaan sen eri muodoissa ja täten tehdä mahdolli-
seksi kodin hankkimisen kotinsa menettäneille... Lisäksi suuri ja edesvastaullinen
tehtävä rakennusjärjestyksen ja asemakaavasuunnitelmien valmistamisessa ja hy-
väksymisessä.”

Kaupunginvaltuuston puheenjohtajaksi v:ksi 1993 valittiin – entisen puheen-
johtajan Valtavuon ilmoitettua jääneensä asumaan Helsinkiin – valtuutettu J. Ki-
vi-Koskinen ja varapuheenjohtajaksi uudestaan valtuutettu Hyvärinen.

V:n 1941 tilinpäätös hyväksyttiin keskustelutta ja vastuuvapaus myönnettiin ti-
livelvollisille. Ainoana raha-asiana hyväksyttiin hoitokunnan ehdotus 10 miljoo-
nan markan lainan ottamisesta omakotitalojen rakentajille.

Sisäasiainministeriö päätti 7.12. 1943 lisätä valtuuston päätettäviin asioihin oi-
keuden valita jäsenet hoitokunnan varhemmin asettamiin toimikuntiin. Näin val-
tuusto Pyöreässä tornissa 3.2. 1944 asetti toistakymmentä toimikuntaa, mutta kun
vaali noudatti hoitokunnan valmistamaa ehdotusta, muutos oli lähinnä teoreettinen.
Kun lisäksi kaikkien niiden toiminta päättyi muutaman kuukauden kuluttua,
ei tässä ole syytä luetella niiden koostumusta. Valtuuston uudelleenvalittu pu-
heenjohtaja Kivi-Koskinen tervehdyspuheessaan totesi, että Viipuri oli nyt valtion

holhouksessa ja että sen veroäyriksi – muiden siirtokuntien tavoin – oli määrätty 7 markkaa valtion maksaessa ylimenevät menoerät. Lopuksi hyväksyttiin sisäasiainministeriölle vahvistettavaksi v:n 1944 talousarvio. Siihen sisältyi hoitokunnan sosiaalidemokraattisen ryhmän aloitteesta hoitokunnan esittämä sosiaalihoitajan toimen uudelleen perustaminen, minkä sisäasiainministeriö kuitenkin poisti talousarviosta. – V:n 1942 tileissä oli paljon ongelmia, kun monessa kohden oli epäselvää, kuuluiko maksuvelvollisuus kaupungille vai sotilashallinnolle. Usein kaupunki oli joutunut suorittamaan valtiolle kuuluvia tehtäviä ja päinvastoin, mutta tilintarkastajat suosittelivat tilien hyväksymistä, ”kun otetaan huomioon ne sekavuutta ylläpitäneet suhteet, jotka ovat aiheutuneet sotilas- ja siviilihallinnon toisiinsa kietoutuneitten asioitten hoidosta”.

Muutoksia hoitokunnassa, kaupunginkansliassa ja rahatoimistossa

Edellisessä niteessä julkaistun katsauksen lopulla esitelty hoitokunta säilyi koostumukseltaan melkein muuttumatta: ainoastaan Valtavuo ei muuttanut Viipuriin. Hänen pyydettyään eroa sisäasiainministeriö määräsi 1943 hänen tilalleen sihteeriksi Konsta Mikkosen (sos.dem.). Kun Hannes Koivu palasi Viipuriin kansakoulun opettajaksi, saattoi hän jatkaa hoitokunnan jäsenenä. Kun toisen apulaiskaupunginjohtajan virka oli ollut täyttämättä, tähän virkaan kuuluvat sekä eräät muutkin tehtävät hoiti oman virkansa ohella hoitokunnan ylimääräiseksi esittelijäksi määrättyä kansakouluntarkastajaa Salervo, joka 28.2. 1943 saakka toimi myös Viipurin sotilashallintopiirin esikunnan kunnallisasianupseerina. – Keväällä 1943 Tasavallan presidentti myönsi apulaiskaupunginjohtaja Juho Taavi Siltaselle kaupunkineuvoksen nimen ja arvon.

Kaupunginkanslia ja rahatoimisto olivat sota-aikana osittain tilapäisten viranhaltijoiden hoidossa. Syyskuun 1943 alussa astui kaupunginsihteerin virkaan varatuomari Aulis Kohonen. Kaupunginkamreeri Emil Koposen seuraajaksi tuli 15.3. 1943 entinen apukamreeri ekonomi Kaarlo Ojanen.

Sodanaikainen inflaatio pakotti usein nostamaan Viipurin kaupungin viranhaltijain ja työntekijäin palkkoja, jolloin lähinnä seurattiin valtion maksamia palkkoja. Senkin jälkeen kun työpalkka-asiat 1.5. 1942 olivat joutuneet siviiliviranomaisten määrättäviksi, noudatettiin aluksi niitä määräyksiä, joita sotilashallintoviranomaiset olivat vuoden alkupuolella niistä antaneet. Myös kaupungin myöntämiä eläkkeitä oli nostettava indeksilisin.

Kaupungin raha-asioista ja liikelaitoksista

Kaikilla palautetulle alueelle sijoitettujen kuntien hoitokunnilla oli varsin heikot mahdollisuudet toimia omavaraisesti, sillä verotulot olivat ratkaisevasti pienentyneet. Tammikuussa 1942 annetulla lailla määrättiin, ettei palautetulla alueella suoriteta kunnallistaksoitusta v:n 1941 tuloista, vaan että taksoitus tapahtuisi vasta vuonna 1943 vuosien 1941 ja 1942 tuloista, jolloin veroäyri olisi kum maltakin vuodelta kahdeksan markkaa, mikä myöhemmin pienennettiin seitsemäksi. Kanta-Suomessa vielä asuvien oli maksettava veronsa karjalaiselle kunnalle ajallaan. Valtion oli näin ollen rahoitettava paljolti kuntien taloutta, mikä näkyi myös Viipurin kaupungin raha-asioissa. Edellämainitun lain mukaan oli täl-

löin tulo- ja menoarvio alistettava sisäasiainministeriön tarkastettavaksi ja vahvistettavaksi. Tosiasiassa Viipurin kaupunki selviytyi v:n 1942 juoksevista menoistaan omilla tuloillaan.

Seuraavassa ei ryhdytä yksityiskohtaisesti tarkastelemaan Viipurin kaupungin raha-asoiden kehitystä. Kuitenkin on syytä esittää kaupungin liikelaitostensa kunnostamiseen kansaneläkelaitokselta loppuvuodesta 1942 ottama laina, suuruudeltaan 30 miljoonaa markkaa 5 1/2 % korkoisena, joka otettiin valtioneuvoston luvalla ja valtion takuulla. Vuonna 1942 lainaa käytettiin 10 miljoonaa markkaa, suurimmaksi osaksi kaupungin liikelaitosten ja maatalouden kunnostamiseen.

Tuon lainan koko käyttö kaavailtiin seuraavasti:

Vesijohtolaitos	5 000 000:—
Sähkölaitos ja raitiotie	5 000 000:—
Satamat, raiteet ja rakennukset	5 000 000:—
Maatalousrakennukset ja niiden irtaimisto	4 000 000:—
Muut tuloa tuottavat kiinteistöt	3 000 000:—
Teurastamo	1 000 000:—
Kiinteistöjen ja maa-alueiden lunastukset	3 000 000:—
Teollisuus- ja varastotonttien kunnostaminen ja raiteilla varustaminen	2 500 000:—
Ostettujen tilojen maksamattoman kauppahinnan suorittaminen	1 500 000:—

Näillä varoilla saatiinkin kaupungin liikelaitokset hyvään kuntoon ja usea jopa melkoista voittoa tuottavaksi. Sähkölaitos ei tosin enää itse valmistanut sähköä, vaan jakoi sitä valtakunnallisesta verkosta. Raitioliikenne aloitettiin 5.5. 1943 ja korjattu kauppahalli avattiin syyskuussa 1943.

Asemakaavakysymykset

Jo heti Viipurin valloituksen jälkeen tuli kaupungin entisen asemakaava-arkkitehdin prof. Otto-I. Meurmanin ja hänen seuraajansa Olavi Laisaaren aloitteesta esille, kuinka olisi tarpeen tarkistuttaa kaupungin asemakaavaa ja rakennusjärjestystä. Olihan kaupunki kärsinyt niin suuria tuhoja, että oli mahdollista avata avarampia kulkuväyliä vilkkaasti liikennöityihin kohtiin. Prof. Meurman komennettiin insinöörikapteenina Viipurin kaupungin sotilaspiirin esikuntaan jo lokakuussa 1941. Jo joulukuussa hän esitti suunnitelmansa pääongelmat:

1. Pääliikenneväylien avaaminen.
2. Asutuksen keskittäminen jo rakennettujen katujen ja johtojen varrelle.
3. Tehdas- ja varastoalueita oli oltava riittävästi.
4. Puisto- ja suojavyöhykejärjestelmän kehitys.
5. Miten vanha kaupunginosa olisi uudelleen rakennettava siten, että sen rakennustaiteelliset ja muinaismuistolliset arvot saataisiin säilytetyiksi.
6. Rakennusoikeuksien tasapuolinen jako.
7. Miten kaupungin ympäristöalueet voitaisiin suojella jatkuvalta esikaupunkilaistumiselta.

Prof. Meurman poistui Viipurista toukokuussa 1942 ja työskenteli kotonaan Helsingissä Viipurin asemakaavakysymysten kanssa. Helmikuussa 1943 Meurman sai valmiiksi ehdotuksensa, joka karttojen lisäksi sisälsi tekstiä lähes sata sivua. Siinä Meurman esitti tavoitteeksi selvästi erottuvan liikekeskuksen ja asutokau-
punginosia. Linnoituksen tienoo oli säilytettävä vanhana kaupunginosana ja sik-

Viipurin kaupunginvaltuusto lähdössä raitiovaunuajelulle kaupunginjohtaja Arno Tuurnan johdolla keväällä 1943.

si rauhoitettava. Sen historiallinen leima oli yhä jäljellä, sillä vanhimmat rakennukset olivat kuin ihmeen kautta säilyneet.

Prof. Meurman piti epäkohtana sitä, että Viipurin ulkolaidoille oli kehittynyt lukuisia pieniä asuntosikermiä, joihin ei kannattanut ulottaa liikenneverkkoa eikä rakentaa katuja, vielä vähemmän viemäreitä, vesijohtoja yms. Näistä moni oli tuhoutunut eikä niitä ollut syytä kehittää. Varsinaisiksi tytärkaupungeiksi voitaisiin muodostaa ainoastaan Tienhaara, Tammisuo ja Uuraansaari.

Rakennuskorkeus olisi liikekeskuksessa 6–7 kerrosta, muualla 4 kerrosta ja vanhassa kaupunginosassa vain 2–3 kerrosta.

Pääliikenneteitä olisi levitettävä, erityisesti Kalevankatua. Hiekan ylikulkusilta pääväylä olisi kulkeva Saunalahden läpi Sorvalinsaarelle. Linnankadun ikivanha liikennesuoni olisi kuitenkin säilytettävä. (Vrt. Meurman, Viipurin katuverkon pääjakson suunnittelu sekä laivaväylän siirto Kivisillansalmeen, Toim. 7. s. 272–276).

Puistojen määrää olisi lisättävä: Sorvalinsaaren ja Neitsytmiemen rannat – mikäli mahdollista – olisi tehtävä puistoiksi ja Torkkelinpuisto olisi ulotettava Patterinmäelle.

Koska tuhoutuneen Keskuskasarmin alue oli saatavissa valtiolta, oli tuon alueen keskeisen aseman takia ryhdyttävä suunnittelemaan Torkkelin-, Linnan- ja

Mannerheiminkadun alueelle monumenttaalikeskusta.

Kun hoitokunta käsitteli Meurmanin muistiotä kokouksissaan (5.4., 25.10. ja 8.11. 1943), se piti erittäin tärkeänä ohjelman sitä kohtaa, jossa pyrittiin varamaan teollisuus- ja varastoimistarkoituksiin sellaisia alueita, jotka olivat sopivia vesi- ja rautatieliikenteeseen liitettävissä.

Kiinteistötoimikunta ehdotti hoitokunnalle (9.8. 1943 § 38) prof. Meurmanin suunnittelemaa aatekilpailua monumenttaalikeskukseksi, johon olisi sijoitettava 1. teatteri, 2. kaupungintalo, 3. konserttitalo, 4. keskuskansakoulu, 5. kirkko, 6. sankarihaudat, 7. valtion oppikoulut, 8. valtion uusi posti-, lennätin- ja virastotalo, 9. ravintola Espilä. Palkintolautakuntaan valittiin kaupungin puolesta puheenjohtajaksi kaupunginjohtaja Tuurna. Kun kilpailualueella oli laajoja valtiolle ja seurakunnalle kuuluvia alueita, hoitokunta päätti pyytää sisäasiainministeriötä valitsemaan valtion edustajan (täksi tuli rakennushallituksen pääjohtaja Erkki Hutunen) ja tuomiokirkkoseurakuntaa samoin (tähän tuli tuomiorovasti Aapo Santavuori) sekä Suomen arkkitehtiliittoa valitsemaan kaksi edustajaa (näiksi tulivat prof. Alvar Aalto ja yliarkkitehti Martti Välikangas). Kilpailu julistettiin helmikuussa 1944 ja sen määräaika oli 31.5. Kolmea viikkoa myöhemmin Viipuri oli venäläisten käsissä. (Vrt. Meurman, Viipurin monumenttaalipaikka ja kirjastokysymys, Toim. 7 s. 264–271).

Eri toimikuntien toimintaa

Kun rakennustoimi vappuna 1942 siirtyi pois sotilashallinnolta, tuli ylin johto valtion virastolle Kymrolle, jolle pian jäivät vain kaupunkien, kauppalojen, taajaväestön yhdyskuntien ja teollisuusseutujen jälleenrakennus maaseudun joutuessa maatalousministeriölle. Viipurin kaupungissa kehitettiin kiinteistöhallitus, mutta itse rakennustuotantoa pyrittiin rajoittamaan. Maistraatti tosin hyväksyi v:n 1943 aikana n. 320 rakennuksen piirustukset, mutta seuraavan vuoden puolella tapahtui raju supistus. Urheilukentät ja pääosa puistoista ja tärkeimmät kadut voitiin pitää kunnossa. Palolaitos tuli lopullisesti kunnalliseksi 1.9. 1943 ja uudeksi palopäälliköksi valittiin palotarkastaja Frans Voutilainen, joka oli hoitanut vastaavia tehtäviä jo sotilashallinnon aikana. Nuohoustointa vaikeuttivat venäläisvallan aikana epäpätevästi valmistetut rakenteet.

Oikeustoimen kohdalla vt. pormestariksi tuli Kalle Vuolio 1.6. 1943, Kaarle Pääkkönen kun siirtyi kihlakunnantuomariksi.

Jo varhemmin on Toimitteiden osassa 10 (s. 157) todettu kansakoululaitoksen toiminnan alkuvaiheet. Viipuriin siirtyneiden määrän kasvaessa nousi kansakoululaisten määrä ja toimipaikkoja oli hankittava lisää. Tärkeää oli Repolan koulun kunnostus, sillä sieltä saivat työtilansa myös Viipurin yhteislyseo ja työväenopisto. Syyslukukaudella 1943 oli kaupungin kansakouluissa 2327 oppilasta 74 luokassa ja 86 opettajaa. Syyskuussa 1942 toimintansa alkanut rehtori Aarne Vartiainen johtama kansakoulutoimikunta sai oppilaiden terveydenhoitoa kehitytyksi, mm. järjestämällä syksystä 1943 alkaen lämpimän keittoaterian koulupäiviksi. Kevätlukukausi 1944 sujui hajanaisen työn merkeissä: etelä-Suomen kaupunkien suurpommitusten pelättiin leviävän Viipuriin, ja helmikuussa opetusministeriö keskeytti koulutyön: viipurilaisista kansakoululaisista sijoitettiin maaseudun kansakouluihin n. 650, Ruotsiin lähetettiin n. 300, ja 800 – 1000 jäi suureksi osaksi toimeettomina Viipuriin.

Oppikouluihin ei hoitokunnalla ollut käskyvaltaa, mutta todettakoon siellä toimineen v:n 1942 lokakuun puolivälistä Viipurin kaksoislyseon, Viipurin tyttölyseon ja Karjalan yhteiskoulun sekä Uraan yhteiskoulun. Lisäksi siellä alkoi v. 1943 vastaperustettu kansakoulun koko oppimäärään pohjautunut Viipurin yhteislyseo. Yhteensä näissä oli n. 1250 oppilasta. Keväällä 1944 oppikoulujenkin toiminta siirrettiin pois Viipurista Juustilaan, Kangasniemelle, Simpeleelle ja Miehikkälään.

Viipurin ammattioppilaitos aloitti jälleen toimintansa 12.10. 1943 279 oppilaan voimin (pojista 73 puutyöosastolla, 73 metallityöosastolla ja 13 maalariosastolla, tytöistä 58 talousosastolla ja 62 pukuompeluosastolla). Sen asioita johtamaan oli kaupungin hoitokunta valinnut 15.3. 1943 ammattioppilaitostoitimikunnan puheenjohtajanaan eläkkeelle siirtynyt johtaja K. Sutinen.

Viipurin kauppakoulu ja -opisto aloitti toimintansa 19.1. 1943 82 oppilaan voimin. Kaupunginvaltuusto valitsi sille 3.2. 1944 rehtori Onni Lehtokarin johtaman kauppaoppilaitostoitimikunnan. V:n 1944 loppukevään laitos toimi Antrean Syvälahdessa.

Ei-kunnallinen oli Viipuriin lokakuussa 1943 palannut Suomen sahateollisuus-koulu, jossa 30 sotavammaista osallistui sahauskurssiin; kurssi jatkui Viipurin menetyksen jälkeen Vakka-Suomen maamieskoulussa. Kauppa- ja Teollisuusministeriö alkoi kesällä 1943 Viipurin kaupungin hoitokunnan aloitteesta suunnitella teknillisen koulun palauttamista ja v:n 1944 alussa avattiinkin huoneenrakennus-osasto. Syksyn 1944 tauon jälkeen koulu jatkoi Kotkassa kevätlukukaudella 1945.

Edellisessä osassa mainittu Viipurin työväenopisto, joka talvisodan jälkeen oli joutunut Lappeenranta – Lauritsalan työväenopiston yhteyteen, otettiin hoitokunnan päätöksellä 28.6. 1943 kaupungin haltuun ja syksyllä 1943 perustettiin rehtori Aarne Vartiaisen johtama työväenopistotoimikunta; itse opiston johtoon palasi sen entinen johtaja maisteri Arvo Inkilä.

Kaikkien näiden edellämainittujen koulujen sodanaikuisista vaiheista on yksityiskohtaiset esitykset Viljo Nissilän ”Kulttuurielämää sotavuosina 1939–44 Viipurissa” Toimitteiden niteessä 6, jossa hän laajasti käsittelee myös uskonnollista elämää, musiikkia, kuva- ja näyttämötaidetta, urheilua ja voimistelua ym. vapaa-ajan toimintaa.

Kaupunginkirjaston hieno Alvar Aallon piirtämä rakennus ei ollut sodassa kärsinyt kovinkaan pahoja vaurioita, mutta kunnostukseen ei tahtonut löytyä varoja. Kirjasto avattiin syyskuussa 1942, joskin paljon kirjoja oli talvisodan jälkeen joutunut kateisiin. Täydennystä saatiin ns. sotasaaliskirjoista ja lahjoituksista. Vuonna 1942 lainaajia oli n. 3200 ja v:n 1943 lopussa kirjastossa oli n. 20 700 kirjaa. Kirjastotoiminta valvoi kirjastotoimikunta.

Vappuna 1942 siviilivirastoksi muuttunut kansanhuolto oli kansanhuoltotoimikunnan johdossa (puheenjohtajana toimitusjohtaja Kalle Hyvärinen) ja kansanhuollonjohtajana kapteeni Martti Kokko. Elintarvikkeiden osalta jakelu toimi tyydyttävästi lukuunottamatta aikuisten maito-osuuksia. Koko maassa vallinnut jalkinepula tuntui vaikeana myös Viipurissa. Parannusta etenkin elintarviketilanteeseen toi monipuolinen palstaviljelytoiminta (esim. kesällä 1942 yli 2000 perhettä, n. 80 ha), maatalouskerhotoiminta ja Nuorten talkoo (viimeksimainittuun osallistui kesällä 1943 723 alle 16-vuotiaasta poikaa ja 1087 tyttöä).

Vappuna 1942 myös työvoimatoimisto siirtyi hoitokunnan alaisuuteen. Kaupungin työvoimatilanteessa tapahtui parannus v. 1943, kun vähän vaurioituneiden rakennusten suojakorjaukset oli saatu suoritetuiksi; tällöin voitiin luovuttaa osa

työvoimaa valtion työmaille ja Kannaksen jälleenrakennustöihin. Työvelvollisia käytettiin myös paljon halonhakuutehtäviin.

Edellisessä osassa (Toim. 10 s. 157) kerrottiin, kuinka kansakouluntarkastaja Aarno Salervon johtama huoltotoimikunta vastasi sotaedeltävän ajan huolto- ja lastensuojelulautakuntia. Kunnalliskodin tilalle oli valtion toimesta perustettu Ronkaan tilalle valtion varoin toimiva aluehuoltolaitos koko läntistä Kannasta varten. Keväällä 1942 järjestettiin Ronkaaseen ns. Puistolan rakennukseen väliaikainen lastenkoti 14 vuotta täyttäneitä entisiä Käremäen tyttökodin ja Ronkaan poikakodin hoidokkeja varten, joita voitiin käyttää Ronkaan tilan viljelyyn ja kasvitarhatoihin. Kun vuoden sato saatiin lokakuuhun 1943 mennessä korjatuksi, 16 vuotta täyttäneet hoidokit siirtyivät joko ansiotoimiin tai omaistensa luo, kouluikäiset siirtyivät ammattikouluun itse kaupungissa. Huoltotoimikunnan toivomuksesta Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitto perusti näille ammattikoululaiskodin. Tämän liiton Hiekassa kaupungin omistamassa talossa pitämän lastenkodin, -taran ja -seimen otti puolestaan kaupunki hoitoonsa v:n 1944 alusta. Myös Pelastusarmeijalla ja Työkeskus Toukolalla oli lastensuojelutoimintaa.

Kesäkuusta 1943 kesäkuuhun 1944

Viipurin lääninhallitus palasi entiseen kotikaupunkiinsa kesäkuussa 1943, ja elokuussa Tuomiokapituli uuden esimiehensä piispa Ilmari Salomiehen johdolla.

Erityinen väestönsuojelutoimikunta oli asetettu syksyllä 1942 ja seuraavana syksynä se oli muutettu vakinaiseksi. Se pyrki talojen väestönsuojien kunnostamiseen, palosammutusveden saannin varmistamiseen ja kaupungin laitosten ilmasuojelun tehostamiseen. Hoitokunnan kokouksessa maaliskuussa 1944 kaupunginjohtaja Tuurna esitti tilanneselostuksen, minkä jälkeen päätettiin, että rakennustoimessa keskitytään väestönsuojeluun ja että kaupungin arkistoa ja väestöä evakuoidaan. Kuten edellä jo esitettiin, koulut lopettivat työskentelyn Viipurissa ja jo helmikuussa sotilasviranomaiset kehottivat lapsia ja vanhuksia siirtymään rannikkokaupungeista maaseudulle. Hiekan lastenkoti siirrettiin Vahvialan Vanhankylän tyhjiillään olevaan vanhaan kansakoulurakennukseen.

Viipurissa oli jatkuvasti melkoisesti sotaväkeä, etenkin huoltomuodostelmia (vrt. Toimitteiden osaa 10 s. 159). Lisäksi kevästä 1944 sinne oli sijoitettuna ylipäällikön reserviksi osia Laguksen panssaridivisioonasta ja Pajarin komentaman 3. divisioonan esikunta (ammattikoululla) ja esikuntakomppania (Papulan kasarmilla).

Sen jälkeen kuin 1943–44 vaiheessa venäläiset olivat lyöneet Leningradia piirittäneet saksalaiset, oli Suomen sotilaallinen asema Karjalan kannaksella ratkaisevasti heikentynyt. Mm. Länsi-Kannaksen armeijakunnan komentaja Taavetti Laatikainen uskoi venäläisten jättävän suomalaiset syrjään ja pyrkivän nopeasti länteen kohti Berliiniä eivätkä etulinjalta hänelle keväällä 1944 lähetetyt huolestuttavat tiedot venäläisten toimista häntä kiinnostaneet. Näin hänelle ja hänen esikunnalleen tuli venäläisten suurhyökkäys 9.–10.6. täytenä yllätyksenä.

Viipurissa oli 9.–10.6. ilmahälytyksiä, mutta ei pommituksia. Vasta 14.6. toistasataa venäläiskonetta pommitti kaupunkia; henkilötappiot olivat 12 siviili- ja 8 sotilashenkilöä. Seuraavana päivänä 40 koneen pommitus aiheutti Maaskolan ratapihalla ammusjunan räjähdysten ja täydellisen kaaoksen Viipurin asemalla; 4 siviiliä ja 7 sotilashenkilöä sai surmansa. Parina seuraavana päivänä siviilivä-

Poistuessaan kesäkuun 18. päivänä Viipurista kävivät kaupunginjohtaja Tuurna, poliisipäällikkö Hintsa ja sotilashallinnon edustaja Pyykkö laskemassa kukkakimpun sankarihaudalle Tuomiokirkon raunioiden juurelle.

estö poistui Viipurista, varsin suuri osa kävelen ainakin Tienhaaran asemalle asti.

Hoitokunta piti kokouksiaan 12., 15., 16. ja 17. 6. Se päätti 16.6. että eri virastojen pakattuja arkistoja ruvetaan kuljettamaan Valkealan Kannuskoskelle, josta jo aikaisemmin oli vuokrattu arkistotilaa. Ne naishenkilöt, joita ei välttämättä tarvittu kaupungin tehtävissä, saivat heti lähteä lomalle. 17.6. päätettiin, että rahatoimisto ja eräät muut kaupunginvirastot toimitusvirastoiksi Viipurissa. Uuteenkaupunkiin perustettiin kansakouluntarkastaja Salervon ja huoltojohtaja Oravan johtama huoltoelin, muut viranhaltijat lähetettiin heti lomalle. Lopuksi hoitokunta päätti lopettaa toistaiseksi toimintansa kaupunginjohtajien hoitaessa juoksevat asiat. Kaupunginjohtaja Tuurna kiitti hoitokuntaa Viipurissa suoritettusta työstä.

Seuraavana yönä evakuoitiin Viipurin aluehuoltolaitos Ronkaasta Karkun kunnalliskotiin ja läheiseen kansakouluun; Hiekan lastenkoti, joka jo varhemmin oli evakuoitu Vahvialan Vanhaankylään, siirrettiin pian Ristiinan kirkonkylään.

Edellä jo mainittuna kesäkuun 17. päivänä viranomaiset antoivat käskyn, että kaikkien siviilihenkilöiden oli poistuttava Viipurista seuraavaan aamuun klo 6

"Viimeinen" evakko poistumassa Viipurista.

mennessä. Tuona aamuna kaupunginjohtaja Arno Tuurna, poliisipäällikkö Reino Hintsa ja sotilashallinto-osaston toimistoupseeri Einar Pyykkö laskivat sankarihaudalle sireenikimpun. Tuolloisia tunnelmia on Tuurna kuvannut myöhemmin julkaisemassaan runossa:

” – Taistelun humina soi – ja se lähenei lähenemistään,
kotoiset tanhuat taas taistelukentiksi jäi,
pakolaisjoukkojen vuo levis läntehen levähtämättä,
koti ja Karjala jäi jällehen taivalten taa. – ”

Kahden päivän perästä venäläiset olivat Viipurissa.

Hoitokunta poissa Viipurista 1944–1948

Siirtyminen Viipurista

Viipurista lähdettyään kaupungin hoitokunta (puheenjohtaja Tuurna sekä jäsenet Siltanen ja Salervo) kokoontui noin kolmen viikon kuluttua (7.7.) Uudessa kaupungissa, jonka ympäristöön – Vakka-Suomeen ja Etelä-Satakuntaan – Viipurista kesäkuussa evakuoitui oli sijoitettu. Hoitokunta päätti tuolloin vuokrata Uudenkaupungin Seurahuoneen entisen ravintolahuoneuston Blasieholmankadun varrelta. Samassa kokouksessa hoitokunta päätti peruuttaa erillisille toimikunnille antamansa päätäntä- ja toimeenpanovallan ja käyttää sitä itse – olivathan toimikuntien jäsenet hajallaan eri puolilla Suomea.

On vaikea arvioida, kuinka suuri osa viipurilaisten yksityisomaisuutta jäi kesäkuun puolivälin evakuoinnissa Viipuriin. Sikäläisen sotilaspiirin päällikkö kapteeni Emil Kokko toteaa selonteossaan, että evakuoitotoimiston autot joutuivat pian mustan pörssin ajoihin ja että ”Viipurin evakuointia on yleensä pidettävä melko heikosti onnistuneena”. Myös ilmasuojelumiehistä suuri osa poistui luvattomasti ennen aikojaan.

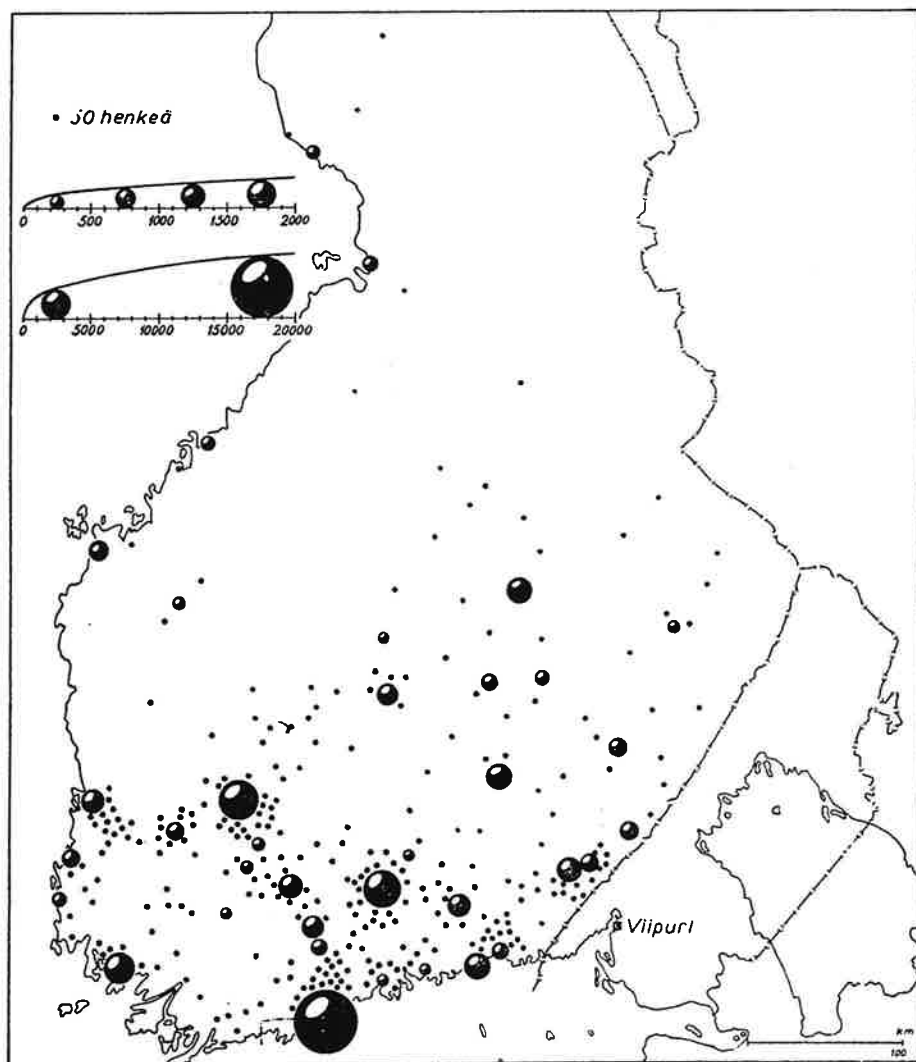
Edellämäinittu Valkealan Kannuskoski otti vastaan Viipurista evakuoitua tavaraa ja lähetti sitä edelleen osittain omistajille ja osittain Uuteenkaupunkiin. Lisäksi järjestettiin Mikkeliin vesi- ja maanteitse saapuneen tavarantoimitus.

Hoitokunta päätti 19.8. 1944 irtisanoa vakinaisetkin viranhaltijat lukuunottamatta vajaata kolmeakymmentä erikseen mainittua (esimerkiksi rahatoimistoon jäi 10, taksoitustoimistoon 8, huoltotoimeen 3, tilientarkkaajatoimistoon 2 ja kaupunginkansliaan 2). Irtisanomiskirjeet, jotka kolme päivää myöhemmin postitettiin asianomaisille kaupungin virkamiehille kaupunginjohtajan ja -sihteerin allekirjoittamina, päättyivät: ”Mutta viipurilainen henki herättää yhä toiveita. Samalla kuin Viipurin kaupungin hoitokunnan nimessä esiintuomme tunnustuksemme ja kiitoksemme työstänne koetellun kotikuntamme hyväksi toivomme, että sama vanha Viipuri vielä kerran on tiemme yhdistävä.”

Viipurilaisten asettuminen Kanta-Suomeen

Elokuun alussa 1944 Viipurin kaupungin hoitokunta osallistui siirtoväen huoltoon määrättävien luottamushenkilöiden valintaan. Turun lääninhallituksen mukaan viipurilaiset olivat siirtoväestöstä suurin kunnittainen laskettu ryhmä Harjavallassa, Kiikassa, Karkussa, Kokemäellä, Laitilassa, Rauman kaupungissa ja maalaiskunnassa, Suoniemellä, Turussa, Ulvilassa ja Vehmaalla. Sikäläinen viipurilainen väestö oli – Turkua lukuunottamatta – ilmeisesti kesäkuun 1944 evakuoinnin väkeä. Monen muunkin kaupungin kuin Turun kohdalla viipurilaiset muodostivat siirtoväestä suurimman ryhmän – näin esim. Helsingissä, Lahdessa, Mikkelissä, Lappeenrannassa, Kotkassa, Hämeenlinnassa, Tampereella ja Porissa.

Kaupunkilaisina viipurilaiset saattoivat vapaasti sijoittua, joskin virallinen sijoitusalue oli Helsingin maalaiskunta. Pian hoitokunnan oli ehdotettava siirtoväen edustaja asukkaanoittolautakuntaan – olihan Viipurin kaupungin alueella ollut myös maatalviljelevää väestöä. Näin viipurilaisia valittiin tällaisiin tehtäviin Turussa ja Helsingin kaupungissa ja maalaiskunnassa.

Viipurin kaupungin väestön asuinpaikat 30.6.1949.

Kun siirtoväen edustajia oli valittava teurastettujen lypsylehmien korvauslautakuntaan ja kansanhuoltolautakuntaan, Uudenmaan lääninhallitus velvoitti Viipurin kaupungin hoitokunnan valitsemaan edustajat Helsingin maalaiskuntaan, Oulunkylään (joka oli vuodet 1921–1945 oma kunta) ja Porvoon maalaiskuntaan.

Viipurilaisten hajaantumista Suomen eri osiin voidaan seurata tilastoista, joita Leo Paukkunen esittää tutkimuksessaan ”Siirtokarjalaiset Nyky-Suomessa” (Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia A 5, Jyväskylä 1989). Ensimmäinen tilasto käsittää v:n 1946 henkikirjoituksen, johon lisättiin jokaisen Karjalassa v. 1939 henkikirjoitetun kuntalaisen määrä, jos heitä on ao. kunnassa vähintään 50.

Seuraavan luettelon vasemmanpuoleiseen sarakkeeseen on otettu vain ne kunnat, joissa viipurilaisten määrä v. 1946 ylitti kolmensadan. – V:n 1946 jälkeen tapahtui – etenkin lähivuosina – useita muuttoja; etenkin Turun ja Porin sekä Hämeen lääneihin evakuoituja siirtyi varsinkin Uudenmaan asutuskeskuksiin. Taulukon oikeanpuoleiseen sarakkeeseen on merkitty v:n 1971 luvut Viipurissa syntyneistä, mutta siitä ei ole voitu erottaa pois niitä Viipurissa syntyneitä, jotka olivat muuttaneet Viipurista jo ennen vuotta 1939 eikä lisätä niitä Viipurista v:n 1939 jälkeen poismuuttaneita, jotka olivat muualla syntyneitä. Kehityksen pääpiirteet tulevat kuitenkin näkyviin tästä taulukosta.

<i>Asukkaita Viipurin kaupungista</i>	1946	1971
Helsinki	8969	10290
Tampere	3928	1788
Turku	2946	1394
Lahti	2634	1911
Mikkeli	1488	378
Kotka	1426	686
Kuopio	1362	485
Lappeenranta	1251	894
Hämeenlinna	1086	497
Äetsä	1049	alle 50
Pori	942	407
Kouvola	745	539
Savonlinna	605	193
Ulvila	599	alle 50
Vammala	586	alle 50
” maalaiskunta	562	122
Pieksämäki	514	115
Oulu	500	297
Kangasala	473	102
Valkeakoski	456	153
Hollola	444	101
Riihimäki	444	231
Janakkala	428	88
Nokia	420	111
Vaasa	420	205
Kokemäki	408	alle 50

Uusikaupunki	405	62
Hattula	400	54
Mikkelin mlk.....	332	56
Nakkila	325	alle 50
Lempäälä	323	66
Porvoon mlk.....	318	alle 50
Ruokolahti	308	alle 50

V:ltä 1971 lisättävissä Espoo 1418 (1946 183), Vantaa 916 (129), Hyvinkää 509 (261) ja Imatra 458 (alle 50).

Edelläoleva taulukko käsitti siis vain suuret asutusyhteisöt. Kokonaismäärät näkyvät seuraavasta kaikki läänit käsittävistä viipurilaisluvuista v:ltä 1971. Sen tulokinnassa on otettava huomioon edellisen taulukon yhteydessä esitetty huomautukset.

Viipurilaisia v. 1971

Uudenmaan lääni.....	14 751
Turun ja Porin lääni.....	3 089
Hämeen lääni.....	5 838
Kymen lääni	3 647
Mikkelin lääni	1 172
Kuopion lääni	867
Pohj. Karjalan lääni	513
Keski-Suomen lääni	929
Vaasan lääni	470
Oulun lääni	587
Lapin lääni	310
Yhteensä.....	32 173

Kokonaista 85 % Viipurissa syntyneistä asui v. 1971 Etelä-Suomen neljässä läänissä.

Viipurilaisten museokokoelmien sijoitus

Edellä on kerrottu, että Viipurin taidemuseon taulukokoelmat olivat saaneet väliaikaisen tyyssijan Hämeenlinnan maakunta-arkistosta ja historiallisen museon säilynyt osa Rautalammilla sijaitsevasta Peuran museosta. Taidemuseon johtaja Rurik Lindqvist oli koko sota-ajan valvonut niiden kuntoa; keväällä 1944 siirrettiin Hämeenlinnan esineet maaseudulle oikeuskansleri Charpentier'n omistamaan Hahkialan kartanoon Hauholle. Sodan päätyttyä valtio katsoi kummankin kokoelman kuuluvan itselleen ja niiden lopullisesta sijoituspaikasta syntyi pitkälinen kiista. Lahti vetosi 7000 viipurilaiseen asukkaaseensa, Hämeenlinna suunnitteli Engelin piirtämään entiseen viljamakasiiniin taidemuseota, jota hanketta puolustivat mm. Hämeenlinnan Karjalaiset ry. Hoitokunta päätti suositella valtiolle sellaista järjestelyä, että Lahti saisi Viipurin Historiallisen museon säilyneen osan, johon liitettäisiin Hämeenlinnasta Viipurin kaupunkia esittävät taulut Tuurnan ja

Lindqvistin valitsemina, muut taulut jäisivät Hämeenlinnaan, jonne Viipurin taiteenystävät ry oli jo sijoittanut oman kokoelmansa. Tässä voidaan lyhyesti todeta, että myöhemmin onnistui Viipurin kaupungin hoitokunnan eräänlainen perillinen Torkkelin säätiö (v. 1990 nimi muutettiin Viipurin säätiöksi) saamaan aikaan päätöksen, että valtio luovutti näiden kummankin kokoelman omistusoikeuden juurimainitulle säätiölle. Osa viipurilaisten kokoelmista joutui Lappeenrannan museolle ja Viipurin maakunta-arkiston seuraajalle Mikkelin maakunta-arkistolle.

Hoitokunnan ja jäljelläolevien virkamiesten arkista selvitystyötä

Sisäasiainministeriö toivoi Viipurin kaupungin hoitokuntaa Helsinkiin, missä se kokoontuikin ensi kerran 9.11. 1944 Keskon toimitalossa Satamakatu 3. Hoitokunnan jäsenmäärässä tapahtui vuodenvaihteessa 1944/45 supistusta, kun Julius Klami ja Konsta Mikkonen jäivät pois, joista kumpikaan ei asunut Helsingissä. Jäljelle jäi seitsemän henkeä; päätösvaltainen se oli nelijäseninen. Kesällä 1944 oli valtaosa virkamiehistä irtisanottu (vrt. ed.) ja jäljellejääneiden määrää supistettiin jatkuvasti. Vuonna 1946 hoitokunnalla oli palveluksessaan 26 henkilöä: Tuunan ja Siltasen (joka meni eläkkeelle 1.8. 1946) lisäksi rahatoimistossa seitsemän, verojen selvittelytoimistossa neljä, perittävien verojen toimistossa (= ent. kaupunginvoudin konttorissa) kuusi henkeä, huolto- ja tiedonantotoimistossa kaksi sekä vahtimestari, siivooja ja varastonhoitaja.

Hoitokunnalle saapuneiden yksityisten henkilöiden kirjeiden pääosa oli erilaisten todistusten – esim. kansakoulutodistusten ja omistusasiakirjojen jäljennösten pyyntöä, mutta jokunen uskoi hoitokunnan – sen nimen väärin ymmärtäen – voivan järjestää viipurilaisille asunnon ja työtä. Erikoinen oli erään Liljendaliin asettuneen tiiliruukkilaisen talonomistajan tiedustelu kesäkuulta 1945 ”Wiipurin kaupungin valtuus- ja hoitokunnalle Viipurissa”, onko hänen talonsa pystyssä ja onko mahdollisuutta tulla sinne. Kokonaisuutena katsoen pääosan käsitellyistä asioista muodostivat verotuspaikkariidat ja eläkekysymykset. Toiminnan päättyessä entinen valtuuston puheenjohtaja Toivo Valtavuo kuvaili hoitokunnan toimintaa seuraavasti: ”Toisen sodan päättymisen jälkeen on Viipurin kunnallisten elinten toiminta ollut yksitoikkoista, vaivalloista selvittelyhommaa, aluksi Uudessakaupungissa, sitten jälleen Helsingissä.”

Viipurin ruotsinmaalaisesta kummikaupungista Hälsingborgista saatiin v:sta 1942 lähtien monenlaista avustusta.

Torkkelin säätiön perustaminen ja historiahanke

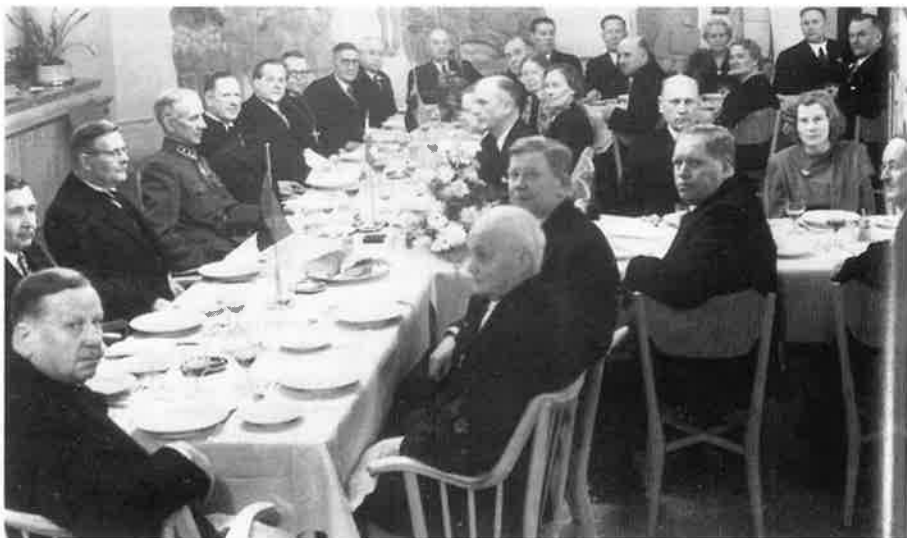
Kun Viipurin hoitokunta toukokuussa 1948 käsitteli v:n 1947 tilejä, se totesi, että kaupunki oli saanut talvisodan menetyksistä korvausta 200 miljoonaa ja jatkosodan osalta 125 miljoonaa eli yhteensä 325 miljoonaa. Summa oli riittänyt suurin piirtein kaupungin velkojen suoritukseen. Kun lopetettavien kuntien asioiden järjestelyä koskevan lain 7 §:n mukaan kunnan hallinnassa olleista rahastoista ja lahjoitusrahastoista voitiin perustaa ”kuntien entisen väestön hyväksi” säätiö, niin Viipurin kaupungin hoitokunta päätti 6.11. 1948 ryhtyä perustamaan Torkkelin säätiötä.

Ilmeni, että Viipurin hoitokunnan hallinnassa oli 108 lahjoitusrahastoa, yhteensä 10 783 468 mk, josta peruspääomaa 9 114 025 mk ja loput käyttövaroja. Hoitokunnan viimeisessä kokouksessa 31.12. 1948 todettiin, että Sisäasiainministeriö oli hyväksynyt kaikkien anottujen varojen siirron Torkkelin säätiölle, jonka säännöt oli Oikeusministeriö vahvistava. Tämä vahvistus saatiin 14.12. 1949.

Hoitokunta oli 7.4. 1948 päättänyt ryhtyä keräämään aineistoa sotavuosien historiaa varten; asiaa suunnittelevaan toimikuntaan oli valittu Tuurnan lisäksi opettaja Koivu ja lehtori Toivo Valtavuo. Syyskuun 10. päivän kokoukseen Tuurna oli löytänyt soveliaan henkilön toimittaja Eero Viitasen ”kokoilemaan ja selvittämään historiaa varten tarvittavaa aineistoa” 800 markan päiväkorvauksesta. Aluksi keskityttiin Viipurin 1900-luvun kehitykseen rajoittuvaan Viipurin kirjaan, joka ilmestyi v. 1958. Siinä erityisesti Eero Viitasen ja Eino Parikan kirjoittamat osuudet pohjautuvat Viitasen keräämään materiaaliin. Varsinainen Viipurin kaupungin historian uusi painos ilmestyi Torkkelin säätiön kustantamana 5-osaisena noin 2300-sivuisena esityksenä vuosina 1974–1982; sen kirjoittajat olivat muita kuin Eero Viitanen.

Lopettajaisjuhlat

Kun jo alkuvuodesta 1948 oli tieto siitä, että hoitokuntien toiminta loppuu vuoden 1948 päättyessä, Viipurin kaupungin hoitokunta ryhtyi suunnittelemaan ”Viipuri-viikkoa” marras-joulukuun vaihteeseen ”Viipurin muistojen viikkona, jolloin esittäytyisi viipurilainen taide, tiede, musiikki ja seurakuntaelämä.” Ohjelmistoon suunniteltiin Viipurin Kaupunginteatterin esittämäksi ”Anu ja Mikko”, Viipurin Musiikkiopiston juhlakonsertti, Viipurin Lauluveikkojen ja Karjalan Laulun yhteiskonsertti, kulttuuritilaisuus, jossa viipurilaiset tiedemiehet esiintyvät, hoitokunnan juhlakokous, Pamausseuran ja viipurilaisen osakunnan Pamausjuhlat sekä juhlaumalanpalvelus. Se näyttää toteutuneen ainakin pääosin. Aiheemme kannalta on merkittävin Helsingin kaupunginvaltuuston salissa 4.12. pidetty hoitokunnan juhlakokous, jonka ohjelmasta on Karjala-lehdessä N:o 282 säilynyt kuvaus: Tilaisuudessa oli n. 150 henkeä, joista runsaasti Viipurin viimeisen kaupunginvaltuuston jäseniä, kaupungin virkamiehiä ja toimenhaltijoita sekä luottamustoimien hoitajia. Tilaisuuden juhlavuutta kohotti valtiiovallan edustajien sekä lukuisten muiden kutsuvieraiden mukanaolo. Aluksi laulettiin Karjalaisten laulu, minkä jälkeen trio Irma Ruuskanen, Toivo Salovuori ja Georg Harpf soitti andante-osan Kuulan triosta. Kaupunginjohtaja Arno Tuurna esitti tämän jälkeen selostuksen entisen Viipurin kaupungin hoitokunnan toiminnasta. Trion soitettua Kuulan ”Sanattoman laulun” puhui toimitusjohtaja Kalle Hyvärinen vainajien muistolle. Puhujan kehotuksesta omistettiin vainajien muistolle hiljainen hetki, jonka kestäessä Viipurin Lauluveikkojen ja Karjalan Laulun yhdistetty mieskuoro lauloi prokuristi Toivo Pirhosen johdolla Integer vitaen. Tämän jälkeen kuoro lauloi vielä laulut ”Suomi armas synnyinmaamme”, ”Tuonne taakse metsämaan” ja ”Elon taistelussa”. Suomen Kaupunkiliiton puheenjohtaja Eero Rydman toimitti sitten kaupunkiliiton myöntämien ansiomerkkien jaon. Tämän jälkeen astui puhujanpaikalle sisäasiainministeri Aarre Simonen, joka esitti valtiiovallan tervehdysten, ja maaherra Arvo Manner toi entisen Viipurin läänin viimeisen lääninhallituksen tervehdysten.

Viipurin kaupungin hoitokunnan ja muiden johtomiesten jäähyväisillalliset joulukuussa 1948.

Edellisenä päivänä oli Konservatoriossa järjestetty kotiseutujuhla, jossa prof. Meurman esitti ”katsauksen Viipurin rakennustaiteeseen kautta aikojen” ja fil.tri Unto Kupiainen esitteli Viipuria kirjailijoiden näkökulmasta. Lempi Jääskeläinen puhui ”Kotiseudusta historian kuvastimessa”. Musiikkia esittivät Helinä Sirkkiä, Anna Mutanen ja Matti Lehtinen sekä lausuntaa Ilmi Parkkali.

Seuraavana sunnuntaina vietetyssä kirkkojuhlassa puhui piispa Ilmari Salomies. Muusta ohjelmasta mainittakoon rovasti Karvosen tervehdyssanat, tirehtööri Kuosman esittämä urkusoolo ja Agricolan kirkkokuoron laulusitykset.

Viimeisissä kokouksissaan 30. ja 31.12. 1948 hoitokunta antoi vielä eräitä lahjoituksia ja mm. varasi miljoona markkaa Viipurin historiahankkeelle (vrt. ed.). Seuraavan vuoden alkupuoliskolla jatkoi Arno Tuurnan selvitysmiehenä johtama Entisen Viipurin kaupungin selvitystoimisto. Kaupunginarkiston uusinta osaa pidettiin aluksi Helsingin kaupunginarkiston tiloissa, kunnes kaikki Suomen puolelle päätyneet arkistot sijoitettiin Mikkeliin nykyiseen Mikkelin maakunta-arkistoon – Viipuriin jääneet päätyivät Tervaniemellä sijaitsevaan entiseen Viipurin maakunta-arkiston rakennukseen.

Suomen eri puolille hajaantuneet Viipurin kaupunkilaiset pitivät yhteyttä toisiinsa monissa yhdistyksissään ja alkoivat käydä katsomassa entistä kotikaupunkiaan, joskin osa heistä ei tahtonut pahoittaa mieltään kuullessaan siellä jo käyneiltä, kuinka melkein kaikki siellä ränsistyy hoidon puutteessa.

Toimitteiden osan 10 s. 159 mainittujen lähteiden lisäksi on huomioitu ”Kertomus Viipurin kaupungin hallinnosta aikana 1.4. 1943 – 31.12. 1943” sekä Sisäasiainministeriön anomusaktit 3519/582 1949 (Viipurin museot) ja 124/20 1949 (Torkkelin säätö).

Viipurin hoitokunnan tehtävän päätyttyä. Vasemmalta, seisomassa: Hoitokunnan sihteeri, varatuomari Aulis Kohonen, rehtori Onni Lehtokari, insinööri Uno Sarkko, opettaja Johan Isak (Hannes) Koivu, istumassa: toimitusjohtaja Kalle Hyvärinen, varatuomari Juho Kivi-Koskinen, kaupunkineuvos, kaupunginjohtaja Taavi Siltanen, (ylempänä) tarkastaja, kouluneuvos Aarno Salervo ja hoitokunnan puheenjohtaja, kaupunginjohtaja Arno Tuurna.

Sven Hirn

Gustaf Gustafsson kävelyllä Wiipurissa 1899

Eri yhteyksissä olen pari kertaa esitellyt sarjaa "Wiborg för 50 år sedan" ja sen salaperäistä kirjoittajaa: Finsk Tidskrift 1/1968 ("Promenad i Viborg") ja yhdessä Juha Lankisen kanssa laatimassani katsauksessa Viipuri, kansainvälinen kaupunki (1988). En tässä ryhdy toistamaan kaikkia aikaisempia toteamuksiani. Esittelyn teen tiivistetyssä muodossa suppean ansioluettelon tapaan.

Gustaf Wilhelm Fagerlund eli Gustaf Gustafsson syntyi räätälimestari Carl Gustaf Fagerlundin poikana Viipurissa 20.3.1838 ja siellä hän myös kuoli 29.9.1904. Hän tuli ylioppilaaksi paikallisesta ruotsalaisesta lukiosta 1857, mutta perheen toimeentulovaikeudet eivät mahdollistaneet opintojen välitöntä jatkamista - räätälimestari oli kuollut 1849. Gustaf Wilhelm toimi opettajana Edvard Elfströmin koulussa, joka valmensi nuorukaisia Haminan kadettikouluun. Seuraava kiinnitys oli Carl Lillen ja N.A. Zilliacuksen yksityiskoulu, minkä jälkeen Viipurin kansakoulu ja Uuraan pieni suomalainen kansakoulu 1861-65 tarjosivat seuraavat ponnahduslaudat.

Tältä pohjalta Fagerlund oli valmis aloittamaan opintonsa Helsingissä, huomattavasti iäkkäämpänä kuin osakuntatoverinsa. Aktiivisuus ei johtanut tutkintojen suorittamiseen, mutta kirjoittamispuuhat olivat sitä monipuolisemmat. Jo Viipurissa hän oli avustanut Sananlennätintä ja Otavaa nimimerkillä K.W. Wilkka. Helsingissä Fagerlund toimi Helsingfors Dagbladın oikolukijana avustaen samalla Hufvudstadsbladetia nimimerkillä Wilhelm.

Osakuntalehti eli Wiborgska Kringlan oli Jac. Ahrenbergin ja Fagerlundin yhteistyön varassa, edellinen huolehti kuvituksesta, jälkimmäinen suolti tekstiä nimimerkillä Pukki. Siinä ei ollut moittimista, mutta kun Fagerlund asiantuntemuksella ryhtyi luokittelemaan pääkaupungin ilotytöt yhdeksään ryhmään, ilmaisi osakunta maist. August Reinhold Hirnin esityksestä syvän paheksumisen.

Fagerlund jätti Helsingin 1869 siirtyen Rannan kihlakunnan henkikirjuriksi ja 1874 Viipurin lääninkanslian virkamieheksi. Hän sai 1884 hankalat lahjoitusmaasiat esiteltäväkseen. Tehtävät olivat vaativat johtaen huomattavaan erikoistumiseen. Suunnitelmiin sisällytettiin lahjoitusmaaongelmia käsittelevän kirjan laatiminen.

Gustaf Wilhelm Fagerlundin puuhat kypsyivät harvoin tuloksellisiksi. Asiat jäivät enimmäkseen kesken tai ainakin viimeistelemättä. Ote oli yleensä pinnallinen ja kaunokirjallisia yritelmiä leimasi tunnepitoisuus, ylenpalttinen romantiikka. Keskeisin hänen kynänjälkensä lienee jatkokertomuksessa Wiborg för 50 år sedan.

Kehyskertomus on lapsellinen, mutta näppärä: oltuaan puoli vuosisataa Moskovassa ja Venäjän armeijan palveluksessa Otto Karlovitsch palaa Viipuriin, tapaa vanhan luokkatoverinsa Gustaf Gustafssonin ja yhdessä he vaeltavat pitkin kaupunkia kirjaten tapahtuneet muutokset.

Katsaus on tyrmistyttävän kattava, nimiä on kosolti ja ne kuitataan lyhyillä maininnoilla. Sukututkimuksen kannalta vihjeet ovat kuitenkin tähdelliset, usein kerrotaan minne asianomaiset ovat muuttaneet, jolloin jälkien seuraaminen käy mahdolliseksi. Lisäksi tarjotaan tärkeitten henkilöiden elämänsä keskeiset puitteet, todetaan avioliitot ja konkurssit, epäonnistumiset ja rakkausseikkailut, arkiset kummellukset sekä lopullinen kohtalo.

Näkökulma on epäsovinnaisuudessaan poikkeuksellinen: Viipurin elämää tarkastellaan kuin avaimenreistä. Hahmot saavat eloa, heidän ominaisuutensa punnitaan ja ulkonäkökin saatetaan lyhyesti kuvata. Tiedot ovat ts. osittain sellaisia, ettei vastaavia havaintoja ole missään muualla tarjolla.

Tärkeitten vaikuttajien kohdalla maininnat harvoin sisältävät mitään olennaista uutta, tunnettujen perheiden mustista lampaista ei ollut järkevää lähteä pakinoimaan paikallisessa äänenkannattajassa. Kuvaukset saavat enemmän eloa ja kiinnostavuutta kertojan liikkeessä omassa piirissään käsityöläisten ja vahtimestareiden keskuudessa. Eräät kertomukset poikien edesottamuksista paisuvat hieman yli äyräitten eivätkä aina osoita hyvää makua, mutta nekin puolustanevat paikkaansa eräänlaisina yhteiskuntaoloja kuvastavina aikansa ilmentyminä.

Aineiston viipurilaisuus on kauttaaltaan leimaa antavaa. Kaupunkilaisten ohella myös talot ja hökkelit elävät kuvauksissa omaa elämäänsä. Sanonnoissa on runsaasti paikallisväriä, kielikukkasia, joiden alkuperä usein on venäläinen. Löyhä ote, rupatteleva sävy ja erinäiset paljastukset voidaan nekin nähdä viipurilaisina erityispiirteinä. Heikkouksia on viljalti, mutta väriläiskiäkin laajassa mittakavassa.

Gustaf Wilhelm Fagerlundin omat heikkoudet tiedetään melko hyvin. Hänen maineensa ei ollut rikkumaton, siinä suhteessa hän asettuu kitkatta esiteltävien muiden persoonallisuuksien kirjavaan rivistöön. Hän työskenteli muutamia vuosia Viipurin painoasiamiehenä, sensorina, eli tehtävässä jota yleisesti halveksittiin. Taloudellisia epäselvyyksiä lahjoitusmaa-asioiden hoidossa paljastui kuoleman jälkeen. Mutta kirjoittajia ei ole tapana punnita moraalisin perustein, ansiot kytketään tekstin ominaispainoon.

Fagerlundin dokumentti on kiistatta omaperäinen ja melkoisen ainutlaatuinen. Se saa nähdäkseni huomattavaa lisäarvoa siitä, että viipurilainen muistelmakirjallisuus viime vuosisadalta on köyhää ja aika lailla väritöntä.

Ohessa julkaistu teksti ilmestyi käännöksenä Wiipurin Sanomissa 13.8.-21.11.1899. Jaksot ovat eripituisia riippuen kulloinkin tarjolla olleesta tilasta. Kertomus jakaantuu 29:ään osaan ja tätä numerointia käytetään myös hakemiston viitteissä. Lehden ilmestyminen syksyllä 1899 ei ollut katkotonta, sillä Wiipurin Sanomia uhkasi lakkauttaminen. Osa numeroista ilmestyi epäsäännöllisesti vaihtelevin, tilapäisin nimityksin.

Lehtitekstille on ominaista, että painovirheitä on runsaanlaisesti ja kirjoitustavoissa melkoisesti kirjavuutta. Selvät virheet on yritetty karsia pois, myös nimien kirjoitustavoissa. Huomattava osa nimistä on venäläisiä ja niiden ortografia on

säilytetty ajankohdan mukaisena eli ruotsinkielistä käytäntöä vastaavana. Tekstiä kääntäessään toimittaja on usein suomentanut myös etunimet: esim. Henrikistä on tehty Heikki aivan riippumatta siitä mitä asianomainen itse on todennäköisesti käyttänyt. Etunimet on näin ollen yleensä palautettu alkuperäistekstin muotoon.

Suomalaiset sukunimet kirjoitettiin 1800-luvulla enimmäkseen muodossa Weikkain pro Weikkanen jne. Nykyistä oikeinkirjoituskäytäntöä on näissä tapauksissa sovellettu syystä, että kirjoitustavat olivat sata vuotta sitten vielä hyvin ailahtelevat. Niitten henkilöiden osalta, jotka on kirjattu matrikkeleissa ja sukuhakemistoissa, on etunimien kohdalla pyritty käyttämään vakiintunutta kirjoitustapaa.

Tarkistuksia on tehty Viipurin suomalaisen, ruotsalaisen ja saksalaisen seurakunnan merkintöjä seuraten käyttäen Suomen sukututkimusseuran kirkonkirjojen jäljenteitä Kansallisarkistossamme. Myös Viipurin henkikirja v:lta 1851 on ollut tärkeänä apuvälineenä. Valitettavasti tässä asiakirjassa vaimoja ei mainita nimeltä, merkintä supistuu pelkästään ikään.

Henkilötietoja ei ole yritetty täydentää ja täsmentää muiden paikkakuntien seurakuntatietojen avulla, sillä siinä mittakaavassa jäljittäminen veisi ilmeisiin kohtuuttomuuksiin. Suurena puutteena on tietysti se, että venäläisten viipurilaisten osalta ei ole seurakuntamerkintöjä käytettävissä.

Tekstin henkilönimet on painettu kursiivilla löytämisen helpottamiseksi. Tarpeelliset selitykset on asetettu sulkeisiin. Hakemistoon on yritetty sisällyttää vaimojen ja lasten nimet silloin kun heidät on täsmentämättä tekstissä mainittu. Talojen omistajista ilmoitettaessa "ao:n perilliset" ei heitä ole yritetty yksilöidä, perillisten käsitähän voi olla hyvin kirjava.

Tekstiin ei ole liitetty karttaa reittien seurantaa varten. Jälkien seuraaminen lieenee suhteellisen mutkatonta käyttäen esim. Otto-I. Meurmanin tontinomistajaluetteloa Viipurin kaupungin historiassa IV (1981), s. 236-243. Näillä eväillä toivotan lukijan tervetulleeksi kiertokävelylle kaupunkiin 1899. Kestävyyttä siinä kaivataan, mutta yllätyksiä ei tule puuttumaan.

1.

"Tämän vuoden laskiaistiistaina sattui näiden muistiinpanojen kirjoittaja kohtaamaan Viipurin rautatienasemalla erään vanhan koulutoverinsa, joka puoli vuosisataa sitten oli vanhempineen muuttanut keisarikunnan vanhaan pääkaupunkiin Moskovaan ja siellä saanut kasvatuksensa sekä sivistyksensä alussa eräässä moskovalaisessa kimnaasissa ja sitten Harkovan yliopistossa, jonne hänen isänsä oli määrätty jonkullaiseksi maanmittauspäälliköksi. Koulutoverini, jota kutsun vaikka Otto Karlovitschiksi, astui Harkovassa erään ratsurykmentin palvelukseen, otti upseerin tutkinnon hyvillä arvolauseilla sekä joutui Kaukaasiaan, jossa otti osaa lukuisiin taisteluihin vuoriasukkaita vastaan, sai metalleja (mitaleita) ja kunniamerkkejä sekä kohosi överstiluutnantiksi, ja sai tällaisena ottaa osaa viimeiseen venäläis-turkkilaiseen sotaan, josta palasi kotiinsa Harkovaan kenraalimajurin arvo oikeassa käsivarressaan; vasemman vei näet turkkilainen kanuunanluoti Plevnan luona.

Sotilaselämänsä aikana ei Otto Karlovitsch ollut ehtinyt ajatella naimapuuhia. Mutta eläkkeen saatuaan päätti hän eräänä kauniina päivänä hankkia itselleen avio-kumppalin myötä ja vastoinkäymisissä vielä järeällä oleviksi päivikseen. Juuri näiden puuhiensa vuoksi oli hän palannut isänmaahansa, sillä keisarikunnassa ei hän ollut tavannut ketään naista, joka olisi 'fallit honom på läppen', (ollut hänen ma-

kuisensa), kuten hän ruotsiksi mitä puhtaimmalla wiipurilaisella murteella lausui. Vanha urhoni on, huolimatta kuudestakymmenestä neljästä ikävuodestaan, vielä reipas ja ravakka sekä vilkas ja hilpeä kuin nuori suomalainen ylioppilas. Tukka ei vielä ole ehtinyt harmaantumaan, mutta partansa on jo hopeanvärinen ja etenkin pitkät, tuuheat viiksensä. Vartalonsa on kookas ja hyvin muodostunut; poikki ammutun käsivartensa sijaan on hän hankkinut keinotekoisen, joten sen puutetta ei ensi kiireessä huomaakaan.

Kun tapasimme toisemme asemasillalla, huudahti hän:

– Olipa onni, että tapasin sinut, vanha vierustoverini. Tunnetko vielä minut. Hän puristi kättäni niin voimakkaasti, että olin huutamaisillani.

– Näytä minulle hyvä hotelli, sillä aion viipyä kokonaisen viikon täällä vanhas-
sa Wiipurissamme. Jos sinulla on aikaa, niin lähde mukaani, saammehan silloin jutella vanhoista muistoista - jatkoi hän kiivaalla vauhdilla.

Suositin hänelle seurahuonetta ja sinne mennessämme ei hän voinut kyllin ihmetellä niitä muutoksia, joita hyvässä kaupungissamme hänen poissaollessaan oli tapahtunut. Päivällistä seurahuoneella syödessämme päätimme seuraavana päivänä tehdä kiertokulun perinpohjin tarkastaaksemme kaikki ne muutokset, joita Itä-Suomen satoja vuosia vanhassa pääkaupungissa oli mainitun ajan kuluessa tapahtunut. Tuosta aiotusta päivän kiertomatkasta tuli kumminkin useita päiviä kestävä työ sinä aikana, jolloin muistiinpanija oli vapaa, mutta se keskeytyi sen kautta, että vanha koulutoverini matkusti Sortavalaan, jonne hän seurasi - erästä leskirouvaa, johon hän kohtalon sallimuksesta tutustui eräillä päivällisillä seurahuoneella. Muuten on asia pian kerrottu: rouva oli 'hänen makuisensa', hän kosi ja sai myöntävän vastauksen. Joku viikko sen jälkeen sain kutsun heidän häihinsä, jotka pidettiin eräässä pappilassa, jonka läheisyydestä toverini oli ostanut isonpuoleisen maatilaa aikeen sinne asettua nuoren puolisonsa kanssa, sillä tämä oli ainoastaan kolmenkymmenenviiden vuoden ikäinen, kaunis ja hyvin säilynyt sekä lapseton. Meidän aiottu kävelymme vanhojen muistojen palauttamista varten keskeytyi täten rakkaudenjumalan väliintulon kautta; mutta olen sittemmin jatkanut yksin vaellustani joutohetkinä ja pannut paperille seuraavat muistiinpanot:

Viisikymmentä vuotta sitten ei seuraavia kaupungin osia ollut olemassa: Uutta kaupunkia puistoineen, Repolan kaupunginosaa Aleksanterin katuineen, Pantsarlahtea, Aninaa, Sotilaslopottia, Papulaa, Basaaria eikä myöskään Hiekan, Paulovskin, Likoolammin (!), Saunalahden, Sorvalin ja Kolikkoinmäen esikaupunkeja. Ensimmäistä kaupunginosaa oli entistä linnoitusta ympäröivät vallit ja etuvarustukset portteineen, joita oli kahdeksan luvultaan, nimittäin Turun portti, joka vei Turkuun eli Pitkällesillalle, Haakanan portti, jonka kautta päästiin rannalle, jossa höyryvenekonttoori ja uusi pakkahuone nyt sijaitsevat, Patteriportti kaa-
sutehtaan luona, Pantsarlahden portti hovioikeuden talon läheisyydessä, Suuri kalitka ruotsalaisen kirkon ja Pieni kalitka Pyöreän tornin luona, joiden kahden viimeksimainitun portin edustalla oli syvät vedellä täytetyt vallihaudat n.k. "Karan-dashit", joissa koulunuoriso koetteli teräskenkien vahvuutta ensi jään ilmes-
tyessä, Vesiportti samannimisen kadun päässä, jonka portin ulkopuolella oli pal-
jas vesi ja ainoastaan kapea kivistä ja rujista muodostunut jalkapolku, joka vei por-
tista oikealla sijaitsevalle kivikkoniitylle, sekä Kalastajaportti vasemmalle *Dip-
pellin* muurista. Kaikki muut portit, paitsi Patteriportti, ovat jo hävinneet. Itämai-
sen sodan aikana, viisikymmen luvulla, olivat nämä portit pimeän tultua aina sul-
jetut ja ulos tai sisään niistä päästäkseen täytyi jokaisen olla varustettu paikallis-
majurin antamalla 'spravkalla' eli lupalipulla, joka näytettiin porteilla seisovalle

sotilasvahdille. Tämä lippu oli pahvista tai jostain muusta kankeanlaisesta paperista ja oli varustettu suurella punaisella sinetillä. Tällaisia lippuja mukaili muuan joukko koulupoikia, jotka kirjansitojaoppilailta hankkivat pahvipalasia ja varustivat ne venäläisellä kirjoituksella sekä suurella punaisella sinetillä, joka painettiin erään vanhan rääätälinliikkeen sinetintyngällä. Kun portinvartijat eivät osanneet lukea, niin eivät he voineet pimeässä ja lyhdynvalossa huomata väärennystä, vaan antoivat lurjusten mennä läpi lausuen 'harashoo'.

Siellä, missä uuden kaupungin ja Repolan kaupunginosan kartanot kohoavat ja missä puisto sijaitsee, oli peruna- ja kaalimaita, joiden kautta yleinen maantie kiemurteli Pietarin esikaupunkiin. Pantsarlahden kaupunginosa oli suota suurine vesikulppineen, joista ojennushuoneen vangit ottivat savensa. Mainituissa lammi-koissa uiskenteli ruutanoita ja rautakaloja. Ne kartanot, jotka, lukuunottamatta ojennushuonetta ja oluttedasta, löytyivät pitkin rantaa Pantsarlahdessa, luettiin kuuluviksi Pietarin esikaupunkiin, johon myöskin *Philipaeuksen* kartano puistoi-neen ja ne muutamat talot, joita tähän aikaan Papulassa oli, kuuluivat.

2.

Mutta nyt palaan Otto Karlovitschiin ja ensimmäiseen kiertokulkuumme kaupungilla. Heti päivällisen jälkeen otimme ajurin ja läksimme ajamaan pitkin Katariinankatua, jonka varrella olevat rakennukset toverini selitti olevan aivan uudet. Päävahdin luo saavuttuamme huudahti hän:

– Kuulepas, käykäämme mieluummin jalan, niin saamme paremman selon siitä mihin vanha Wiipuri on joutunut. Sanottu ja tehty. Me erosimme ajurista ja pysähdyimme Wiipurin museon edustalla.

– Tässähän oli aikoinaan 'Stekoltschikin' (lasimestarin) puoti. Minne se on joutunut? Sekä *Tschusoffin* nahkakauppa? kysyi Otto Karlovitsch.

Kerroin hänelle niiden kohtalon sekä kuvasin kuinka Wiipurin museossa aikojen kuluessa oli ollut huutokauppakamari, lainakirjasto y.m., kuinka stekoltschikki *Alexandroff* poikineen oli toimiskellut ja muuttanut mananmajoille, kuinka *Tschusoffin* nahkakauppa oli kadonnut sekä mitä muita vaiheita ensimmäisellä kaupungintalolla oli ollut sekä ketä asukkaita ja kauppiaita siinä oli oleksinut. Pistäytyimme rakennuksen sisällekin, mutta jätimme sen pian kun sisällä vielä oltiin uudistuspuihissa.

– Eikö tuo ole *Etterin* kartano? kysyi Otto Karlovitsch osoittaen hovioikeuden-neuvos *Peranderin* palatsia.

– Nykyään kuuluu se hovioikeudenneuvos *Peranderille*, vastasin minä. Edellisen omistajan, konsuli *Sparrowin* perilliset, ovat myyneet talon, jonka uusi omistaja on nyt kokonaan uudelleen muovailnut. Siinä oli aikoinaan kuuluisa 'Hotelli Wiipuri', jonka omisti eräs *Hoffmann*, joka viisikymmentä vuotta sitten piti ravintolaa kaupungin puistossa.

– Muistan kyllä vielä kenraali *Etterin*, joka teki sotaretken Salmiin, kun talonmiehet polttivat nimismiehensä. Antoihan hän ulos kirjankin tästä retkestä. Mutta kruununvouti *Klaus Aurenius* asetti tämän niin sanotun kapinan muutamilla kasakoilla ja vangitsi murhaajat. Muistan vielä isävainajani kertomukset oikeudenkäynnistä noita rikoksellisia talonpoikia vastaan, kuinka heitä rangaistiin lähettämällä heidät osaksi Siperiaan osaksi Viaporiin.

– Mutta mihin ovat *Etterin* perilliset joutuneet? Hänen poikansa *Paulin* tapasin Venäjällä ja *Sebastianista*, joka oli Suomen kaartin päällikkönä, tiedän että hän on

Museorakennus eli uusittu vanha raatihuone sillalta nähtynä n. v. 1900. Vasemmalla niin ikään häikäilemättömästi muutettu Weckroothin talo. – Museovirasto.

kuollut, kuten *Nikolaikin*, mutta missä ovat *Alexander* ja *Maria*, joka meidän poikavuosiinamme oli jo iso 'daami', ja josta nuoret herrat niin paljon pitivät.

– *Alexander von Etter* on ollut Kurkijoen suuren lahjoitusmaan omistaja, jonka valtio on huutokaupassa ostanut takaisin, on ollut ministerivaltiosihteerin virastossa, on kamariherra ja todellinen valtioneuvos, sekä on naimisissa kreivitär *Eugenia Armfeltin* kanssa, joka on ministerivaltiosihteerivainajan tytär. Neiti *Maria von Etter* on naimisissa sotakomisaari *Woldemar Baeckmanin*, entisen Harjun lahjoitusmaan omistajan, kanssa jolla lahjoitusmaalla nykyään toimii maanviljelyskoulu.

– Mutta tässä on *Popoffin* puoti keskeytti minua *Otto Karlovitsch* osoittaen *Buttenhoffin* puotia kellarikerroksessa - sieltähän me ostimme räänikoita (pränikor = piparkakkuja) ja herneenpalkoja (*strutschki*).

– Siinä puodissa on moni pitänyt kauppaa *Popoffin* mummon jälkeen ja tehnyt konkurssin, selitin minä.

– Elääkö *Mischka Popoff* vielä? virkkoi kesken puhettani taas *Otto Karlovitsch*.

– Hän kuoli monta vuotta sitten konttoristina Pietarissa.

– Entäs ranskalainen *Relander*, elääkö hän? Hän asui tässä talossa silloin kun minä muutin täältä pois.

– *Adolf Relander* rupesi papiksi kun lehtori *Perret* sysäsi hänet syrjään ranskan kielen lehtorin virkaa haettaessa tšekäläisessä siviiligymnasiumissa ja kuoli kirkkoherrana Sortavalassa, selitin.

– Mutta minnepäs on *Jaenischin* suolapuoti hävinnyt? Senhän pitäisi olla tässä!

Mikael Erassin öljymaalaukseen on komeimpia Viipuria esittäviä taideteoksia. Se valmistui tilaustyönä 1854 ja luovutettiin kaupungin porvarien lahjana Casimir von Kothenille. Hän lahjoitti taulun takaisin kaupungille ja se on nyttemmin Lahden taidemuseon kokoelmassa. Etualan kansanelämää kuvaavista näkymistä katse hakeutuu Linnansiltaa pitkin kohti Tervaniemeä. – Valok. Museovirasto.

– Sen on konsuli *Sparrow* ostanut ja yhdistänyt taloonsa. Se on lisärakennuksen alla *Peranderin* palatsissa linnan puolella, selittelin minä.

– Mutta voi sun tuhannen tulimmaista! Linnahan on aivan uusi. Milloin se on tapahtunut? huudahti Otto Karlovitsch.

Toverini tarkastellessa linnaa teatterikiikarilla esitin hänelle pääpiirteissään linnan vaiheet noiden viidenkymmenen vuoden kuluessa.

– Onko vankila vielä siinä? kysyi Otto Karlovitsch.

– Ei, vastasin minä. *Christianssonin* kaartilla on oma palatsinsa ollut jo enemmän kuin kymmenen vuotta Papulassa.

– Ah pitkä *Christiansson*! Hän ei varmaan enää elä. Hänen poikansa myös pitkä roikale ynnä tyttärensä elänevät kai vielä?

– Hänen poikansa *Viktor Christiansson* kuoli useampia vuosia sitten telegraafipäällikkönä täällä. Hänen vanhin sisarensa lienee jäänyt leskeksi varamaanmittari ja filosofian maisteri *Paldanin* jälkeen ja nuorempi sisarensa jäi leskeksi maasihteeri, ja valtioneuvos *Hildenin* kuoltua Oulussa. Ukko *Christianssonin* jälkeen tuli linnanhoitajaksi tullitarkastaja *Johan Lindberg*, joka kaartilaisineen molemmasta sukupuolesta muutti uuteen palatsiin eli kuten sitä rosvojen kielellä nimitetään ‘valkeaan kyyhkyseen’.

– Entäs minne on viety meidän vanha lauttalaiturimme, jossa me ongimme salakoita ja muita veden asukkaita?

– Se sai astua syrjään kun linnansilta rakennettiin ja myytiin huutokaupalla. Ystävänä muisteli vielä tuota vanhaa, kummallista laituria, joka ennen Saimaan ka-

navan valmistumista oli ankkuroituna vasemmalle linnansillasta, ja jota ahkerasti käytettiin. Siinä oli sen ajan poikien paras onkimapaikka ja lukemattomat olivat ne kahakat, joita siinä tapahtui poikien sekä kaupungin piikojen ja pesumattmien kanssa. Ystävänä muisti kuinka kerran me molemmat erässä tällaisessa kahakassa erään vihaissimman pesuakan kanssa molskahdimme salmeen, jolloin meidät sieltä kiskoi ilmoille muuan linnanrannalla veneessä onkiva vanginvartija, ja kuinka kuivasimme vaatteitamme istuen rannalla kääriytyneinä vanginvartijan päällystakkiin.

3.

– Mutta tuollahan on entinen alkeiskoulu! Onko se nyt tyttökoulu?

– Niin on, suomalainen tyttökoulu on saanut talon haltuunsa, sitten kun reaali-koulu muutti siitä pois. Alkeiskoulua ei enää löydy ensinkään samoin kuin 'kleine Töcherschulea' ja *Thiemen* koulua, selitin hänelle.

– Alkeiskouluahan kutsuttiin silloin *Homanin* kouluksi? Niin muistan kyllä sen opettajan kollegiaregistraattori *Fredrik Wilhelm Homanin* ynnä hänen siron rouvansa kauniine kiharoineen. He eivät enää eläne?

– Ukko *Homan*, joka kohosi lääninsihteeriksi, kuoli itämaisen sodan aikana ja sai jälkeläisekseen filosofianmaisteri *Edvard Elfströmin*, joka myöskin on jo kuollut. Rouva *Homan* eli vielä monta vuotta miehensä kuoleman jälkeen sekä rakennutti itselleen Saunalahden etukaupunkiin pienemmän talon, jonka sittemmin möi saksalaiselle seurakunnalle pappilaksi. Mummo kuoli sen jälkeen ja hänet haudasi juhlallisesti rakastajansa, muuan tunnettu leipuri, joka on muuttanut pois kotimaahansa.

– Tässä alakerrassahan asui muistaakseni kultaseppä *Matts Golin*.

– Aivan oikein. *Golin* asui tässä vuosikausia, mutta rakensi sitten itselleen talon Aleksanterin kadun varrelle Salakkalahden kaupungin osaan. Ukko on jo kuollut monta vuotta sitten ja hänen poikansa tilanomistaja *Golin* myi talon kampeineen ja elää koroillaan harjoittaen purjehdusurheilua.

– Mutta leskirouva *Thieme* ynnä hänen kasvattityttärensä, *Emilie* ja *Olivia Orädd*? Muistatko vielä noita hurjia räätärintyttäreitä?

– Miksikä en muistaisi? He ovat kuolleet kuten kasvattiäitinsäkin, *Emilie* kuoli naimatonna, mutta *Olivia* joutui naimisiin erään kotelontekijä *Kekin* kanssa Pietarissa sekä kuoli joku vuosi sitten Viipurin pitäjän Säiniönkylässä löytyvässä huvilassaan. Vielä vanhoilla päivillään oli *Olivia* yhtä iloinen ja vilkas kuin tyttönäkin ollessaan. Heidän isänsä, innokas Bacchuksen palvelija, joka oli joutunut vai-vaishoitolaiseksi, kuoli äkkiä nykyisessä *Jakovleffin* saunalaitoksessa, jossa ukko oli kylpijänä.

– Kas tässähän on *Hackmanin* talo. Sehän on näköjään kokonaan uudelleen rakennettu. Kuka siellä nyt isännöitsee, sillä onhan vanha konsulinna *Maria Hackman*, syntyisin *Laube*, jo aikoja sitten kuollut ainakin sen mukaan mitä minä olen kuullut?

– Konsulinna *Hackman* ja rinkelin paistajatar *Vaittinen* kaupunkimme huomatuimmat naiset kuolivat melkein yht' aikaa. Kauppahuoneen johtajana on nyt kauppaneuvos *Wilhelm Hackman*, hänen nuorin pojanpoikansa. Muista pojanpojista elää ainoastaan *Julius* eläkettä nauttivana kenraalina Nizzassa.

– Vai niin, hänet tunnen kyllä. Tapasin hänet pari vuotta takaperin Nizzassa ja sain silloin kuulla häneltä yhtä ja toista vanhasta Wiipuristamme. Mutta tuolla-

han on lääninhallituksen vanha talo. Asuvatko kanslistit siellä nyt kuten ennenkin?

– Eivät, siinä sijaitsee nykyään itse lääninhallitus aina siitä saakka, kun korkeat viranomaiset katsoivat hyväksi Lavolan kapteeni *Thesleffille* myydä tuon komean Katariinankadulla sijaitsevan talon polkuhinnasta, joka nousi ainoastaan yhteentoistatuhanteen ruplaan. Lääninhallitukselle on nyt kumminkin suotu uusi rakenteilla oleva talo kuvernöörin asunnon vieressä ja toivotaan, että siihen voidaan muuttaa ensi vuonna taikka viimeistään vuonna 1901. Lääninhallituksen nykyinen huoneusto koppeineen on kaikkea muuta kuin mieluinen oleskelu- ja työpaikka. Talo on hyvänä esimerkkinä kuinka voidaan korjata ja paikkailla sitä niin, ettei se enää kelpaa viraston huoneustoksi. Jo alkuaan kun se on huonosti rakennettu, niin on sen seiniin vuosien kuluessa ilmestynyt halkeamia, joiden kautta tuulenpuuskat leikkiään pitävät. Kellarikerroksessa on arkisto ja kahden vahtimestarin asunnot. Ihmeellistä kyllä, ovat noiden perheet pysyneet terveinä noissa melkein maanlaisissa asunnoissa.

– Poikavuosinamme vain asuivat täällä arkistonhoitaja *Johan Hultin*, maakonttoristi *Lars Fredman*, vahtimestarit *Gustaf Hellman*, lääninkirjanlennättäjä *Daniel Nummelin* sekä muuan venäläinen kirjanpitäjän leski, virkkoi Otto Karlovitsch.

– Aivan oikein. Muisti on mainio. Kaikki nämä ovat jo kuolleet. *Hultin* kuoli Kurkijoen kihlakunnan henkikirjurina ja hänen tyttärensä on filosofiantohtori *Tekla Hultin*. *Fredman* kuoli naimatonna ja arkistonhoitajana, *Hellman* taas oli naimisissa kolme kertaa ja kuoli kansliankomissaariona ja eläkettä nauttivana. *Nummelin* astui tullilaitoksen palvelukseen ja kuoli peräänkatsojana.

4.

– Kuka omistaa nykyään kollegianasessori rouva *Richardtin* kartanon tässä viressä?

– Valtioneuvos *Frankenhaeuserin* perilliset.

– Tässähän asui silloinen maakamreeri *Robert Trapp*? Hänestä tuli senaattori?

– Niin tuli, ja kunnollinen lisäksi. Hänen laatuksiaan pitäisi nykyistenkin senaattorien olla.

– Olet oikeassa. Mutta tässä emme saa puhua, sillä seinilläkin on nykyaikoina monta korvaa. Eläkö *Trappin Fredrik* vielä? Hän oli hurja poika ja sai monet kerat selkäsaunan venäläisiltä konttoristipojilta kuten me muutkin tappelupukarit.

– *Fredrik* kuoli metsäkonduktöörinä ennen isäänsä, jos oikein muistan. Myöskin hänen veljensä *Karl* kuoli ylioppilaana ennen isäänsä. Tyttäristä joutui vanhin naimisiin presidentti *John Snellmanin* kanssa ja nuorin tytär *Elin* kuoli joku vuosi sitten Ruotsissa saatuaan osakseen suuria vastoinkäymisiä.

– Entäs kirjanpainaja *Cedervaller*? Tässähän on hänen talonsa.

– Sen omistaa nykyään henkikirjuri *Victor Ahrenberg*, rahastonhoitaja *Ahrenbergin* nuorin poika ja aikuisemme *Robert Ahrenbergin* veli.

– Kyllä muistan. Heidän kartanonsa oli Keisarinkadun tykistön kasarmin läheisyydessä. Mutta *Cedervaller*? Eläkö hän vielä, tuo suuri lavertelija?

– Ei, hän kuoli monta vuotta sitten Pietarissa, jonne oli joutunut. Kuten moni muukin rappiolle joutunut herrasmies. Myytyään kirjapainonsa puuhaili hän urakahuutokaupoissa, rakensi uudelleen venäläisen kirkon raatihuoneentorin varrelle sekä itselleen talon Torkkelinkadulle, jonka möi sitten entiselle pormestari *Hein-*

riciukselle, muutti Pietariin jätettyään maksamatta erään ystävyyden lainan, joka sai aikaan, että rahastonhoitajan apulainen *Hertz* sai eron virastaan, sittemmin eli hän milloin millaisenaikin asiamiehenä Venäjän pääkaupungissa kunnes kuolonviikatemies korjasi hänet talteensa.

– Onko *Schröderinkin* kartano muuttanut omistajaansa?

– Se on vielä saman perheen hallussa. Majurin leski *Schröder* on sen nykyinen omistaja.

– Täshän asui hovioikeudenneuvoksen leski *Simberg*, gymnasion vararehtori *Ignatius*, leskirouva *Ramstén* poikansa *Kallen* kanssa, vanhat neidit opettajattaret *Rechenbergit* ynnä muuan ajuri juomaripoikineen, joka meni suomalaisen meriväkeä.

– *Simbergin* mummo on kuollut jo aikoja sitten, mutta hänen poikansa *Nikolai Simberg* elää eläkettä nauttivana everstinä ja postinhoitajana. *Kalle Ramstén* elää pankinkomissariona Suomen pankin tšekäläisessä haarakonttorissa ja omistaa pankinjohtajan arvonimen.

– Ah vorkanen (!) huudahti Otto Karlovitsch. – Niin, niin, hänellä oli jo poikakin hyvät taipumukset pankkiiriksi.

– Hän on nyt varakas mies ja omistaa suuria tiluksia. Hänen poikansa on suuri hevostamies ja on ravareineen ottanut useita ensimmäisiä palkintoja.

– Mutta miten kaks on *Rechenbergien* neitien koulun laita? Onko se vielä olemassa?

– Ei, se on jo aikoja sitten suljettu ja neidit ovat jo vuosikautia olleet vainajina.

– Ruotsalainen tyttökoulu lienee ainakin vielä olemassa? Sehän oli tässä vierisessä talossa.

– On kyllä, mutta se on muutettu omaan palatsiinsa venäläisen kirkon taakse.

– Tässähän asui lehtori *Berner*, jonka luona otimme yksityistunteja ja jota koulupojat haukkuivat kapteeniksi sekä saksan kielen lehtori *Fröberg*, jota kutsuttiin Kimmingiksi. He eivät kait enää eläne?

– Eivät, molemmat ovat jo kuolleet. *Berner* kuoli Pieksämäen rovastina ja *Fröberg* kirkkoherrana Hiitolassa.

– Entäpä *Manne Berner*, tuo pikku poikanalkki vielä silloin, kuin otimme tunteja hänen isältään – elääkö hän vielä?

– Tietysti! hän on nyt Mikkelin kaupungin edusmies valtiopäivillä sekä nyttemmin pankintirehtööri. Hän on valtiollisesti huomattu mies, yksi etevimmistä fennomaaneista ja kaikin puolin kunnon mies.

– ‘Katsoppas tuota!’ onko hän sellainen pomo? huudahti Otto Karlovitsch niin korkealla äänellä, että pari ohitse kulkevaa herraa alkoi meitä tirkistellä.

Me käännyimme takaisin ja Otto Karlovitsch kysyi hieman nolona huudahduksestaan hiljaisemmalla äänellä:

– Eikö tuo ole *Rothen* talo? Onko kauppahuone vielä voimissaan?

– On kyllä, ukko *Carl Rothe* on kauppahuoneen perustaja ja on kuollut jo vuosia sitten, hänen poikansa *Wilhelm* ja *Carl* ovat myös kuolleet samoin kuin vanhin pojanpoikakin, ja kauppahuoneen johtajana on nykyään toinen pojanpoika *Emil* ja nuorin pojanpoika *Wilhelm* on juristi ja omistaa asianajotoimiston.

– Entäs kirjanpitäjät *Bandholz*, *Richardt*, *Filipoff*, *Tschernichin* – millaisiksi pukareiksi he ovat tulleet?

– *Bandholz* tuli omaksi herrakseen ollen laajoissa liikeasioissa. Hän perusti kaasu-tehtaan, pani kuntoon ensimmäisen järjestetyn rautakaupan ja oli osakkeenomistajana mekaanisissa tehtaissa – mutta päätti uransa maatalanomista-

jana saatuaan luopua kartanoistaan ja liikepuuhistaan huonojen aikojen ja terveydellisten syiden vuoksi. *Richardt* kuoli kauppaneuvoksena ja usean talon omistajana. Kauppahuone on vieläkin voimassa. *Filipoff* kuoli aikoja sitten Pietarissa, jonne muutti täältä ja *Tschernichin* kuoli rutiköyhänä tuhlattuaan kaiken omaisuutensa, jonka oli hankkinut menemällä naimisiin neiti *Tschusoffin* kanssa.

– Kuka omistaa nykyään vanhan piispantalon, jossa aikoinaan piirikoululla oli huoneustonsa?

– Prokuristi *Pacius*, joka on kokonaan uudelleen rakentanut tuon vanhan räjän.

– Siellähän on joku kirjapaino kuten kilvestä päättäen näkyy. Niin, ‘Östra Finlandin’. Se on ollut siinä aina siitä saakka kuin *Gabriel Lagus* perusti nyttemmin hengiltäpannun sanomalehden ‘Östra Finlandin’. *Lagus* itsekin asui tässä. Meidän ollessamme vielä pojannulikoita asui lehtori, sittemmin rehtori *Carl Wilhelm Ahrenberg*, jota kutsuttiin ‘Askeniksi’, ja lehtori *Alexander Edvard Modeen*, joka äsken haudattiin viimeisenä vanhoista pedagogeista, useampia vuosia tässä talossa.

– Sen kyllä muistan. Mutta siinä asui myös eräs suutari *Pettersson*, joka valmisti minulle uudet saappaat, kun muutimme Venäjälle.

– Hän on kauan sitten kuollut ja ennen häntä kuoli hänen kaunis ja sievä rouvansa. Perheestä ei enää asu ketään Wiipurissa enkä tiedä tokko kukaan heistä enää eläneekään.

5.

Ohjasimme sitten askeleemme pitkin Katariinankatua postikonttooriin ohitse.

– Tässä on vanha postitalo, jatkoin minä. Se on nykyään kokonaan uudistettu ja on, kuten näet, vuokrannut poisikin huoneitaan.

– Niin, niin, kaikki on muuttunut ettei tahdo enää tuntea koko Wiipuria. Kutka postimestarit ovat siellä hallinneet ukko *Nikkasen* jälkeen, joka jo olisi yli sata vuotta vanha, sillä hän oli vanha jo kun minä jätin Wiipurin.

– *Nikkasen* jälkeen toimiskeli siellä *Jaenisch*, kirjailija *Alexander Jaenischin* isä; hän oli omituinen mies, suuri naisten ystävä ja herkkusuu, etenkin poltetuille manteleille, hänen jälkeensä majuri *Boisman* ja sitten översti *Nikolai Simberg* ja *Simbergin* jälkeen entinen kapteeni, kollegianasessori *Edvard Björling*, jonka kivuloisuutensa vuoksi täytyi joku aika sitten ottaa virkaero. Mitään vakinaisia postinhoitajia ei nykyään ole.

– Entäs ekspeditööri, ukko *Andreas Keldan*?

– Kuollut jo kauan sitten. Hän olisi jo satavuotias, jos vielä eläisi.

– Ja konttorinkirjuri *Langolain*?

– Elää Helsingissä eläkettä nauttivana postinhoitajana ja on saanut kanslianeuvoksen arvonimen.

– Kuka omistaa nykyään kollegianasessori *Kondratscheffin* (*Kudräscheffin*) talon, jossa lehtori *Petter Wilhelm Nokelin* asui ja piti yksityiskouluaan?

– Kauppias *Wasili Schavaronkoff*, vanhan Panssarlahden saunanomistajan nuorempi poika.

– Entäs *Nokelinin* poika?

– Lehtori on jo vuosia sitten ollut vainaja. Leski elää täällä Wiipurissa. Pojista, joista sinä et tunne ketään, koska tulivat maailmaan vasta pois muuttosi jälkeen, on yksi kruununnimismiehenä Suursaassa.

– Mutta mikäs ihmeen talo tämä on? huudahti Otto Karlovitsch osoittaen uutta *Buttenhoffin* palatsia.

– Se on entinen *Tschusoffin* kartano. Etkö muista *Vasili* ja *Vladimir Tschusoffia*, jotka pois muuttaessasi olivat jo täysikäisiä miehiä ja suuria keikareita.

– Muistan kyllä heidät ja heidän puotipalvelijansa *Janne Kronbergin* joka usein pisti salaa meille ränköitä ja rintasokeria.

– Tämän perhe on kuollut sukupuuttoon. Kartanon on omistanut *Gustaf Henrikson*, jonka hyvin muistanet, ja joka elää täällä entisenä kauppiana ja nyt kapitalistina. *Henrikson* otti haltuunsa *Tschusoffin* kaupan *Vasilin* leskeltä ja osti kartanon, jonka hän pari vuotta takaperin moi kauppias *Buttenhoffille*, joka taasen on rakentanut tämän palatsin.

– *Wahlin* talon tuolla kolkassa tunnen kuististaan ja olen kuullut, että kauppahuone on vieläkin voimissaan.

– Niin on, mutta nyt hoitavat liikettä ukko *Paul Wahlin* pojat.

– Onko *Ziencken* hökkeli vielä paikoillaan, katoollisen kirkon luona?

– Ei, sen on lunastanut ukko *Wahl* ja hävittänyt pois. Samalla paikalla sijaitsee nyt kaksikerroksinen kivitalo, joka on jatkona *Wahlin* taloon katoollisen kirkon puolella.

– Entäpä se paksu leipuri *Ferdinand Dankwarth*, tuo suuri eläinten ystävä?

– Hän ja hänen rouvansa ovat jo aikoja sitten muuttaneet manalanmajoille. Ai-noastaan yksi tytär elää vielä ja on naimaton. *Dankwarthin* leipomo oli entisessä *Popoffin* talossa päävahdin takana ja samassa talossa sijaitsi vanhan gymnasion voimistelusalit.

– Tämähän on hovioikeudenneuvoksetar *Örnnin* kartano? virkkoi Otto Karlovitsch osoittaen *Antonoffin* taloa.

– Oli ennen, mutta on myyty eräälle kauppias *Antonoffille*, jonka vävy on nyttemmin kartanon omistaja.

– Tässähän asui viisikymmentä vuotta sitten översti *Kothen*, kuvernörin veli ja linjapataljoonan päällikkö, hovioikeudenneuvos *Munck*, kapteenin rouva *Åkerman* ynnä muuan suutari *Pettersson* sekä konttoristi *Abraham Peldonen*.

– Kaikki jo kuolleita. *Kothenin* poika on Vaasan läänin kuvernööri. Hovioikeudenneuvos *Munck* tuli senaattoriksi. Yhteinen ystävämmme *Abraham Peldonen* kuoli joku vuosi sitten *Hackmanin* lastauspaikan päällikkönä Uuraassa.

– Vastapäätä katoollista kirkkoa oli *Sapetoffin* kartano, jossa neiti *Sofie Lindeberg* piti kouluansa, kartanossa asui myöskin suutari *Rosvall* sekä kultaseppä *Illberg*. Kuinka on sen talon laita?

– Se on vielä paikoillaan, mutta on kauppias *Kleinin* oma. *Sapetoffin* mummo sekä luottamusmiehensä *Mendschugin* ovat kuolleet jo vuosikausia sitten. Muistathan kait *Alexander Sapetoffin*, jota kutsuttiin 'hästen' (hevonen) omituisen äänten lausumistavan vuoksi sanasta 'häst'. Hän hankki naimisen kautta suuren pääoman, sahoja ja myllyjä, oli paloviinanpolttaja ja oluttehtailija, mutta teki sittemmin suuremmoisen konkurssin ja kuoli mielenvikaisena. Veljensä *Vasili* elää vielä pitään manufaktuurikauppaa. *Nikolai* taasen, joka tuli ylioppilaaksi, elää kartanon omistajana Sortavalan pitäjässä. Neiti *Lindeberg* lopetti koulupuuhansa niinpian kuin hänen kasvattipoikansa, kauppias ja taiteenharrastaja *Victor Hoving* sai jalkansa oman pöydän alle. Ukko *Illberg* kuoli vanhanapoikana ja hänen vanhin kisällinsä *Jonas Lampén*, joka myöskin on kuollut, otti hänen tehtaansa haltuunsa. *Rosvall* taasen rakennutti itselleen oman kartanon Harmaidenveljesten kadulle ja eli kauan *Illbergin* jälkeen, mutta hänkin on kuollut jo kymmenkunta vuotta

sitten. Hän oli viimeisinä vuosinaan holhouksen alainen ja monta kertaa annoin hänelle lantin nuuskarahaksi, joka oli ukon ainoana ilona ja nautintona viimeisinä aikoinaan, sillä holhoojat pitivät häntä niin tiukalla rahoista että hänen nuuskaa saadakseen täytyi turvautua tuttaviansa anteliaisuuteen.

6.

– Eikö tuo ole *Clopattin* talo? Siinä ei näy enää olevan mitään konditoriaa. Mikä hiivatin Moskovskaja pekarnja (Moskovan leipomo) tuo on?

– *Clopattin* jälkeen piti taloa hallussaan *Durisch* ja myi sen kauppias *Samuel Tothille*, joka otti huostaansa *Zieglerin* liikkeen, mutta *Toth* teki konkurssin ja *Fredrik Richardt* osti kartanon huutokaupalla sekä möi sen tuolle kuuluisalle sanomalehtimies y.m. *Matti Kurikalle*, joka myöskin teki konkurssin, jolloin *Richardt* taas huusi kartanon ja myi sen jonkun ajan kuluttua entiselle leipuri *Robert Fleckensteinille*.

– Tässä kartanossa asui hovioikeudenneuvos *Selin* ja urkuri *Wächter*. Kuinka nämät perheet nyt voivat?

– Hovioikeudenneuvos *Selin* jätti jälkeensä poikia, joista vanhin *Nikolai* on Käkisalmen tuomiokunnan tuomari. *Knut* on Kymin paperitehtaan isännöitsijä, *Fredrik* on översti ja luotsitirehtöörin apulainen sekä nuorin Hollolan tuomiokunnan tuomari. *Wächterin* perheestä löytyy vielä poikia ja tyttäriä, joista mahdollisesti joku asuu vieläkin Wiipurissa.

– Kuka omistaa nyt *Lybeckerin* talon?

– Kauppahuone *Richardt*. Tässä on vanhan tuttavamme *Herman Lydeckenin* hyvinlajiteltu manufaktuurikauppa.

– Onko ketään parooni *Lybeckerin* perillisistä elossa täällä Wiipurissa?

– Ei täällä, mutta Wiipurin pitäjässä elänee ainoa poika kykenemättömänä itseään hoitamaan. Nuorempi tytär oli naimisissa entisen tullihoitajan, hovineuvos *Avellanin* kanssa, mutta kuoli pari vuotta sitten.

– Entäs se *Lybeckerin* kiivas 'köksä', joka riiteli *Fagerlundin* kisällien kanssa. Hän meni naimisiin erään kirvesmies *Kullnabbin* kanssa ja kuoli talon n:ro 1 omistajana Likolammin esikaupungissa. Diakonissa-laitoksen ohitse kulkevalla kadulla on hänen nimensä.

– Tässä kartanossahan asui maakonttoristi *Erik Hellman*, joka oli naimisissa maakonttorin-vahtimestari *Lukinin* tyttären kanssa?

– Hän kohosi läänin arkistonhoitajaksi ja kuoli samaa virkaa hoitaessaan useampia vuosia sitten. Hänen ainoa poikansa kuoli Käkisalmen tuomiokunnan tuomarina seitsemän vuotta takaperin.

– Entäpä *Roman Antonoff*? Elääkö hän vielä?

– Elää kyllä. Hän omistaa *Jaenischin*, sittemmin *Weyrauchin* talon, jossa *Starck-johannin* rautakauppa sijaitsee.

– Eikö tämä talo apteekkeineen ole *Bergin* kartano, jossa kaupungin herrojen oli tapana ottaa aamu-naukkunsa?

– Oli kyllä ennen mutta nyt sen omistaa kauppias *Starckjohann*.

– Löytyykö *Bergin* perheestä ketään vielä elossa?

– Apteekkari rouvineen on jo kauan sitten kuollut. *Berg* siirsi apteekin kartanoineen vävyilleen, provisor *Thunebergille*, joka piti apteekkia hallussaan useamman vuoden ajan, kunnes hänen täytyi luovuttaa omaisuutensa velkojilleen. Apteekin otti silloin haltuunsa provisor *Bernhard Henriksson*, joka muutti sen enti-

seen *Thesleffin*, nykyiseen *Walter Hovingin* kartanoon kauppatorin varrella vastapäätä Karjaportin pyöreää tornia ja myi sen jonkun ajan kuluttua apteekkari *Relanderille*. *Bergin* pojista tuli yksi kenraalimajuriksi ja muuan toinen lienee liiemies Pietarissa. Tyttäristä asuu nuorin naimatonna täällä Wiipurissa ja pitää jonkullaista kesäsiirtolaa Saunalahden esikaupungissa. Muistatko *Schönjannin* neitejä? Vanhin heistä joutui naimisiin ukko *Paul Wahlille*.

– Vai niin. Mutta provisor *Holmlander*, elääkö hän?

– Hän kuoli vaivaishoitolaisena saatuaan itseensä kaatuvan taudin, jottei voinut hoitaa virkaansa.

– Entäs oppilas *Oskar Söderberg*, tuo huimapää.

– Hän tuli ensin välskäriksi lääninsairashuoneelle, mutta sittemmin rautatien konduktööriksi Nikolainradalle Venäjällä, jossa joutui tavarajunan alle sekä murskautui kuoliaaksi.

– Ja kelloseppä *Karl Marqvén*?

– Kuoli aikoja sitten leskenä.

7.

– Elääkö hänen oppilaansa *Alexander Baltrusch*?

– Hän kuoli oluenpanijana useampia vuosia sitten.

– Mutta tässähan on *Aleneffin* kartano? Siinä ei näy suuria muutoksia tapahtuneen. Elävätkö ukko *Dmitri Aleneffin* pojat?

– Elää kolme heistä ja tytär. Nuorin poika *Paul* tuli ylioppilaaksi 1857, mutta on täydellinen erakko, joka ei näyttäydy ulkona, vaikka ylioppilaana ollessaan olikin iloisimpia miehiä, mitä olla voi.

– Siinä kartanossa asui paljon väkeä. Muistan vielä raatimies *Robert Björmanin*, joka ei sylkenyt lasiin, kapteenin lesken *Maria Hackmanin*, joka poikansa *Aleksanterin* (*Alexis*) ja kahden tyttärensä kanssa on valinnut Saksan asuinpaikakseen, maistraatinsihteeri, sittemmin pormestari *Heinriciuksen*. Porvari *Nikolai Aleneffin* 'kurenja' (puotikamari) oli myös tässä kellarikerroksessa, jossa nyt näkyy olevan viinikauppa. Mutta *Listvennikoffin* kartanohan on kokonaan uudelleen rakennettu! Milloin on tuo kivikartano siihen ilmestynyt?

– Sen ovat kirjakauppias ja kauppaneuvos *Cloubergin* perilliset rakennuttaneet.

– Onko *Listvennikoffin* kauppahuone lakannut olemasta?

– Sitä ei löydy enää. Se lakkasi jo useampia vuosia sitten. Pojat kuolivat ja tytär joutui onnettomiin naimisiin erään leipurin kanssa, joka teki lopun hänen kaikkista säästöistään.

– Tämän kartanon piharakennuksessa asui kaksi iloista käsityöläistä, suutari *Lönnberg* pikku vaimoineen ja kirjansitoja *Lokander*. Molemmat olivat innokkaita Bacchuksen, tuon viinijumalan, palvelijoita. Muistatko vielä kuinka me kumpikin ja jotkut muutkin koiranhampaat ilveilimme *Lokanderin* kanssa, kun hän eräänä kesäiltana 'kryssäsi' kotiinsa *Sapetoffin* 'hartshevnasta' (kapakasta)? Kuinka me pommitimme häntä patateilla ja 'jäätäneellä musiikilla', kuten *Sehlstedtin* runoissa lauletaan.

– Entäs *Lönnberg* sitten! keskeytin minä.

– Me kun väitimme varmasti, että hän kulki hullusti, kun palasi kotiinsa *Neumannin* kartanossa olevasta krouvista ja narrasimme hänet suomalaiseen kirkkoon?

Tätä muistaessaan purskahti *Otto Karlovitsch* niin kovaan hohotukseen, että muuan ajuri pysähtyi hevosensa, pari ohikulkevaa koulutyttyä alkoi pötkiä pa-

koon, ja muuan vartioiva konstaapeli lähene minua kysyen: mikä herran kamraattia vaivaa?

– Olet vanha peijjoona, joka teet minusta katunäyttelijän! huudahti Otto Karlovitsch kiiruhtaen edelleen ja pysähtyen *Sohlbergin* talon kulmaan. Kun tavoitin hänet osoitti hän *Dippellin* taloa lausuen:

– Kuka omistaa *Biützowin* kartanon?

– Konsuli *Wilhelm Dippell* sekä hänen veljensä *Edvard Dippell*.

– Siinähan oli *Heitmanin* viinikauppa?

– Niin kellari oli tässä, mutta viinikauppa oli tuossa vastapäätä olevassa talossa, silloisessa *Örnin* kartanossa, nykyään taasen *Seth Sohlbergin*.

– Aivan oikein. Viinikaupassa kaupungin herrat kävivät tavallisesti aamupäivien juomassa viiniä ja portteria.

– Ja söivät makkaraa ja juustoa, lisäsin minä.

– Sekä joskus ostrooneja (ostereita) muistutti Otto Karlovitsch.

– Elääkö ketään enää *Heitmanin* perheestä?

– Pojat ovat jo aikoja sitten kuolleet. He tulivat ylioppilaiksi ja yksi heistä, jos muistan oikein, *Woldemar* kuoli saksankielen opettajana Tukholmassa, ja oli naimissa erään ruotsalaisen näyttelijättären kanssa, *Herman* lienee kuollut naimatonna. Tyttäristä taasen joutui yksi naimisiin kauppias *Mielckille*, joka nimellään jatkoi vieläkin löytyvää *Mielckin* kauppahuonetta ja muuan toinen tytär joutui naimisiin hovioikeudenneuvos *Mechelinin* kanssa.

– Tässä talossahan asui kauppias *Carl Sesemann*, jolla oli iso perhe ja useampia veljiä?

– Hän kuoli seitsemänkymmen luvulla (1865!) ja leski muutti tyttärineen Saksaan. Yksi tyttäristä tuli lääkäriksi ja harjoittaa ammattiaan Dresdenissä, jos olen oikein kuullut. Pojista elää *John* (*Johann!*), mutta *Alexander* kuoli viime vuonna. Kauppahuonetta *Rosenius* ja *Sesemann* ei enää löydy. Se teki vararikon kymmenkunta vuotta sitten. Muista *Sesemanneista* eivät isät enää ole elossa, mutta pojista kyllä useampikin, kuten *Emil Georginpoika*, joka on rautatien lääkäri ja asuu Pietarissa sekä *Frans Georgsson*, joka on tilanhoitajana Virolahden pitäjässä.

– Kuka omistaa nyt *Budanoffin* kartanon, jossa *Siliverstoffin* 'kurenja' sijaitsi, jossa pormestari, raatimiehet ynnä meidän ja muiden poikien isät herkuttelivat viinillä ja juustolla?

– Se talo on ollut monen hallussa. Sen omistavat nykyään kauppias *Neustrojefin* perilliset.

– Tässähan asui kämnerioikeuden puheenjohtaja *Carl Öijer* suurine mahoineen.

– Hän tuli poliisimestariksi ja kuoli itämaisen sodan aikana mahansa kautta, sillä hän sai keisari *Nikolai I:sen* Wiipurin kautta Helsinkiin matkustaessa kovan mahatulehduksen, joka mursi hänen voimansa. Kerrottiin myöskin, että muuan huusaariupseeri kohteli häntä pahoin seurahuoneella ja ajoi hänet ulos, jolloin hän rapusissa olisi loukannut itseään niin pahoin, että kuoli sen johdosta.

– Eikö hänellä ollut yksi poika?

– Oli kyllä ja hän elää vielä Helsingissä kirjakauppa-asiamiehenä.

– Entäs se iloinen räätäli *Weckström*? Etevin tanssija porvarien tanssiaisissa kaupungin puutarhassa, ja joka piti tapanaan laulaa: "Ich bin auch in Hamburg gewesen" (Olenpa ollut Hamburgissakin) tyhjennettyään jonkun lasin.

– Hän tanssi elämästä kymmenkunta vuotta sitten yhtä iloisena kun ennenkin. Mitään puutetta ei ukon tarvinnut kärsiä, sillä häntä pitivät yllä poikansa ja tyttärensä.

– Tuollahan on *Tudermanin* kartano! Kuka omistaa sen nykyään?
– Kauppias *Taht*. Sillä on ollut tuon puolensadan vuoden aikana monta omistajaa. Viimeiseksi leipuri *Kihlgrenin* perilliset, jotka myivät kartanon nykyiselle omistajalle.

– Eikö kauppias *Tuderman* tehnyt vararikkoa?

– Teki, ja kuoli palomestarina. Eräs hänen poikansa, ent. ylioppilas, elää täällä Wiipurissa. Muuan tytär asui täällä pormestarin leskenä, mutta on muuttanut pois kaupungista.

– Lääninhallitus ei siis enää ole tässä rakennuksessa, jonka alakerrassa on ai-noastaan puoteja. Tässähän on parturi eli ‘sirulniekka’ kuten venäläiset sanovat. Astutaanpas sisään.

Astuimme parturi *Loleytiksen* salonkiin, jossa Otto Karlovitsch antoi puhdistaa ja siivota partansa, minun selaillessani vanhoja kuvalehtiä. Sillävälän ehti Otto Karlovitsch jo tiedustelemaan parturilta itseltään asianhaaroja kartanon nykyises-tä omistajista. Kun uudelleen pääsimme kadulle, virkkoi Otto Karlovitsch:

– Mitä ajattelivat asianomaiset myydessään tämän talon *Thesleffille*?

– Eipäs ole hyvä sitä lausua julki. Korkeat viranomaiset tekevät usein tuumuuksia, joista muut saisivat jo riippua.

– Selkäänsä oikein kasakkaruuskalla olisi heidän pitänyt saada. Mutta tuollahan on *Judénin* kartano. Siellä näkyy olevan viinikellari ja makkarakauppa.

– Sen omistaa nyt kauppahuone *Mielck & K:mp.*, joka jatkaa entistä *Heitmanin* liikettä.

– Nuori *Judén*, elääkö hän vielä?

– Ei hän kuoli Ruotsissa, jonne hän muutti kymmenkunta vuotta sitten.

– Mutta ystävämme *Kristian Ilvonen*, vankinihti ja teaatteripalvelija pitkine kä-sivarsineen ja suurine kämmenineen?

– Kuollut jo aikoja sitten, hylkäsi teaatterin ja rupesi ravintoloitsijaksi kaupun-gin puistoon, mutta joutui harhateille ja kuoli rutiköyhänä. Leski joutui köyhään huoneeseen ja vanhin poika *Johan*, suuri tuulihattu, kuten muistanet, lopetti elä-mänsä Venäjällä monien ja vaihtelevien seikkailujen jälkeen. Nuorin poika, kym-mentä vuotta nuorempi kuin *Johan*, elänee mekanikkona Helsingissä tai Turussa.

– Tuossahan on *Ivanoffskyn* talo! Se on Wiipurin vanhimpia kauppahuoneita.

– On ollut. Talo on nyttemmin myyty Yhdyspankille, joka tulee muuttamaan sen pankkipalatsiksi. Raatimies *Ivanoffsky* on jo kauan ollut vainaja ja perillisis-tä elää vielä poika ja tyttäriä, joista viimeksi mainituista useimmat ovat leskiä.

– Siinähan asui tuo kuuluisa asianajaja varalääninkamreeri *Bäck* hauskan pal-velijansa *Mikko Härkäsen* kanssa.

8.

– Niin, *Mikko* kuoli lukion vahtimestarina, johon toimeen rehtoori *Ahrenberg* oli ottanut hänet. *Mikko* oli naimisissa ja jätti jälkeensä pojan.

– Mutta lukiolainen *Adolf Stråhlman*, jota kutsuttiin liikanimellä ‘Pimpan’, asui myös tässä talossa vanhan tätinsä kanssa.

– *Stråhlman* on nyt valtioneuvos ja Pietarin ruotsalaisen seurakunnan kirkko-väärti. Hän on palvellut Venäjän telegraafilaitoksessa ja nauttii nyt eläkettä. Vi-me kesänä vietti hän muiden entisten lukiolaisten kanssa viisikymmenvuotisen riemujuhlan ‘Turhamielisyydessä’ (*Fåfängan*).

– Turhamielisyydessä? Mitä riivattua se on?

– Se on kesäravintola Tervaniemen puistossa. Voimmehan jonakin päivänä tehdä pienen kävelymatkan sinne.

– Tietysti. Tulee varmaankin olemaan hauska nähdä sitä kaupunginosaa monine kojuineen.

– Tervaniemen kaupunginosa on kokonaan hävinnyt. Se hajoitettiin itämaisen sodan aikana ja kaikista entisistä rakennuksista on siellä jälellä ainoastaan *Sandholmin* kartano, sillä *Sandholmin*, tuon ontuvan nikkarin, muistanet kait vielä.

– Niin, olihan ennen sananparsikin hänestä: “Se on niin ja näin tämän asian kanssa, sanoi *Sandholm*”.

– *Sandholm* vastusti niin vimmatusti *Thesleff-Antellilaisraivoa*, että hänen kartanonsa ja naapurikartano, entinen sotilasvankila, säästettiin.

– *Judénin* kartanon viereinen kartano kuuluu kait yhä Venäjän kruunulle?

– Niin kuuluu, mutta sen vieressä huomaat puuhökkeliä paikalla kivikartanon.

– Kenen oli se viisikymmentä vuotta sitten?

– Kollegian asessori *Johan Thesleffin*, joka omisti myös talon Alakadulla vanhan lukion vieressä.

– Vai niin, nyt muistan. Hänellähän oli kaksi poikaa *Alexander* ja *Woldemar* sekä kaksi tytärtä.

– *Alexander Thesleffiä* kutsuttiin Lavolan *Thesleffiksi*, koska hän omisti Lavolan maatilan ja hän juuri osti lääninhallituksen talon polkuhintaan. Hän kuoli joku vuosi sitten ja jätti jälkeensä pojan, ent. hovioikeudennotaarion. Ennen *Alexanderia* kuoli *Woldemar Banko-Thesleffiksi* kutsuttu, tulkkina lääninhallituksessa. Molemmat veljet ovat olleet sotilaita ja ottaneet eron, *Alexander* staabikapteenin ja *Woldemar* staabiratsumestarin arvolla. Tytöistä oli yksi naimisissa kenraali *Engmanin* ja toinen kenraali *Alfthanin* kanssa, jos oikein muistan.

– Kuka omistaa nyt talon?

– Kirjakauppias *Lagerspetz*, kirjansitoja ja kirjakauppias *Sundströmin* vävy, joka sinun matkustettuasi Moskovaan meni naimisiin *Sofia Eklundin* kanssa, joka taas oli suutarinammattin vanhin *Ridderströmin* tytär.

– *Sundströmin* muistan kyllä sekä *Sofia Eklundinkin*, jolla oli pikkukoulu, jossa sinä, *Theodor Boudet*, *Elis Högström*, *Ludvig* ja *Robert Lydecken* sekä muuan *Hyypönen* Hiekasta olitte oppilaina. Mutta asuihan tässä myös kaksi varatuomaria *Otto Grotenfelt* sekä *Henrik Ervast*.

– Asui kyllä. *Grotenfelt* elää vielä täällä eläkettä nauttivana varapresidenttinä, mutta *Ervast* kuoli useampia vuosia sitten.

– Onko komendantin talo vielä olemassa?

– On, mutta komendantti ei enää asu siinä, sillä talo lieenee kaatumaisillaan, kuten kerrotaan.

– Vai niin, tässä on Teatterikatu. Se on varmaankin saanut nimensä teatterista. Astutaanpas sitä ylös niin saamme nähdä minkäköinen teatteri nyt on. Näytelläänkö siellä usein?

– Viime aikoina on sitä hyvin ahkeraan käytetty, sillä meillähän on omia kotimaisia teatteriseurueita niin hyvin suomalaisia kuin ruotsalaisiakin.

– Olen lukenut siitä Suomen sanomalehdistä, joita olen sattunut saamaan käsiini.

– Etkö sitten ole tilannut lehtiämme?

– Tilasin kyllä, mutta kun perille saapui tuskin puoliakaan niistä, niin lakkasin tilaamasta. Postilaitoksen laita suuressa isänmaassa on niin ja näin. Siellä ei sensuuri nappaa lehtiä, vaan ne katoavat kuljettaissa. Suomalaisissa lehdissä on hy-

vää paperia ja niistä saa oivallisia paperossia. Mutta tuossahan onkin teaatteri! Se näkyy olevan uudelleen rakennettu.

– Niin on. Kaksi arkkitehtiä on ollut tukkanuottasilla sitä uudelleen rakennettaessa ja ovat riivatusti pitäneet sanasotaa sanomalehdissä.

– Tuossahan on komendantin palatsi! Kurjalta se näyttääkin. Ei ole ihme, ettei komendantti halua asua moisessa variksenpesässä. Eikö tuo vastapäätä oleva kartano ole *Ursinin* oma?

– On ollut, mutta nyt omistaa sen kauppias *Naukkarinen*, joka on ostanut sen *Tulanderin* perillisiltä.

– Vai niin. Hän asui pienessä lukiotalossa ja tuli kaupunginvuodiksi sekä kuoli sellaisena.

– Entäs *Ursinin* perilliset? *Nikolain* olen tavannut Venäjällä, hän oli sotilas, mutta astui sitten siviilipalvelukseen.

– Vanhin poika kuoli valtioneuvoksena ja oli ministerivaltiosihteerinvirastossa. Nuorin poika *August* palvelee ensimmäisenä sihteerinä. Hän on naimisissa erään *Schuschinin* kanssa täällä Wiipurissa. Tyttäristä elää *Julia* pastorin leskenä Uudellakirkolla.

– Kuka omistaa nyt *Elfströmin* talon?

– Maisteri ja kirjanpainaja *Zilliacuksen* perilliset.

– Ketä *Elfströmin* perillisiä vielä on elossa?

– Ainoastaan naimaton tytär *Wilhelmina*. Poika *Edvard* kuoli pian kymmenen vuotta sitten Wiipurin painoasiamiehenä. *Elisabet* on naimisissa kelloseppä *Laxin* kanssa ja kuoli jokunen vuosi takaperin ja *Ida* kuoli muutama vuosi myöhemmin.

– Ja *Edvard Elfströmin* toveri *Casimir Strählman*, jonka äiti omisti tuon vastassa olevan kartanon?

– *Strählman* kuoli viime vuonna virastaan eronneena inkeriläisenä kirkkoherana Käkisalmissa. Hän oli naimisissa laamanni *Tamelanderin* vanhimman tyttären kanssa ja eli vielä monta vuotta vaimonsa kuoleman jälkeen.

9.

– Ja *Cloubergin* kartano?

– Sen omistaa kauppias *Nikolai Akinschin*.

– Entäs muurari *Johan Backmanin* kartano?

– Sen omistavat *Cloubergin* perilliset. Sitä on myös hallussaan pitänyt *Ettingerin* mummo, leipurinleski, jolla oli kauppansa *Tudermanin* kartanossa puurakennuksessa kadun puolella, joka rakennus, samoin kuin kartanolla oleva lisärakennuskin, ovat nyttemmin kadonneet ja muuan kivirakennus rakennettu niiden paikalle. Kaikki entiset puurakennukset niin hyvin *Tudermanin* kuin *Backmanin*kin kartanoissa ovat uudelleen eli oikeammin kivikartanoiden sisään rakennetut.

– *Ettingerin* mummon kyllä muistan, mutta eläkö hänen poikansa *Nikolai*, tuo oikea hirtehin?

– Ei, hänkin on kuollut. Hänkin rupesi leipuriksi, mutta levoton kun oli luonteeltaan, niin toimiskeli myös asioissa Pietarissa, jonne muuttikin ja joutui teke-misiin venäläisen tullin kanssa sekä karkoitettiin Lappeenrantaan, jossa sai olla lankonsa kruununnimismies *Löfvingin* poliisikatsannon alla useampia vuosia.

– Vai niin. Mutta hänen vanhempi sisarensahan joutui naimisiin erään sikaari-tehtailijan kanssa?

- Hänen miehensä tehtailija kuoli ja hän meni uusiin naimisiin arkkitehti *Dalströmin* kanssa Helsingissä. Nuorin sisar *Amalia* kuoli naimatonna.
- Muurari *Backmanilla* oli monta kisälliä ja oppipoikaa. Mehän tunsimme useampia heistä, kun aina siellä oli tapanamme kuljeksia, missä vaan uutta rakennettiin.
- Kisälleistä tuli *Johan Backman* mestariksi ja rakensi itselleen kivikartanon etelävallin luo, ostettuaan hovioikeudenvahtimestari *Strengin* kartanon. Muiden kohtalo on minulle tuntematon.
- *Emeleuksen* mummo, kättilö, asui myöskin *Backmanin* kartanossa. Hänellä hän oli poika, joka silloin oli lukiolainen.
- Hän kuoli Ruotsalaisen lyseon kolleegana. Tytär *Julia* joutui naimisiin övers-ti *Nikkaselle* ja kuoli leskenä Helsingissä. Tytär *Mathilda*, joka on naimaton elää vielä.
- Ketäs *Cloubergin* perillisistä on vielä elossa?
- Vanhin tytär on naimisissa nykyisen prokuraattorin *Woldemar Söderhjelman* kanssa. Vanhin poika *Oscar* on kuollut. Hän oli kauppias, rahatoimikamarin puheenjohtaja sekä kauppaneuvos. Nuorin poika *Ludvig* eli *Lulu*, kuten häntä kutsuttiin, on senaattori. Nuorin tytär on naimisissa ylitarkastaja *Flomanin* kanssa.
- Entäs *Weberin* neidit? Täti *Karolina*?
- Hän ja sisarensa *Adolfina* elävät, jos oikein muistan.
- Ja leskirouva *Wera Weber* monine poikineen?
- Mummo on kuollut jo monta vuotta sitten ja poikien vaiheista en tiedä mitään.
- *Cloubergin* kartanossahan asui varalääninsihteeri *Öhmann*?
- Niin teki. Hän kuoli tullinhoitajana Haminassa. Leski oli täällä kauan sen jälkeen poikansa luona, joka oli insinööri ja virasta eroitettu (eläkeläinen) *Gustaf Herman Öhmann*, joka nykyään asuu Kuopiossa. Vanhin poika *Carl Ferdinand* on ensimmäinen arkkitehti yleisten rakennusten ylihallituksessa Helsingissä ja nuorin poika *Theodor* on piiripäällikkönä Saimaan kanavalla. Vanhin tytär joutui naimisiin tilanomistaja *Carl Alfthanille*, Herttualan ja Korpelan kartanojen omistajalle ja nuorin tytär *Elise* kuoli naimattomana.
- Entäs ukko *Öhmannin* appi, tuo vanha balettimestari ja näyttelijä *Charles Bonnevier* (*Carl Gustaf Bonuvier*), kuten muistaakseni hänen nimensä oli?
- Hän kuoli useampia vuosia sitten ja olisi satakaksikymmentäkaksi vuotias, jos vielä eläisi.
- Tässähän on *Neumannin* talo! Kuka omistaa sen nyt?
- Ravintoloitsija *Barck*, joka pitää tšekäläistä Uutta hotellia. Kartano on ollut tohtori *Sallmén-vainajan*kin perillisten hallussa. *Neumann* muutti Mikkeliin ja perusti olutpanimon siellä sekä meni uusiin naimisiin erottuaan laillisesti ensimmäisestä vaimostaan, joka oli syntyisin *Sandberg*.
- Hän oli muistaakseni mummo *Sandbergin* tytär, joka asui pienessä talossaan *Houbergin* kartanon takana?
- Niin oli. Rouva *Neumann* muutti ulkomaille ja kuoli jonkun saksalaisen ruhtinaan taloudenhoitajattarena.
- Hän oli kaunotar muistaakseni. Tässä kartanossahan asui parooni *Cedercreutz*, hovioikeudenasessori?
- Hän kuoli senaattorina.
- Eikö konsuli *Julius Dippellin* viinikauppa ollut tässä?
- Oli, ja hän itsekkin asui siinä nuorena miehenä ollessaan, mutta osti mentyään Horttanan *Alfthanin* sisaren kanssa naimisiin *Bützowin* kartanon Katariinankadulla.

– Hänen puotipalvelijansahan olivat *Wilhelm Skogberg* ja *Wilhelm Mathelin*?
– *Skogberg* kuoli useampia vuosia sitten lankonsa kanttoori *Saxbäckin* luona ja *Mathelin* kuoli joku vuosi sitten eläkkeen saaneena asemapäällikkönä mielisairaalassa.

– Kuka omistaa nyt *Krohnin* kartanon?

– Muuan venäläinen kauppias (*Mattvei Grigorjeff*), joka osti sen kauppias *Almiltä* Joutsenosta, joka omistaa Rauhan pensionaatin Imatran putouksen luona.

– Tässähän asui kreikan kielen lehtori *Fabritius*, joka oli *Krohnin* lanko.

– Lehtori rouvineen on jo aikoja sitten kuollut. Pojista kuoli *Emil* tähtitieteen professorina Kasanissa, *Ernstistä* tuli soittotaiteilija, mutta on nyt hevoshoidon neuvoja ja maanviljelyskoulun johtaja Lapträskin pitäjässä, *August* on tilastollisen konttoirin johtaja valtionrautateillä ja nuorin poika on insinöörioversti.

– Asuihan tässä kartanossa myös kollegianasessorin leski *Blumenthal* poikansa *Edvardin* kanssa?

– *Edvard Blumenthal* on ollut ylimetsäherrana, mutta on nyt jäsen painoyhdistyksessä, jonka päällikkökin hän oli aikoinaan, mutta liian vähäisen ankaruutensa vuoksi täytyi hänen luopua siitä toimestaan.

– Mutta mikäs katu tämä on? Eihän sitä ollut silloin, kun me olimme poikia!

– Freesenkatu. Sen aukaisi ukko *Clouberg* saatuaan haltuunsa *Listvennikoffin* kartanon.

– Tähän on näemmä rakennettu kivikartano *Fagerlundin* kartanon päälle.

– Sen on räätäli *Nilsson* rakentanut. Hän tuli *Fagerlundin* kartanon ja räätäli liikkeen omistajaksi jo v. 1859, mutta on itse kuollut ja kartano on sen jälkeen jo kahdesti vaihtanut omistajaansa.

– Minne *Gustaf Fagerlund* on joutunut?

– Hän on läänin kirjanpitäjä ja lahjoitusmaiden asioiden esittelijä lääninhallituksessa sekä lähinnä vanhin virkamies siellä. Hän on ollut kansakoulunopettajana Uuraassa, useampia vuosia sanomalehtimiehenä ja meni sitten lääninhallitukseen 25 vuotta takaperin. Hänellä on oma kartanonsa Saunalahden esikaupungissa Monrepoon alueella.

– Elääkö *Fagerlundin* keikari leikkaaja *Langell*, joka oli kaikkien vahtimestarien tyttärien ihastus?

– Ei, hän kuoli vuosia sitten köyhäinhuoneessa.

– Pääsikö hän mestariksi?

– Ei, hän muutti leikkaajana toisen luota toisen luo ja oli viimeksi *Nilssonilla*.

10.

– Entä *Kalle Nyman*?

– Tuli omaksi isännäkseen ja kuoli Hämeenlinnassa kaupungin viskaalina.

– Tuhat tulimmaista! Mutta hän olikin sukkela ja lukenut mies. Mutta *Löljander*, joka myöskin oli keikari?

– Hän kuoli useampia vuosia sitten kartanon omistajana Punavuorella Helsingissä.

– Mieleeni juohtuvat *Anders Kuhlberg* ja *Fredrik Exell*, jotka olivat minun muuttaessani Venäjälle oppipoikia. Ovatko he vielä elossa?

– *Kuhlberg* astui suomalaisen meriväen palvelukseen itämaisen sodan aikoina ja kohosi aliupseeriksi, mutta joutui eräällä yöllisellä retkellä Santahaminan edustalla Helsingin läheisyydessä muutamane tovereineen englantilaisten merisotilas-

ten vangiksi ja vietiin Englantiin, josta hän karkasi Ameriikkaan ja kuoli viisi-toista vuotta sitten San Franciscossa. *Exell* kuoli pari vuotta sitten virasta eroitettuna (eläkkeelle siirtyneenä) siltavoutina.

– Entäs maakanslisti *August Jansson*, joka asui vuosikausia *Fagerlundilla*, ja oli meidän opettajamme venäjän kielessä?

– Kuollut monta vuotta sitten. Hän joutui riitaan korkeain viranomaisten kanssa, jotka vastoin oikeutta jättivät hänet huomioon ottamatta toisen kielenkääntäjän virkaa täytettäessä, ja otti eron sekä eli sitten osaksi Jaakkiman nimismiehen *Kronbergin*, osaksi Koiviston nimismiehen *Martelinin* sekä muiden entisten virkatoverien luona, jotka olivat tulleet henkikirjureiksi taikka nimismiehiksi. Hän kuoli *Kronbergin* luona.

– Kuka omistaa nyt *Frey*n kartanon?

– Kaupungin anniskeluyhtiö omistaa tämän osan kartanosta, entisen puutarhan, johon asessori *Frey* rakensi tämän talon, jota ei ollut meidän ollessamme vielä poikia, vanhimmalle pojalleen *Alexanderille*, joka meni naimisiin rovasti *Norringin* ainoan tyttären kanssa ja kuoli pormestarina. Hänen jälkeensä omisti kartanon pakkahuoneen päällikkö *Norring*, joka oli pormestarin nuorin veli ja naimisissa rovasti *Forsténin* tyttären kanssa.

– Entäs kadetit *Julius* ja *Johan Frey*?

– Molemmat kuolleet. *Julius* kuoli tilanomistajana Johanneksen pitäjässä ratsumestarin arvolla ja *Johan* kenraalimajurina ja eläkkeensaaneena kadettiopettajana.

– Entäs tyttäret?

– Vanhin joutui naimisiin lehtori *Carl Lillen* kanssa ja nuorin sandarmiöversti *Bergin* kanssa. Pormestari *Frey*n vanhin poika *Hjalmar* on kuuluisa oopperalaulaja. Pakkahuoneeninspehtori *Norringin* lanko on tuo tunnettu laulaja *Filip Forstén*, laulunopettaja Wienissä. Muuan *Norringin* tyttäristä on laulajatar ja on hyvällä menestyksellä esiintynyt täällä kotona sekä ulkomailla.

– Tässähän on *Kiriloffin* mummon kartano! Mutta minne on hävinnyt *Rose-niuksen* vanha suolamakasiini, jossa sanottiin olleen Wiipurin ensimmäisen koulun?

– Kuten näet seisoo sen paikalla nyt kivirakennus.

– Kuka on rakentanut siihen tämän palatsin?

– Kauppaneuvos *Feodor Sergejeff*. Tässä oli telefoonisentraali.

– Kuka olisi osannut aavistaa, että *Kiriloffin* talorähjän viereen tuollainen palatsi kohoisi naapurissa. Mummo *Kiriloffillahan* oli vuokralaisena maanmittari *Petter Hanén*.

– Hänen nimensä on nyt *Hannikainen* ja on tunnettu suomalainen kirjailija sekä asuu Parikkalassa, jossa hänellä on maatila.

– Hänhän esiintyi myös sanomalehtimiehenä?

– Niin, ja on m.m. näytelmäkappaleen 'Silmänkääntäjän' tekijä.

– Kuka omistaa nyt *Petter Sapetoffin* kartanon, hänen, jota kutsuttiin nimellä 'Hullu Sapetoff'?

– Kauppias *Georg Frankenhaeuser*, joka osti sen *Christian Andrealta*, jonka apisiä muurarimestari *Johan Silander* osti sen *Sapetoffin* perillisiltä.

– Nämä *Sapetoffit* olivat omituisia väkeä. He olivat kaikki ikään kuin heiltä olisi joku ruuvi ollut irti päästä. Elääkö kukaan heistä?

– Ei, *Sapetoffin* mummo kuoli erääseen lumikinokseen vanhan suomalaisen kirkon edustalla käytyään eräänä talvi-iltana *Sandbergin* talossa olevassa kapakassa

eli hartsevnassa. Vanhinta poikaa, *Nikolaita*, jolla oli muotikauppa, ja joka oli naimisissa erään helsinkiläisen neiti *Bomanin* kanssa, nimitettiin yleiseen 'Putsen', kuoli useampia vuosia sitten, kuten väitetään pahoinpitelyn ja selkäsaunan johdosta, jota oli saanut osakseen jossain vähemmän tunnetussa paikassa Pietarin esikaupungissa.

Hänen vastustajiaan olivat muuan apteekkari, joka kuoli venäläisenä valtioneuvoksena, ja muuan kauppias sekä saunanomistaja. *Alexei*, jota kutsuttiin liikanimellä 'Saparo-Matti', oli pahin katurakkari poikavuosinamme ja sai usein huutia meiltä sekä muiltakin pojilta. Hän kuoli jonkullaisena prikasniekkana (kauppa-apulaisena) Pietarissa.

Tyttären nai jo hänen ollessaan melkein vanhapiika, muuan suntio, joka muutti Sulkavan pitäjään, jossa puuhaili saha-asioissa ja kaupoissa, mutta teki vararikon ja kuoli perin köyhänä jättäen jälkeensä löyhäkön (fjollig) leskiraukan, joka elänee vieläkin Papulan köyhäin kartanossa.

– Tässähän *Lundgren* piti kauppaansa muistaakseni. Elääkö ketään siitä perheestä?

– Ukko kuoli useampia vuosia sitten puhtaaksikirjoittajana. Mummo eli vielä pari vuotta sitten. Vanhin poika elää vielä nimismiehenä Kivennavan pitäjässä, muuan on santarmikapteenina Itämeren maakunnissa ja kolmas poliisikamarin notariona ja painoasiamiehenä sekä on ollut kruununnimismiehenä. Vanhin poika oli naimisissa erään *Renvaldin* kanssa ja on nyt uusissa naimisissa. Toinen poika on taasen naimisissa erään *Andrej Vasiljevitsch Schuschinin* pojantytären kanssa ja kolmas poika on ollut kolme kertaa naimisissa ja hänen ensimmäinen vaimonsa elää vieläkin. Tyttäristä joutui vanhin naimisiin varatuomari *Renvaldin* kanssa, erosi hänestä ja on nyt uusissa naimisissa erään venäläisen upseerin kanssa. Muuan toinen tyttäristä joutui naimisiin *William Eikelinin* kanssa, joka koulupoikana ollessaan asui *Widellin* luona ja kuoli Takkalan kruununnimismiehenä. Muista tyttäristä tuli pari kansakoulun opettajattariksi.

– Mutta maakanslisti *Johan Renvaldhan* asui myös tässä kartanossa?

– Hän kuoli useampia vuosia sitten virastaan eroitettuna (eläkkeelle siirtyneenä) kruununnimismiehenä Raudun pitäjässä.

– Eikö tämä ole *Holstiuksen* kartano?

– On. Nyt omistaa sen turkkuri *Schultz*.

– Entä *Holstiuksen* perhe?

– Tohtori kuoli viisikymmenluvulla, mutta leski eli vielä pari vuotta sitten. Vanhin poika *Reinhold* kuoli vuori-insinööriä ja nuorin *Edvard* eli 'Eppa', kuten häntä nimitimme, kuoli konttoristina Pietarissa. Vanhin tytär *Fanny* joutui naimisiin kauppias *Gyllenbergin* kanssa, ja kun tämä kuoli niin meni hän naimisiin kunnallisraatimies *Calle Wiikin* kanssa, *Olga* joutui naimisiin yliopiston laulunopettajan *Faltinin* kanssa, *Bertha* taasen *Carl Wahlin* kanssa ja elää leskenä täällä Wiipurissa.

– Muistatko Eppan mustan valkeantäplikästä koiraa, jolla ajelimme talvella?

– Miksi en muistaisi! Mutta muistatko sinä satulamaakari *Matts Sandelinia* ja hänen vanhaa eukkoansa?

– Tuota juopporattia, joka istui pari kertaa ojennuslaitoksessa, ja jonka tohtori *Holstius* kerran asetutti pumpun alle ja antoi valaa vettä hänen päälleen. Mutta olihan hänellä muuan poika, joka oli lukiolainen?

– Hän kuolikin lukiolaisena.

– Olihan hän tavallisesti johtajanamme tappeluissamme venäläisten konttori-poikien kanssa. Tässähän asui myös hovioikeudennotaario *Mollerus*?

- Hän kuoli hovioikeudenneuvoksena.
- Mutta mikäs kivikartano tämä on? kysyi Otto Karlovitsch osoittaen *Palmrothin* taloa. – Tässähän ennen oli tyhjä paikka sekä muuan pieni puurakennus eräällä kallionkielekkeellä, jossa eräs *Telkki* asui myyden *Alfthanin* olutta.
- Tämän talon rakensi kauppahuone *Alfthan*, mutta nyt omistavat sen varapresidentti *Palmrothin* perilliset.
- Vai niin. Tämä vastassa oleva kartano on varmaan *Alfthanin*?
- Oli ennen. Nyt omistaa sen lääninagronoomi *Gyldén*.

11.

- Entä *Alfthanin* perhe?
- Vanhaa kauppahuonetta ei enää löydy. Tukkukauppias ja kuvernementinsih-teeri *Anton Alfthan* kuoli viisikymmenluvulla ja kauppahuoneen otti haltuunsa hänen poikansa *Ferdinand*, joka meni naimisiin erään hovineuvos *Kuhlströmin* tyt-tären kanssa. Kauppahuone oli voimissaan kuusikymmenluvulle saakka, mutta te-ki sitten eräänä kauniina päivänä kuperkeikan. *Ferdinand* joutui Havin kynttilä- ja saippuatehtaan sekä olutpanimon hoitajaksi, jotka tehtaat kuuluivat kaikki sa-malle yhtiölle. Hän kuoli noin kymmenen vuotta sitten ja hänen vanhin poikansa *Ferdinand* on päässyt isänsä seuraajaksi ja harjoittaa samoin omaa asioimisliiket-tä. Viimeksi mainitun sisarista on vanhin naimisissa Turun hovioikeuden presi-dentin, entisen koulutoverimme kanssa.
- Entäs muut *Anton Alfthanin* pojat?
- Vanhin *Anton*, maisteri, kuoli Italiassa, jonne matkusti terveyden vuoksi. *Georg*, kadetti, nousi korkealle kunnian tikapuita myöten, hän kuoli senaattorina ja va-paaherrana jättäen jälkeensä lukuisan perheen. *Johannes* kuoli kirjailijana Tuk-holmassa oltuaan ensin kirjakauppiaana ja kirjansitojana, tehtailijana, sanoma-lehden ulosantajana ynnä muuna. Hän oli naimisissa tullipäällysmies ja översti *Tawastin* tyttären kanssa ja sai hänen kauttansa periä Vahvaniemen lahjoitusmaan Ilmeen kappelissa Hiitolan pitäjässä. Oluenpanija *Otto* kuoli rautateiden liiken-netirehtöörinä. *Jakob* eläneé Pietarissa. Hänellä ovat olleet vaihtelevat elämän-vaiheet. *Gustaf*, joka tuli meriupseeriksi, kuoli Pietarissa myöskin vaihtelevien seikkailujen jälkeen. Hän oli jonkun aikaa voimistelun opettajana Göteborgissa ja kadotti vaimonsa eräässä tulipalossa, joka tuhosi hänen voimistelulaitoksensa. Nuorin poika *Benjamin* hukkui eräällä purjehdusretkellä Viaporin edustalla. Näi-den veljesten vanhin sisar *Helena* kuoli joku vuosi sitten opettajattarena Helsin-gissä. Nuorin sisar *Anna* on naimisissa lyseonlehtori *Nervanderin* kanssa.
- Mutta löytyihän näillä vielä yksi sisar, joka oli naimisissa hovioikeudenno-taario *Snellmanin* kanssa.
- Olet oikeassa. Hän kuoli aikaiseen ja *Snellman*, joka vihdoin tuli presidentik-si, meni sen jälkeen naimisiin *Robert Trappin* vanhimman tyttären kanssa.
- Eikö tämä ole *Ridderströmin* kartano?
- On, sen omistaa nyt leskirouva *Halonen*. Sitä on myös hallussaan pitänyt gym-nasionapulainen *Ignatius* sekä maisteri *Edvard Elfström*, jonka leski möi sen sei-näkoristeiden tekijä *Haloselle*.
- Kun muutin Wiipuriin olivat vanhat *Ridderströmit* kuolleet ja muuan *Ekholm* hoiti liikettä. Mihin ovat heidän monet lapsensa joutuneet?
- Pojat ovat molemmat kuolleet. Vanhin kuoli venäläisen metsäopiston opetta-jana Lisinossa ja nuorin poika *Ferdinand* kuoli venäjänkielen opettajana ja kie-

lenkääntäjänä Turussa. Tytöistä elänee ainoastaan nuorin tulliviskaali *Wikströmin* leskenä Sortavalassa.

– Ja *Ekholm*?

– Hän osti *Slöörin* kartanon ja kuoli useampia vuosia sitten.

– Entäs *Oljelund*, *Ridderströmin* etevin kisällä, joka oli olevinaan hyväkin pöytä.

– Hän tuli mestariksi ja perusti oman työhuoneen Pietarin esikaupunkiin, mutta on myös jo kuollut.

– Tässä *Ridderströmin* kartanossahan asui hovioikeudenneuvos *Wilhelm Forsman*, auskultantti *Mechelin* sekä lääninkanslisti *Lars Brander*.

– Kaikki jo kuolleet, *Forsman* senaattorina, *Mechelin* hovioikeudenneuvoksesta ja *Lars Brander* maistraatin kanslistina.

– Tuossahan on vanha tuomiokirkko. Käytetäänkö sitä vielä jauhomakasiinina?

– Ei, siellä säilytetään nykyään kevyttä tykistöä.

– Kas tähän on istutettu puita, joita ei ennen siinä ollut. Ja vanha tornikin seisoo yhä näyttäen aikaa wiipurilaisille.

– *Edvard Elfström* sai aikaan puuistutukset, nalkuttamalla asiata sanomalehdissä kaupungin isä ja muita viranomaisia muistuttaen. Wiipurissamme on näet vielä vanha tapa vallalla, että täytyy sanomalehtikirjoitusten kautta sysätä viranomaisia hyödyllisiin yrityksiin ja tekoihin. Viranomaiset näet torkkuvat myötäänsä ja nukkuivat kokonaan, jolleivät sanomalehdet heitä pitäisi kirjoituksillaan hereillä. Erittäinkin rahatoimikamaria ja poliisia täytyy pitää valveilla soittamalla tuon-tuostakin heille sanomalehtikelloa.

– Sen vuoksi lienee määrättykin, että sanomalehtiä löytyy, kun ne vaan itse ovat valppaita eivätkä rupea nukkumaan. Mutta eikö tuo ole *Tawastin* kartano? Siihen on näemmä rakennettu kivikartano lisäksi.

– Sen on rakentanut entinen tullipäälyismies hovineuvos *Avellan*, joka on lunnastanut kaksi tonttia *Tawastin* kartanosta. Kolmannen tontin omistaa konsuli *Emil Rothe*, joka tulee rakentamaan uuden monikerroksisen kivimuurin Keisarinkatua vastaan.

– Ja tuossahan on kapteeni *Anton Lauben* perillisten kartano.

– Sen peri kaupunginviskaali *Wahlsten*, joka oli naimisissa erään *Lauben*, mummo *Marie Hackmanin* veljentytären kanssa.

– Vai niin, kyllä muistan kaupunginviskaali *Wahlstenin*, hauska herra ja sävyisänpuoleinen viskaali, vai mitä?

– Niin, iloinen herra hän kyllä oli. Kutsui lihavaa rouvaansakin nimellä ‘grammatica domestica’ (kotikielioppi).

– Entä hänen poikansa *Emil* ja tyttärensä *Emilie*? Molemmat olivat lihavia ja pyöreitä kuten vanhempansakin.

– *Emil* suoritti ylioppilastutkinnon ja tuli tilanomistajaksi sekä kuoli talonomistajana täällä Wiipurissa useampia vuosia sitten. *Emilie* joutui naimisiin entisen majurin *Tulanderin*, kaupungin voudin veljen kanssa, ja elää vieläkin.

– Tässä kartanossa asui *Hertzen* muistaakseni?

– Hän tuli rahastonhoitajan apulaiseksi ja teki vaillingin lainaamalla valtionvaroja entiselle kirjanpainajalle *Cedervallerille*, kuten jo ennenmin olen kertonut.

– Vai niin, oliko se juuri hän. Niin, se ukko ei halveksinut aamunaukkuja. Täsähän asui myös pastorin rouva *Simming* poikansa *Theodorin* kanssa.

– *Theodor Simming* ampui itsensä Sortavalassa, jossa hän oli opettajana seitsemänkymmenen luvulla.

- Mistä syystä?
- Huonot liikeasiat. Lähdemmekö alas laiturille?
- Sama se. Mutta mihin ovat Haakanan portti ja vallit hävinneet?
- Ne on revitty alas, kuten näet, ja tänne on rakennettu uhkea laiturin höyryvenekonttooreineen, pakkahuoneineen ynnä muine ajanmukaisine laitoksineen.
- Tuossahan oli raatimies *Häggbergin* kartano, jossa satulamaakari *Wentz* ja puuseppä *Falck* asuivat?
- Se on jo aikoja sitten hajoitettu. Vasemmalle rakensi *Carl Rothe* makasiinin, joka paloi poroksi, ja sijalle rakennettiin höyryvenekonttoori. Se hävitettäne kait sitten kuin tuo palatsi on valmistunut, vastasin minä, viitaten kädelläni torneilla koristeltuun uuteen kivirakennukseen vallien vieressä.
- Mutta tuollahan on takanakin uusi kivikartano entisen *Koscheleffin* talon paikalla! huudahti *Otto Karlovitsch*.
- Rakennusyritys *Torkel* on rakentanut talon ja sen vieressä on kauppias *Scharbarinin* rakennuttama kivikartano, jonka nyt omistavat veljekset *Emil* ja *Paul Wahl*. Se on entisellä *Etterin* tontilla.
- Eikö hovioikeuden asessori *Wärnhjelm* asunut *Etterin* kartanossa?
- Niin, *Wärnhjelm* asui siinä, mutta osti itselleen oman kartanon Wiipurin esikaupungissa ja kuoli eläkkeen saaneena varapresidenttinä.
- Kaupunginpalvelija *Matts Skyttä*, koomillinen ilmiö, joka puhui sellaista mökellystä, asui myös tässä?
- *Skyttä* on aikoja sitten kuollut, kuten myös hänen kemnerioikeutensa esimies *Schönberg*, jotka kumpikin muutettiin raastuvanoikeuteen, kun kemnerioikeus poistettiin. *Paul Koscheleff* oli jäsenenä tässä oikeudessa useampia vuosia ja kuoli sellaisena pääsemättä raastuvanoikeuteen, kuten *Skyttä* ja *Schönberg*.
- Entäs satulamaakari *Mårten Wentz*, joka asui tässä *Häggbergin* kartanossa, hänellähän oli iso perhe?
- Ainoastaan kaksi poikaa ja yksi tytär, kun sinä muutit Wiipurista. Pojat lienevät kuolleet, mutta tytär elää ja on toisen kerran naimisissa kauppias *Barckin* kanssa, joka pitää Uutta Hotellia entisessä *Neumannin* kartanossa.
- Seuraavana päivänä jatkoimme kävelyämme Seurahuoneelta paraatikentälle ja sieltä pyöreälle tornille. Ruotsalaisen kirkon luona pysähdyimme ja tarkastimme paalutus-töitä entisellä *Thompsonin* ja viereisellä tontilla.
- Tähän rakentaa Pohjoismaiden Yhdyspankki tulevan miljoonapalatsinsa, selitin minä. Muistatko sinä *Thompsonin* kartanoa ja entistä *Mannerheimin* puutaloa pilareineen akkunoiden välillä, joka talo on nyttemmin muutettu kokonaisuudessaan Pikiruukkiin.
- Kyllä muistan sen talon. Siinähän asui *Herman Becker*, joka meni naimisiin raatimies *Elfströmin* vanhimman tyttären kanssa, jos oikein muistan.
- Tässä vieressähän oli leskikreivinna *Stewen-Steinheilin* kartano.
- Hänenkö, joka omisti Saarelan suuren maakartanon?
- Juuri hänen.
- Hänellähän oli poika *Nikolai*, joka oli kyrassieri upseeri?
- Hän kuoli jo kauan sitten ennen äitiään, joka jätti suuren tiluksensa pojanpojilleen, mutta näissä ei ollut miestä säilyttämään tiluksiaan, jotka nyt ovat vieraiden hallussa. Saarelan omistaa nyt kauppias *Johan Hallenberg*, maalaispoika Saarelasta, jossa isänsä oli seppänä Saarenmäki nimisellä paikalla, ja joka on ahertanut eteenpäin seudun etevimpien kauppiasten joukkoon.
- Entäs nuoret kreivit? Mitä heistä on tullut?

– Vanhempi on kamarijunkkarina ja jonkun suuriruhtinaallisen lahjoitusmaan hoitajana Venäjällä. Nuorempi hoitaa anoppinsa leskirouva *Reudolphin* tiluksia Raudun pitäjässä.

– Tässä *Stewen-Steinheilin* kartanossahan asuivat varalääninkamreeri *Grönlund* ja kielenkääntäjä *Alexis Neuimin*?

– *Grönlund*, joka kärehti *Bäckin* kanssa, kun tämä nimitti häntä lurjukseksi ja sai sakkoa, mutta vielä kemnerinoikeudesta ulos tullessa kuiskasi tämä ”lurjus olet ja sellaisena pysytkin, siitä olen saanut tuomion!” *Grönlund* muutti Turkuun, jossa kuoli lääninkamreerina, *Neuimin* taasen tuli keisarillisen senaatin kielenkääntäjäksi ja kuoli eläkkeen saaneena ja valtioneuvoksen arvonimellä Pietarissa.

– Eikö tässä vieressä ollut nimeuvos *Andreas Thesleffin* talo, jossa kollegianeuvo *Elfström* asui?

– Oli kyllä, mutta *Walter Hoving* on uudelleen rakennuttanut sen.

12.

– Mutta tuossahan on pyöreä torni! Siinä on puoti ja tuolla iso tori entisten ’karrandaschien’ eli vallihautojen paikalla. Mikä palatsi tuolla seisoo? kysyi Otto Karlovitsch osoittaen *Thesleffin* kivimuuria torin varrella.

– Se kuuluu Juustilan *Thesleffin* perillisille.

– Niin hänen poikansa on rakennuttanut tämän talon.

– Hänen nimensähän oli *Nikolai* ja palveli hän henkivartijaväen ulaaneissa?

– Niin, ja otti eron luutnanttina sekä tuli tilanomistajaksi.

– Hänellähän oli useampia sisaria?

– Vanhin joutui naimisiin Kavantsaaren *Thesleffin* (Alexander) kanssa, joka kuoli 1856 Wiipurin kuvernöörinä. Toinen joutui taasen Liimatan *Thesleffille* (Fredrik), joka tuli överstiksi, sitten valtioneuvokseksi ja tullipiiripäälliköksi sekä kuoli viisi vuotta sitten. Kolmas joutui naimisiin valtioneuvos *Iversenin*, Pietarin eremitaassin konservaattorin kanssa. Nuorin elää leskenä hovioikeudenneuvos *Rober Hisingerin* jälkeen.

– Nämä kolme *Thesleffiä* ovat varmaankin jättäneet perillisiä jälkeensä?

– Juustilan *Thesleff* kolme poikaa ja kaksi tytärtä. Kavantsaaren *Thesleff* samoin kolme poikaa ja kaksi tytärtä ja Liimatan *Thesleff* taasen viisi poikaa ja yhden tyttären.

– Entäs Hanhijoen *Thesleff*?

– Vanha kollegianneuvos jätti jälkeensä kaksi tai kolme poikaa, joista vanhin, nyt jo seitsemänkymmenen vuotias omistaa Hanhijoen kartanon, ja on hänellä ollut viisi poikaa ja kuusi tytärtä. Nuorin poika kuoli tie- ja vesirakennusten ylläpidon päällikkönä muutamia vuosia sitten, jättäen jälkeensä kaksi poikaa ja kolme tytärtä.

– Tuollahan on gymnaasion rakennukset. Kuka omistaa ne, sillä kilvistä päätäten ei niitä enää käytetä sivistyslaitoksiksi?

– Ensimmäisen gymnaasiotalon, kuten sitä nimitettiin, omistaa kauppaneuvos *Jakovleff*, joka on uudelleen rakentanut tuon vanhan talorähjän. Siinä asui rehtori *Ståhlberg* aikoinaan, joka kuoli Pielaveden kirkkoherrana, lehtori *Carl Lille*, joka joku vuosi sitten kuoli Helsingissä, jonne muutti eronsa jälkeen, sekä vahtimestari *Lagerstam*.

– Tässähän kartanonpuoleisissa huoneissa asui myös muistaakseni muutamia kanslistejä?

Vilinää kauppatorilla, Pyöreän tornin kupeella. – Valok. K. E. Ståhlberg n. 1892, Museovirasto.

– Siinä asuivat *Petter Helsingius*, joka kuoli eläkkeen saaneena henkikirjurina Sortavalassa, *Appelqvist*, joka lopetti uransa Luumäen kruununnimismiehenä ja *Fredrik Sonné*, kutsuttu liikanimellä ‘Ganzfein’ (sangen hieno) keikarimaisuutensa vuoksi, joka kuoli Ruokolahdella henkikirjurina.

– Elääkö *Lagerstamin* pojista kukaan?

– Eräs heistä on kelloseppänä Lappeenrannassa. Vanhin *Kalle*, eli pikku karhu, kuten kutsuimme häntä, kuoli telegraafipäällikkönä Ahvenanmaalla ja palveli Vilnassa silloin kun viimeinen Puolan kapina syttyi. *Thure*, kyttyräselkä, kuoli maa-kauppiaana Antrean pitäjässä ja oli kova mies käräjoimään. Nuorin *Berndt*, kauppias ja ravintolanpitäjä Uuraassa, lopetti itsensä tänä vuonna äkillisessä mielenhäiriössä.

– Kuka omistaa nyt *Tschusoffin* kartanon tässä vieressä?

– Pohjoismaiden osakepankki.

– Elääkö ketään *Tschusoffin* perheestä?

– Ei, tietääkseni. *Michail Tschusoff* kuoli naimatonna Hän alkoi remuta liian hurjasti ja lopetti itsensä ollessaan ‘deliriumissa’ eli juoppohulluna.

– Eikö *Jakob Woronoff* ollut konttoristina *Tschusoffin* kauppapuodissa?

– Hän kuoli useita vuosia sitten saatuaan halvauksen. Oli kauppias sekä omisti entisen *Jaenischin* kartanon Keisarin kadulla.

– Muistaakseni oli siellä toinenkin konttoristi, muuan *Forsman*, joka oli aika keikari.

– Hän joutui kokonaan hunnikolle. Omisti oman kaupan, mutta teki konkurssin, ja elätti sitten itseään auttamalla kaupungin pienempiä kauppiaita kirjanpidossa sekä antamalla tuntia samasta aineesta. Hän kuoli perin köyhänä useampia vuosia takaperin.

– Ja majuri *Jaenischin* kartano?

– Sen omistaa nyt kultaseppä *Hoikka*, joka osti sen itselleen tohtori *Palmbergilta*, joka lunasti sen majurin perillisiltä.

– Asuihan siinä kartanossa myös toimitusvouti *Elfvengren*, joka oli etevä asianajaja.

– Siitä perheestä elää ainoastaan tytär, naimatonna. Pojat ovat jo aikoja sitten kuolleet. Vanhin kuoli entisenä lukkarina, toinen järjestyksessä tullikamarin konttoorikirjurina ja nuorin kanslistina prokuraattorin toimituskunnassa. Vanhin tytär, joka joutui naimisiin erään tilanomistajan kanssa, hukkui miehineen ajaessaan jää-tä myöten erään virtaisen salmen yli, jolloin pimeässä ajoivatkin sulaan.

– Muistan kyllä ukko *Elfvengrenin* suurine paperikääröineen kainalossaan. Hän ei ollut tervetullut lääninhallitukseen, kemnerioikeuteen eikä hovioikeuteen. Hän höyhensi monta nimismiestä takavarikko-jutuissa. Mutta omistaako *Jakovleff* myös tämän toisen n.k. toisen gymnaasiorakennuksen?

– Hän omistaa toisen puolen ja toisen omistaa kaupunki, joka on siihen sijoittanut merikoulun.

– Löytyykö nykyään sellainenkin koulu?

– Löytyy, se on toiminut jo kolmekymmentä vuotta.

– Eivätkö siinä asuneet paikallismajuri ja hovioikeuden kanslisti *Hipping* sekä lääninkanslisti *Tulander*, kun minä muutin Wiipurista. Eikö tässä vieressä ollut kolleegianasessori *Thesleffin* kartano, jossa kamreerin leski *Tjeder* ja suntio *Matts Sahanen* asuivat?

– Aivan oikein. Sekin on *Jakovleffin*, joka on uudelleen rakennellut ja lisäillyt sitä.

– Elääkö ketään *Tjederin* perheestä?

– Kyllä, lapset. *Mischa Tjeder* elää eläkkeen saaneena telegraafipäällikkönä ja valtioneuvoksena. *Alexandra* taas eversti *Gladkoffin* rouvana ja *Josefina*, koulutoverimme *Lindebergin* koulussa, naimatonna.

– Tuohan on kenraalikuvernööri *Thesleffin* talo, jos oikein muistan?

– Niin on, ja vastapäätä on *Iversenin* kartano, jonka nyt omistaa kauppias *Wassili Ivanoffsky*. Mutta silmääpäs palatsia tuossa!

– Mikä laitos se on? Siinähan sijaitsi ennen *Jaenischin* suuri puutarha?

– Palatsin on kaupunki rakennuttanut anniskeluhuoneustoksi ja ravintolaksi. Ennen maailmassa löytyi krouveja sekä hartschevnoja, mutta nämä ovat nyt kadonneet antaakseen tilaa ajanmukaisemmille virkistyspaikoille. Nykyään löytyy raitiusravintoloitakin, joissa ei tarjota mitään väkijuomia.

– Mutta tähän on aivan miljoonapalatsi! Mistä on kaupunki saanut rahoja tähän rakennukseen?

– Anniskeluvoitosta, jonka olisi pitänyt tulla kulkulaitosrahastolle, mutta asianomaiset arvelivat kait että tuo rahasto saisi liian paljon ja käyttivät voiton rakentaakseen tämän Bacchuksen temppelin.

– Kutka käyvät tässä komeassa kapakassa.

– Sekalainen on seurakunta. Ne, joilla on rahaa uhratakseen väkijuomiin.

– Niin, niin, liike on aina liikettä. Jollei yksityisiä kapakoitsijoita löydy, niin rupeavat kunnat itse kapakoimaan. Kuka omistaa toisen *Jaenischin* kartanon, jossa

vanha valtioneuvoksetar *Dorothea Jaenisch* asui översti *Magnus Jaenischin* ja tämän sisaren *Marian* kanssa, jotka kaikki olivat vanhoja, kun minä muutin pois?

- Muuan kauppias *Pugin*.
- Ja tämän vieressä olevan kartanon?
- Kauppaneuvos *Wilhelm Hackman*, joka ei kumminkaan itse asu siinä, vaan tyttärensä *Alice*, äsken kuolleen kaupunginlääkäri *Thesleffin* leski.
- Vanha sotilaskoulu lieene yhä olemassa?
- Sellaista koulua ei enää löydy, vaan siinä asuvat nyt insinööriupseerit.
- Kuka omistaa nykyään *Heynon* kartanon?
- Osakeyhtiö, johon kuuluvat arkkitehti *Dippell*, parooni *Mendt* ja konsuli *Wolff*.
- Venäläisen pappilan vastassa oleva kartanohan kuului myös *Heynolle* hänen eläessään?
- Nykyinen omistaja on kapteeni *Ekström*, joka on naimisissa *Alexandrine Hackmanin*, kauppaneuvos *Wilhelm Hackmanin* sisaren kanssa.
- Onko ketään *Heynon* perheestä vielä täällä Wiipurissa?
- Ainoastaan tytär kauppiaanleski *Wirolin*. Suuren vararikkonsa jälkeen muutti *Carl Heyno* Kronstadtin ja kuoli siellä monta vuotta takaperin konttoristina. Hänen veljensä joutui Pietariin. Tämän perheen jälkeläiset elävät nyt näissä molemmissa kaupungeissa.
- *Henrik Dittmanhan* asui myös eräässä näistä kartanoista?
- Niin, nykyisessä *Ekströmin* kartanossa. Hänen kauppansa joutui *Dippellille*.
- *Heyno* ja *Keldanhan* olivat yhtiömiehiä?
- Ukko *Abraham Keldanin* ei tarvinnut nähdä *Heynon* kuperkeikkaa.
- Elääkö ketään *Keldanin* perillisistä?
- Ainoastaan tyttäret *Maria* ja *Antoinette*. Edellinen elää piirilääkäri *Tengströmin* leskenä Lohjassa, *Antoinette* naimatonna täällä Wiipurissa. Poika *Anton* kuoli äskettäin kirjastonhoitajana. Hän uhrautui kokonaan kansanvalistukselle ja perusti kansakoulun Uuraan Ravansaarelle. Vanhin sisar kuoli kauppias *Stiinkelin* leskenä.

13.

– *Havemanninkin* kartanoa on näemmä muuteltu. Kas, se vanha kivihökkeli on vielä tallella, jossa registraattori *Högström*, kirjoitusopettajamme, asui. Elääkö hänen poikansa *Elis*?

- Ei, hän kuoli paikallisdjutananttina Helsingissä.
- Ja hänen isänsä?
- Kuoli Suursaarella nimismiehenä.
- *Mottin* kartano tässä vieressä on myös uudestaan rakennettu.
- Kauppias *Stiinkel* tultuaan kartanon omistajaksi rakennutti kivitalon kalarannan puolelle, mutta perilliset möivät kartanon arkkitehti *Dippellille*.
- Elääkö kukaan *Mottin* perillisistä?
- Ei ketään täällä Wiipurissa. *Alexander Motti*, joka palveli suomalaisessa passitoimistossa, kuoli useampia vuosia sitten Pietarissa ja jätti jälkeensä lesken ja lapsia. Vanhat neidit *Mottit* ovat jo aikoja sitten kuolleet.
- Entäs *Petter Motti*, joka oli upseeri ja suuri sananlennättäjä?
- Hän oli paikallisdjutanntti itämaisen sodan aikana, mutta otti sitten eron viirastaan. Sitten sotkeutui hän johonkin valtiolliseen vehkeilyyn ja lopetti itse päivänsä.

– Kävelläänpä nyt pitkin rantaa, virkkoi Otto Karlovitsch ja ohjasi kulkunsa *Dippellin* kartanon sivuitse.

– *Popoffin* 'sotkahan' (kasvitarha) on kadonnut. Me kutsuimme sitä Noakin arkiksi.

– Sen rakensi kokonaan uudelleen *Popoffin* jälkeläinen kalakauppias ja nyt se on koko komea rakennus. Tuo viereinen rakennus on pesulaitos. Ja tuolla vanhojen vallien luona näet koko joukon juutalaisten, lihamiesten, puutarhurien, rikkamatavarainmyyjien y.m. kauppakojuja. Ja tuolla etempänä näet rakennuksia, jotka ovat nousseet entisille 'korotniekkojen' pelloille. Mutta emmeköhän jatkaisi kävelyämme pitkin Piispankatua ja Kirkkokatua, niin saat nähdä millaisia palatseja rakennetaan entisille kuparisepä *Lydeckenin* ja asessori *Ursinin* tonteille.

– Niin, me menimme eilen niiden ohitse, ja voimmehan nyt jatkaa kävelyämme pitkin Keisarin- ja Vallikatuja.

Kulkiessamme Piispankatua pitkin kysyi vanha ystäväni, tiesinkö mitään kuparisepä *Lydeckenin* perheestä. Ilmoitin, että vanhimmallalla pojalla *Hermanilla* oli kauppansa Katariinankadun varrella, että *Ludvig* asui Porin kaupungissa, että *Robert* kuoli pari vuotta sitten maanviljelijänä Antreassa, että hän oli ollut liikemies ja antelias taiteenharrastaja, että vanhin tytär *Charlotte* oli eläkkeensaaneena seminaarin opettajattarena ja että *Julia* eli Urpalan omistajan *Fredrik Alfthanin* leskenä. Sitten kerroin vielä, että *Lydeckenin* kisälleistä *Elias Meuronen* oli tullut mestariksi, mutta kuoli köyhänä joku vuosi sitten. Lisäksi selitin kuinka siinä oli ollut muuan hotelli 'Wiipuri' silloin kun *Hoffmann* omisti kartanon, kuinka se oli ollut 'Turku' nimisen hotellin lisänä ja kuinka konsuli *Wolff* oli tullut sen omistajaksi. Otto Karlovitsch seisoj tarkastellen entiselle *Lydeckenin* tontille rakennettua palatsia ja kysyi:

– Tuleeko *Ursinin*kin kartano uudelleen rakennettavaksi?

– Se on sangen luultavaa, vastasin minä sillä konsuli *Wolff* on senkin omistaja eikä suvainne mitään puuhökkeleitä alueellaan, vaan muuttanee kaikki kiveksi. Muutoin omistaa hän koko korttelin lukuun ottamatta yhtä ainoaa valkealle päin olevaa kartanoa, jonka omistaa kauppahuone *Hackman*, ja jota käytetään makasiineiksi.

– Siis omistaa hän myös entisen kollegianneuvos *Jaenischin* kartanon päävahdin vieressä? Siellähän asui pormestari, sitten kuvernööri ja senaattori *Antell*?

– Niin, sekä sotilaslääkäri, sittemmin valtioneuvos *Frankenhaeuser*.

– *Frankenhaeuserko*? Hän joka oli aikaistemme *Alexanterin*, *Paulin* ja *Karlin* isä? Elääkö kukaan heistä?

– *Alexander*, joka tuli ylioppilaaksi v. 1857, kuoli metsäherrana ja oli toimessa *Hackmanin* konttoorissa kuusikymmenluvulla. *Paul* hukkuu eräällä luisteluretkellä v. 1853, jos oikein muistan. *Karl* kuoli kaksikymmentä vuotta sitten varatuomarina ja Rannan kihlakunnan henkikirjurina. Heidän velipuolistaan elävät tohtori *Konstantin Frankenhaeuser* sekä majuri läänintulkki *Gustaf Frankenhaeuser*.

– *Popoffin* kartanossahan asui ennen vanhaan muuan leski *Cajander* useampien tyttäriensä ja yhden poikansa kanssa.

– Poika on opettajana Vaasan suomalaisessa lyseossa. Vanhin tytär on naimisissa erään kapellimestarin kanssa, keskimäinen turkkuri *Schultzin* kanssa ja nuorin – luulen, että hän joutui naimisiin, mutta en tiedä, kenen kanssa. Poika meni taas naimisiin turkkuri *Zieglerin* tyttären kanssa.

– *Ursinin* kartanossahan asui advokaattiviskaali *Lille* ja hovioikeudensihteeri *Floman*?

– Molemmat jo aikoja sitten kuolleet. Viimeksimainittu antoi kuolinvuoteellaan viikkia itsensä taloudenhoitajattarensa kanssa, joka kumminkin säilytti jälkeenkäin päin isännimensä.

– Useimmat sen ajan hovioikeuden virkamiehistä pitivät sivupuolisista avioliitoista, jos niin voisi sellaisia suhteita nimittää, virkkoi Otto Karlovitsch.

– Se kuului sen ajan tapoihin. Nykyään kiiruhtavat he naimisiin niin pian kuin mahdollista, sillä löytyy runsaasti rikkaita ja kauneita tyttöjä, jotka eivät ole niin ylpeitä ja niin vaativia, kuin tytöt viisikymmentä vuotta sitten. Silloin eivät muut kelvanneetkaan kuin upseerit ja paroonit, viimeksimainittu usein ostettuine saksalaisine vapaaherrakruunuineen.

Me olimme nyt ehtineet Keisarinkadulle, jossa uudisrakennukset erittäin vetivät ystäväni huomion puoleensa.

– Kuka omistaa nyt *Eulerin* neitien kartanon?

– Kauppias *Ferdinand Michelson*.

– Elivätkö nuo vanhat neidit kauan minun muuttoni jälkeen?

– Toinen kuoli noin kaksikymmentä vuotta sitten muistaakseni. Toinen taasen kuoli jo aikaisemmin, mutta en muista milloin.

– Vanhoja olivat he jo viisikymmentä vuotta sitten, mutta keimailevia kuin vanhat kanat ja riitelivät kerrankin aika tavalla, kun kutsuimme heitä mamselleiksi ajan tavan mukaan. He selittivät olevansa vanhaa aatelista sukuperää ja todella neitejä eikä mitään porvarimamselleja.

– Raivoisiksi tulivat he kun lukiolainen *Sandelin* pyysi heitä näyttämään aateliskirjansa ja kutsuivat meitä m.m. katupojiksi.

– Heidän naapurinsahan oli mummo *Elisabet Jaenisch* hienon poikansa *Antonin* kanssa, joka oli *Thomas Zagelin* liiketoveri.

– *Anton Jaenisch* teki vararikon ja muutti Englantiin, jossa oli konttoristina ja kuoli joku vuosi sitten.

– Eikö tuo kulmassa oleva talo ole *Roseniuksen*?

– Oli ennen. Nyt omistaa sen kauppias *Franck*.

– Entäs *Roseniuksen* perhe?

– Muistat kait nuoren hra *Carl Roseniuksen*, kuten häntä kutsuttiin, vanhimman pojan?

– Eikö hän ollut aika hulivili?

– No ei juuri semmoinen, mutta huolimaton ja tyhjää rupattava. Vanhan *Roseniuksen* kuoltua tuli hän *Rosenius* ja *Sesemann* kauppahuoneen johtajaksi, tuli kauppaneuvokseksi ja oli laajoissa liikeasioissa, mutta eräänä kauniina päivänä noin viisitoista vuotta sitten kävi niin hullusti, että kauppahuone lakkautti maksunsa ja luovutti kaiken omaisuutensa velkojainsa tyydyttämiseksi. *Carl Rosenius*, jota nyt kutsuttiin vanhemmaksi, koska hänellä oli poika, myös *Carl*, muutti Kivennavan Raivolaan, ja tuli erään pietarilaisen kauppahuoneen *E.M. Meyer & K:nin* disponentiksi, jossa toimessa ollessaan kuolikin noin viisi vuotta sitten.

– Kenen kanssa oli hän naimisissa?

– Hovioikeudenneuvos, sitten varapresidentti, *Fagerströmin* tyttären kanssa.

14.

– Eikö hovioikeudenneuvos asunut tullipäällyismies *Tawastin* kartanossa? Hänellähän oli poika *Anton* ja hänen taloudenhoitajattarensa nimi oli *Ulla*?

– Sinulla on hyvä muisti. *Ulla* mummo sai nähdä sen päivän, jolloin hovioikeudenneuvoksensa nimitettiin varapresidentiksi ja se, joka tämän jälkeen kutsui häntä hovioikeudenneuvokseksi, sai mittansa täyteen.

– Mikäs *Anton Fagerströmistä* tuli, hänestä, joka oli lukiolainen, kun minä muutin pois?

– Hän tuli ylioppilaaksi, teki matkan Pariisiin ja Italiaan, otti tuomarintutkinnon ja meni hovioikeuteen, mutta kun hän parissa virkaylennyksessä jäi varteen ottamatta, otti hän eron ja muutti Helsinkiin, jossa elää asianajajana.

– *Carl Roseniuksellahan* olivat veljet *Andreas* ja *Georg* sekä sisaret *Louise* ja *Mathilda*?

– *Andreas* kuoli oluenpanijana Savossa, *Georg* taasen Pohjoismaiden osakepankin johtajana sekä juriskanditaattina, *Louise* jäi naimattomaksi, mutta *Mathilda* joutui naimisiin Urpalan *Alfthanin* pojan *Fredrikin* kanssa ja kuoli kohta naimisiin menonsa jälkeen.

– Urpalan *Alfthanillahan* oli tämä vastassa oleva kartano?

– Niin oli, mutta sillä on ollut useampia omistajia puolen vuosisadan kuluessa ja nyt omistaa sen insinööri *Lindroos*.

– Olihan Urpalan *Alfthanilla* tytär, joka oli naimisissa kapteeni *Apollon Alfthanin* kanssa.

– Aivan oikein. Kapteeni sai hänen mukanaan puolet Urpalan suuresta maakar-tanosta, mutta hänen täytyi luopua siitä velkojiensa hyväksi, kun oli ryhtynyt lii-keasioihin, jotka saivat hänet tekemään vararikon, sillä hän oli sävyisä mies, joka antoi liikeystäväin petkuttaa itseään. Hänen pojistaan tuli kelpo sotilaita ja muu-an tytär joutui naimisiin senaattori *Ludvig Cloubergin* kanssa. Hänen lankonsa *Fredrik Alfthan* oli etevä liikemies. Hän möi osansa Urpalasta ja asettautui sitten asumaan Huusniemeen, jonka nyt omistaa Wiipurin Anniskeluyhtiö.

– Eikö tuo ole entinen *Häggberrgin* kartano? Siinähan asuivat *Christian Tawast*, pastori *Relander*, jota kutsuttiin pikku-papiksi sekä lehtori *Lindberg* lukuun otta-matta raatimies *Häggberrgiä* itseään, jolla oli kauppansa samassa kartanossa.

– Kartanon perivät *Tudermanin* perilliset ja omistaa sen nyt kirjakauppias *Wal-ter Hoving*. *Christian Tawast* lunasti *Smirnoffin* kartanon tuolla *Freyn* talon vie-reisessä kulmassa ja pastori *Relander* osti kollegianneuvoksen lesken *Tawastin* kartanon, joka on *Slöörin* kulman vastassa. Lehtori *Lindberg* muutti Helsinkiin ja kuoli eläkkeensaaneena polyteknikumin opettajana.

– Ja *Freyn* kartano?

– Sen omistaa nyt muuan konttorivahtimestari *Jaatinen*.

15.

– Mutta *Tichanoffin* kartano?

– Sen nykyinen omistaja on hovioikeudenneuvos *Snellman*, suuren *Snellma-nimme*, filosofin ja valtiomiehen poika.

– *Tichanoffin* kauppahuonetta ei enää löydy?

– Se teki vararikon muutamien englantilaisten kauppahuoneiden kykenemät-ömyyden vuoksi maksujaan suorittaessa. *Michel Tichanoff*, joka tuli kauppa-neuvokseksi, vietti loppuelämänsä diakonissalaitoksessa, jossa kuoli anniskelu-yhtiön konttoorin päällikkönä. *Wasili Tichanoff* kuoli Kelkkalan kaakelitehtaan hoitajana. *Alexander Tichanoff* kuoli lautatarhan hoitajana Hiekassa. Hän oli nai-maton.

- Assessori *Grotenfelt*, joka omisti tämän kulmakartanon, ei enää eläne?
- Ei, ukko on useampia vuosia sitten kuollut. Häntä kutsuttiin ‘kahta vertaa parempi’ koska hän kehui kaikkea omaansa paremmaksi.
- Mitä on hänen pojistaan ja tyttäristään tullut?
- *Herman* kuoli lukiolaisena. *Reinhold* pääsi suurella vaivalla ylioppilaaksi, mutta vietti tällaisena liian hauskaa elämää, niin että isän täytyi ottaa rakkaan poikansa pois opiskelemasta, jonka jälkeen käytti häntä jonkullaisena ylihoitajana suuressa Ristseppälän kartanossa, jonka valtio pitkien kaupanhieromisien jälkeen osti 600.000 markan hinnasta. Nuorin poika *Alexander* pääsi överstiksi ja elää täällä Wiipurissa eläkkeellä, mutta retkeilyssään viime Turkinsodassa vauvaantui hän niin pahoin, että hänen raajansa ovat kadottaneet voimansa ja liikuntokykynsä.
- Tytär *Rosalie* joutui naimisiin piirilääkäri *Casimir Stewenin* kanssa ja elää leskenä Helsingissä, jossa myöskin *Reinhold*, nuorukainen kuten häntä kutsuttiin, elää. Tytär *Adele* joutui naimisiin nykyisen salaneuvos *Alexander von Collanin* kanssa, mutta kuoli tuskin vuoden pituisen avioliiton jälkeen.
- Kuka omistaa nyt *Zagelin* kartanon?
- Senaattori *Hougborg*, *Wille Hougborg*, leikkitoverimme aikoinaan ja sittemmin minun toverini lukiossa ja yliopistossa.
- Tässä *Zagelin* kartanossa asui tuo pitkä ja laiha hovioikeuden aktuaario *Nils Grotenfelt*?
- Hän kuoli hovioikeudenneuvoksena ja jätti jälkeensä neljä poikaa ja tyttären. Vanhin poika *Nils* on maanviljelyshallituksen päällikkö.
- Siinähan asui saksalainen pastori *Wilhelm Pfingsten*, joka hoiti ukko *Stolpen* virkaa.
- Niin, hän astui *Stolpen* jälkeen virkaan, mutta kuoli parhaassa iässään.
- *Slöörin* kartanossa on yhä paja, kuulen sieltä vasaroiden kalkutusta. *Slöörin* mummon kuoltua joutui paja *Otto Widellin* käsiin ja hänen kuoltuaan tuli *Ståhlberg* sen omistajaksi ja hänen jälkeensä omistaa nyt *Pihlström* sekä pajan että kartanon.
- Mutta elävätkö *Kaarlo* ja *Fritz Slöör*?
- *Kaarlo* on toimittajana suomalaisessa virallisessa lehdessä sekä hovineuvoksena ja rahastonhoitajana kenraalikuvernöörin kansliassa. *Fritz* on kuollut. Hän oli inkeriläisen seurakunnan kirkkoherrana.
- Ja heidän sisarensa *Blondina*?
- Joutui naimisiin nuohooja *Gråbergin*, *Tamelanderin* kotiopettajan, sittemmin piirilääkäri *Gråbergin* veljen kanssa.
- Entäs musiikinjohtaja *Dieberg*, joka asui tässä kartanossa?
- Vai niin, laulunopettajako gymnasiumissa? Hän kuoli sellaisena ja jätti jälkeensä lesken ja lapsia. Leski meni naimisiin kanslianregistraattori *Igonin* kanssa ja elää nyt Haminassa, mutta tuli sokeaksi influenssan kautta.
- Täällä asui myös nuori rouva *Grönholm* ja hänen sisarensa neiti *Holmbergit*, jotka olivat koirankujeita täynnä. Heidän kanssaan seurustelivat ahkerasti hovioikeuden nuoret herrat ja muut kavaljeerit.
- Heidän kohtaloistaan en tiedä mitään. He muuttivat pois jo *Slöörin* mummon aikoina.
- Entäs täti *Hedengren*? Elääkö hän vielä?
- Ei, hän kuoli poikansa merikapteenin, nyttemmin kunnallisraatimies *Ernst Hedengrenin* luona Loviisassa.

– Hän oli aikoinaan iloinen mummo. Hän viekoitteli *Slöörin* mummon naamiisiin kaupunginpuistossa. Muistan erätkin naamiaiset, jossa he esiintyivät köpelinvuoren vanhoinapiikoina, joissa *Frans Ehrenburg* esiintyi paholaisena ja me pojat kuusi luvultaan olimme naamioidut nuohoojapojiksi.

– Niin, niin. Niissä naamiaisissa tanssivat räätälit *Fagerlund* ja *Weckström* kassakatanssia.

– Niin ja niistä tahtoivat muutamat herrat lääninkanslistit ajaa ulos *Fagerlundin* leikkaaja *Langellia*, mutta ukko *Hoffmann* ja puutarhuri *Balthasar* ajoivat heidät itsensä ulos.

– Ne olivat iloisia aikoja, jolloin ihmiset osasivat nauttia tästä murheenlaakson elämästä. Porvaritanssiaiset kaupunginpuutarhassa ilahduttivat kaikkia käsityöläisluokkaan kuuluvia ja hovioikeudenherrat kävivät ahkerasti näissä tilaisuuksissa, joista saivat suurempaa huvia kuin ylhäisten tanssiaisista seurahuoneella, jossa sellaiset kavaljeerit ajettiin pois, joilla ei ollut polvihousuja ja silkisukkia, kuten tapahtui esimerkiksi ukko *Paul Wahlille* kolmenkymmenluvun loppupuolella, kun uskalsi esiintyä pitkälahkeisissa housuissa.

Tätä tarinoidessamme poikkesimme vanhalle suomalaiselle kirkolle, jonka ystävänä huomasin olevan lisätyn etehisellä.

– Muistatko sitä, kun muurari *Backman* korjaili kirkkoa, niin löydettiin eteläisestä seinämuurista luuranko?

– Sangen hyvin. Rautavitjat riippuivat ulos erästä muurin kolosta, ja kun niistä veti niin syntyi aika kalina siellä sisällä. Kun pohjoisvallia purettiin, niin löytyi sieltäkin erästä kammiontapaisesta ontelosta sisäänmuurattu luuranko. Nämä luurangot lienevät kotoisin munkkien ajoilta ja ovat luultavasti kerettiläismunkkien jäännöksiä.

– Tässä on hovioikeudenvahtimestari *Strengin* entinen kartano, jossa lääninmaanmittari *Palmroth* ja tilanjakosihteeri *Viktor Hellstedt*, muuan sen ajan asianajajoina, asuivat.

– Heistä ja heidän perheistään ei elä ketään muuta kuin *Hellstedtin* tytär *Fia*. Rouva *Palmroth* eli kauemmin kuin poikansa, ministerivaltiosihteeri ja molemmat tyttärensä, jotka kuolivat naimattomina.

– Mutta *Hellstedtin* pojat *Viktor* ja *Carl*, jotka ottivat usein osaa taisteluihimme venäläisten konttoristien kanssa.

– *Viktor* tuli nimismieheksi Suursaareen, mutta otti eräänä kauniina päivänä eron ja muutti Mikkelin läänein, jossa hän eleli asianajajana ja kärjäkirjurina kunnes kuoli joku vuosi sitten. *Carl* läksi merille ja lieene hukkunut eräässä haaksirikossa Englannin kanaaliin.

16.

– *Strengin* kartanon vieressä oli muuan hökkeli, joka kuului erälle vanhalle pii-alle, muistaakseni.

– Kaupunginpalvelijan *Kurikan* naimaton tytär *Sofia* omisti tuon kartanorähhän, jonka tontille muurari *Bäckman* rakensi kivitalon lunastettuaan tontin ja ostettuaan *Strengin* kartanon.

– Ja tässä vieressä oli *Martianoffin* mummon kartano, jossa raatimies *Antell* ja lehtori *Hintze* asuivat. *Antellilla* oli taloudenhoitajattarena muuan *Lovisa Träskman*, joka oli eronnut miehestään, erästä juoposta, harhaanjoutuneesta räätälinkisällistä.

– *Lovisa* meni raatimiehen kuoltua naimisiin erään *Falckin* kanssa, joka oli apulaisena *Johannes Alfthanin* kirjakaupassa, ja *Falck* perusti oman kirjakaupan Sortavalaan, mutta muutti sittemmin tänne sekä piti kirjakauppaa, tuli leskeksi, nai uudelleen sekä kuoli noin kymmenkunta vuotta sitten sattuneen vararikon jälkeen. Lehtori *Hintze* antautui maanviljelyksen alalle. Hän omisti Naulasaaren kartanon ja hukkui eräällä purjehdusmatkalla tilukseltaan kaupunkiin, mutta pelasti kälynsä ja poikansa. Leski muutti perheineen Helsinkiin, jossa he nyt elävät.

– Entäs lehtori *Hintzen* veli, lukiolainen?

– Hän on nyt venäjänkielen kollega ja translaattori Oulussa.

– Ja *Henrik Hintze*?

– Elää Pietarissa jonkun isomman kauppahuoneen konttoripäällikkönä.

– Lehtori *Hintzen* luona asui muuan suuri huimapää *Alexander Gäsche*, joka koirankujeineen ahdisti katoolista pappia, *Ettingerin* mummoa, pakarirouvaa ja vallien vahteja, noita vanhoja raajarikkoja.

– Hän hylkäsi lukion jo viisikymmenluvun alkupuolella ja meni erääseen apteekkiin Pietarissa. Tapasin hänet kerran seitsemänkymmenluvun alkupuolella edellämämainitussa kaupungissa, mutta hän oli kokonaan muuttunut luonteeltaan. Hän oli laboraattorina eräässä kruunun apteekissa ja kuoli joku vuosi tämän jälkeen.

Keskustellessamme olimme joutuneet etelävallikadulle ja jatkoimme kävelyämme sitä pitkin.

– Kuka omistaa nykyään *Kuhlströmin* kartanon?

– Kauppias *Franck*, joka osti sen entiseltä lääninsihteeriltä, sitten senaattori ja prokuraattori *von Weissenbergiltä*.

– Kun minä muutin eli *Kuhlström* rouvineen ja kaikki heidän monet tyttärensä, paitsi nuorin *Emma*, olivat joutuneet naimisiin.

– *Emma* joutui viisi vuotta sen jälkeen naimisiin nykyisen presidentti *Forsmanin* kanssa, mutta on useampia vuosia takaperin jo kuollut.

– Muista tyttäristä ei enää monta liene elossa?

– Täällä Wiipurissa elää *Adele* leskenä *Ferdinand Alfthanin* jälkeen. Helsingissä elää *Matilda Bublina* kauppaneuvos *Frans von Frenckellin* leskenä sekä hovioikeudenasessori *Tudeerin* leski. Senaattori *Munckin* leski oli myöskin syntyisin *Kuhlström* ja elänee Helsingissä.

– Olihan heistä muuan naimisissa Englannin konsulin *Wrightin* kanssa.

– Hän kuuluu kuolleen Englannissa, jonne *Wright* muutti takaisin.

– *Kuhlströmin* kartanon kellarikerroksessahan asui *Hedda Gröndahl*, joka oli hovioikeuden herrojen pesijätär.

– Hän oli kauan siinä toimessa, mutta kuoli köyhäinhuoneessa parikymmentä vuotta sitten.

– Tuolla ylhäällä mäellä emännöitsi mamselli *Grenqvist*? Kuka omistaa sen kartanon nyt?

– Kauppias *Franck*. Sillä kartanolla on ollut monta omistajaa noiden 50 vuoden kuluessa.

– Siinähan asui mummo *Sagulin*, jonka poika oli kirjanpitäjä ja suuri keikari.

– Hän lopetti uransa ruotujoukkojen eroitettuna vääpelinä ja kuoli lankonsa *Haminan* kestikievarinpitäjän ja entisen konttoristin *Nilssonin* luona.

– Eikö seuraava kartano kuulunut kirkonvahti *Blomqvistille*?

– Sen omistaa vieläkin sama perhe taikka *Blomqvistin* toinen vaimo, sillä hän meni vielä vanhoilla päivillään uusiin naimisiin. Ensimmäisestä aviosta syntynyt

tytär *Isabella* joutui naimisiin palomestari *Stenbergin* kanssa ja elää leskenä täällä Wiipurissa.

– Ja *Pynnisen* kartano? Kuka sen omistaa?

– Entinen kansakoulunopettaja *Skogster*, joka nai erään hänen tyttäristään.

– *Pynniselähän* oli muistaakseni iso perhe?

– Niin oli ja kaikki lapset olivat hänen ensimmäisestä vaimostaan. Hän meni sitten uusiin naimisiin kestkieveari *Pysingin* lesken kanssa, mutta tästä ei hänelle tullut perillisiä.

– Tässähän asui rehtori *Korander* (*Corander*), ‘slektorski’, kuten me pojat häntä nimitimme.

– Niin hän kuoli Antrean pitäjän kirkkoherrana, jossa hänen tyttärensä on kansakoulunopettajattarena ja kaikki pojat, lukuun ottamatta nuorimpaa, ovat kuolleet ennen isäänsä. Nuorin tuli ylioppilaaksi, mutta elää nyt suljettuna mielisairaalaan.

– Emmekö nyt lähde takaisin Keisarinkadulle?

Suostuin tähän ja astuimme mainittua katuä pitkin tarinoiden entisistä konnan koukuistamme, joita olimme tehneet yhdessä muiden kanssa lehtori *Koranderille*, joka oli hajamielinen höpelö ja itsensä pilalle lukenut. Pojat voivat olla julmia iloisella tuulella ollessaan. Kun tullaan vanhoiksi niin kadutaan kaikkia niitä kujeita, joita poikana on tehty. Saavuttuamme *Pihlströmin* kulmaan neuvottelimme minne päin matkaamme jatkaisimme.

– Onko neiti *Maria Freyn* koulu vielä voimissaan? kysyi Otto Karlovitsch.

– Ei, se on jo aikoja sitten suljettu, sillä neiti *Frey* tuli kivuliaaksi ja kuoli pitkällisen taudin jälkeen.

– Muistan hyvin tuon vanhan kiemmailijan. Kuka omistaa nyt hänen kartanonsa?

– Räättäri *Heleniuksen* perilliset.

– Entä vastassa olevan överstin rouva *Stråhlmanin* talon?

– Vesitehtailija *Lönnfors*, joka omistaa myöskin asessori *Grotenfeltin* kartanon.

– Ja kollegianneuvoksen lesken *Tawastin* kartanon tässä kulmassa?

– Sen omistaa nykyään muuan venäläinen vääpeli *Nikolajeff*, mutta on ollut pastori *Relanderin*, ‘pikku-papin’ ja sittemmin hänen vävynsä hovioikeudenasessori vapaaherra *Rehbinderin* hallussa, joka oli naimisissa pastorin nuorimman tyttären *Idan* kanssa. Vanhin oli naimisissa apteekkari *Ekroosin* kanssa.

– Mutta tässähän on *Mazileffin* (*Masileffin*) kartano? Elääkö kukaan hänen tyttäristään?

– Elää nuorin, joka joutui naimisiin apteekkari, sittemmin valtioneuvos ja filosofian tohtori *Björklundin* kanssa, joka perusti toisen apteekin tänne. Hän elää leskenä jossain Savossa. Vanhin tytär *Edla* joutui naimisiin oikeusraatimies *Schönerbergin* kanssa ja olivat nämä kaksi aikoinaan lihavin pari koko Wiipurissa. Ajurit eivät koskaan ottaneet heitä molempia yht’aikaa ajoneuvoihinsa, sillä he eivät mahtuneet samaan rekeen eikä kärryihinkään. *Schönerbergin* kuoleman jälkeen tuli leski sekapäiseksi ja heittäytyi Imatran koskeen.

– No, voi sinun saakeli! Eikö hän mennyt aivan kappaleiksi?

– Ei. Ruumis löydettiin ja oli eheä ainoastaan vaatteet olivat menneet siekaleiksi.

– Mikä hänet riivasi, joka oli aikoinaan niin kovin iloinen tyttö?

– Taloudelliset surut, sillä *Schönerberg* jätti jälkeensä koko joukon velkoja. Mutta tässähän on *Hougborgin* kartano. Muistatko *Carl Abrahamia* ja poikaa *Wilhelmä*?

– Niin, niin, poikansa *Wilhelm* on senaattori, kuten jo kerroit, mutta *Carl*?

– Hän kuoli joku aika sitten eläkettä nauttivana metsänhoitajana ja toisjalkaise-
na.

– Kuinka kadotti hän toisen jalkansa?

– Virkatoimissaan metsissä lienee hän pudonnut ja loukannut jalkansa niin pa-
hoin, että se oli poikki sahattava.

– Se ei ole hupaista. Entäs hänen sisarensa *Betty*?

– Hän elää naimatonna ja melkein sokeana.

– Ohoh, hän oli aikoinaan kaunis tyttö, vai kuinka? virkkoi *Otto Karlovitsch*,
mutta ei kumminkaan odottanut vastaustani, vaan jatkoi.

– Tässä puutalossahan asui kaupungin arkkitehti *Carl Leszig*, joka oli niin raihi-
nas ja kivulias? Olihan hänellä kaksi tytärtä?

– Niin oli. Vanhempi kuoli viime vuonna konttoristi *Selanin* leskenä ja nuorempi
elää naimatonna täällä. *Leszigillä* oli kaksi poikaa, jotka molemmat palvelivat te-
legraafilaitoksessa. Vanhempi kuoli asemapäällikkönä, mutta nuorempi otti eron
ja elää kalastajana erällä Wiipurin lahden saarella.

17.

– Eikö tämä ole *Löfgrenin* kartano?

– On, sen omistaa nyt entinen leipuri *Henriksson*.

– Ukko *Löfgren* oli naimisissa erään *Aminoffin* kanssa?

– Niin oli, mutta meni uusiin naimisiin neiti *von Wendlandin* kanssa, jonka isä
oli paikallismajuri.

– *Löfgrenillä*hän oli muistaakseni kolme poikaa *Oskar*, *Fredrik* ja *Viktor*?

– *Oskar* kuoli hovioikeuden asessorina ja oli naimisissa erään neiti *Guveniuk-
sen* kanssa. *Fredrik* kuoli tilanomistajana ja oli naimisissa *Oskarin* kälyn kanssa.
Viktor elää Helsingissä ja on Uuden Suomettaren toimittaja.

– Mutta tässähän on rahastonhoitaja *Ahrenbergin* kartano. *Robert Ahrenberg* on
kuollut jo aikojä, kuten olet kertonut, mutta missä ovat *Axel* ja *Victor*?

– *Axel* on ollut maanviljelijänä, asiamiehenä, asunut Ruotsissa, jossa meni nai-
misiin ja asuu jossain täällä Wiipurin läheisyydessä kivuliaana ja raihnaisena. *Victor*
on taasen henkikirjuri.

– Entäs heidän sisarensa *Louise*?

– Joutui naimisiin nyttemmin eläkkeen saaneelle esittelijäsihteeri *Julius Fors-
manille* ja elää Helsingissä.

– Tässähän on *Langenskiöldin* kartano eli kuten sitä kutsuttiin, *Weberin* karta-
no. *Langenskiöldhän* oli lääninsihteeri?

– Niin ja kuoli valtioneuvoksena ja eläkettä nauttivana pankinjohtajana.

– Siinä kartanossahan asui hovioikeudenasessori *Federley* ja hovioikeuden kans-
listi *Poppius*?

– *Federley* otti eron hovioikeudenneuvoksena ja muutti Heinolaan. *Poppius* lie-
nee kuollut tuomarina.

– Tykistökasarmi kuten sen vieressä oleva kellotapuli ovat näemmä ennallaan,
mutta mikä kivikartano on kohonnut entisen kievaritalon paikalle?

– Se on ruotsalainen lyseo ja on ollut ennen siviiligymnaasiumi, muuan *Casi-
mir von Kotherin* pedagoogillisista ponsista.

– Vanhassa kievaritalossa hallitsi ja asui mummo *Boucht*? Elävätkö aikuisem-
me *Viktor* ja *Theodor Boucht*?

– Kuolleet jo aikojä sitten. *Viktorin* elämänjuoksu oli mutkikas. Hän oli kirjan-

pitäjänä *Rothella*, sitten *Ferdinand Alfthanilla*, väliin taasen ilman paikkaa, vihdoin joutui Pietariin ja kuoli siellä Obuhoffin lasaretissa. *Theodor* tuli ylioppilaaksi, meni telegraafilaitokseen, oli jonkun aikaa nimismiehen apulaisena Uudellakirkolla, rupesi sen jälkeen kauppakonttoristiksi ja kuoli eräänä päivänä halvaukseen kadulla.

– Heillähän oli kolme sisarta?

– Vanhin *Flora* on leskenä insinööri *Möllerin* jälkeen ja elää Turussa. Keskimäinen, *Hilda*, joutui naimisiin apteekkari *Holmbergille* ja elää leskenä Helsingissä. Nuorin *Rini* elää myöskin Helsingissä ja tehtaanhoitaja *Möllerin* leskenä, joka oli *Floran* miesvainajan veli.

– Entä *Bouchtin* mummon sisarentytär *Lotta Tång*?

– Joutui naimisiin kauppias *Mäntyselle*, joka meidän poikina ollessamme oli *Alfthanilla* kirjanpitäjänä.

– Muistan kyllä hänet. Hän oli pieni, hauska ja jutteleva mies.

Olimme nyt saapuneet presidentin kartanon edustalle ja pysähdyimme katselemaan ruotsalaisesta lyseosta koteihinsa eri tahoille virtaavia oppilaita.

– Onpa siinä miestä! huudahti Otto Karlovitsch ja lisäsi: – Eipä meidän aikoinamme missään koulussa ollut noin paljon poikia!

– Suomalaisessa lyseossa on paljon enemmän oppilaita ja sitäpaitsi on täällä vielä reaaliylyseo ottamatta lukuun venäläisiä kouluja, sekä kansakouluja ynnä tyttökouluja, joita on suomalaisia, ruotsalaisia sekä venäläisiä, yhteiskouluja y.m. Saat vielä nähdä millaisia koulupalatseja meillä nyt löytyy.

– Morjens! keskeytti minua muuan ääni, ja kun käännähdin niin huomasin kaupunkimme poliisimestarin, joka kulki toista katukäytävää ja nyökkäytti päätänsä.

– Kuka hän on? kysyi Otto Karlovitsch.

– Poliisimestari, kapteeni *Stenström*.

– Poikavuosinamme oli majuri *Hornborg* poliisimestarina. Eikö hän asunut tuossa vastapäätä olevassa kartanossa?

– Asui, ja on nyt eri talona ja sen omistaa kauppias *Worobjeff*. Ennen kuului se *Alexandroffin* taloon, sen kivenhakkaajan, ja nyt omistaa talon eräs venäläinen hovineuvos.

– *Hornborgillahan* oli poikia.

– Oli, mutta he kaatuivat molemmat *Sevastopolin* edustalla.

– Entäs tytär *Laura*?

– Sitä en tiedä, mihin hän on joutunut. Muistaakseni kuoli hän naimattomana.

– Kun eilen illalla olin kävelemässä illallisen jälkeen, näin, että kontrollööri *Wulffertin* entinen puutalo oli saanut sijalleen kivisen.

– Sen omistaa hovioikeudenneuvoksen leski *Löfgren*, joka on talon rakennuttanut. Hän peri talon kontrollööriin kuoltua naimattomana.

– Tässähän on presidentin talo! Muistatko, miten me kerran, aika joukko pojan viikareita, menimme herkuttelemaan erääseen ruokahuoneeseen, jossa saimme valkoista näkkileipää ja sokerikorppuja sekä pidimme hyvät kestit.

– Kyllä, meidät yllätti silloin presidentin rouva, kreivitär itse, joka nauroi meille sekä kysyi maistoivatko ne hyvälle. Huolimattomat piit olivat jättäneet oven auki sekä olivat itse 'kurtiseeraamassa' hovioikeuden puutarhassa.

– Kreivi *Mannerheimillahan* oli kaksi palvelijaa *Ericson* ja *Cantell*?

– *Ericson* rupesi ravintoloitsijaksi *Imatran* vesiputouksella ja *Cantell* kuoli eläketä nauttivana hovioikeuden vahtimestarina.

– Kreivi oli innokas hyönteisten kerääjä. Ukko *Streng* kertoi, kuinka hän eräänä päivänä postia tuodessaan löysi kreivin nelinryömin lattialla jotain etsimässä, kuinka kreivi pyysi *Strengiä* panemaan postin tuolille ja auttamaan häntä erään isomman kovakuoraisen jalan etsinnässä. Juuri kuin nämä molemmat, presidentti ja vahtimestari ryömivät lattialla, aukeni ovi ja sisään astui muuan hännystäkiin puettu nuori herra, valkea kaulaliina kaulassaan, valkeat hansikkaat sekä sylinterihattu käsissään, mutta jäi kokonaan ymmälleen nähdessään nuo kaksi ryömivää miestä. Onko se tämä, kysyi *Streng* näyttäen kreiville hyönteisen säärtä? – Juuri se sama rakas *Streng*, hänellä on hyvät silmät huomaamaan, vastasi kreivi ja otti varovasti säären *Strengin* kädestä, kiiruhti pöydän luo ja otti siltä erään hyönteisen sekä alkoi liimata siihen kadonnutta jalkaa kiinni. Nuori herra seisoi liikumatonna odottaen että kreivi huomaisi hänet.

– Ah, anteeksi! Istukaa nojatuoliin. Tämä on sangen harvinaista lajia tämä kovakuoriainen. Sain sen eilen pitkällä sillalla räätäri *Fagerlundin* pojalta, joka oli löytänyt sen pakkahuoneelta erään kahvisäkin päältä ja kantoi sitä olkapäällään. Kas niin, nyt se on korjattu! Kiitos kaunis, *Streng*, kun löysitte koiven, pakisi ukko innoissaan, sillä välin kuin nuori herra, joka oli muuan uusi auskultantti ja oli tullut 'kumarrusmatkalle', istui hievahtamattakaan paikoiltaan tuolin kulmalla kuunnellen tarkkaavaisena kunnes kreivi oli asettanut kuoraisen lasilaatikkoon ja puhutteli häntä.

– Kreivillähän oli suuria kaapillisia hyönteisiä täynnä.

– Niin oli, hänen kuolemansa jälkeen olivat kokoelmat joutumaisillaan Englantiin, mutta eläinlääkäri *Möllerin* onnistui taivuttua yliopisto ostamaan kokoelmat omikseen.

– Entä ukko *Strengin* pojat? *Emil*hän on presidenttinä Turussa. Mutta toiset? *Konstantin*?

– Hän kuoli juvelijoitsijana Pietarissa. *Ernst* on mekanikko. *Robert*, joka syntyi sinun muuttosi jälkeen on postinhoitajana Joensuussa. Tyttäristä elää ainoastaan *Edla*, naimatonna täällä Wiipurissa. *Charlotte* kuoli joku vuosi sitten myös naimatonna.

– Kuinka on vahtimestari *Petter Henrikssonin* laita?

– Hän kuoli aikoja ennemmin kuin ukko *Streng*.

– Ja hänen perheensä?

– Leski meni naimisiin eräälle talonpojalle ja kuoli useita vuosia sitten. Yksi tytär elää vielä ja pitää yllä turistihotellia Imatralla.

– Tässä hovioikeuden talossa asui vielä muuan puunhakkaaja ja kellonsoittaja *Heikki Luukkonen* vaimonsa *Saaran* kanssa.

– He ovat jo aikoja sitten kuolleet ja heidän lapsistaan elänee yksi tytär.

18.

– Pantsarlahden portti, jonka luona vuokraaja *Plachinin* veronkantomiehet tavallisesti istuivat, on hävinnyt samoin kuin sen vieressä oleva päävahti. Mikä on se talo, joka nyt seisoo siinä?

– Venäläinen reaalikoulu.

– Muistatko kuinka väliin pommitimme hovioikeuden takaportista noita kantomiehiä pikku kivillä?

– Miksi en muistaisi. Etenkin silloin kun he olivat nuuskimassa talonpoikaismummoja, jotka vaatteissaan kuljettivat salaa paloviinaa tutuilleen kaupungissa.

– Kylläpä olivatkin nuo kantomiehet kaunista seuraa. Langenneita olentoja kaikki ja juopporatteja lisäksi. Usein olivat he tappelussa keskenäänkin.

Seuraavana päivänä jatkoimme kävelyämme Turun sillan ylitse Tervaniemelle. Sillä välin kerroin, kuinka linna oli Saimaan kanavaa vihittäessä syttynyt tuleen vartioiden ollessa huolimattomia ilotulituksen suhteen, kuinka sen ylikerron paloi, ja missä levottomuudessa ja tuskassa kaikki olivat pelätessään että kellareissa säilytetyt ruudit ynnä muut räjähdysaineet syttyisivät, sekä kuinka nuohooja *Gråberg* kunnosti itseään johtamalla noiden vaarallisten aineiden poiskuljetusta. Kun saavuimme sillan päähän huomasi Otto Karlovitsch *Mendtin* talon.

– Kuka on rakennuttanut tuon palatsin paikalle, jossa ennen oli ainoastaan puuhökkeleitä nahkakauppoineen? kysyi hän.

– Hovioikeudenneuvoksen *Örnin* leski. Sen omistaa nyt hänen tyttärensä övers-tiluutnantin leski *Mendt*.

– Vai niin. Insinöörikasarmi seisoo paikoillaan. Ja tuolla näkyy olevan kaup-pias *Leonoffin* ja översti *Sventorzetskyn* kartanot.

– Ne omistavat nyt kauppias *Ivan Schavaronkoffin* perilliset.

– Edellisessähän asui hovioikeuden asessori *Lavonius* ja postiljooni *Nixberg*.

– *Lavonius* kuoli Rannan tuomiokunnan tuomarina ja laamannin arvolla. Hänen poikansa *Wilhelm* kuoli joku vuosi sitten eläkkeen saaneena hovioikeuden neu-voksena, oli lakitieteen tohtori ja kuoli Niuvaniemellä Kuopion läheisyydessä.

– *Lavoniushan* omisti Talin kauniin maakartanon.

– Sen ovat perilliset jo aikoja sitten myyneet.

– *Sventorzetskyn* kartanossa asui muuan tuomarin leski vallattomine poikineen. Mihin on se velikulta joutunut?

– Hän läksi merille. Karkasi ja joutui monen seikkailun jälkeen Brasiliaan, jos-sa kuuluu kohonneen laivastossa korkeaksi upseeriksi.

– Kyllä hän olikin koko peto ja tappelupukari. Muistatko kuinka vanha kenraa-li *Masileff*, joka asui samassa kartanossa, usein sanoi, että poika joutuu vielä ker-ran Siperian kaivoksiin, kun hän kiipeili puissa, keikkui aitojen yli, ajoi takaa koi-ria ja kissoja sekä kivitti ukkoja ja ämmiä?

– Kyllä juohutuvat mieleeni ukko kenraalin uhkaukset. Pojan oli pakko lähteä merelle, sillä muuan vallien vartija, vanha raajarikko sotilas tavattiin eräänä päi-vänä ruumiina etelävallien luota sen kallion läheisyydessä, jonka luona pojilla oli uimapaikkansa. Epäluulo tästä kuolemantapauksesta kohtasi poikaa, sillä muuan nainen väitti, että hän oli tavannut saman näköisen pojan tappelevan valleilla vah-din kanssa päivää ennen kuin ruumis löydettiin.

– No päästiinkö asiasta perille?

– Ei, sillä poikaa ei enää löytynyt seudulla ja vaimo oli ainoa todistaja asiassa ja niin hälveni asia vähitellen muistista, vahti haudattiin, jolloin viranomaiset päät-tivät asian kuolemantapaukseksi tapaturman kautta.

– Niin, niin. Hän oli vaan vanha raajarikko sotilas, jota ruunu pääsi elättämäs-tä, virkkoi Otto Karlovitsch.

Tällä välin olimme saapuneet Tervaniemen puutarhaan ja kapusimme mäkeä ylös ravintolaan päin. Saavuttuamme sen luokse huomasimme että se oli suljettu ja että lunta oli pyrynyt kaikille verannoille paitsi yhdelle. Jyskytimme ovelle, mutta sitä ei avattu, jonka vuoksi poistuimme ja kompuroimme erästä tykkimies-ten tallaamaa polkua pitkin uuden sotilasvarastohuoneen läheisyyteen.

– Täällä ei ole ainoatakaan taloa eikä mökkiä jällellä niistä, jotka olivat tässä ennen poismuuttoani. Kuinka monta niitä olikaan?

– Seitsemänkymmentäyhdeksän numeroa, lukuunottamatta muutamia numeroimattomia, joita vanhat eroitetut sotilaat olivat rakennelleet vallien luokse, niin että talojen luku lienee yhteensä noussut kahdeksaankymmeneen viiteen.

– Minkä tähden ne purettiin?

– Syyt olivat monet. Paras syy lienee ollut se, että kaupungin viranomaiset tah-toivat puhdistaa pois etukaupungin, koska useita törkeitä rikoksia oli tehty vii-meisinä vuosina ennen itämaista sotaa tässä kaupunginosassa, jossa salakapa-koitseminen oli parhaimmassa kukoistuksessaan ja jossa huonomaineisilla naisil-la, varkailla ja paenneilla kanavavangeilla oli tyyssijansa.

– Mihin muuttivat talojen omistajat ja muut asukkaat?

– Wiipurin esikaupunkiin ja Monrepokseen suurin osa. Monrepoon maalle syn-tyi uusi kaupunginosa, Pauloffski.

– Saivatko talojen omistajat korvausta kartanoistaan?

– Tietysti, mutta useimmat valittivat kärsineensä suuria vahinkoja sen kautta ettei arvioiminen ollut tapahtunut oikeuden ja totuuden mukaisesti ja moni ta-lonomistajista valitteli ettei ollut saanut edes täyttä määrääkään, kun herrat pisti-vät osan rahoista omiin taskuihinsa. Mutta tuollaiset valituksethan ovat niin ko-vin yleisiä.

– Usealla *Sapetoffilla* oli talonsa ja mökkinsä täällä. Useimmat olivat kauppiai-den leskiä, joilla oli pieniä kauppapuoteja hallussaan.

– Niin, löytyipä myös *Aganoffejakin*.

– Muistatko ketään huomattavampaa henkilöä lapsuutemme ajoilta.

– Tässä entisen aliupseeri *Ascharoffin* kartanossa asui entinen nimismies *Höi-ger* sekä entinen lääninkanslisti *Högberg*, joilla oli jonkullainen asianajokonttoo-ri. Kauppiaan leski *Knäsejeffillä* oli puoti, josta ostimme räniköitä (piparkakku-ja). Kauppiaan lesken *Axenia Sapetoffin* kartanossa asui hänen vävynsä *Petter Solovjeff*, jolla oli manufaktuuri kauppa *Neustrojeffin* kartanossa Katariinanka-dulla. Hänen puotipalvelijansa *Wasili Antonoffin*, *Nikolai Sapetoffin*, *Konstantin Kokon* ynnä *Dmitri Korotkoffin* kyllä muistanet.

– Miksi en. He olivat kaikki sellaisia keikareita.

– Porvarintytär *Katarina Haikosen* kartanossa asui poliisipalvelija *Wennerström*. Muistathan hänetkin?

– Hänhän auttoi kerran meitä, kun kahakoidessamme konttoristipoikien kanssa olimme saada selkäämme.

– Kauppias *Alexej Aganoffin* kartano oli muistaakseni paraimpia täällä.

– Niin oli, siinä asui isäni viimeisen vuoden asuessaan Wiipurissa.

19.

– Aliupseeri *Herlichin* lesken kartanossa asui postiljooni *Johan Lindström*, jo-ka rupesi ensin ravintoloitsijaksi ja piti yllä entisessä linnoituksessa päävahdin takana olevaa ‘Hotelli Turkua’ ja tuli sittemmin kauppiaaksi ja kahden talon omistajaksi, jotka olivat entisessä linnoituksessa ja Pantsarlahden kaupunginosa-sa.

– Hän oli koko pitkä mies?

– Niin oli. Tässä oli räätärinkisälli *Johan Kajanderin* paremman puoleinen ta-lo ja hänen luonaan asui tullivahtimestari *Thomas Ingelberg*, joka myöskin an-

tautui ravintoloitsijan alalle ja rakensi itselleen talon Uudessakaupungissa. *Kajanderin* kartanon viereisen talon omisti riitaisa aliupseerin leski *Eva Kokko*, jonka luona *Juliana Strömberg* asui pitäen siellä pikku krouviaan.

– Naapurustossa muistelen, oli maalari *Zapennikoffin* kartano, joka ei sekään ollut huonoimpia.

– *Zapennikoff* muutti entiseen linnoitukseen, jossa osti *Martianoffin* lesken kartanon Etelävallien luona.

– Kirvesmies *Lars Abborren* kartano oli myös parempia. Sen läheisyydessä oli erään eroitetun sotilaan kartano, jossa asui muuan mustalaisnainen *Eva Bollström*, joka povaili sen ajan rouville, mamselleille, ja piijoille.

– Hän salasi myös varastettua tavaraa ja joutui vihdoinkin oikeuden kynsiin, tuli tuomituksi osallisuudesta isompaan murtovarkauteen ja sai viettää lopun elämäänsä kehruuhuoneessa.

– Tullipäälyismies *Lindströmin* kartanon muistan sangen hyvin, sillä asuin siinä yhden kesän, jolloin *Lindström* juoruksien rouvansa kanssa oli merellä vahtipursineen.

– *Lindström* osti itselleen kartanon Wiipurin esikaupungissa, jonka vaimo miehensä kuoleman jälkeen myi *Popoffille*. Hän muutti sitten syntymäseudulleen Tammissaareen, mutta kävi usein Wiipurissa kilohailipytyineen. Mutta emmekö lähtisi nyt Wiipurin esikaupunkiin?

– Tehdään niin. Tahdon kyllä nähdä sen, sillä siellä olen syntynyt ja tehnyt ensimmäiset koirankujeeni poikana ollessani.

Ohjasimme kulkumme uuden tykistökasarmin sekä entisten upseerinosastojen ohitse Wiipurin esikaupunkiin päin.

– Mutta veli hopea! minne on vanha 'kalitka' (valliportti) joutunut? huudahti Otto Karlovitsch.

– Se on suljettu, kuten näet. Tuossa on portti, mutta kalitka on muutettu kellariksi, jossa säilytetään kaikellaisia sotilastarpeita. Valli purettiin pormestari *Örnin* aikoina ja tien rakennutti *Theodor Öhmann*, ensimmäinen piiripäällikkö Saimaan kanavalla.

– Ovatko Haminan portit vielä jäljellä?

– Ovat, mutta Hiekan portti on suljettu, ja muutettu kellariksi.

– Hiekan portti olikin kauhea pimeän aikana. Siellä tapahtui ryöväyksiä, jopa murhiakin.

– Niinpä oli tämänkin portin laita.

– Olet oikeassa, kerran äitivainajaltanikin ryöstettiin käsilaukku, jossa oli muna, juustoa ja makkaraa, joten sinä iltana saimmekin tyytyä voileipään ja kaljakeittoon. Erään toisen kerran ryöstettiin palvelijattareltamme saali ja kuollut hani, jonka oli ostanut lihakauppiaalta.

– Pormestari *Ekmarkin* rouva joutui myös roistojen käsiin tässä kalitkassa, ja jollei *Kraft* olisi sattumalta ehtinyt paikalle, olisi rouva saanut mennä kotiinsa ilman päällysviittaansa, mutta *Kraft* pelasti sen ja otti kiinni rosvon, joka oli muuan karannut kanavavanki.

Tällä välin olimmekin jo saapuneet esikaupunkiin.

– Tuossahan ovat näemmä *Zweybergin*, *Sanmarkin* sekä *Ekmarkin* kartanot, huudahti Otto Karlovitsch osoittaen oikealle.

– *Zweybergin* kartanon omistaa nykyään valtioneuvos *Strumillon* (Strummilan?) leski. *Johan Zweyberg* oli apteekkari ja rakensi ison kivimuurin Punaisen lähteen torin varrelle Pietarin esikaupunkiin. Hän kuoli pari kolme vuotta sit-

ten ja testamenttasi suurimman osan omaisuudestaan hyvää tekeviin tarkoitukseen.

– Muistan hänet sangen hyvin, meillä oli usein melskeitä keskenämme ja tois-
tenkin poikien kanssa. Mutta kuka omistaa *Sanmarkin* kartanon?

– Kauppias *W. Lund*.

– Entäs elävätkö *Sanmarkin* molemmat pojat?

– Vanhin, *Carl*, kuoli konttoristina. *Fredrik* elänee jossain Mikkelin seuduilla tuomarin apulaisena ja varatuomarina. *Herman* tuli överstilutnantiksi ja kuoli joku vuosi sitten sodassa saamistaan haavoista. *Emil* kuoli filosofian maisterina viisikymmenluvulla. *Frans* oli ensin oppilaana suomalaisessa junkkarikoulussa, rupesi sittemmin näyttelijäksi Helsingin uuteen teatteriin, mutta kun tämä paloi, tuli hänen näyttelijäuransa katkaistuksi, jolloin hän astui telegraafilaitoksen palvelukseen sekä kuoli vihdoinkin Sortavalassa virkaatekevänä telegraafipäällikkönä. *Arthur* elää vielä ja on sotakomissaariona Oulun läänissä överstin arvolla.

– Elääkö ketään pormestari *Ekmarkilaisista*?

– Ei, tytär *Charlotte*, joka neljäkymmentä kaksi vuotta sitten joutui naimisiin överstin ja eroitetun (eläkkeellä olevan) kenraalimajurin *Alexander Ugglan* kanssa, kuoli perheensä viimeisenä jäsenenä joku vuosi sitten Helsingissä.

– Tässä *Ekmarkin* kartanossahan on nyt apteekki. Ja kaduillakin on nimensä. Nimettömiäpä olivat ennen aikaan. Tämä katu näkyy olevan Pekankatu. Me asuimme tässä kauppias *Skornäkoffin* kartanossa ja viereinen kartano oli majuri *Buchmejerin* oma.

– Edellisen omistaa nyt kauppias *Lund* ja jälkimäisen henkikirjuri *Frankenhauserin* perilliset.

– Sotilassairaala näkyy olevan entisellä paikallaan. Tuossahan on vanha hautausmaa, jossa on *Nassaun* herttuan hauta ynnä paljon muutakin. Pidetäänkö näillä haudoilla vielä oikeauskoisten jumalanpalveluksia?

– Luultavasti. Ainakin pari kolme vuotta sitten näin sellaista pidettävän suurilla juhlamenoilla *Adlerbergin* haudalla.

– Tuo katu on Konstantinin katu. Tässäpä on paloviinan vuokraajan *Plachinin* kartano, jossa oli muuan hartschevna ja viereisessä, vänrikki *von Haven* kartanossa asui översti *Kuhlman*. Elääkö hänen poikansa *Fredrik*?

– Ei. Hän muutti Ruotsiin ja kuoli Tukholmassa, ainakin mitä minä olen kuullut.

– Ja hänen sisarensa *Maria*?

– Hän joutui noin kolmekymmentä vuotta sitten naimisiin maisteri *August Schau-
manin* kanssa, joka on sanomalehden toimittaja ja Hufvudstadsbladet lehden perustaja.

– Sen lehden tunnen varsin hyvin. Se tuli meille Kaukaasiaan ja Odessaan, jossa sain silloin tällöin lukea sitä erään maamiehemme luona, jolle tuli myös Dagbladet-lehti. Tuon kartanon omisti kauppias *Petter Antonoff*, jolla oli keikarimainen kirjanpitäjä *Korhonen*, joka kirjoitti nimensä *Korhoin*.

– Hän joutui joronjälille, kuten sanotaan, ja kuoli köyhäinhuoneessa.

– Ja tässähän on kauppias *Ivan Popoffin* kartano, jossa asui maanmittarin apulainen *Wång* puhelijaine vaimoineen. Heillähän on tytär, joka oli koko 'daami', kun minä muutin pois?

– Niin oli, hän elää vielä, mutta naimatonna, ja pitää luonaan koululaisia.

– *Popoffin* naapuri oli vanha ja ärtyisä kauppias *Varfolemi Gavriloff*, jonka kartanossa porvari *Rabkovsky* asui hartschevnaa pitäen.

– *Gavriloffin* naapurissa oli taasen yhtä vanha ja toraisa *Sahar Popoff*, joka alituisen kinaili naapurinsa itseään vielä vanhemman hatuntekijä *Tassurin*in kanssa, jonka tyttärellä oli omat seikkailunsa.

– Tässä kaksoiskartanossahan asui kauppias *Ivan Popoff* itse sekä hänen poikansa *Michail* ja *Nikolai*. He olivat kaupungin suurimmat kalakauppiat ja omistivat suuren kalasäiliön kalarannassa, jota säiliötä me kutsuimme Noakin arkiksi. *Michail Popoff* oli jo silloin viidenkymmenen vuoden ikäinen, mutta *Nikolai* oli silloin vielä nuori mies ja naimaton. Elääkö hän vielä?

– Ei, hän kuoli vuosia sitten monen kartanon omistajana täällä esikaupungissa ja yhden entisessä linnoituksessa päävahdin takana. Hänen perillisensä ovat myyneet talot.

20.

– Täällä esikaupungissa näkyy kadun puhtaanapidon laita olevan sama kuin ennen vanhaankin. Kas millaisia lumikinoksia on nurkissa ja pitkin seinämiä. Mikä katu tämä on?

– Antinkatu.

– Eikö seppä *Bergqvistin* kartano ollut tässä?

– Se oli kaksinkertainen ja omistaa sen nyt kauppias *Sergejeff*.

– *Bergqvistillä*hän oli monta poikaa. Elääkö heistä kukaan?

– Vanhin *Konstantin* jatkoi isänsä ammattia, mutta on vuosia sitten kuollut. Muuan läksi merille, yksi vaunutehtailijaksi, ja eräs maakauppiaksi. Joku heistä elänee vieläkin. Tullivahtimestarin leski omistaa entisen *Eklundin* kartanon ja sen poika entisen *Feodoroffin* kartanon tämän saman kadun varrella.

– Tässähän oli kenraalimajuri *Baerin* kartano, jossa varatuomari *Weissenberg* asui.

– *Weissenberg* tuli lääninsihteeriksi, senaattoriksi ja prokuraattoriksi sekä asui vielä nytkin Helsingissä, mutta eläköttä nauttivana.

– Niin, olen kyllä sanomalehdistä lukenut hänen esiintymisestään perustuslakiemme puolustajana. Hänellä oli oma koulunsa täällä Wiipurissa, mutta jätti sen erälle *Fagerströmille* Helsingistä ja muutti itse Pietariin karhujaan paikoon.

– Olihan hänellä sisarkin?

– Hän joutui naimisiin tullikaitsija, sittemmin rajaviskaali *Tojkanderin* kanssa ja kuoli useampia vuosia sitten.

– Kuka omistaa nykyään kapteeni *von Fieandtin* kartanon?

– Laamanni *Cajander*, joka omistaa myöskin *Gernin* talon.

– Siinä asui varatuomari *Stadius*, jolla oli kolme poikaa, kun minä muutin pois.

– Nuorin on valtioneuvos ja yleisen revisioonioikeuden päällikkö.

– Kuka omistaa nyt *Mininin* kartanon?

– Konsuli *Sparrowin* perilliset.

– Kuinka on seuraavan kadun nimi?

– Richardinkatu.

– Sen kadun varrella löytyi pikkutaloja, todellisia 'hönnejä', joissa ei ollut kivijalkakaan. Ne olivat rakentaneet parooni *Nicolayn* vanhat palvelijat ja rengit. Ainoa isompi talo oli ajuri *Antti Puhakan*, jonka poika *Johan* oli meidän koulutoverimme.

– Hän kuoli lukiolaisena.

– *Puhakan* kartanossa asui neiti *Paulin* ynnä hänen kasvattilapsensa *Julia* ja *Erik Sederholm*, joka viimeksimainittu oli lukiolainen.

– Hän tuli metsänhoitajaksi ja kuoli eläkkeen saaneena useampia vuosia sitten.

– Kuka omistaa nyt *Diboffin* kartanon?

– Hovioikeudenneuvos *Herman Grotenfeltin* perilliset.

– Entä räätälinkisällä *Höbergin* talon?

– Majurin rouva *Cajander*. *Höberg* tuli palokorpraaliksi ja kuoli siinä toimessa ollen useampia vuosia sitten. Ensimmäisen vaimonsa kuoleman jälkeen nai hän erään taloudenhoitajattaren, joka sittemmin vangittiin ja sai rangaistuksen siitä, että hän oli käyttänyt erään toisen naishenkilön muuttokirjaa, kun omansa ei ollut puhdasmaineinen. Häväistys koski ukko *Höbergin* niin kovasti, että hän suri itsensä kuoliaaksi.

– Wiipurin esikaupungilla oli surulliset aikansa. Muistatko suurta tulipaloa meidän ollessamme poikia, jolloin useampia taloja paloi ilotyttöjen huolimattomuuden vuoksi tulta käyttäessään. Kuinka akat suuttuivatkaan ja haukkuiivat pormestarin pahanpäiväiseksi! Hän sai kuulla nimensä, sillä tuli oli päässyt irti juuri hänen kartanossaan erään huonomaineisen sotilaantytären asunnossa.

– Pormestarihan oli aivan viaton tulipaloon, sillä talo ei ollut hänen, vaan erään puolihullun ja juopon entisen sotilaan, joka huolimatta poliisin kiellosta oli vuokrannut asuntonsa huonoille naisille.

– Mikäs on seuraavan kadun nimi?

– Matin katu. Talot tällä kadulla ovat samaa mallia kuin edelliselläkin.

– Niistä muistan nimineuvoksetar *Alopaeuksen* kartanon, jossa merimiehen poika *Kalle Rovelin* asui. Hän oli lyhyt ja pienikasvuinen, mutta notkea ja vahva kuin karhu. Usein oli hän johtajana tappeluissamme. Ajuri *Kilpiäisen* talo oli tässä ja tässä taasen oli *Tujulaisen* kartano, joka oli pahassa huudossa. Useimpien talojen omistajina oli kauppiaiden ja upseerien leskiä venäläistä sukuperää, kuten *Ivanoff*, *Martinoff*, *Kalinin*, *Bataljonoff*, *Jaroscheffsky*, *Popoff* y.m.

– Kaikki mainitsemasi perheet ovat nyt poistuneet seudulta ja kartanonomistajat ovat melkein kaikki suomalaisia.

Olimme nyt saapuneet Mariankadulle, ja silloin, nousseen pyryilman johdosta, kun ei ollut kävely hauskaa, otimme ajurin ja palasimme seurahuoneelle, jossa jatkoimme muistelujamme.

– Elääkö se keikarimainen kirjuri *Svedman* vielä?

– Ei, hän kuoli noin kymmenen vuotta sitten lääninhallituksen vanhempana kanslistina.

– Muistan hyvin kuinka hän ylpeili kaapullaan ja sylinterillään. Oliko hän yhtä keikari vanhoilla päivilläänkin?

– Oli. Kyllä ukko koetti aina olla hieno sen mukaan kuin varansa sallivat.

– Tohtori hovineuvos *Sallménilla* oli kartanonsa torin varrella?

– Sen omistavat nyt konttorikirjuri *Elfvengrenin* perilliset. *Sallménin* pojista elävät *Magnus*, joka oli kadetti ja palveli ruotulaitoksessa sekä on nyt kaupunginkassööri, ja *Oskar*, joka on oikeusraatimies.

– Löytyykö ketään *Diboffia* vielä elossa?

– Kyllä muutamia naispuolisia. Kauppa on joutunut vieraiden käsiin.

– Entä *Kiriloffeja*?

– Löytyy muuan rappiolle joutunut poika, joka elää kalastajana.

– *Karlbergin* mummon tytär oli muistaakseni naimisissa erään eroitettun övers-tiluutnantti *Siminin* kanssa, joka oli suoraan sanoen hirmuvaltiass vaimolleen?

– Hän kuristikin hänet eräänä kauniina päivänä ja tuli vangituksi, mutta pelastuakseen oikeuden kourista hirtti hän itsensä poliisivankilassa. *Karlbergin* mummo oli silloin jo kuollut, joten hänen ei tarvinnut nähdä tätä kurjuutta.

– Niin, niin, huono elämä saa huonon lopun. Entäs se runollinen palokorpraali *Pietari Mansikka*, joka asui *Löppösen* talossa?

– Hän on kuollut jo noin kolmekymmentä vuotta takaperin. Hänen vaimonsa kuoli jo ennen häntä, ja elätti hän itseään otettuaan eron virastaan, kun viranomaiset eivät pitäneet hänen runoelmistaan, puhtaaksikirjoituksella.

21.

– Kauppias *Andrej Schuschinin* kartano kaivoineen oli tuolla kujan varrella. Majuri *Toll* asui siinä. Kuka omistaa sen nyt ja elääkö ketään *Tolleista* vielä?

– Kartanon omistaa nyt valtioneuvoksen leski *Frankenhaeuser* ja majuri, sittemmin översti *Tollin* perillisistä ei löydy näillä seuduin ketään muita kuin tytär *Eugenia*, joka on naimisissa Saimaan kanavan päällikön, eversti *Löfströmin* kanssa. Nuorin tytär *Emilia* on naimaton ja asuu Helsingissä ollen telefontalpalveluksessa. Poika *Nikolaj* kuoli v. 1880 ja suku loppui häneen miehen puolelta.

– Löytyykö *von Bellin* kartanoa vielä?

– Sen omistaa muuan kauppias *Schiräkoff*.

– Entä *Hackmanin* laivatelakka?

– Sen omistaa kauppahuone *Wahl*.

– Ja översti *Bojaroffin* eli *Bojarinoffin* kartano?

– On nyttemmin joutunut kauppias *Matti Roihan* omaksi.

– *Michael Popoffin* kartanossahan oli paja, joka oli *Fabian Fagermanin* oma.

– Sitä ei enää löydy. *Fagerman* muutti entiseen linnoitukseen ja piti pajaansa nykyisessä *Ahrenbergin* kartanossa Piispankadulla, josta hän muutti Uuteen kaupunkiin, jonne rakensi itselleen talon, mutta levottomana luonteeltaan ja kaikellaiset keksinnöt, kuten lentokoneet ja ikiliikkujat, mielessään, laiminlöi hän kokonaan ammattinsa sekä menetti kotinsa ja kontunsa. Hän katosi joksikuksi ajaksi Wiipurista, mutta palasi takaisin ja alkoi uudelleen liikkeensä, mutta kuoli kohta sen jälkeen.

– Assessori *Garpelilla* oli pieni kartano lahden rannalla. Löytyykö sitä vielä?

– Sen osti kauppias *Leonoff* ja rakensi siihen yleisen saunan, jonka nyt omistaa kauppaneuvos *Jakovleff*, jolla sitä paitsi on neljä muutakin taloa Saunalahdessa kaupungin maalla.

– Sitä esikaupunkia ei silloin löytynyt ollenkaan, kun minä muutin pois.

– Kohta sen jälkeen rakensi naisyhdistys n.k. Orpohuoneen eli turvalaitoksen turvattomia tyttöjä varten Saunalahteen, jossa löytyy kuusitoista kartanoa, niiden joukossa diakonissalaitos ja saksalainen pappila. Sinun matkustuksesi jälkeen Venäjälle ovat Wiipurin esikaupunkiin tulleet lisäksi kauppias *Lobsiuksen*, arkkitehti *Karmin* ja luutnantti *Gagneurin* talot sekä kansakoulu.

22.

Seuraavana päivänä olimme aikoneet tarkastella Pietarin esikaupunkia, mutta Otto Karlovitsch tuli estetyksi jo ennen kertomieni naimapuuhienvuoksi. Muutamia päiviä kului ennen kuin yksinäni lähdin jatkamaan tarkastuksiamme. Sillä välin

tapasin erään vanhan tutun käsityöläisen, joka eli säästöillään ja vietti aikaansa kuljeksimalla pitkin katuja aamusta iltaan. Hänestä sain kelpo oppaan, sillä hän tunsi jokikisen kartanon esikaupungissa. Kun osuin tapaamaan mestarin juuri Punasenlähteen torilla, niin aloimmekin tästä tutkimusmatkamme. Kerroimme keskenämme *Häggborgin* ja *Stenbergin* kartanoista, jotka kaupunki useampia vuosia sitten lunasti ja purki pois tieltä. Oikean puolisessa oli aikoinaan kapakka, joka suljettiin siellä pidetyn rajun elämän vuoksi. Raatimies *Häggborg* omisti kartanon jo viisikymmentä vuotta sitten ja oli ostanut sen leipuri *Dankwarthilta*. Eräänä syyspäivänä v. 1860, jos oikein muistan, tapahtui tässä kartanossa, joka silloin oli autio ja asumaton, muuan lukiolaisseikkailu. Omituisen lemmenkohtauksen pänivat toimeen silloiset siviiligymnaasion oppilaat. *Anderssonin* teatteriseurue oli saapunut kaupunkiin ja muuan näyttelijättäristä, neiti *Sjöberg*, joka joutui naimisiin näyttelijä *Brandtin* kanssa, asui kauppias *Catanin* luona, joka omisti entisen *Silverstoffin* nyttemmin poisrevityn kartanon Punasella lähteellä. Neiti *Sjöbergin* oli tapana kotona ollessaan istua ikkunan ääressä käsitöitä tehden tai lukien osansa sekä väliin silmäillä kadulla kulkevia. Siviiligymnasisti Lahnanen – tahdon nimittää häntä sillä nimellä, koska oli lyhyt ja leveä – kulki monta kertaa päivässä ikkunan ohitse gymnasioon mennessään sekä sieltä palatessaan. Hän näki usein neiti *Sjöbergin* kauniit kasvot ja eräänä päivänä hymyili tämä hänelle. Tämä oli säkene ruutitynnöriin, lukiolaisen sydänraiskaan. Hän nukkui yön levottomasti uneksien kauniista näyttelijättärestä, johon oli silmittömästi rakastunut. – Joku päivä sen jälkeen hymyili hän taasen Lahnasen ohitse kulkiessa. Lukiolaisen sydän tästä yhä kuumeni. Kolmas hymyily eräänä seuraavana päivänä teki lopun lukiolaisen järjestä. Hän ei enää voinut pitää rakkauttaan salassa, vaan uskoi sen luokkansa priimukselle ja pyysi häneltä neuvoa kirjeen kirjoittamisessa sydämensä lemmitylle. Mutta priimus oli suuri koiransilmä. Hän kertoi asian toisille tovereilleen ja ehdotti, että Lahnasta vedettäisiin nenästä väärennetyllä vastauksella. Priimus kirjoitti konseptin Lahnasen rakkauskirjeeseen ja sitten kun tämä oli kirjoittanut sen puhtaaksi lupasi priimus toimittaa sen neiti *Sjöbergille*. Päivä tämän jälkeen sai Lahnanen vastauksen, joka tosin oli hieman kylmä, mutta Lahnanen piti sitä itselleen suosiollisena. Kulkiessaan tämän jälkeen ikkunan ohitse tervehti hän joka kerran kohteliaasti ja tuttavallisesti neiti *Sjöbergiä* huomauttamatta ollenkaan tämän kummastusta. Hänen seuraavaan kirjeeseensä olivat toverit sommitelleet sängen suosiollisen vastauksen, jossa pyydettiin lemmen kohtausta. Lahnanen oli seitsemännessä taivaassa. Hän neuvotteli priimuksen kanssa, joka ehdotti, että rakastavat kohtaisivat toisensa *Häggborgin* autiolla kartanolla ja sitten yhdessä lähtisivät Huusniemen torppaan. Lahnanen suostui ehdotukseen, kirjoitti kolmannen kirjeensä ja sai sen vastauksen, että lemmen kohtauksen tuli tapahtua ensimmäisenä lauantai-iltana klo 5 edellämmainitussa kartanossa, ja että neiti *Sjöberg* lähettäisi palvelijattarensa noutamaan Lahnasta, joka sillä välin tilaisi ajurin huvimatkaa varten. Tuo onnenpäivä koitti vihdoin. Lahnanen oli paljasta päivänpaistetta, toverit katsoivat ihmetellen häneen ja kysymyksiä sateli tuhkatieheään hänen iloisen mielialansa vuoksi, ja kymmentä minuuttia vailla viisi saapui Lahnasen asuntoon muuan nainen jättäen hänelle kortin, jossa oli kirjoitettu: ”Tulkaa! Odotan kiihkolla! H.S.” Oli rankkasade, mutta Lahnanen oli sellaisessa rakkauden huumeeissa, ettei hän olisi välittänyt, vaikka olisi satanut meteoreja. Hän seurasi naista – erästä omista tovereistaan, joka valepuvukseen oli lainannut maanmittausjohtaja *Lindhin* kyökkipiian vaatteet. Lahnanen seurasi naista sykkivin sydämin ja siihen määrään lemmenhuumeissa, ettei hän kuullut kuin-

ka kaksi ohitsekulkevaa työmiestä nauraa huudahti nähdessään naisen: "Onkos tuo oikea nainen, jolla on semmoiset loksuvat kalossit?" Tämän huudahduksen kuultuaan riensi nainen rientokulussa edeltä erään takaportin kautta *Häggerbergin* kartanolle. Lahnanen kiiruhti, minkä koiviltaan kykeni perästä. Vasemmalla takaportista sijaitsi aukea katos, joka oli neljän pylvään varassa. Tämän katoksen alla oli muuan naishenkilö, jolla oli paksu verho silmillään. Hän viittasi kädellään ja Lahnanen syöksyi esiin, lankesi polvilleen rikkaläjään, jossa oli kaikellaista roskaa ja märkiä olkia, sekä alkoi rakkaudentunnustuksensa: "Oi lempeä impyeni! Rakastettu, palavasti lemmitty" ---, kun yhtäkkiä voimakas käsi tarttui hänen niskaansa ja keskeytti hänen lauseensa. Hän käänsi päätänsä, näki kauheat kasvot edessään sekä kamalasti kirkaisten vaipui maahan. Katos syöksyi hurjannäköisiä olentoja täyteen ja huutoja kuului: "Lahnanen! Lahnanen! Älä ole hullu! Olemme tovereitasi." Useat kädet puristivat häntä, hän nousi ylös, katsoi heihin sekä huutaa: "Te p---leet!" syöksyi kadulle. Tuo naishenkilö ei ollut kukaan muu kuin luokan pienin oppilas, joka oli pukeutunut sisarensa vaatteisiin. Seikkailu päättyi toisin kuin oli odotettu erään toverin kiireen vuoksi syöksyttyä esiin ja otettua Lahnanasta niskasta kiinni. Aikomus oli antaa hänen tehdä rakkaudentunnustuksensa ja rakastavien lähtiessä matkalle Huusniemen torppaan astua esille sekä lopettaa koko juttu iloisella naurulla. Lahnanen sairastui kovasti ja oli koko viikon poissa koulusta. Kun hän taas palasi eivät toverinsa olleet tietävinäänkään hänen seikkailustaan eivätkä puhuneet siitä sen enempää. Tässä lemmenkohtauksessa esiintyneistä elää ainoastaan yksi henkilö enää, joka on nyttemmin raatimies. – Joku vuosi tämän jälkeen purettiin molemmat talot.

23.

Lähinnä näitä olevan kartanon omisti viisikymmentä vuotta sitten sorvarinamatin vanhin *Daniel Stenberg*, jonka tyttäret joutuivat naimisiin henkikirjuri *Ruotzin* ja ojennuslaitoksen päällysmiehen *Thessénin* (*Tessénin*) kanssa. Talon omistaa nykyään kauppias *Hallenberg* ja siinä asui "kleine Töughterschulen" opettaja *Gustaf Sattler*, joka eläkkeen saatuaan eli vielä pitkät ajat Jääskén pitäjässä, jossa hänellä oli maatila. Kujaset kulkevat *Hallenbergin* kartanon ohitse nykyisen *Roihan* talon luokse, jonka viisikymmentä vuotta sitten omisti puuseppämestari *Briha*, jonka ainoa poika kuoli upseerina, ja jonka nuorin tytär vaihtelevien seikkailujen jälkeen kuoli erään rikkaan peilikauppiaan rouvana Pietarissa. *Hallenbergin* viereisen talon omisti kultaseppä *Qvarnberg*, joka sisarineen oli perinyt sen isältään, joka myöskin oli kultaseppä. *Qvarnbergin* ukosta kertoi oppaani seuraavaa. Mummo *Qvarnberg* kuoli pitkällisen sairauden jälkeen, ja koko joukko pulloja ja muita lääkeastioita jäi häneltä tänne kuoltuaan. Ukko *Qvarnberg*, joka oli sangen tarkka isäntä, katsoi haaskaukseksi heittää pois kalliit lääkkeet. Hän ahtoi sisäänsä voiteet ja joi kaikki rohdot sillä seurauksella, että lääkärin täytyi joutua ukkopörrän avuksi, joka muuten olisi seurannut ämmäänsä toiseen maailmaan. Tohtori *Holstiuksen* onnistui pelastaa hänet tällä kertaa, mutta hän jäi kivulijaaksi koko jäljellä olevan elämänsä ajaksi. Hänen poikansa kuoli naimatonna. Seuraavan talon omisti kirjansitoja *Hagelberg*, josta oppaani tiesi kertoa seuraavan jutun. Eräänä päivänä tapasivat räätälin ammatin vanhin *Fagerlund*, muurarimestari *Backman* sekä kirjansitoja *Hagelberg* toisensa seurahuoneella erään maistraatin kokouksen jälkeen. Herrat olivat tilanneet häränpaistia aamiaiseksi ja *Fagerlund*, joka oli aika velikulta, löi vetoa viinipullosta *Hagelbergin* kanssa, joka uhkasi syö-

vänsä pöydässä olevan purkin sinappia. Veto lyötiin ja *Hagelberg* kaasi sisällön 'pihvilleen', joka kokonaan peittyi sinapilla. Paisti tuli tosin syödyksi, mutta tuskin kymmentäkään minuuttia kului, ennenkuin – pihvit ja sinapit olivat sylkiläättikossa. Veto oli menetetty ja tämänjälkeen ei *Hagelberg* voinut kärsiä silmissäänkään sinappia.

Hagelbergin naapuri oli puuseppämestari *Henrik Sundström*, joka puhui niin hullusti ruotsia, että ainoastaan harvat voivat ymmärtää häntä. Kerrankin kun häneltä kysyttiin kuinka hän jaksoi, vastasi hän: "Stolika stiider. Skisällerna skrojva sprinka skuutana skorinka smin sraalika, splickan srännä svärgaren, Skolin stenrattaren slaga spittakel – åhå saltt spara sharmia." Skolinilla tarkoitti ukko räätäli *Golinia*, joka asui hänen talossaan ja piti enemmän huolta viulustaan kuin neulastaan ja saksistaan sekä houkutteli *Sundströmin* kisällit tuontuostakin juomaretkille. *Sundströmin* ainoa tytär joutui naimisiin värjäri *Hartbergille*, joka lunasti itselleen talon.

Sundströmin viereinen talo kuului raatimies *Häggborgille* ja asuivat siinä kauppias *Listvennikoff* ja kansliakirjanpitäjä, sittemmin varalääninsihteeri *Eriksson*.

Seuraavan talon omistivat kauppias *Schuschinin* perilliset, joista oppaani mainitsi *Gregori Schuschinin*, jolla oli kauppansa samassa talossa, ja *Andrei Paramanoff Schuschin*, jolla oli hyvin kulkeva kauppapuoti *Örmin* kartanossa entisessä linnoituksessa.

Seuraavan talon, jonka nyt omistaa kauppias *Titoff*, omisti 50 vuotta sitten kaupakirjanpitäjä *Petter Schuschin*.

Naapuritalon omistivat samoihin aikoihin kauppias *Budanoffin* perilliset ja siinä asui silloin ylim. maanmittari *Nymalm*, joka kohosi maamme maanmittaushallituksen päälliköksi ja kuoli valtioneuvoksena.

Nykyisen *Makaroffin* kartanon omisti kauppiaanleski *Skornäköff* ja siinä oli porvari *Abramoffilla* hartschevna, jossa talonpojat ahkeraan kävivät.

Kauppias *Myllyksen* talon omisti 50 vuotta sitten ent. kruununnimismies *Jonas Åkerblom*. Henkikirjuri *Pehr Ruotzi* omisti seuraavan talon, johon kuului kaksi tonttia, joista toisen omistaa nykyään kauppias *Baronin* ja toisen kauppiaanpoika *Rumbin*.

Nimineuvoksetar *Paraskovia Hoffrénin* talon omistaa nyt kelloseppä *Weikkonen*.

Seuraavan talon omisti neiti *Maria Kiriloff* ja siinä oli *Rumbinin* puoti sekä piirilääkäri *Georg de Beschen* asunto puoli vuosisataa sitten. *de Besche* muutti Käkisalmelle ja kuoli siellä.

Kiriloffin talon jälkeen seuraa koko joukko pienempiä taloja, joiden omistajat olivat kauppias *Filip Listvennikoff*, leski *Hartikka*, santarmikapteeni *Narbutt*, leipuri *Saitsoff*, ajuri *Kasolainen*, leski *Saara Kölhi*, leski *Jäppinen*, ja valtioneuvoksetar *Brandt*, jolla aikoinaan oli kaksi taloa vierekkäin, joista kaupunki omistaa toisen ja kapteeni *Lobanoff* toisen. Viimeksi mainitussa oli 50 vuotta sitten *Klingenbergin* sikaaritehdas.

Oppaani ja minä olimme nyt saapuneet vanhan köyhäinhuoneen luokse.

Tässä on nyt kunnallissairaala. Köyhäinhuoneen esimiehenä oli 50 vuotta sitten ruotsalaisen seurakunnan lukkari *Magnus Saxbäck*, jonka kolme poikaa olivat hyviä laulajia ja erittäinkin nuorin, joka kuoli aikaisin. Vaivaishoitolaisten joukossa

oli muuan *Hultén*, joka oli heikkomielinen ja oli aikoinaan ollut vänrikki. Hän esiintyi tavallisesti ruotsalaisen upseerin puvussa, jota hän koristeli punaisilla, vihreillä ja keltaisilla nauhanpäillä saaden niitä kaupungin räätäreiltä. Hän toimiskeli pöytäkirjojen kirjoittamisessa, sillä hän oli lukenut lakitiedettä ja teki sen johdosta usein muistutuksia kemnerioikeuden protokolloihin ja päätöksiin. Kun suurempia virheitä näissä sattui piirusti hän konseptin reunustoihin pukinpäitä, josta kemnerioikeuden puheenjohtaja raivostui ja alkoi riidellä *Hulténin* kanssa, joka tavallisesti hymyillen vastasi: "pieniä pukkeja, suureja pukkeja, hra tuomari!", kumarsi sekä lähti tiehensä. Vaivaishoitolaisia ei siihen aikaan pidetty tiukalla, vaan oli heillä suuria vapautuksia. He kuljeksivat pitkin kaupunkia kerjäälemässä vanhoilta tuttaviltaan ja tulivat usein juopuneina ja hoippuen kotiin niin hyvin miehet kuin naisetkin. Riitoja ja tappeluita oli heidän keskinsä melkein joka päivä. Pahin riitapukari oli muuan suutarin kisällä *Henrik Spansk* ja entinen sotilas *Mårten Boström*, veteraani 1808 vuoden sodan ajoilta.

Hyvän matkaa köyhäinhuoneesta Ristimäkeen päin sijaitsi santarmimaneesi, joka useampia vuosia ennen linnoituksen rakentamista myytiin huutokaupalla ja purettiin pois. Tässä maneesissa antoivat kuljeksivat ilveilijät y.m. seurat näytäntöjään. Vanhassa kaupungin puistossa, jossa *Hoffmann* siihen aikaan piti ravintolaansa, vilisi sunnuntai- ja pyhäpäivinä kaikellaista väkeä. Täällä annettiin kesäiseen aikaan nuorallatanssimisnäytäntöjä; poltettiin kokkoja juhannusiltoina ja Pietarin päivänä sekä uuden että vanhan ajanlaskun mukaan, pantiinpa toimeen ilotulituksiakin. Keiliradalla jyristiin myöhäiseen yöhön saakka. Talvella annettiin porvaritanssiaisia ravintolassa, joka *Hoffmannin* aikana oli kukoistuksessaan, mutta alkoi sittemmin rappeutua. Vihdoin katsoivat kaupungin isät hyväksi kieltää ravintolan pidon kokonaan, jolloin rakennukset rappeutuivat sekä myytiin vihdoin huutokaupalla enimmänsä tarjoavalle. Viimeinen asukas tuossa rappiolle joutuneessa rakennuksessa oli muuan virasta eroitettu postiekspediööri, joka ylioppilaskielellä sanoen 'kiinasi', s.o. asui paraimmassa huoneessa maksamatta mitään vuokraa siitä. Poliisi karkoitti hänet kumminkin, koska hänellä talven lähestyessä ei ollut varoja puiden ostoon sekä passitti hänet kotiseudulleen.

Läänin lasaretti on aikojen kuluessa sekä alueensa että rakennustensa suhteen tullut laajennetuksi. Kaksi vierekkäin olevaa tonttia, joilla 50 vuotta sitten sijaitsivat nimineuvos *Pryssingin* perillisten sekä kollegianneuvoksetar *Popoffin* talot, ovat tulleet lunastetuiksi ja on näille tonteille rakennettu uusia lasarettirakennuksia sekä turvalaitos melisairaita varten ja tulee alue lähimmässä tulevaisuudessa vieläkin laajennettavaksi.

Kahden viereisen pienemmän kadun omistajina olivat 50 vuotta sitten kaupungin työmies *Paavo Niukkanen* sekä varanimismiehen *Huuhtasen* perilliset. Viimeksimainitun peri varanimismies *Petter Sällinen* ja on talo vieläkin hänen perillistensä hallussa.

Seuraavan talon omisti soittokalujen valmistaja *Hiekisch*, jonka tytär maistraattinkanslisti *Gustaf Saxbäckin* leski on nykyään talon omistajana.

Siinä asui myös entinen kauppias *Jonas Wrigstedt*, muuan sen ajan omituisuuksista.

Lähinnä seuraavan kartanon omisti paloviinanvuokraaja *Petter Plachin*, muuan kaupungin mahtimies, joka oli vuokrannut yksinomaisen oikeuden paloviinan polttoon ja myyntiin kaupungissa. Polttimo sijaitsi Tiikanurmella, jossa nykyään *Sergejeffin* olutpanimo löytyy. Tislaaminen toimitettiin edellämainitussa talossa, jossa paitsi *Plachinia* itseään ynnä hänen perhettään asui suuri joukko hänen puo-

tipalvelijoitaan ynnä n.k. 'sissikoita', jotka istuivat kaupungin porteilla vartioimassa, etteivät talonpojat ja naiset voisi salaa tuoda paloviinaa kaupunkiin. Nämä sissikat, jotka olivat harhateille joutuneita raajarikkosotilaita, olivat alituisen koulupoikien kujeiden esineenä.

Plachinin naapuri oli muuan eroitettu (eläkkeellä oleva) kenraalimajuri *Bogajevsky*, vihainen herra, joka harjoitti kotikuria liiallisuuteen saakka ja joutui myötäänsä poliisin kanssa riitaan kadun ja kartanon puhtaanapidosta. Sitä paitsi vikuroitteli hän säännöllisesti ulostekojensa maksussa. Muun muassa katsoi hän keran hyväksi heittää kaupunginvoudin ulos, kun tämä tuli ulosottoa toimittamaan hänen luokseen aivan yksinään. Kaupunginvouti palasi eräänä toisena päivänä kaksi kaupungin palvelijaa mukanaan, jotka hän asetti salin oven taakse sekä meni itse yksinään kenraalin luokse, jolle tarjosi verolippua vaatien samalla siinä mainittua maksua. Kenraali kimmahti ylös tuoliltaan sekä tarttui kaupunginvoutia niskaan heittääkseen hänet taasen ulos, mutta kaupunginvouti oli niin viekas, että tarttui kiinni kenraaliin käsiin ja jalkoihin sekä heittäytyi selälleen vetäen kenraalin mukaansa samalla päästään aika ulvonnan. Kaupunginpalvelijat sekä talon palvelusväki hyökkäsivät sisään sekä näkivät kenraalin ja kaupunginvoudin piehtaroiden maassa kenraali päällimmäisenä sekä pitäen kirkuvaa kaupunginvoutia kurkusta kiinni. Seurauksena tästä oli se, että kenraalin täytyi ryhtyä hieromaan sovintoa voudin kanssa, joka ei pienistä välittänyt, sekä samalla maksaa velkakirjan sisältö. Tämän opetuksen jälkeen ei kenraali enää kuhnaillut maksuissaan. – Vuokralaistensa kanssa, jotka 50 vuotta sitten olivat överstilutnantin rouva paroonitar *Schultz*, tämän käly, muuan naimaton seitsemänkymmenvuotias paroonitar *Schultz*, kuusikymmenvuotias neiti *Weyrauch* ynnä neiti *von Rautenfelt*, oli hänellä alituinen tora ja kiista, sillä noilla vanhoilla neideillä oli sylikoiria sekä kissoja, joita kenraali vihasi sekä vainosi.

Kenraalin naapurina oli kauppias *Siliverstoff*, jolla oli hyvin tunnettu siirto-maatavara- ja viinikauppansa samassa huoneustossa *Neustrojeffin* perillisten kivilalossa, jossa kauppias *Puginin* puoti nykyään löytyy. Olen jo ennen kertonut kuinka kaupungin herrat pistivät poskeensa vahvistusaineita *Siliverstoffin* kurenjassa. Hänellä oli myöskin sauna Punaisen lähteen tienoilla, jonka nyt omistaa kauppias *Schavaronkoff*. Vanhin *Siliverstoffin* tyttäristä joutui naimisiin entisen perämiehen, sittemmin kauppias *Ludvig Catanin* kanssa, joka oli tunnetun helsinkiläisen kahvilanomistajan *Ludvig Catanin* poika. Tämä otti haltuunsa kaupan ja saunan, mutta kun häntä enemmän huvittivat metsästysretket ja muut seikkailut, niin joutuikin hän konkurssiin menettäen kauppansa, jolloin saunanpito jäi hänen ainoaksi elinkeinokseen.

25.

Kauppiaanleski *Akulina Schuschin* omisti nykyisen *Kuschakoffin* talon ja kauppias *Aleneffin* entiselle makasiinitontille on veisto-opettaja *Skyttä* rakentanut talonsa.

Viereisen talon omisti kauppias *Andrei Paramanoff Schuschin*, jossa asuivat vanha kuvernementinsihteeri *Sundblad* tyttäreineen sekä kauppiaanleski *Karpelin* kahden tyttärensä kanssa, joiden kanssa kasakkiupseerit seurustelivat, mutta kumminkin jäivät nämä naimattomiksi sekä kuihtuivat vanhoina piikoina. *Schuschinin* talon osti sittemmin arkistonhoitaja *Nikander*, joka rakensi sen kokonaan uudelleen.

Apteekkari *Dorrendorffin* talo, jossa oli pieni mitätön rakennus, jossa 50 vuotta sitten asui vaunujentekijä *Adam Boucht*, on kadonnut ja tontti yhdistetty kauppias *Golovanoffin* entiseen taloon, joka nykyään on n:o 66 Repolan kaupunginosassa ja omistaa sen kauppias *Pesonen*.

Kauppias *Kondratej Alexandroffin* entinen ja nykyinen *Kaluginin* talo Karjalankadun kulmassa oli 50 vuotta sitten samoin kuin nytkin kauppatalo, johon rahvas möi tuotteitaan ja osti tarpeitaan. Siinä asui muuan omituinen nimineuvos *Gylenschmidt*, jolla oli puhuva papukaija, joka haukkui sotamiehiä ja talonpoikia, mutta puheli kauniisti naisille, joille se huusi venäjäksi: "pikku kyyhkyni, kaunein kukkani, rakastan sinua!" mutta miehille sitä vastoin: "pöllö, rakkari, hunsvotti!" y.m. Eräänä kesäiltana, kun papukaija hähkeineen oli nostettu avoimelle ikkunalle, kulki eräs talonpoika ohitse mutta pysähtyi kuuleksaan huudon "durak" (pöllö). Pöpperössä ollessaan ei hän ollenkaan huomannut papukaijaa, vaan kyllä *Gylenschmidtin* nauravan naaman. Ukko vastasi: "Itse olet turakka. Mitä irvistelet!?" Silloin seurasi kokonainen koski venäläisiä haukkumasanoja, joihin talonpoika koetti vastaila mitä mehukkaimmin taisi. Riitaa kuulemaan kokoontui koko joukko ihmisiä talonpojan ympärille, joka huusi nauraville läsnäolijoille: "Kuulkaa päälle, kuinka tuo herra haukkuu! Minä vedän hänet oikeuteen!"

Vihdoin sattui muuan poliisi paikalle ja tämä ilmoitti talonpojalle, ettei herra, vaan tuo häkissä oleva lintu, oli haukkunut häntä. Ukko tirkisteli hetken aikaa papukaijaa ja kiirehti väkijoukon nauraessa pois muristen: "Kaikellaisia piruja niillä herroilla on."

Seuraavan talon taasen omisti aikoinaan hovineuvoksetar *Mangelus* ja peri sen maaviskaali, entinen luutnantti ja sitten sotakamreeri *Pehr Aschan*, joka oli naimisissa vanhimman neiti *Mangelusin* kanssa. *Aschanilla* oli aikoinaan ölantilainen hevonen. Kerran kun vieraita oli kutsuttu *Aschanin* luokse, sai läänin varakamreeri E-n linnanpäälyismies *Christianssonin* nousemaan tuon pienen ölantilaisen selkään. *Christiansson*, joka ei osannut epäillä mitään, nousi hevosen selkään, jolle E-n antoi ruoskansivalluksen, jolloin hevonen kiisi ulos kadulle sekä läksi laukkaamaan yhä edelleen. Pitkä linnanpäälyismies piteli kiinni hevosen harjasta ojennelleen koipiaan ilmaan, sillä ne olivat vaarassa taittua katua vastaan hevosen laukatessa. Asema oli kumminkin niin epämukava ettei päälyismies kestänyt kauvempaa, vaan putosi selästä vierien aika vauhtia pitkin katua. Lukija voi kyllä mielessään kuvailla millaisen rähäkän tuo vapaa katuilveily herätti kadulla kulkevassa yleisössä.

Mangelusin naapuritalo oli kauppias *Smirnoffin* talo, joka nyt on hänen perillensä hallussa. Siinä asui 50 vuotta sitten varatuomari *Nils Paldani* suurine perheineen.

26.

Vanhat n:o 1, 2, 3, 4:n talot ovat nyt 57 ja 58 numerona Repolan kaupunginosassa.

N:o 1:den omisti aikoinaan maanmittaustirehtööri *Lindh*, jonka nuorin poika, toverien kutsuma Ibeliksi sen takia, että Lebi nimi oli takaperin lausuttu, kun hän oli juutalaisen näköinen, oli yhtenä päähenkilönä mainituissa kimnasistiseikkailussa. Hän tuli suurien puuhien perästä ylioppilaaksi, mutta ei ollut missään muussa suhteessa erinomainen, kuin että ahkerasti tutki suurtieteitä, kuten niitä kutsutaan, ja kun oli saanut kylläkseen laiskuudestaan meni hän oppilaaksi *Holmber-*

gin apteekkiin ja tuli farmaseutiksi, mutta kyllästyi pillereihin ja purkkeihin sekä tuli rautatievirkamieheksi. Hänen virkansa loppui siihen, että kassanvajauksen takia jätti paikkansa, eleli sen perästä ilman vakinaista tointa lankomiehensä, valtioneuvo *Nymalmin* rahoilla kunnes eräänä vuonna kuoli Obuhoffskin sairaalahuoneessa Pietarissa.

Talot n:rot 2, 3 ja 4 omisti kauppias *Wasili Skornäkoff*, jonka kaupan osti *Smirnoff*, joka sittemmin osti talotkin.

Ne talot, jotka viisikymmentä vuotta takaperin olivat Pukki- ja Kilikatujen varrella, ovat suurimmaksi osaksi tulleet revityksi ja mainitut kadut ovat niiden kanssa kadonneet. Otavan ja Torkkelin kadut ovat tulleet niiden sijaan.

Oppaani, yhdyttyämme edelläkerrotun kävelyn perästä seuraavana päivänä puiston päässä *Schavaronkoffin* saunan luona muistutti rabinia ja läkkiseppää *Moses Weikkasta*, joka viisikymmentä vuotta takaperin omisti kaksi pientä taloa Punasen lähteen lähellä. Kuollessaan jätti hän jälkeensä lesken ja useita lapsia. Leski eli kauvan ja oli taitava silmälääkäri. Ämmä käveli suuri turbaani päässään kun se juutalaisten uskonnon mukaan oli kerran niin säädetty. Pojista kaksi antoi kastaa itsensä luterilaiseen uskoon ja muutamat tytöistä ottivat oikeauskoisen opin. Vanhin poika *Kain* kastettiin suurilla juhlallisuuksilla ruotsalaisessa kirkossa, jossa useita kaupungin etevämpiä kauppiaita oli kummina. *Kain Weikkanen* sai kasteessa nimen *Konrad* ja jatkoi isänsä ammattia, toimi kämnerioikeuden jäsenenä siihen asti kunnes se oikeus lakkautettiin ja oli kaupungin valtuusmiehenä kuolemaansa asti. Hän jätti jälkeensä tuntuvan omaisuuden, minkä nuorempi veli *Abraham*, kelloseppä ammatiltaan, suurimmaksi osaksi peri. Tytöistä olivat *Rebecka* ja *Katja* hyvin tunnettuja kaupungin nuorille herroille. Ensiksi mainittu oli, jos muistan oikein, neljä kertaa naimisissa ja kun hän kuoli lienee kolme miehistäkin elänyt. *Katja* tyytyi yhteen mieheen ja meni oikeauskoisuuteen, mutta *Rebecka* pysyi juutalaisten uskossa. – Kaikki tytöt olivat kauniit, muutamat heistä kaunottariakin.

Toisessa *Weikkasen* talossa asui suutari *Oljelund*, tavattoman hauska henkilö, mutta taitava ammatissaan. Hän kuoli kuitenkin köyhänä, sillä hän eli yli ansioitensa.

Vastapäätä *Silverstoffin* entistä saunaa oli seppien vanhemmalla *Petter Widellillä* suuri talo, mikä järjestettäessä vuonna 1861 siirrettiin Panssarilahden kaupunginosaan ja lunasti sen osaksi kaupunki osaksi kappalainen *Lybeck*, joka rakensi lunastamalleen tontille uuden talon. *Widellin* pojista tuli vanhin *Otto* sepäksi ja osti *Slöörin* verstaan entisestä linnoituksesta. Toinen poika *Magnus Fredrik* tuli ylioppilaaksi ja aikoi papiksi, mutta lopetti opintonsa ja tuli läänin kanslistiksi, sekä elää pensioonillaan Jääsken pitäjässä. Nuorin *Oskar* kuoli muutama vuosi takaperin henkikirjurina Salmin kihlakunnassa ja koetti tulla ruununvoudiksi, mutta ei saanut puoltolauseita, kun häneltä puuttui 'stoika' (tottelevaisuutta), kuten hän itse sanoi. Tytär *Sofie*, sen ajan kanslistein mielitetty, meni naimisiin erään papin kanssa, joka kuoli kappalaisena köyhissä oloissa.

Widellin naapurina oli räätälimestari *Winberg*, jolla oli talonsa Pukkikadun kulmassa. Hän kyllästyi saksiiinsa ja tuli asianajajaksi, josta oli tuloksena, että menetti talonsa ja verstaansa ja kuoli köyhyudessa jättäen lesken ja lapsia jälkeensä. Pojat pantiin käsityöläisoppiin Pietariin ja tyttäret saivat lastenhoitajain paikat isän entisten tuttavien luona, kunnes hekin muuttivat Pietariin, jossa menivät naimisiin. Vanhin poika kuoli kisällinä, mutta nuorin elää holhoojansa, ruununpalvelijain ja kaupungin poliisien mieliharmiksi. Hän on esimerkkinä siitä, ettei kuole

pulituurista, sillä jos kuka, niin on se henkilö parkinnut sisälmyksiään kaikenlaatu-
tuisilla pulituureilla - todistus, että venäläisissä kaupoissa olevat pulituuripullot
sisältävät värjättyä paloviinaa. Näissä pulloissa oleva pieni lakkafermissamäärä ei
vahinkoita juomareita. Raittiuden ystävät, tässä on teille toimiala! Saakaa aikaan
kaiken pulituurimyönnin kielto venäläisissä puodeissa!

Oppaani muistutti minulle omituisen naisen, joka asui *Winbergin* talossa, por-
tin vieressä olevassa komerossa.

Hän oli vaivaishoitolainen, mutta häntä ei pidetty vaivaistalossa, vaan oli hän
ottanut asuntonsa portin komeroon, jossa talvisaikana ei kuitenkaan voinut oles-
kella, mutta asui talvisin *Winbergin* kyökissä. Hän oli aikoinaan erään kaupungin
ylhäisen herran rakastajatar, mutta kun alkoi ryypiskellä, tuli hän pois ajetuksi ja
vajosi paheen liejuun kunnes hänet eräänä päivänä poliisi korjasi kadulta ja pani
vaivaistaloon, josta hän usein karkasi ja useiden arestien perästä vihdoinkin pääsi elä-
mään vaivaistalon seinien ulkopuolelle. Kun hän oli juopuneena, tanssi hän ja lau-
loi: "Ach lieber Augustin alles ist weg!" Usein kokoutui niin suuri kansanjoukko
hänen ympärilleen kadulle, että poliisin täytyi hajoittaa ihmisjoukko ja raahata
tanssijaammä arestiin maataksaan pois juopumuksensa. Sellaisia näytäntöjä esi-
tyi melkein jokaisena viikkona ja Annuska, joksi häntä kutsuttiin, antoi poliisille
paljon työtä. Eräänä päivänä ilmestyi hän Eevan puvussa kadulle ja tanssi villiä
tanssiaan, mutta silloin tuli poliisimestari vihaiseksi ja antoi rangaista häntä vit-
joilla.

Tämän perästä oli hän kauvan aikaa hiljaan kunnes eräänä kauniina päivänä taas-
kin toimeenpani näytännön erään venäläisen hautaussaaton läheisyydessä siten,
että alkoi tanssia ruumisvaunun vieressä. Nyt pantiin hän Lappeenrannan keh-
ruuhuoneeseen ja kuoli siellä.

Winbergin naapurina olivat porvarin leski *Seroff* ja sorvari *Schildt*, joitten talot
samoin kuin kahden seuraavankin talot, joitten omistajina oli kuorma-ajuri *Kom-
monen* ja tullimies *Puolakka*, vieläkin ovat paikoillaan, vaikkakin uudestaan ra-
kennettuina ja järjestettyinä. Neljä näiden vieressä ennen aikaan ollutta taloa on
kadonnut. Yhden niistä omisti leski *Söderberg*, jonka poika *Fredrik* monta vuot-
ta sitte kuoli pankinkomisariuksena ja rikkaana talonomistajana. *Kommosen* ja
Härkösen entiset talot ovat yhdistetyt n:roon 35 Repolan kaupungin osassa. *Här-
kösen* talossa asui everstiluutnantin leski *Lisenko*, jonka poika kuoli muutama vuo-
si takaperin santarmi-everstiluutnanttina täällä.

Muista entisistä taloista tässä osassa Pietarin-esikaupunkia, jota sanottiin Kasa-
tai Pukkilopotiksi, tahdon mainita viisikymmentä vuotta takaperin olleet merkit-
tävimät, kuten kauppias *Andrei Paramanoff Schuschinin* talo, jossa asui muu-
rarimestari *Johan Silander*, joka sittemmin osti entisen *Sapetoffin* talon Vahtitor-
ninkadun varrelta entisestä linnoituksesta; *Couperin* kaksoistalon; *Pistolekorsin*
talon, mikä nyt on hävitetty; *Krutakoffin* talon, jossa eräs omituinen virasta eroi-
tettu kapteeni *Gustaf Petterberg* asui; *Feduloffin* talon, jossa neito *Rebekka W.* omp-
elijattarineen piti asuntoa; maalarimest. *Rönnin* talon, minkä nyt omistaa hänen
vävynsä kirjansitojamestari *Holmlund*; leipurin lesken *Schreiberin* talon, mikä nyt
on hävitetty; porvari *Petter Hämäläisen* talon, jossa mamselli *Lisette Lindberg*,
joka meni naimisiin entisen näyttelijän *Sundströmin* kanssa ja yhteen aikaan piti
ravintolaa vanhassa kaupungin puistossa, piti kuuluisaa Amsterdam nimistä ka-
pakkaa; suutari *Jokelinin* talon, jossa suolanmittaaja *Andolin* asui ja jonka poika
oli onnettomasti päivänsä päättänyt kanslian kirjanpitäjä; nykyiset *Kaluginin* ta-
lot, joissa asui neito *Sofia Broström* ompelijattarineen ja entinen aliupseeri *Con-*

rad Zetterling, sen ajan tunnettu nurkka-asianajaja, jonka elämä päättyi vaivaisalossa; *Kirmasen* entisen talon, minkä omisti läkkiseppä *Konrad Weikkanen* ja minkä nyt omistaa kultaseppämestari *Porthan*; läkkiseppä *Lars Nokelinin* entisen talon, jossa eräs sen ajan asianajajia, entinen ylioppilas *Lundgren* elosteli; ja *Ivaskan* nykyisin hävitetyt talon.

27.

Ent. Kilikadun huomattavimmat talot olivat: aliupseeri *Kasitzkinin* talo, minkä omistaa kauppias *Kalpi*, kondiittori *Fagerströmin* nykyisin hävitetty talo, aliupseeri *Swereffin* talo, minkä omistaa kauppias *Scheinin*, *Osipoffin* ja *Spiridonoffin* talot, mitkä omistaa tehtaanhoitaja *Porkka*, nykyiset *Glagaun* talot, *Ivan Schavaronkoffin* entinen talo, lääninkonttoristi *Silfverbergin* talo, minkä nyt omistaa kauppias *M. Roiha*.

Oppaani ja minä ohjasimme askeleemme entiselle *Sandellin* myllylle ja sieltä entiseen Revonhantään, Iisakinkadulle, minkä varrella entinen *Melartin* talo, nykyisin n:o 97 Repolassa, oli entiseen aikaan suurin. Täällä oli ukko *Tikanderin* mainio värjäyslaitos. Hänen leskensä päätti päivänsä sotamiehen leskenä. Kuorma-ajuri *Rahkosen* entisessä talossa asui lääninkanslisti *Isak Bernefelt*, sittemmin kuuluisa asianajaja Mikkeliissä. Tästä *Bernefeltistä* kerrotaan, että kun hän pakoitettuna ottamaan eron Mikkelin lääninhallituksesta, kun hän oli joutunut riitaan itsensä kuvernöörin kanssa, joka istuntosalissa suvaitsi *Bernefeltille* antaa korvapuustin, josta uljaudesta kuvernöörin täytyi luopua virastaan, tänne tultuaan kävi kuvernööri *Casimir von Kothenin* puheilla pyytämässä päästä tšekäläiseen lääninhallitukseen kysyi kuvernööri häneltä, josko hän oli se, joka oli hankkinut eron entiselle maaherralleen ja kun hän myönsi, lausui *Kothen*: ”Te saatte heti viran ja kun ensiksi tulee paikka avonaiseksi, silloin tulette sen saamaan vakinaiseksi.” *Bernefeltillä* oli tapana talvisinkin ottaa kylmän kylvyn kalarannan avannossa, kun hän asui nykyisessä lääninhallituksen talossa. Porvari *Kaschkinin* entisessä talossa asui veromaamittari *Weman*, jonka poika kuoli kirjakauppiaina Kotkassa ja jonka tytär on Kemiön kirjailijatar *Parus Ater*.

Muista entisistä Iisakinkadun varrella olevista taloista mainitsen tullivahtimestarin lesken *Dufvan* talon, kuorma-ajuri *Mälkiän* ja nuohooja *Lyytikäisen* eli kuten hän myöhemmin kirjoitti *Lydeckenin* talo. *Lydeckenin* ämmästä kertoi oppaani monta naurettavaa historiaa. Ukko *Lydecken* oli tohvelin alla eikä uskaltanut mukahtaa sanaakaan, kun ämmä oli äkäisellä päällä. Satulaseppä *Pehrman* piti siihen aikaan kapakkaa vakaaja *Andströmin* nykyisin hävitetyssä talossa Rautatienkadun varrella. Tässä kapakassa oli kaupungin arvokkailla käsityömestareilla tapana kokoontua iltasin juomaan totia ja pelaamaan kukkupeliä, mikä siihen aikaan oli hyvin suosittu seurapeli. Innokkaimpana vieraana oli ukko *Lydecken*. Eräänä sunnuntai-iltana satutti kohtalo *Lydeckenin* ämmän kulkemaan ohitse, jolloin hän näki rakkaan miehensä istuvan sisällä. Mies havaitsi myöskin kotiristinsä ja kuiskasi kauhuissaan vieressä istuvalle räätälien vanhimmalle F:lle - ”Akka tulee tänne, nyt perkele ottaa minut!” - ”Ryömi pöydän alle”, neuvoi F. *Lydecken* seurasi neuvoa ja F., joka istui paitahisasillaan, levitti takkinsa toverinsa yli. Muut pelaajat yhdistyivät tiheään toisensa viereen ja viittasivat muutamia muissa pöydisissä istuvia vieraita ottamaan paikkansa pelipöytään. *Lydeckenin* ämmän räiskyvä ääni kuului tarjoiluhuoneessa ja tulipunaisine kasvoineen astui hän pelihuoneeseen.

– Näettekö! Äiti *Lydecken!* Huomenta, mitä kuuluu? tervehti häntä räätälien vanhin.

– Missä on mieheni, roisto? huusi ämmä.

– Kroaattiko? Milloin hän on tullut kroaattilaiseksi? Hänhän on nokikolari, vastasi räätälien vanhin.

– Pidä kitasi kiinni, pukki! Pidä huolta saksistasi ja silitysraudastasi! huusi ämmä.

– Kyllä sen teen varmaan ilman ämmän muistutuksia, mutta sunnuntaisin saan kai huvitella. Eikö ämmä tahdo istua ja juoda lasillista viiniä.

– Annan palttua teidän viinillenne! Missä on mieheni?

– Hän on ollut kauvan kadoksissa.

– Se ei kuulu teihin, lärppä Liisa! Minä näin hänet kun kuljin ikkunan ohitse.

– Ai, olette nähnyt varmaan hänen uunin piipussa, jonne joku kaunis kummitus on hänet vienyt, vastasi kielevä vanhin.

– Kirottu räätälin pottu, huusi ämmä ja hyökkäsi pois.

– Vanhin, hyvä ämmä! huusi F. hänen perästään. Muut vieraat olivat hiljaan kuin egyptiläiset muumiot kuunnelleet tätä keskustelua ja kun he näkivät *Lydeckenin* ämmän kiirehtivän ikkunan ohitse pyöritellen suurta päivänvarjoaan, puhkesivat he räikeään nauruun. *Lydecken* ryömi pois epämurkavasta piilopaikastaan ja sanoi nauraville: ”Niin, naurakaa te, mutta kyllä minä saan tuon ryökäleen täytetyksi, kun tuo F. tekee niin pilkkaa pahuksen tavalla vaimostani.” Vieläkin makeamman naurun sai hän vastaukseksi.

28.

Eräänä kesäyönä, kun F. ja hovioikeuden vahtimestari S. olivat kotimatalla *Pehrmanin* kapakasta ja sattuivat kulkemaan *Lydeckenin* asunnon ohitse, kuuliivat he kuinka *Lydeckenin* ämmä piti kotiripitystä miehelleen, sillä ikkuna oli auki, kun yö oli tavattoman lämmin. Molemmat toverukset pysähtyivät ikkunan alle ja kuuliivat kotiripitykset, mutta *Lydeckenin* ämmä kuuli heidän kuiskauksensa ja tukahduttavan naurunsa. Hän jatkoi kovasti ripityksiään ja meni samassa kyökiin, jossa sai käsiinsä täyden likaämpärin ja kantoi sen ikkunan luokse sekä kaatoi sen sisällön kuuntelevien toverien päälle, jotka pakenivat odottamattoman suihkun perästä ja kotiin tultuaan olivat pakoitetut kokonaan muuttamaan pukunsa, josta päällimmäiset olivat koristetut perunan kuorilla ja muilla keittiön jätteillä. Heti sen perästä oli räätälien vanhin tilaisuudessa kuittaamaan suihkun. Se oli kaupungin ruiskujen ja palokunnan tarkastuksessa, mikä toimitettiin suurilla juhlallisuuksilla ja jossa oli saapuvilla pormestari ja raati. Vanhin F. oli suurimman ruiskun päällikkönä. Se oli koetettava ja koetusta katseli suuri kansanjoukko, jossa oli *Lydeckenin* ämmä ensimmäisten rivissä. Vanhin kuiskasi muutamia sanoja suihkun johdattajalle, kirvesmies *Kraftille*, joka sattui erehdyksessä suuntaamaan suihkun katsojiin, etupäässä *Lydeckenin* ämmää vastaan, jonka päälle suuri vesimäärä tunkeutui. Kadottaen päivänvarjonsa ja hattunsa hyppäsi hän nostettuina hamein pakenevassa kansanjoukossa ja kuuli vanhimman huutavan: ”Maksettu ja kuitataan, ämmä *Lydecken.*”

– Hänellä on kauniit sääret sillä riitasäkillä! huudahti pormestari A. nauraan.

– Valkeat sääret, valkeat sääret valkeitten lamppujen valossa! hyräili vanhin vastaukseksi ja lisäsi: – Mutta nuo valkeat sääret ovat noita-akan!

Oppaani ja minä olimme tulleet Viskaalinkadulle, mikä kuluneen viidenkymmenen vuoden aikana oli kokonaan muutettu ja järjestetty suoraksi kaduksi, vaikka se ennen oli S-kirjaimen muotoinen. Järjestämisen takia on useita taloja osittain kadonnut, osittain uudestaan rakennettu. Entisistä taloista mainitsen *Engdahlin* talon, jossa työmies *Buchmejer* asui ja jonka alaikäiset tyttäret tulivat sittemmin kuuluisiksi, kauppias *Loginoffin* talon, mikä nyt on hävitetty, kauppias *Andrei Schuschinin* talon, mikä nyt on rahatoimikamreeri *Ahrenbergin*, *Tillströmin* talon, mikä on jo hävitetty, *Kusnetzoffin* talon, minkä nykyisin omistaa kauppias *Hal- lenberg*, kauppiaan leski *Kekin* talon, jonka poika tuli ylioppilaaksi ja tuli tunnetuksi hurjasteluistaan, suolanmittaajan *Jonas Holmstenin* talon, jonka kaksi poikaa myöhemmin oli konttoristeina *Paul Wahl & kumppaneilla*, ja *Åkerblomin* talon.

Entisistä Karjalankadun varrella olleista taloista mainitsen *Serebräköffin* kulumatalon, kuorma-ajurin lesken *Rouhiais*en talon, kauppiaiden *Loginoffin* ja *Karapuchinin* talot, molemmat nykyisin kauppias *Ristoffin* omistamat, entisen poliisikartanon, nykyisin talo n:ro 95 Repolan kaupunginosassa, mikä oli paloliiterinä ja palovartian *Björnin* ja poliisitarkastaja *Ahreniuksen* asuntona, joista viimeksi mainittu oli suurikasvuinen ja rumarakenteinen mies mahtavine poskipartoineen. *Ahrenius* oli kaikkien kulkurien kauhu. Kun hän aamuisin matkalla poliisikamariin rykäsi Karjalankadulla, kuului se kauvaksi läheisille kaduille, joilta kaikki toimettomat kadun kulkijat heti hävisivät. "Kvartalnikka (korttelipoliisi) tulee!" oli tavallinen huudahdus, kun *Ahreniuksen* rykiminen kuului kaikuvan Karjalankadulla. Nykyisessä *Makaroffin* talossa Pietarinkadun varrella oli siihen aikaan hyvin tunnettu 'hartschovna', jota hoiti porvari *Abramoff*. Tämä kapakka oli *Ahreniuksen* tarkastuksen alainen jokaisena aamuna ja usein iltaisinakin. Hän kulki pöydästä pöytään ja tarkasti tarkoin vieraita sekä toimitti kuulusteluja kaikkien tuntemattomien kanssa. Usein sattui, että karkulaat ja varkaat saatiin tässä kapakassa kiinni. Kaupungin puutarhassa pidetyissä tilaisuuksissa hämmästytti *Ahrenius* yleisöä ainoastaan sillä että ilmestyi sinne ja kun hän karjasi, niin lakkasi kaikki tappelut ja riitaisuudet. *Ahreniuksella* oli kaksi poikaa, joista vanhempi tuli kauppiaksi Helsinkiin ja meni naimisiin tanssijattaren *Alina Frasan* kanssa sekä nuorempi suoritti ylioppilastutkinnon, mutta päätti päivänsä rautatien työmiehenä.

Poliisitalon naapurina oli kauppias *Wasili Schuschinin* talo ja sen vieressä porvari *Suvoroffin* talo, jotka molemmat nykyisin omistaa kauppias *Baronin*. Hatuntekijän lesken *Lindroosin* entisessä talossa asui entinen postinkuljettaja *Vanhanen*, joka leskeksi jäätyään hakkaili kaupungin kuuluisimpia tyttöjä. Hänen poikansa, konttoristi, sittemmin kauppias *Vilhelm Vanhanen* tuli pelkurimaisesta esiintymisestään hyvin usein koulupoikain vainonalaiseksi. Eräänä marraskuun päivänä, kun Salakkalahdessa oli mainio luistinjää, joutui *Vilhelm Vanhanen*, aikoessaan mennä suomen kirkkoon, luistelevain koulupoikain pariin. Huutaessaan: "siinä on tuo pihattu!" piirittivät nuot narrit hänet ja antoivat tyrkkäyksiä, joten hän sai lukemattomia 'porvareita' kuten sanotaan, kadotti keppinsä ja lakkinsa ja oli onnettomassa tilassa, josta hänet auttoi kaksi vanhempaa kimnaasialaista, jotka haajoittivat koulupojat ja saattoivat säikähtyneen ja kovasti hikoilevan miehen rannalle. Samassa talossa, missä *Vanhanen* asui, oli myöskin suutarin leski *Åström*, jonka kaksi poikaa olivat tunnetut villedä kujeistaan. Entisessä *Protopopoffin* talossa, nykyisin n:ro 100 Repolan kaupunginosassa, asui eräs nimismiehen leski, joka nautti vaivaisapua ja jonka tyttäret muutamia vuosia myöhemmin herättivät

huomiota kummallisilla puvuillaan ja somilla seikkailuillaan. Nuoranjoukko *Nikolai Ojalatvan* entinen talo on hävitetty. *Ojalatva* oli hullunkurinen henkilö, joka päihtyneessä tilassa ollessaan sai aikaan monta selkkausta naapuriensa ja poliisien kanssa. Hän joutui hunningolle vaimonsa kuoleman perästä ja päätti päivänsä vaivaistalossa.

Eerikinkadun varrella omisti entinen luutnantti, maistraatin aktuaario von *Creutlein* kolmella pienellä tontilla olevan talonsa. *Creutlein* oli pitkä, laiha olento, kun hänen rouvansa sitä vastoin oli pieni ja pyylevä emäntä. Heillä oli ainoastaan yksi poika, joka ravintolan tarjoilijasta yleni lääninkanslistiksi, mutta selkkaisista asianajoistaan oli pakoitettu ottamaan eronsa ja kuoli talonpoikaisasianajajana ja venäläisten pikkukauppiasten kirjanpitäjänä.

Kauppiaanlesken *Matroona Aleneffin* entisen talon Eliaksen kadun varrella omistaa nyt eläkettä nauttiva kenraalimajuri *Heinricius*, entisen pormestarin poika.

Kenraalinlesken entisellä tontilla on Yhdysolutpanimo.

Jaakon kadun varrella olevat entiset *Serebrakoffin* talojen tontit, joista taloista yksi on hävitetty, omistaa nyt kauppaneuvos *Sergejeff*. Hävitettyä on myöskin tullut majuri *Lesnatiskoin* entinen talo.

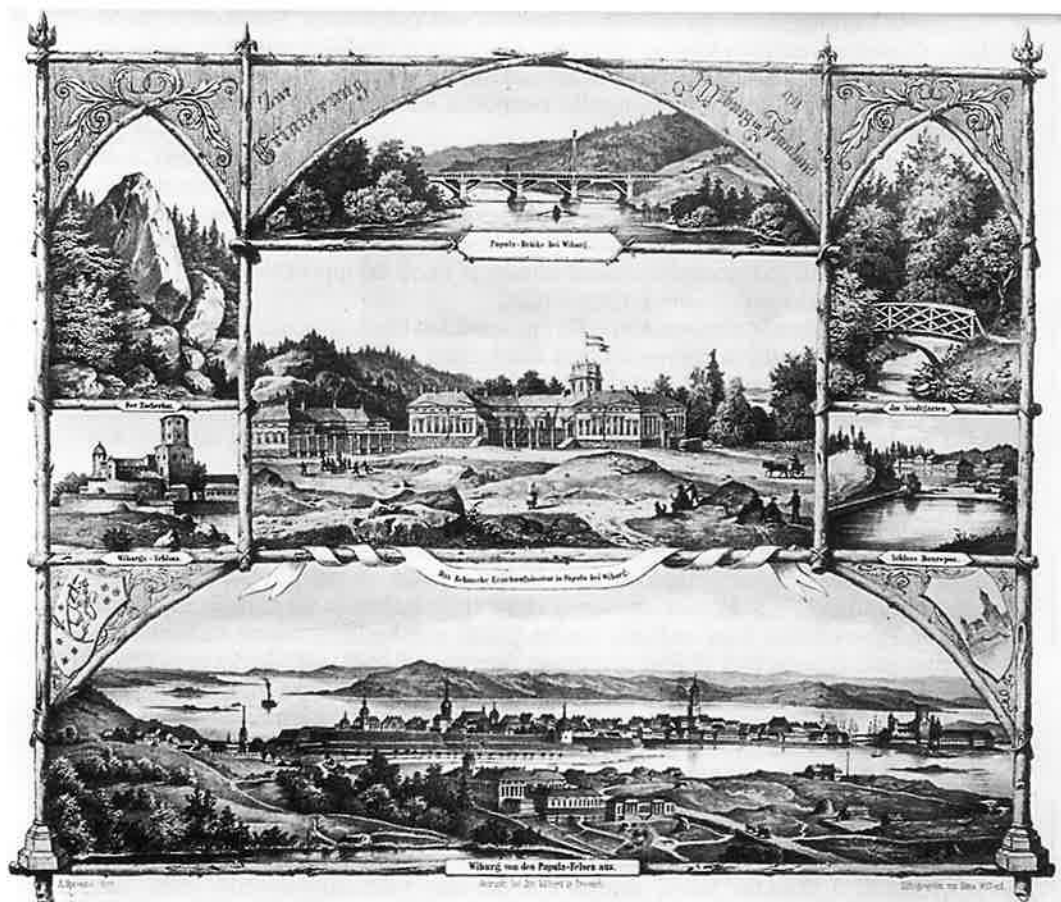
Entinen *Jäfvertin* talo Karjalan kadun varrella on jälellä, mutta sen yhdeksän entistä naapuria on järjestämisen takia hävitetty. Näistä mainitsen ainoastaan kirkonvartijan *Pullisen* talon, jossa sievä räätälinrouva Louise S-g asui ja otti vastaan vieraisille kaupungin iäkkäämpiä herroja, joilla oli pelipöytänsä tuon vanhan keikailijan luona. Hänen miehensä elosteli Pietarissa ja oli hänellä myöhemmin räätälinverstaasikaupungissa, mutta päätti seikkailuelämänsä vaivaistalossa. Samassa talossa asui myöskin entinen farmaseutti, puhtaaksikirjoittaja *Christian Wiskari*, joka puhui saksaa ja lauloi saksalaisia lauluja, kun oli iloisella päällä. Hän oli kaupungissa asuvain ruununvoutien ja henkikirjurien varsinainen apulainen, teki ahkeraan työtä silloin, kun hänellä oli 'ehdoton' aikakautensa, mutta oli sietämätöin viinajumalalle uhraamisaikanaan. Asianomaisten oli tapana luottaa poliisiin ja antaa hänet sulkea asuntoonsa raitistuaakseen työkuntoiseksi.

Aabrahaminkadun varrella omisti siihen aikaan tullivahtimestari, sittemmin rajaviskaali *Tojkander* talon, minkä nyt omistaa rakennusmestarin leski *Sandell*.

Nimettömän kadun varrella – nimitys, jota ei liene muissa kaupungeissa – ovat jälellä enimmäkseen entiset talot, vaikkakin ne ovat uusilla omistajilla.

Entisessä *Loginin*, nykyisessä *Carlströmin* talossa asui kättilö D-ff, jonka vanhin tytär tuli kuuluisaksi sievistä seikkailuistaan, joista eräs kirjansitoja *Hagelbergin* talossa tapahtuneen tulipalon aikana herätti sellaista huomiota, että tuon kauniin tytön oli pakko siirtyä Pietariin, jossa hän muutaman vuoden perästä onnistui pyydystämään erään rikkaan pelinkauppiaan ja tuli hänen rouvaksi.

Nykyisen Rautatiekadun varrella oli monta pientä taloa, joista useimmat ovat hävitetyt ja niiden sijaan on kohonnut suuria kivitaloja. Oppaani muistutti vakaa- ja *Andströmin* taloja, joissa asuivat maamittarit *Siercken* ja *Nordlund* sekä entinen nimismies *Monthan*; huomautti *Tidströmin* talosta, jossa nuoranjoukkojamest. *Koljonen* asui; maistraatin vahtim. *Kojolinin* talosta, jossa asui lääninkanslisti, sittemmin ruununvouti *Soldan* ja hänen veljensä kimnaasilainen; huomautti *Kojolinin* tyttärestä, jolla oli rakkausseikkailunsa, joitten takia hänen täytyi siirtyä Pietariin, jossa hän kuoli rikkaana juvelisepän rouvana.

A.-T. Sprengelin piirtämä, Dresdenissä 1859 painettu litografia esittää Viipuria Behmin koulun näkökulmasta, Papulasta katsoen. Linna, Monrepos ja Aninan puutarha ovat syrjimmällä saaneet hivenen huomiota osakseen. – Museovirasto.

Entinen *Isendahlin* talo on muuttunut n:roon 103 Repolan kaupunginosassa. Mamselli *Carolina Isendahlilla* oli siinä paljon käytetty pienten lasten koulu, mikä lakkasi viisikymmenluvun lopussa.

Entisessä Revonhännän niemessä oli joukko pieniä taloja, joissa enimmäkseen nahkureja ja värjäreitä asui. Niistä mainitsen nahkuri *Bergströmin*, jonka verstaanhoitajana oli *Kristian Siljander*, värjäri *Nymanin* ja värjäriin lesken *Juliana Sundströmin*. Niemessä asui ja paistoi tunnettuja ja haluttuja Wiipurin rinkeläisiä ajomiehen leski *Helena Vaittinen*, joka niistä sai hopeamitalin. Hänen teoksillaan oli niin kova menekki, että tilaukset täytyi tehdä monta päivää edeltäkäsin. Hän saattoi sentähden kehua, ettei tarvinnut myöjäneitoja puodin rappusillaan, ei torilla eikä katujen kulmissa, kuten hänen kilpailijoillaan oli.

Rautatien aseman alueella oli ennen aikaan koko joukko pieniä taloja, joista *Gorätscheffin* talo puutarhoineen oli huomattavin.

Papulan esikaupunki luettiin ennen rautatien syntymistä Pietarin esikaupunkiin. Huomattavimmat Papulassa olevat talot olivat venäläisen rovastin *Vinogradoffin*, nimineuvos *Thesleffin*, jossa *Balthasarilla* oli puutarhansa, merimies *Myllysen*, valtioneuvos *Saposnikoffin*, työmies *Rahkosen*, nimineuvos *Kämmerlingin* y.m.

Missä Wiipurin tarkk' ampujapataljoonan kasarmit nyt sijaitsevat, siellä oli eversetti *Philipaeuksen* talo laajoine puutarhoineen ja puistoineen, joita hoisi taloudenhoitaja *Fagerström*. Tämän talon ja kaupungin puiston välillä oli *Dunajeffin* ja *Worontzoffin* kyökkipuutarhat. Kaupungin puutarhan takana Ristimäkeen päin oli *Sedoffin* kyökkipuutarha ja *Siliverstoffin* tiiliruukki sekä *Plachinin* viinapolttimo.

Ojennushuone, *Alfthanin* olutpanimo ja talot Havin lahden rantamilla Panssarilahdessa luettiin myöskin Papulan esikaupunkiin kuuluviksi. Ojennuslaitoksen talossa asui tarkastusmies *Majorin* kunnes hän röyhkeästä käytöksestään korkeita viranomaisia vastaan oli pakoitettu ottamaan virkaeron, minkä perästä hän elätti itseään puhtaaksi kirjoittamisella, ensin täällä ja sitte pääkaupungissa. Vahtimestari *Henriksson*, joka oli rakentanut itselleen talon edellisen läheisyyteen, otti eronsa sairauden takia. Ojennuslaitoksessa asui varalääninsihteeri *Palmgren* siihen asti, kunnes sai tuomiokunnan.

Entisessä *Bernodovitschin* talossa, nykyisellä *Thesleffin* lautatarhan paikalla, asui läänin eläinlääkäri *Möller*, iloinen henkilö, joka osasi olla hyvissä väleissä maalaisämmien kanssa ja siten oli hänellä laaja toimiala, joskaan maalaisukot eivät paljonkaan luottaneet tohtorin taitavuuteen.

Pikiruukilla viisikymmentä vuotta takaperin olleista 42 talosta ja niiden asukkaista mainitsen vain seuraavat:

Hackmanin lautatarhassa asui kirjanpitäjä *Anders Granberg*, sen ajan wiipurilaisille hyvin tunnettu henkilö.

Siellä asuivat vetomiehet *Reponen* ja *Sopanen* sekä viimeksi mainitussa talossa kapteenin tytär *Maria Pappinghut*, jolla oli somia seikkailuja. Kirjanpitäjä *David Mäntynen*, jolla oli paikka *Alfthanin* liikkeessä, oli ystävällinen ja iloinen ukko. Poliisipalvelija *Nils Jordan* asui kirvesmies *Kasken* talossa ja oli kaikkien veijarien mörkö.

Siellä asuivat myöskin *Yrjö Siitoin*, jonka poika *Alexander* tuli *Rothen* sikuri-tehtaan hoitajaksi, sekä työmies *Petter Sonni*, jonka poika tuli konttoristiksi *Rosenius & Sesemannille*.

Tervaniemen esikaupungin hävittämisen perästä lisäytyi talojen luku Pikiruukilla, minkä asianomaiset sen perästä jakoivat kolmeksi esikaupungiksi: Hiekka, Pikiruukki ja Paulovski, mikä viimeksi mainittu sai nimensä Monrepon omistajasta, parooni *Nicolaysta*, jonka mailla rautatien tekemisen perästä syntyi paitsi edellä mainittuja esikaupunkeja myöskin Likolammin, Saunalahden, Sorvalinsaaren ja Kivisillan esikaupungit, joissa yhteensä on suurempi asukasluku kuin Lappeenrannan, Käkisalmen ja Sortavalan kaupungit yhteenlaskettuina. Ei ole ihmettelemistä, jos Wiipurin piirin nimismies valittaa, että nämä esikaupungit sanottuun piiriin kuuluvina, saavat aikaan sekaisella väestöllään enemmän työtä ja suuttumusta kuin muu piiri kokonaisuudessaan.

Mutta nyt on jo aika lopettaa. Ehkä saan tilaisuuden jonkun seuraavan kerran palvella yleisöä pikku kertomuksilla Wiipurin entisestä elämästä.”

K. Wilkka

Henkilöhakemisto

Hakemistonumerot viittaavat tekstijaksoon, ei ao. sivuun. Henkilötietoihin on mahdollisuuksien mukaan sisällytetty elinvuodet, tärkeimmät virat ja mahdolliset arvonimet sekä ao:n omistaman talon tonttinumero. Täsmälliset päivämäärät on ilmoitettu vain arkistolähteiden pohjalta. Eräät lähdeviitteet on kirjattu, tosin pyrkimättä ehdottomaan johdonmukaisuuteen. Viipurin maistraatin pöytäkirjoja ei ole tätä tarkoitusta varten tarkasteltu, maininnat ovat jossain määrin satunnaiset. Ikää koskeva merkintä perustuu henkikirjaan 1851.

- Abborr(e), Lars kirvesmies, (50-v. 1851) 19
 Abramoff, porvari, majatalonpitäjä 23,28
 Adlerberg, eversti, kreivi (k. 1794), (hautaa) 19
 Aga(fo)noff, Alexej kaup. Tervaniemellä,
 porvarioikeudet 1844, 33-v. 18
 Ahrenberg, suku: Släktbok 1918-20; Ekelund
 1943.
 " Axel maanviljelijä (1843-1902) 17
 " vaimo: Hulda Petronella o.s. Hulten-
 berg (1842-1906) 17
 " Carl Erik kaupunginkamreeri, talo-
 nom. Pietarin esik. (1841-1905) 28
 " Carl Wilhelm rehtori (1807-80) 8. -
 Heikinheimo 1955; Teperi 1965
 " Gustaf Ferdinand lääninrahastonhoit.
 (1802-81) 4
 " Louise (Lilli) naim. ks. Forsman
 " Robert poliisikamarikanslisti (1837-
 64) 4,17
 " Victor henkikirj., maanvilj., talonom.
 tontti 6 (1844-1932) 4,17,21
 Ahrenius, poliisitarkastaja 28
 " Alina o.s. Anderlé, Frasa, tanssin-
 opettaja (1834-99) 28. - Hirn 1982.
 " Johan Robert kauppias (1839-93) 28.
 - Ruokatavarakauppiaan oik.
 Viip. maistr. ptk. 15.5.1865
 " ylioppilas ? 28
 Akin(t)schin, Nikolai kauppias, talonom. tont-
 ti 118, 9
 Aleneff, Dmitri kauppias, talonom. tontti 26
 (k. 1857, 51-v. 1851) 7,25
 " Matroona kauppiaanleski, talonom.
 Repola 28
 " Nikolai porvari 7
 " Paul (Pavel) kaup. (1839-1907) 7
 " tytär (Dmitrin) ? 7
 Alexandroff, Astafei lasimestari (ei kiven-
 hakkaaja!), talonom. tontti 128, 2, 17
 " Kondratei kaup., talonom. Repola, (41-
 v. 1851) 25
 Alfthan, suku: Bergholm 1892; Släktbok 1941-
 58
 " Abraham Fredrik nimineuv., tilanhoit.
 (1788-1842) 9
 " vaimo: Louisa Amalia (Emelie, Milchen)
 o.s. Rechenberg (1800-76) 9
 " Alexis kenr.luutn. (1813-85) 8
 " vaimo: Sofie Charlotte o.s. Thesleff (1825-
 68) 8
 " Anna naim. ks. Nervander
 " Anton tukkukauppias, tehtailija (1794-
 1854) 11
 " Anton nuor. fil.maist., oikeust. kand.,
 opettaja (1820-47) 11 - Carpelan 1928-
 30, 73
 " Apollon kapt. (1816-86) 14
 " vaimo: Julia o.s. Alfthan (1825-82) 14
 " Benjamin (1845-65) 11
 " Carl Johan kauppaneuv., tehtail., tilan-
 om. (1825-87) 6,9 - Viborgs gymnasium
 143
 " vaimo: Charlotta (Lotte) Adolfinä o.s.
 Öhmann (1836-89) 9
 " Ernst Apollon kapt. (1852-1930) 14
 " Ferdinand kauppias, talonom. tontti 61-
 62 (1822-89) 10,11,17,29 - Dalström 1953,
 7
 " vaimo: Charlotta Adelaide (Adele) o.s.
 Kuhlström (1827-1917) 11,17
 " Ferdinand nuor., kauppias, varakons.
 (1857-1921) 11 - Sarlin 1973, 35
 " Fredrik kaup., talonom. tontti 80 (1829-
 85) 13,14

- Alfthan, vaimo 1) Mathilda Dorotea Rosenius (1833-57) 14
- ” vaimo 2) Juliane (Julie) Louise Lydecken (1837-1919) 13 - Hoving 1960
- ” Georg von kenr.,maj., kuvernööri (1828-96) 11 - Carpelan 1942, 5
- ” Gustaf merikapt., voim.opett. (1840-78) 11
- ” vaimo: Laura o.s. Nervander (1839-68) 11
- ” Helena opett., nti (1837-95) 11
- ” Jakob opett. Maaskolan maanvilj.koulu (1835-91) 11
- ” Johannes kirjailija, kauppias, toimittaja (1830-93) 11,16 - Hirn 1960
- ” vaimo: Viktorina Tawast (1830-66) 11
- ” Julia naim. ks. Apollon Alfthan
- ” Maria naim. ks. Dippell
- ” Nikolai kapt. (1854-1914) 14
- ” Otto liikennepääll., oluttehtail. (1833-72)
- Alm, Gustaf hotellinpitäjä, talonom. tontti 85 (1830-1907) 9 - Hirn 1978
- Alopeus, nimineuvoksetar 20
- ” Aurora Olivia naim. ks. Langolain
- Aminoff, Berndt Ivar arkkitt. (1843-1926) 12
- ” vaimo: Olga Maria o.s. Thesleff (1849-1911) 12
- ” Fredrika Wilhelmina naim. ks. Löfgren
- Anderlé, Alina naim. ks. Ahrenius
- Andersson, Oskar teatt.joht. 22
- Andolin (Andelin), Johan Fredrik suolanmittaaja, talonom. Pietarin esik. (k. 5.12.1851, ikä 51 v. 3 kk.) 26
- ” poika kansliakirjanpit. 26
- Andrea, Christian sokerileipuri, hotellinom. (1843-1900) 10 - Hirn 1974
- ” vaimo: Johanna Wilhelmina o.s. Silander (1850-1905) 10
- Andström, Jakob Johan vakaaja, talonom. Pietarin esik. tontti 237-8 27,28
- ” Karolina Albertina naim. ks. Creutlein, von
- Antell, David Henrik Samuel kunnallisporimestari, senaattori, salaneuv. (1810-74) 8,13,16,28 - Boström 1922, 20; Heikinheimo 1955
- Antonoff, Peter (Petter) kaup., talonom. tontti 19, (30-v.), 19
- ” Roman kaup., talonom. tontti 64 (27-v.) 6
- ” Wasili kauppa-apul. 18
- Appelqvist, Robert Wilhelm nimismies 12
- Armfelt, Ebba Eugenia naim. ks. von Etter
- Aschan, Bror Pehr lääninvaskaali, sotakamreeri (1806-80) 25 - Bergholm 1892
- Aschan, vaimo: Juliana Elisabet o.s. Mangelus (1820-91) 25
- Ascharoff, aliups. 18
- ” leski: Ulrica (45-v. 1851) 18
- Aurenius, Claes kruununvouti, koll.assess. 2
- Avellan, Herman tullipäällysmies, hovineuv., talonom. tontti 78 (1820-1912) 6,11 - ”Min lefvernesbeskrifning” 1957; Heikinheimo 1955; Höckert & Borenus 1940, 52-
- ” vaimo: Eva Lovisa Matilda o.s. Lybecker (1841-97) 6
- Backman, Johan Eriksson muurarimest., talonom. tontti 114 (k. 2.9.1849 51-v.) 9,15,23
- ” Johan nuor. muurarimest. 9
- Backström, Maria Johanna naim. ks. Dankwarth
- Baekman, Woldemar Gustaf luutn., maanvilj. (1818-1901) 2 - Heikinheimo 1955
- ” vaimo: Maria Anna Wilhelmina o.s. von Etter (1829-1912) 2
- Baer, kenr.maj. 20
- Balthasar, Georg Wilhelm kaup.puutarhuri (k. maalisk. 1873 64-v.) 15,29 - Saapui Hannoverista Suomeen 1830, Suomen kansal. Sen. talousos. akti AD 615/12 1833; Viip. maistr. ptk II.4.1866 erotettu karkean huolimattomuuden takia, 8.6.1867 kiinnitetty uudestaan toistaiseksi
- Baltrusch, Alexander kellosepänopp., oluenpanija 7
- ” Juliana naim. ks. Saxbäck
- Bandholtz, Johann Gottfried Diederich, kauppias, kirjanpit., maanvilj. (1822-98) 4 - Schweitzer 1991, 70; Suomen kansal. 2.10.1846
- Barck, Johan kauppias, ravintol., hotellinom., talonom. tontti 67 (k. 1.1.1904 63-v.) 9,11
- ” vaimo: Hilda o.s. Wentz (3-v. 1851) 11
- Baronin, Jegor kaup., talonom. Pietarin esik. 23,28
- Bataljonoff, talonom. tontti 68 Neitsytniemessä 20
- Becker, Hermann Wilhelm kaup. (s. II.8.1818) 11 - Saap. Suomeen 1844, Suomen kansal. 14.4.1847, porvarioik. 20.11.1850; Schweitzer 1991, 70
- ” vaimo: Caroline Charlotta Augusta o.s. Elfström, kauppias, ens. naisvalokuvaajamme (1826-81) 11 - Hirn 1972, 41
- Bell, Carl Josef de eversti (1743-18-) 21
- Benedix, Hulda naim. ks. Loleytis

Berg, Alexander Konstantin apteekkari, talonom. tontti 63 (1797-1859) 6
 " Constantin eversti (1835-1905) 9 - Uusi sukukirja III, 177
 " vaimo: Emma Matilda (Emmy) o.s. Frey (1835-1905)
 " Johan Alexander kenr.luutn. (1830-19) 6 - Viborgs gymnasium 149
 " liikemies (Carl Emanuel 8-v. 1851?) 6
 Bergqvist, Anders seppä, talonom. tontti 119 Neitsytniemessä 20
 " Constantin seppä (23-v. 1851) 20 - Muita lapsia 1851: Mauritz 12-v., Carl 9-v., Johan 4-v., Amalia 19-v., Carolina 7-v.
 Bergström, nahkuri 29
 Bernefeld, Isak lääninkansl., asianajaja 27
 Berner, Axel Emanuel lehtori, kirkkoherra (1810-84) 4 - Carpelan 1928-30, 10; Teperi 1965
 " Emanuel (Manne) ks. Saloheimo
 Bernodovitsch, talonom. Papula 29
 Björklund, Gustaf Adolf apteekkari, fil.tri, valtionueuv. (1824-85) 16 - Hougberg 1895
 " vaimo: Maria o.s. Masileff (s. n. 1835) 16
 Björling, Edvard postimestari, koll.asess. 5
 Björman, Ernst Robert raatimies (1806-55) 7
 Björn, Georg palovartija (k. 6.9.1851) 28
 " Johan palovartija (45-v. 1851) 28?
 " Moses palovartija (46-v. 1851) 28?
 Blomqvist, Johan kirkkovahtim., talonom. tontti 98 (41-v. 1851) 16
 " vaimo: Wilhelmina Gustafva o.s. Flö(d)berg (36-v. 1838) 16
 " Isabella Paulina naim. ks. Stenberg
 Blumenthal, suku: A.R. & O. Blumenthal, Släkten Blumenthal i Finland (Genos 1951)
 " Alexandra Catarina naim. ks. Tjeder
 " Christina Renata koll.asessorinleski, o.s. Hintze (1792-1830) 9 - Aviomies peilitehtailija Johann Benjamin B. (1783-1842)
 " Eduard Leopold ylimetsänhoit., paimonlihall:n joht. (1837-1915) 9
 Bogajevsky (Bogajeffsky), kenr.majuri, talonom. Pietarin esik. 24
 Boisman, Otto Vilhelm Teodor postimestari, majuri (1820-85) 5 - Bergholm 1892
 Bojaroff (Bojarinoff), eversti, talonom. 21
 Bollström, Eva mustal. (31-v. 1851) 19
 Boman, nti naim. ks. Sapetoff
 Bonuvier (Bonnevie), Carl Gustaf (Charles) teatt.joht. (1776-1858) 9 - Heinricius 1914, 175.
 " Jacobina Christina naim. ks. Öhmann

Boström, Mårten sotilas, tarkk'ampuja (k. 1849 67-v.) 24
 " Stina (Christina) Ulrika naim. ks. Höberg
 Boucht, Adam vaununtekijä (42-v. 1851) 25
 " Flora naim. ks. Möller
 " Hilda Wilhelmina naim. ks. Holmberg
 " Rini (Victorine) naim. ks. Möller
 " Theodor Fredrik apul.nimismies (1837-n.75) 8,17 - Ylioppilasmatrikkel, 36
 " äiti: Margareta (Greta) Lovisa o.s. Östergren 17
 " Viktor Vilhelm kirjanpit. (s. 1836) 17
 Boudet, Theodor tod.näk. painovirhe ks. Boucht
 Brander, Lars Johan lääninkanslisti, nimismies (1826-73) 11 - Bergholm 1892, 198
 Brandt, Charlotta valtioneuvoksetar, talonom. Pietarin esik. tontti 27, 23
 " Fredrik Wilhelm näytt. 22
 " Hilma ks. Sjöberg
 Briha, Daniel puuseppämest., talonom. Pietarin esik. tontti 56 (k. 11.1.1861 63-v.) 23
 " poika: upseeri 23 - Erik Axel (s. 29.4.1831), Carl Herman (s. 12.7.1835)?
 " tytär: naim. ? 23 - Mathilda Alexandra (s. 1.3.1833), Emilia Fredrika (s. 16.10.1837)?
 Broström, Sofia nti, ompelija (30-v. 1851) 26
 Buchmejer, Johan työm. (37-v. 1851) 28
 " Wera majurinleski, talonom. tontti 6 Viipurin esik. (51-v. 1851) 19
 " tyttäriä 28 - Henkikirj. 1851: Maria 12-v., Anna 10-v., Elisabeth 5-v., Catharina 3-v., Natalia 1-v.
 Budanoff, Nikolai kauppias, talonom. tontti 37, 7,23
 " perillinen: Nikolai nuor. (35-v. 1851) 23
 Buttenhoff, Emil Friedrich kauppias, talonom. tontti 60, 2,5
 Bützow, Anders kauppias, talonom. tontti 29-30, 7,9 - Tod.näk. kyseessä on kauppias Alexander B. (1787-1870), vrt. Genos 1961
 Bäck, Erik Johan varalääninkamreeri (1792-1861) 7,11 - Ahrenberg 1907; Ekelund 1943
 Bäckman, Johan Thomasson muurarimest., talonom. tontti 104-5, 9,16
 Cajander, majurinrva 20

- Cajander, Anders Israel laamanni (1811-1901) 20 - Viborgs gymnasium, 116
- " Carl Viktor lehtori (1847-1924) 13
- " vaimo: o.s. Ziegler 13
- " äiti: leskirouva Gustafva o.s. Wikfors 13
- " tytär: Maria Emilia naim. ks. Schultz
- " tytär: naim. kap.mest. 13
- Cantell, Gabriel kamaripalv., hovioik. vahtim. 17
- Carlström, Jonas rak.mest., talonom. 28
- Catani, Ludvig Theodor perämies, saunanpit., talonom. (1825-74) 22,24 - Catanin suvusta: Hirn 1974; Viip. maistr. ptk. 13.5.1854, 9.9.1872
- " vaimo: Alexandra o.s. Siliverstoff (k. Pietari 29.3.1906 75 v. 4 kk.) 24
- " isä: Florio Theodor C. (1781-1871), huom! ei Ludvig 24
- Cedercreutz, Carl Emil hovioik. asess., senaattori (1806-69) 9 - Carpelan 1954, 202
- Cedervaller, Anders Fredric kirjanpain., kirjakaupp, rakennusurak. y.m. (1817-) 4,11 - Hirn 1973
- Chanykov, Wera Stepanova naim. ks. Weber
- Christiansson, suku: Begholm 1901, 1067
- " Otto Josias lääninvank. joht., koll.reistr. (1796-1863) 2,25
- " Otto Viktor lennätinpääll., asemapääll., hovineuv. (1838-84) 2
- " Ida Cornelia naim. ks. Paldani
- " Johanna Lovisa naim. ks. Hildén
- Chrogelius, Odilia Kunigunda naim. ks. Hintze
- Clever, Elsa o.s. Norring, laulajatar (1871-1929) 10
- " Ferdinand kaup., konsuli (1870-1948) 10
- Clopatt, Durisch sokerileipuri (1800-52) 6 - Hirn 1974
- Clouberg, Amanda Olivia naim. ks. Söderhjelm
- " Anna Hulda Maria naim. ks. Floman
- " Carl Gabriel kauppaneuv., apteekkari, talonom. tontti 118 (1812-78) 7, 9
- " Ludvig (Lulu) senaattori (1842-1906) 9,14
- " vaimo: Johanna Katarina o.s. Alfthan (1855-) 14
- " Oscar kunnallisneuv. (1840-96) 9 - Hoving 1944
- Collan, Alexander von salaneuv., tod. valt.neuv. (1819-1910) 15
- " Adelaide Maria o.s. Grotenfelt (1839-58) 15 - Carpelan 1954, 484
- Conz, Helene Sophie o.s. Hackman (1842-1916) 7
- Corander (Korander), Henrik Konstantin konrehtori, kirkkoherra (1814- 78) 16 - Heikinheimo 1955; Teperi 1965, 1967
- " tytär: kansakoulunopett. 16 - Sofia Constantia s. 1848, Hulda Onni Ottilia s. 1861?
- " ylioppilas 16 - Fredrik Axel s. 1851, Clas Helmi (!) s. 1857?
- " Karl Henrik Gotthard lehtori (1841-70) 16 - Ylioppilasmatrikkeli, 65
- " Otto Ludvig Aina Armas Olivier lehtori (1845-74) 16 - Ylioppilasmatrikkeli, 89
- Couper, koll.asess., talonom. 26 - Henkikirj. Helena C., 38-v. 1851
- Creutlein, Carl Conrad Christopher von maistr. aktuaari, luutn., talonom. Repola tontti 170-2 (1799-1856) 28
- " vaimo: Karolina Albertina o.s. Andström (1801-54) 28
- " poika: Claes Conrad Konstantin lääninkansl. (1833-) 28
- Dankwarth(dt), Ferdinand leipuri, kaup.vanhin (10.7.1807-9.2.1856) 5,22 - Preussilainen, saapui Pietarista Viipuriin 1838, Suomen kansalaisuus VSV akti 89/1839; Viip. maistr. ptk. porvarioik. 23.5.1840, muita asioita 17.4., 27.4.,19.6.1850
- " vaimo: Marie Johanna o.s. Backström, naim. 1) Pelkolin 5
- " tytär: Wilhelmina? 5
- Dannenberg, Emilia Elisabet naim. ks. Fabritius
- " Juliana Dorothea naim. ks. Krohn
- de Besche, Georg piirilääkäri (1804-61) 23 - Carpelan 1954, 249; Johnsson 1927, 95
- Diboff, Alexandra kauppiaanleski (36-v. 1851) 20 - Aviomies: Petter
- Dieberg, Gottlieb Johann kapellimest. (1799-1857) 15 - VSV:n akti 271/1846; Viip. maistr. ptk. 10.4.1854 - Teperi 1965, 112
- " vaimo: Gustafva Fredrika o.s. Lybeck, naim. 2) Igoni 15
- " lapsia: Johan kontt.? 15
- Dippell, Carl Eduard arkkit., talonom. tontti 52 (1855-1912) 7,12,13 - Meurman 1976, 115
- " Friedrich Wilhelm pankinjoht., konsuli, talonom. tontti 29-30 (1853-1906) 1,7,12 - Sarlin 1973, 58
- " Heinrich Wilhelm Julius viinikaupp., tupakkateht., konsuli, talonom. tontti

ti 29-30 (1816-68) 9 - Sarlin 1973, 68
 Dippell, vaimo: Maria o.s. Alftan (1826-78) 9
 Dittman, Henrik kaup. 12
 Dorrendorff, apteekkari, talonom. Repola 25
 - Ei kirjoilla Viipurissa
 Dufva, Maria o.s. Hämäläinen (k. 3.9.1850)
 tullivahtimestarin leski, talonom. Repola, 27
 Dunajeff, Andrej puutarhanom. Papula 29
 Durisch, Johann sokerileipuri (1798-1878) 6
 - Hirn 1974
 Ehnberg, Augusta Viktoria o.s. Tuderman
 (1842-1913) 7 - Aviomies pormest.
 Gabriel E. (1830-71)
 Ehrenburg, Frans Egid ravintol., hotellinom.
 (k. 28.7.1897 82-v.) 15 - E. oli synt.
 Würzburgissa, Baijerissa ja tullut Helsinkiin
 1842, Viipuriin 1847
 Eikelin, Onni William nimismies, lääninkontt.
 (ampui itsensä 1902) 10
 " vaimo: o.s. Lundgren 10
 Ekeblom, Gustava Johanna naim. ks. Ekmark
 Ekholm, Adolf suutarimest., talonom. tontti
 87 (k. 2.3.1864 46-v.) 11
 Eklund, talonom. 20
 Eklund, Sofia opett. 8 - Huom! Ei ollut naim.
 Lagerspetz
 Ekmark, Per (Petter) oikeuspormestari (1780-
 1860) 19
 " vaimo: Gustava Johanna o.s. Ekeblom
 19
 " Charlotte Emilia naim. ks. Uggla
 Ekroos, Gustaf Viktor apteekkari (1831-70)
 16 - Hougberg 1895
 " vaimo: Frida Amalia o.s. Relander
 (1839-1917) 16 - Relander 1947, 57
 Ekström, Carl August ins.kapt. (1823-1900)
 12 - Carpelan 1928-30, 129; Tigestedt
 1940-52
 " vaimo Alexandrine (Aline) o.s. Hackman
 (1838-1918) 12
 Elfström, Carl Christoffer kelloseppä, talonom.
 tontti 119 (1794-1852) 8 - Elfström 1980
 " Carl Edvard fil.maist., opettaja, kääntäjä,
 kirjastonhoit., painosiamies, valokuvaaja
 (1821-83) 3,8 - Hirn 1972, 49; Viborgs
 gymnasium 135
 " vaimo: Charlotta 11
 " Caroline Charlotta naim. ks. Becker
 " Elisabet naim. ks. Lax
 " Ida Adelina Aurora nti, veistonopett.
 (k. 1896 56-v.) 8
 " Wilhelmina nti (k. 1915 miltei 87-v.) 8

Elfvengren, Henrik toim.vouti (63-v. 1851) 12
 " Emil kopisti prok.toimitusk. (1832-75) 12 - Ylioppilasmatrikkeli, 16
 " Gustaf Fredrik tullikamarin kontt.kirjuri,
 lukkari (1816-) 12 - Viborgs gymnasium, 128
 " tyttäriä? 12 - Laura (18-v. 1851), Ida
 (16-v. 1851)
 Emeleus, Carl Severin opett. Viipurin yläalkeiskoulussa
 (1830-86) 9 - Carpelan 1928-30, 164
 " isä: Johan kapteeni 9
 " äiti: Gustava Elisabet o.s. Gummer, kättilö
 (1798-1859) 9
 " sisaret: Elisabet (1822-1901) 9
 " Julia naim. ks. Nikkanen
 " Mathilda nti, Pajak. 9 1887, 9
 Engdahl, Maria maanmittarinleski, talonom.
 tontti 200-1 Pietarin esik. 28
 Engman, Carl kenr.luutn. (1818-94) 8 - Viborgs
 gymnasium, 125
 " Jenny Maria o.s. Thesleff (1831-99) 8
 Enholm, Gustafva Charlotta naim. ks. Hedengren
 Ericson (Eriksson), Gustaf kamaripalv., kes-
 tikievarinpit. (1819-) 17 - Hirn 1958, 148
 Eriksson, Erik Leon(h)ard varalääninsiht. 23
 Ervast, Henrik Henrikinpoika varat. (1816-55)
 8 - Kojonen 1971, 114
 Etter, von suku.: Carpelan 1942, 92-
 " Alexander von, salaneuv., tod. valt.neuv.
 (1831-1902) 2
 " vaimo: Ebba Eugenia o.s. Armfelt (1831-1922) 2
 " Maria Anna Wilhelmina von naim. ks. Baeckman
 " Nikolai Karl Paul von, kenr.luutn., talonom.
 tontti 2, 2
 " Paul von kenr., talonom. tontti 90-91
 (1798-1878) 2,11 - Kirjaa Salmin retkestä
 en pysty löytämään
 " Paul von nuor. kenr. (1840-1910) 2
 " Sebastian Albrekt von kenr.luutn. (1828-83) 2
 Ettinger, Johann Christian leipurimest. (k.
 21.4.1840) 16
 " vaimo: Sophia Catharina o.s. Siebrog leipuri,
 talonom. tontti 114 (k. 1861) 9,16
 " Amalia nti (13-v. 1851) 9
 " Juliane Helen naim. 2) ks. Dalström
 " Nikolaus Fredrik leipuri, leipurimest. (s.
 8.2.1835) 9 - Viip. maistr. ptk. 22.7.,5.8.1861

- Ettinger, vaimo: o.s. Löfving 9
 Euler, Catharina nti (57-v. 1851) 13
 " Elisabeth nti, talonom. tontti 77 (66-v. 1851) 13
 Exell, Fredrik Wilhelm räätälinkisälli, silta-vouti, taloudenhoit. 10
- Fabritius, August Johan rautat.virkamies, pikakirj. (1844-1915) 9 - Heikinheimo 1955
 " Emil = oik. Wilhelm Fredrik, tähtitiet. dos. (ei prof!) (1845-95) 9 - Heikinheimo 1955
 " Ernst Fredrik muusikko, hevoshoitomies (1842-99) 9 - Heikinheimo 1955; Pulkkinen 1958
 " Johan Gabriel lehtori (1812-75) 9 - Viborgs gymnasium, 117
 " vaimo: Emilia Elisabet o.s. Dannenberg (1820-74) 9
 " nuorin veli: ei ins. eversti, vaan Ludvig Julius Wolfgang, eläinlääk., hevosjalostuksen uranuurtaja (1854-1933) 9 - Heikinheimo 1955
- Fagerlund, Gustaf Wilhelm lääninkirjanpit., opettaja, painoasiamies (1838-1904) 9,17
 " Karl Gustaf räätälimest., talonom. tontti 68 (1804-49) 6,9,10,15,18,23,27,28 - Viip. maistr. ptk. porvarioik. 15.5.1835
- Fagerman, Fabian ajokaluteht., seppä (33-v. 1851) 21
- Fagerström, opettaja (Gustaf Viktor 1831-86, Ylioppilasmatrikkeli 9?) 20
 " sokerileipuri, talonom. Pietarin esikaup. 27
 " taloudenhoit. 29
 " Anton Fredrik hovioik.neuv., varapres. 13,14
 " Anton Henrik varat. (1830-1903) 14 - Carpelan 1828-30, 165
 " Christina naim. ks. Lundgren
 " Henrika Aurora naim. ks. Rosenius
- Falck, puuseppä 11
 " Abraham kirjakaupp. 16 - Teperi 1967, 225
 " vaimo: Lovisa o.s. Träskman 16
- Faltin, Richard Friedrich säveltäit. (1835-1918) 10 - Flodin & Ehrström 1934; Heikinheimo 1955
 " vaimo: Olga Alina o.s. Holstius (1843-1901) 10
- Federley, V. hovioik.assess., hovineuv. (46-v. 1851) 17
- Feduloff, Andrei talonom. tontti 85 Pietarin esikaup. 26
- Feodoroff, talonom. Tervaniemi (tontti 72 ali-ups. Sachar F?) 20
- Fieandt, Carl Fredrik von kapt. (1795-1869) 20 - Carpelan 1954, 339
- Filipoff, kirjanpit. 4
- Fleckenstein, Karl Robert Ludvig leipuri-mest., hotellinpit., talonom. tontti 28 (s. 4.9.1832 Liivinmaalla) 6 - Viip. maistr. ptk. 8.11.,19.12.1871 porvarioik.
 " vaimo: Maria Josefa o.s. Pelerin 6
- Floman, Anders Wilhelm fil.maist., kouluhall. ylijohd.apul. (1833-1905) 9
 " vaimo: 1) Mathilda Heloise o.s. Gyldén (1839-65)
 " vaimo: 2) Anna Hulda Maria o.s. Clouberg 9
 " Henrik Gabriel hovioik.siht., assess. (1809-66) 13
 " vaimo: tod.näk. Sofia Wilhelmina Schildt 13
 " tytär Alma Sofia Floman (1855-1922), naim. Antti Almberg-Jalavan (1846-1909) kanssa. - Tiedot saatu kauppaneuvos Per-Erik Flomanilta; vrt. Jalava 1945
- Flö(d)berg, Wilhelmina naim. ks. Blomqvist
- Forsman, kontt., kaup. 12
 " Paul Emil hovioikeuden pres. (1826-1906) 16 - Carpelan 1942, 107
 " vaimo: Emma Sofia Viktoria Kuhlström (1829-83) 16
 " Wilhelm senaattori (1816-80) 11 - Carpelan 1928-30, 26
- Forssman, Julius Alexander esittelijäsiht. (1827-1901) 17
 " vaimo: Louise (Lilli) o.s. Ahrenberg (1835-99) 17
- Forstén, Gustaf Bernhard kirkkoherra (1819-1904) 10 - Höckert & Borenius 1940, 39-
 " Filip August Karl laulaja (1852-1932) 10 - Heikinheimo 1955; Pulkkinen 1958
 " Hanna naim. ks. Norring
- Franck, Herman Friedrich Martin kaup., talonom. tontit 92,96-98 (1850-1923) 13,16 - Schweitzer 1991, 74
- Frankenhausen, Alexander yliopp. (1838-60-luku) 13 - Ylioppilasmatrikkeli, 43
 " Carl Constantin ylilääkäri, valtio-neuv., talonom. tontti 12-13 (1804-66) 4,13 - Viborgs gymnasium, 87
 " vaimo 1) Sofie Henriette o.s. Berg (1817-43)
 " vaimo 2) Helena Maria o.s. Melart

(1820-94) 21
 Frankenhaeuser, Fredrik Christian kaup.lää-
 käri (1820-87) 6 - Carpelan 1928-30,
 83
 " Georg kaup.,kirjapainonom., talo-
 nom. tontti 70, 10
 " Gustaf majuri 13
 " Karl varat., henkikirj. (1840-80) 13 -
 Ylioppilasmatrikkeli, 66
 " "perilliset 19
 " Konstantin yllääk., valtioneuv.(1852-
 1910) 13
 " Paul (1840-53) 13
 Frasa, Alina naim. ks. Ahrenius
 Fredman, Lars Johan lääninkontt. (k.
 15.10.1857 51-v.) 3
 Frenckell, Frans Wilhelm von kauppaneuv.,
 valtiopäivämies (1821- 78) 16 - Car-
 pelan 1942, 110
 " vaimo: Ida Matilda Bublina o.s. Kuhl-
 ström (1823-1903) 16
 Frese, Marie Sophie naim. ks. Hackman
 Frey, suku: Uusi sukukirja III
 " Alexander Reinhold oikeuspormest.
 (1824-77) 10 - Boström 1922; Vi-
 borgs gymnasium 138
 " vaimo: Hedvig Lovisa Emilia o.s. Nor-
 ring (1832-72) 10
 " Johan Adolf koll.assess., majuri, talo-
 nom. tontti 81 (1801-58) 10,14
 " Johan Adolf nuor. kenr.majuri (1828-
 91) 10
 " Johan Hjalmar oopperalaul. (1856-
 1913) 10 - Pulkkinen 1958
 " Julius Ferdinand ratsumest., tilanom.
 (1827-82) 10
 " Maria Elisabet nti, opett., talonom.
 tontti 125 (1804-81) 16
 " Wilhelmina Rosalia naim. ks. Frey
 Fröberg, Fredrik Ferdinand lehtori, kirjaston-
 hoit., kirkkoherra (1806-79) 4 - Kir-
 jastolehti 6/1959
 Gagneur, Ernfrid Leonard aliluutn. (1816-45)
 21 - Carpelan 1928-30, 39
 Garpel, assess. 21
 Gavriloff, Varfolemi kaup., talonom. (76-v.
 1851) 19
 Gerni, talonom. 20
 Gladkoff, Alexander eversti 12
 " vaimo: Alexandra Charlotta o.s. Tje-
 der (s. 13.5.1838) 12
 Glagau, Johan Julius aliups., käsitaeseppä, ra-
 vintol., talonom. Pietarin esik. (k.
 12.6.1881 54 v. 8 kk.) 27 - VSV:n ak-
 ti 197/1873
 Golin, Adolph Fredric räätäli (s. Suomenlin-

na 1809, k. 31.1.1850) 23 -Viip.
 maistr. ptk. 31.3.1835 porvarioik.
 Golin, Matts kultaseppä, talonom. tontti 18
 Salakkalahti (1822-86) 3 - Borg 1935,
 468
 " poika: Robert (1849-1933), tilanom.,
 purjehtija., kaup. (1849-) 3
 Golovanoff, Vasili kaup., talonom. Repola
 25
 Gorätscheff, eversti, talonom. Revonhätä
 tontti 246-7, 29
 Grahn, Anna Catharina naim. ks. Sallmén
 Granberg, Anders kirjanpit., talonom. Piki-
 ruukki (k. 28.8.1854 46-v.) 29
 Grenquist, Fredrika nti, talonom. tontti 97
 (1801-76) 16 - Blomstedt 1963
 " äiti: Lovisa Ulrika o.s. Lüdke (Lytken)
 nimineuvoksetar (1779-1847) 16 -
 Aviomies Gustaf G. (1769-1812), Ge-
 nos 1963, 87
 Grigo(r)jeff, Mattvei P. kaup., talonom. tont-
 ti 85, 9
 Grotenfelt, suku: Carpelan 1954; Åström 1993
 " Adele Marie naim. ks. Collan
 " Alexander Vilhelm eversti (1843-
 1905) 15
 " Carl Herman (1837-54) 15
 " Edit Alexandra Natalia naim. ks. Mo-
 lander
 " Georg Reinhold kadetti, tilanom.
 (1841-1910) 15
 " Gustav Otto varat., hovioik. varapres.
 (1817-1900) 8 - Savo-karjal. osak.
 matrikkeli, 19
 " Herman Bernt hovioik.neuv. (1800-
 75) 20 - vaimo: 2) Dorotea Vilhel-
 mina o.s. Mangelus (1825-1909), pe-
 rill. 20
 " Karl Gustav Johannes fil.tri (1855-
 1922) 15
 " Karl Herman Ossian lehtori (1848-
 1910) 15
 " Nils Bernt Armas kamarineuv. (1851-
 1929) 15
 " Nils Gustav Maximilian maanvilj.
 hall:n ylijocht. (1846-1902) 15 - Hei-
 kinheimo 1955
 " Nils Karl Elias hovioik.neuv. (1817-
 68) 15
 " Reinhold Vilhelm koll.assess., kapt., ta-
 lonom. tontti 88 (1802-89) 16 - Te-
 peri 1967, 105
 " Rosalie Reinholdina naim. ks. Stewen
 Gråberg, Gustav Adolf piirilääk. (1828-82) 15
 " Johan Fredrik nuohoojamest. (s.
 14.4.1825, k. 9.6.1864) 15,18 - Lin-
 nan palosta ja Gråbergin osuudesta,

- vrt. Hirn 1969
- Gråberg, vaimo: Blondina Lovisa o.s. Slöör (k. 20.11.1853) 15
- Grönberg, Ulrika Eleonora naim. ks. Isendahl
- Gröndahl, Hedda Lovisa pesijätär, o.s. Smal 16
- Grönholm, rva 15
- Grönlund, E.J. lääninkamreeri (47-v. 1851) 11
- " Gustafva Henrika naim. ks. v. Creutlein
- Gummer, Gustava Elisabet naim. ks. Emeleus
- Gruenius, Anna Anastasia von, naim. ks. Löfgren
- " Charlotta Emilia von, naim. ks. Löfgren
- Gylden, Axel lääninagron., talonom. tontti 75 (1838-1915) 10 - Ylioppilasmatrikkeli, 56
- " Mathilda Heloise naim. ks. Floman
- Gyllenberg, Bernhard Gustaf kaup. (1825-59) 10
- " vaimo: Fanny Thérèse o.s. Holstius (1839-92) 10
- Gyllenschmidt, nimineuvos 25 - kapt. Georg von Gyldenschmidt? (65-v. 1851)
- Gäschel, Alexander laboraattori 16
- Hackman, suku: taulukko ja yksityiskohtaisia tietoja Tigerstedt 1940-52; Enbom & Sandelin 1991
- " Alexandrine naim. ks. Ekström
- " Alexis Tilman Constantin (1844-1911) 7
- " Carl Alexander kapteeni (1806-46) 7
- " vaimo: Maria Sophie o.s. Frese (1806-68) 7
- " Helene Sophie naim. ks. Conz
- " Julius Friedrich kenr.maj. (1832-1933) 3
- " Marie Elisabeth konsulinna, talonom. tontti 5, o.s. Laube (1776-1865) 3, 11
- " Olga Helene Nicoline diakonissa (1839-65) 7
- " Wilhelm kauppaneuv., talonom. tontti 23,51 (1842-1925) 5,12,13,21, 29
- Hackzell, Anders Kaspar hovioik.neuv. (1855-1905) 12
- " vaimo: Tea Johanna Elisabet o.s. Thesleff (1867-1930) 12 - Carpelan 1942, 298
- Hagelberg, Axel Reinhold kirjansitojamest., kaup.vanhiin (1805-66) 23, 28 - Viip. kämmerioik. ptk. 19.8.,2.9.1845; Valinkoski 199
- Haikonen, Katarina talonom. Tervaniemi (30-v. 1851) 18
- Hallenberg, Juho (Johan) kaup., tehtail. (1860-1926) 11,23,28 - Ilanko 1956, 95; Paavolainen 1961, 198
- " Taneli (Daniel) seppä 11
- Halonen, Johan stukkimest., talonom. tontti 74, 11
- " vaimo: Sofia Karolina 11
- Hanén, Petter ks. Hannikainen, Pietari
- Hannikainen, Pietari maanmitt., kirjailija, sanomalehtimies (1813-99) 10 - Heikinheimo 1955; Kohtamäki 1959
- Hartberg, Axel Otto Reinhold värjärimest. (38-v. 1851) 23
- " vaimo: Anna o.s. Sundström (18-v. 1851) 23
- Hartikka (Hardukka), Maria leski, talonom. Pietarin esik. (48-v. 1851) 23
- Hartvig, värjäri 23
- Have, Julius von vänrikki, talonom. Viipurin esik. tontti 9, 19
- Havemann, everstiluutn. 13
- " vaimo, leski: Nathalia talonom. tontti 51, 13
- Hedengren, Ernst merikapt., kunn.raatimies (5-v. 1851) 15
- " äiti kelloseppänleski Gustafva Charlotta o.s. Enholm (38-v. 1851) 15 - Kelloseppä Josef Israel k. 1850, leski jatkoi toimintaa ain. v:teen 1868 saakka - Elfström 1976, 25
- Heinricius, Ivar kenr.majuri (1848-) 28
- " Johan Gustaf hovineuv., pormestari (1818-1901) 4,7 - Carpelan 1928-30, 55
- Heitman(n), Adelheid Henriette naim. ks. Mechelin
- " Alexandra Sophie naim. ks. Mendt
- " Heinrich Nicolaus viinikaupp., varakons. (1800-42) 7 - Viip. maistr. ptk. 9.9.1839; Sarlin 1973, 101
- " Herman 7
- " Woldemar Georg lehtori (1837-74) 7 - Ylioppilasmatrikkeli, 27
- Helenius, Wilhelm räätälimest., talonom. tontti 125, 16; perill. 16
- Hellman, Erik lääninkontt., arkistonhoit. (k. 18.11.1861, 51-v. 1851) 6
- " vaimo: Sara Wilhelmina o.s. Lukin (s. 10.9.1825) 6
- " Gustaf Wilhelm arkistonhoit. 3
- " vaimo: Anna Lovisa Abrahamintytär o.s. Poitsi (29-v. 1851) 6
- " Johan Fredrik varat. (1849-92) 6 - Ylioppilasmatrikkeli, 121
- Hellstedt, Carl (Kalle) merimies (13-v. 1851) 15
- " Fia (Sofia) (10-v. 1851)

- Hellstedt, Viktor tilanjakosiht. (49-v. 1851) 15
- " Viktor nuor. nimismies 15
- Helsingius, Petter henkikirj. (28-v. 1851) 12
- Henriksson, Johan leipuri, talonom. tontti 122, 17
- " Bernhard Georg proviisori, apteekkari (1841-) 6 - Hougberg 1895
- " Petter (Pehr) Gustaf hovioik:n vahtimest (k. 13.1856, 39-v. 1851) 17,29
- " vaimo: Sophia Seraphina o.s. Hultman 17
- " tytär 17 - Maria Emilia s. 1845, Carolina Adolphina s. 1837, Carolina Blondina s. 1847, Serafia Evelina s. 1848, Augusta Mathilda s. 1854, Anna Lovisa s. 1855?
- Herlich, Alexandra aliupseerinleski, talonom. (28-v. 1851) 19
- Hertz, rahastonhoit. 4 - Varat. C. Hertz, tontti 71, (44-v. 1851)? Niklas H. myöh. lääninmaanmitt. (1832-1902) ks. Carpelan 1928-30, 182?
- Hertzen, rahastonhoit. 11 - Hampus Henrik v. H?
- Heyno, Carl Gustaf kaup. (1818-23.2.79) 12 - Hirn 1976, 28
- " poika? 12
- " tytär: Annette Wilhelmine naim. ks. Wirolin
- " Gustaf Johann kaup., talonom. tontti 49 (1774-1842) 12 - Schweitzer 1991, 77
- Hiekisch, Franz soittokok.tekijä, ruumisarkkujenvalm., talonom. tontti 18 Pietarin esik. (k. 1882 80-v.) 24
- " tytär: Fransiska Wilhelmina naim. ks. Saxbäck
- Hildén, Berndt Erik Constantin lääninkirj., valtiopäivämies (1822-92) 2 - Carpelan 1928-30, 100
- " vaimo: 2) Johanna Lovisa o.s. Christiansson (1842-1905) 2
- Hintze, Carl Alexander Abraham lehtori (1832-99) 16 - Carpelan 1928-30, 182
- " Henrik kontt.pääll. 16
- " Timoteus Henrik Alexander lehtori (1820-62) 16 - Carpelan 1928-30, 126
- " vaimo: Odilia Kunigunda o.s. Chrogius (s. n. 1827) 16
- Hipping, Anders Wilhelm varat. (1818-71) 12 - Carpelan 1928-30, 61
- Hisinger, Robert Emil hovioik.neuv. (1838-89) 12 - Carpelan 1958, 517
- " vaimo: Alexandra Adelaide o.s. Thesleff (1845-1922) 12
- Hoffmann, Johann Diedrich ravintol., hotelinom. (k. 1868 66-v.) 2,13,15,24 - Kotoisin Hannoverista, toim. Helsingissä v:sta 1839, Viipurissa v:sta 1842; Viip. maistr. ptk. 23.2., 9.3., 13.3., 20.3.1850, 10.7.1869 (konkurssipesä)
- Hoffrén, Henric nimineuv. 23
- " vaimo: Paraskovia, talonom. tontti 40 Pietarin esik. (52-v. 1851) 23
- Hoikka, Karl Wilhelm kultaseppä, talonom. tontti 36, 12
- Holmberg, ndit 15
- " Herman apteekkari (1839-88) 17,26
- " vaimo: Hilda Lovisa Wilhelmina o.s. Boucht (s. 5.10.1842) 17
- Holmlander, Fredric proviisori (40-v. 1851) 6
- Holmlund, Frans Julius August kirjansitojamest., talonom. Pietarin esikaup. (1837-1908) 26 - Vallinkoski 1992, 237
- Holmstén, Adam kauppalav. (28-v. 1851) 28
- " Elias kontt. 28
- " Jonas suolanmittaaja, talonom. tontti 212 Pietarin esik. (51-v. 1851) 28
- Holstius: suku: Släktbok 1912-16, 682-
- " Bernhard Gustaf (1825-59) 10
- " Bertha naim. ks. Wahl
- " Edvard (Eppa) Johan kirjansit. (1836-56) 10
- " Fanny Thérèse naim. ks. 1) Gyllenberg, 2) Wiik
- " Nils Reinhold kaup.lääkäri, talonom. tontti 79 (1803-67) 10,23
- " vaimo: Johanna Katarina o.s. Starck (1813-94) 10
- " Olga Alina naim. ks. Faltin
- " Reinhold Alexander vuori-ins., tehtail. (1833-76) 10 - Ylioppilasmatrikkeli, 2
- Homann, Friedrich Wilhelm opett., lääninsiht. (1800-54) 3 - Viborgs gymnasium, 82
- " vaimo: Johanna Elisabet o.s. Nordberg (1787-1854-) 3
- Hornborg, suku: Bergholm 1892
- " Alfred Gottlieb ylipalolest. (1830-84) 17
- " Ernst Adrian poliisimest. 1836-49, ev.luutn. (1796-1854) 17
- " Georg August Adrian vänrikki (1835-54) 17
- " Laura Aurora Amalia naim. ks. Örn
- Hougberg, Bror Sven varapast., arkki diakoni, talonom. tontti 136-7 (1797-1875) 9 - Teperi 1965
- " Carl Abraham (ei Knut!) metsänhoit.

- (1835-99) 16 - Ylioppilasmatrikkeli 12
- Hougborg, Ebba Elisabet Fredrika (Betty) nti (1832-) 16
- " Sven Wilhelm senaattori (1839-1905) 16 - Ylioppilasmatrikkeli, 35
- Hoving, suku: Hoving 1944
- " Walter kirjakaupp., talonom. tontti 93 (1841-1918) 6,11,14 - Suomen kans. Sen. talousos. akti AD 1749/84 1862
- " Victor kaupp. (1846-76) 5 - Suomen kans. Sen. talousos. akti AD 1609/86 1867
- Hultén, vänrikki 24
- Hultin, Julius (huom! ei Johan) henkikirj. (1818-85) 3
- " Tekla Johanna Virginia poliitikko 3 - Heikinheimo 1955; Kiiski 1978
- Hultman, Sophia naim. ks. Henriksson
- Huhtanen, varanimismies, talonom., perill. 24
- Hyvönen, Anna Sofia naim. ks. Höberg
- Hyypönen, oppilas 8
- Häggberg, Abraham C. raatimies 1834-67, tiiteht., talonom. tontti 93, (1803-67) 11,14,22,23 - Viip. maistr. ptk. 22.4.1828, 12.3.1849
- Hämäläinen, Maria naim. ks. Dufva
- " Petter porvari, talonom. tontti 75-76 Pietarin esik. (k. 23.6.1851 71-v.) 26
- Härkänen, Mikko palv. 7,8
- " poika lukiovahtimest. 8
- Härkönen, talonom. tontti 85 Repola 26
- Höberg, Anders Andersson räätälinkisälli, palokorpr. (39-v. 1851) 20
- " vaimo 1) Christina Ulrika o.s. Boström (1838 18-v.), 2) Anna Sofia o.s. Hyvönen 20
- Högberg, reistraattori, opett. 13
- " Elis nimismies, paik.adjutantti 8,13
- Höijer, nimismies 18
- Ignatius, Karl Henrik Jakob apul.opett., talonom. tontti 74 (1809-56) 4, 11 - Carpelan 1928-30, 4; Teperi 1965
- Igoni, Johan kansliareistr. 15
- " vaimo: Gustafva Fredrika o.s. Lybeck, naim. 1) Dieberg 15
- Illberg, Johan (huom!) kultaseppä (1804-68) 5 - Borg 1935
- Ilvonen, Kristian teatterivahtim., vanginvart., ravintol. (s.n. 1810) 7 - Viip.maistr ptk. 18.8.,20.9.,29.9.1856; Him 1976, 18
- " vaimo: Anna Sofia (Catharina) o.s. Räikkönen (k. 5.2.1866 75-v.) 7
- " Johan (9-v. 1851)
- Ilvonen, Kasper 7
- Indurski, Rebecka o.s. Weikkanen, valok. Jakob I:n vaimo (s.n. 1821) 26 - Him 1972, 62, 1977, 38
- Ingelberg, Thomas torninvart., tullivahtimest., majatalonpit., tontinom. Salakkalahti 5 (40-v. 1851) 19
- Isendahl, Carolina nti, opett. (40-v. 1851) 29
- " Peter Ulrik talonom. tontti 103 Repola 29
- " vaimo: Ulrika Eleonora o.s. Grönberg (k. 1844 71-v.) 29
- Ivanoff, talonom. tontti 67 Neitsytniemi 20
- Ivanoffsky, Alexander raatimies, talonom. tontti 39 (42-v. 1851, k. 1873) 7
- " Wasili kaupp., raatimies, talonom. tontti 31 (8-v. 1851) 7,12
- Ivaska, talonom. Pietarin esik. (ajuri Johan I?, 36-v. 1851, tontti 62, koneenkäytt. K.J.I. 1885) 26
- Iversen, Julius Gottlieb tod. valt.neuv., talonom. tontti 31 (1823-1900) 12
- " vaimo: Anna Ida Matilda o.s. Thesleff (1837-94) 12
- Jatinen, Wilhelm kontt., talonom. tontti 81, 14
- Jaenisch, suku: Ruuth 1906
- " Alexander kirjailija, kuvern.siht., kamreeri (1832-96) 5 - Carpelan 1928-30, 183; Bolin 1898
- " Andreas kauppaneuv., talonom. tontti 64 (1763-1832) 6
- " vaimo: Helena Elisabet, talonom. tontti 76 (1781-1848) 6,12,13
- " Anna Blondina naim. ks. Stråhlman
- " Anton Edvard majuri, talonom. tontti 36 (1800-61) 12
- " Anton Ferdinand kaupp. (1823-85) 13
- " Dorothea Elisabet valtioneuvoksetar o.s. Frese (1784-1874) 12
- " Fredrik postimest. (1804-63) 5
- " Kristian Rudolf koll.neuv., piirilääkäri, talonom. tontti 53 (1771-1852) 13
- " Magnus eversti (1791-1862) 12
- " Maria (1799-1867) 12
- " Nicolaus kaupp. 2
- " Sofia naim. ks. Wulfert
- Jakovleff, Helena naim. ks. Söderberg
- " Konstantin kauppaneuv., tupakkatehtail., talonom. tontti 33, 12
- " Paul Jakovlevitsch kauppaneuv., saunanom., talonom. tontti 33-34 (k. 13.6.1880 59-v.) 3,21
- Jansson, August lääninkanslisti, kielenkäänt. (30-v. 1851) 10

- Jaroscheffsky ks. Jeroscheffsky
Jeroscheffsky (Jaroscheffsky) hovineuv., talonom. tontti 72 Neitsytniemi (vaimo Nathalia) 20
- Jokelin, Magnus suutari, talonom. tontti 73-74 Pietarin esik. (k. 3.8.1854 58-v. 2 kk.) 26
- Jordan, Nils poliisi (k. 21.10.1852 67-v.) 29
- Judén, Jacob ks Jaakko Juteini
Juteini, Jaakko maistr. siht., kirjail., talonom. tontti 109 (1781-1855) 7, 8 - Heikinheimo 1955; TalviOja 1915; Teperi 1965
- " Joel Jacob kielenopett. (1827-64-) 7 - Viborgs gymnasium 143
- Jäfvert, Henric August meritullivahtimest., talonom. (26-v. 1851) 28
- Jäppinen, Johanna leski, talonom. tontti 30 Pietarin esik. (62-v. 1851) 23
- Kajander, Johan räätälimest. (33-v. 1851) 19
- Kalinin, Konstantin talonom. tontti 65 Neitsytniemi 20
- Kalpi, P. kaup., talonom. Pietarin esik. 27
- Kalugin, V.J. kaup., talonom. tontti 8 Pietarin esik. 25, 26
- Karapuchin, Petter kaup., talonom. tontti 226 Pietarin esik. (51-v. 1851) 28
- Karlberg, rva 20
- " tytär naim. ks. Simin
- Karm, Wilhelm von lääninarkkit 1849-85 (1820-1902) 21 - Meurman 1976, 27
- Karpelin, kaup.leski 25
- " kaksi tytärtä 25
- Kaschkin, Grigori talonom. tontti 167-8 Repola (57-v. 1851) 27
- Kasitzkin, Nikita aliups., talonom. tontti 127-8 Pietarin esik. (73-v. 1851) 27
- Kaski, kirvesmies, talonom. Pikiruukki 29
- Kasolainen, ajomies, talonom. Pietarin esik. 23
- Kekki, Mathilda Olivia kotelontekijän vaimo (s. 1835) 3
- " Moses kauppias, talonom. Pietarin esik. 28
- " vaimo: Anna o.s. Luukkonen 28
- " Niklas Alexander (s. 1834) 28 - Ylioppilasmatrikkeli, 36
- Keldan, Abraham tukkukaupp. (k. 1854) 12 - Teperi 1965
- " Andreas nimineuv., postivirkamies (1796-1881) 5
- " Antoinette nti Vahtitornink. 9 1887, 12
- " Anton Gustaf toim., kirjastonhoit. (1834-99) 12
- " Henriette Caroline naim. ks. Stünkel
- Keldan, Marie Emelie naim. ks. af Tengström Kihlgren, leipuri, talonom. tontti 108, perill. 7
- Kilpiäinen, ajuri 20
- Kiriloff, kalastaja 20
- " Brita Helena kättilö, leski, talonom. tontti 69a (k. 14.8.1857 64-v.) 10
- " Maria nti, talonom. tontti 39 Pietarin esik. 23
- Kirmanen, Fredrik? ajuri, talonom. Pietarin esik. (66?) (24-v. 1851) 26
- Klein, Wilhelm kaup., talonom. tontti 20, 5
- Klingenberg, Johan Anton tupakkatehtail. (k. 24.9.1850 28-v.) 23 - Viip. maistr. ptk. 27.3.1847
- Knäseff, Maria kauppiaanleski (33-v. 1851) 18
- Kohl, Constantia von naim. ks. Åkerman Kojolin, vahtimest., talonom. 28
- " tytär 28
- Kokko, Eva aliupseerinleski 19
- " Konstantin kauppa-apul. 18
- Koljonen, nuoranpunojamest., talonom. 28
- Kommonen, kuorma-ajuri, talonom. tontti 85 Repola 26
- Korander ks. Corander
- Korhonen (Korhoin) kirjanpit. 19
- Korotkoff, Dmitri kauppa-apul. 18
- Koscheleff, Jemeljan kaup., talonom. tontti 89 11
- " Paul kämnerinoik:njäsen (33-v. 1851) 11
- " Uljana talonom. tontti 89 (53-v. 1851) 11
- Kothen, von suku: Carpelan 1958
- " Casimir von kuvernööri (1807-80) 5, 17, 27 - Lagerborg 1953
- " Gustaf von kenr.maj. (1808-61) 5
- " Gustaf Axel von kuvernööri (1843-1906) 5
- Kraft, Henrik kirvesmies (33-v. 1851) 19, 28
- Krohn, Leopold Wilhelm kaup., talonom. tontti 85 (1806-90) 9 - Ahrenberg 1914; Sarlin 1926
- " vaimo: Juliana (Julie) Dorothea o.s. Dannenberg (1818-89) 9
- Kronberg, Anders Johan nimismies 10
- " Janne kauppa-apul. 5
- Krutakoff, Constantin sotilas talonom. tontti 83 Pietarin esik. (58-v. 1851) 26
- Kudräscheff, koll.assess., talonom. tontti 59 (leski Nadescha) 5
- Kuhlberg, Anders räätälinkisälli, aliups. 10
- Kuhlman, suku: Carpelan 1958, 668-
- " Alexius Fredrik eversti (1800-57) 19
- " Johan Fredrik mekaanikko (1833-77) 19

- Kuhlman, Maria Amalia naim. ks. Schauman
Kuhlström, Adele Charlotta naim. ks. Alfthan
" Anna Natalia naim. ks. Forsman
" Fredrika naim. ks. 1) Tamelander, 2) Wright
" Ida Matilda Bublina naim. ks. von Frenckell
" Lars Fredrik hovineuv., talonom. tontti 96 (1787-1852) 11,16
" Laura Maria naim. ks. Tudeer
" Lovisa naim. ks. Munck af Fulkila
Kullnabb(e), kirvesmies 6
" vaimo: Sofia o.s. Lybecker, Likolampi 1 1887, 6
Kurikka, Esaias kaup.palv., talonom. tontti 105, 6
" Matti kirjailija, toim. (1863-1915) 6
- Heikinheimo 1955; Kalemaa 1978
" Sofia nti 16
Kuschakoff, I.S. talonom. Pietarin esik. 25
Kusnetzoff, A. talonom. Pietarin esik. 28
Kähärä, Helena (Lena) naim. ks. Vaittinen
Kämmerling, nimineuv., talonom. tontti 284
Papula 29
Kölhi, Sara ajomiehenleski, talonom. Pietarin esik. (k. 13.5.1863 63-v.) 23
Lagerspetz, Jakob Christian kirjakaupp., talonom. tontti 111 (k. Hyvinkäällä lokak. 1912) 8
" vaimo: o.s. Sundström 8
Lagerstam, Herman Erik Reinhold lyseonvahtimest. (41-v. 1851) 12
" pojat: Berndt (Bernhard) kaup., ravintolanpit. (6-v. 1851) 12
" Carl (Kalle) lennätinpääll. (13-v. 1851) 12
" Thure Constantin kaup. (s. 1839) 12
Lagus, Wilhelm Gabriel sanomalehtimies, runoilija (1837-96) 4 - Heikinheimo 1955
Lampén, Jonas kultaseppä, porvari 1861 (1821-86) 5 - Borg 1935, 470
Langell, Elias räätälinleikkuri (k. 13.7.1860 44-v.) 9,15
Langenskiöld, Lars Henrik Gustav lääninsiht., pankinjoht., valtioneuv., talonom. tontti 129 (1805-79) 8,17 - Carpelan 1958, 690
Langolain, Alexander kirjuri, postimestari, kanslianeuv. (2.2.1825-15.2.1900) 5
- Perhehauta Helsingin vanhalla hautausmaalla, vaimo: Aurora Olivia o.s. Alopaeus (1836-96), poika esitt.neuv. Toivo I. Alex. L. (1866-1942). - Ranta 1986, 49
Laube, Anton Georg kapteeni, talonom. tontti 71, 11
Laube, Maria naim. ks. Wahlsten
" Marie Elisabeth naim. ks. Hackman
Lavonius, Magnus Wilhelm hovioikeudenasess., laamanni (1800-75) 18 - Viborgs gymnasium 68
" Wilhelm hovioikeudenneuv., oikeustiet. tri (1832-97) 18 - Heikinheimo 1955
" perill. 18
Lax, Ernst Robert kelloseppäimest. (1828-75) 8 - Elfström 1980, 4
" vaimo: Elisabeth Viktorine Marie o.s. Elfström 8
Leonoff, Mihail kaup., saunanom. 18,21
Lesnatiskoi, majuri, talonom. 28
Leszig, Carl kaupunginarkkit. (11.5.1807-15.11.1852) 16 - Hirn, 1970, 222; Meurman 1976, 53
" Carl Eduard asemapääll. (s. 1843) 16
" Carl Leopold sähköttäjä (s. 1847) 16
" Marie Elisabeth nti (1840-22.6.88) 16
" Rosalie Caroline naim. ks. Selan
Lille, Anders Johan kanneviskaali (1813-49) 13 - Släktbok II
" Carl Wilhelm fil.maist., lehtori (1821-95) 10,12 - Savo-karjal. osak. matrinkkeli, 28
" vaimo 1) Eleonora Antoinette Wilhelmina o.s. Stenius (1822-50) 10
" " 2) Wilhelmina Rosalie o.s. Frey (1830-59) 10
Lindberg, Elisabeth (Lisette) naim. ks. Sundström
" lehtori 14
" Johan lääninvank.joht. 2
Lindeberg, Sofie nti, opett. (1804-78) 5,12
Lindh, Fredrik Wilhelm (Lebi, Ibel) rautat. kirjanpit. (1839-80-l.) 26
" Karl Fredrik hovineuv., maanmitt.hall.pääjoht. (k. 15.2.1865 67 1/2 v.) 26
" Therese Elisabet naim. ks. Nymalm
Lindroos, Johan hatuntekijä, talonom. tontti 231 Pietarin esik. 28
" vaimo Fredrika Lovisa o.s. Södergren (k. 9.8.1858 koleraan 66-v.) 28
" Johan Theodor kaup.ins. 1890-98, liikemies, vuorineuv., talonom. tontti 80 (1867-1952) 14 - Heikinheimo 1955
Lindström, tullipäällismies 19
" vaimo: Mathilda Gustafva o.s. Öhman (s.n. 1817) 19
" Johan Carlsson postilj., hotellinpit. (k. 6.6.1896 79-v.) 19
Lisenko, Tatjana everstiluutnantinleski (32-

v. 1851) 26
 Lisenko, poika ? santarmiev.lutn. 26
 Listvennikoff, Alexander (35-v. 1851) 7
 " Filip kaup., talonom. tontti 65 (58-v. 1851) 7,9,23
 " tytär ?, naim. 7
 Lobanoff, kapteeni, talonom. Pietarin esik. 23
 Lobsius (Lobsin), M.P. kaup., Saunalahti 21
 Login, talonom. 28
 Loginoff, Abram kauppakirjanpit., kaup., talonom. tontti 202 Pietarin esik. (61-v. 1851) 28
 Lokander, Alexander kirjansitojamest. 1844 (1817-k. n. 1889) 7 - Vallinkoski 1992, 235
 Loleytis, Johann Friedrich kaup.kirurgi, parturi (s. Danzig 6.12.1846, k. 20.3.1909) 7 - Suomen kans. VSV:n akti 196/1873; vaimo: 13.9.1874 Hulda o.s. Benedix
 Lossow-Thompson ks. Thompson
 Lounasmaa (Löfgren), Vihtori (Nils Viktor) sanomalehtimies (1843-1909) 17 - Heikinheimo 1955; Lounasmaa 1910
 Lukin, Andreas lääninvahtimest. (k. 17.6.1854 55-v.) 3
 " Sara Wilhelmina naim. ks. Hellman
 Lund, W. kaup., talonom. Viipurin esik. 19 - Huom! Käänn. virhe, ks. Wiklund
 Lundgren, yliopp. 26
 " Johan Henrik kaup. (45-v. 1851) 10
 " vaimo: Christina o.s. Fagerström (1848 31-v.) 10
 " poikia a) nimismies; vaimo 1) o.s. Renvald 10
 " " b) kapteeni; vaimo o.s. Schuschin 10
 " " c) poliisinotaari, painoasiamies, nimismies; naim. 3 kertaa 10
 " " synt. luett.: Amandus Adrian s. 1850, Hjalmar Leopold s. 1854, Lorentz Benedikt s. 1855, Julius Woldemar s. 1857
 " tyttäriä a) Maria Serafia naim. 1) ks. Renvald
 " " b) naim. ks. Eikelin
 " " c-d) kansak. opett. Alma & Hilda Pantsarlahti 13, 1895 10
 " " synt. luett.: Desideria Octavia Amanda s. 1848, Hilma Bernhardina Constantia s. 1849, Alma Adelina Antoinette s. 1852
 Luukkonen, Anna naim. ks. Kekki
 " Heikki (Henrik Henriksson) kellonsoitt. (k. 11.10.1864 47-v.) 17
 " vaimo: Sara 17

Luukkonen, tytär 17
 Lybeck, Edward Wilhelm kappal. (1840-85) 26 - Ylioppilasmatrikkeli, 80
 Lybecker, Carl Emil hovioik.ases., talonom. tontti 27 (1805-57) 6 - Carpelan 1958, 713
 " Carl Teodor (1839-1914) 6 - Höckert & Borenius 1940, 62
 " Eva Lovisa Matilda naim. ks. Avellan
 Lydecken, Charlotte opett., nti 13
 " Herman tehdaskaupp., kaup.valtuutettu 1881-95 (1835-99) 6,13
 " Johan Fredrik kupariseppä, talonom. tontti 57 (1796-1859) 13
 " Juliane Louise naim. ks. Alfthan
 " Otto Ludvig 8,13
 " Robert Ferdinand kaup., tehtail., maanvilj., varakons. (1839-98) 8,13 - Sarlin 1973, 35
 " ks. myös Lyytikäinen
 Lyytikäinen (Lydecken, Lyydikäin), Johan nuohooja, talonom. tontti 198 Repola (k. 17.12.1850 36-v.) 27,28
 " vaimo: Ulrika o.s. Palmros (k. 1.1.1852 37-v.) 27,28
 Löfgren, Carl Petter hovioik.neuvos, talonom. tontti 122 (1801-74) 17 - Lounasmaa 1910
 " vaimo 1) Fredrika Vilhelmina Aminoff (1807-55) 17 - Carpelan 1954, 34
 " vaimo 2) Sofie o.s. von Wendland, talonom. tontti 126 (s. 18.12.1829) 17
 " Karl Gustav Oskar fil.maist., hovioik.neuv. (1837-85) 17 - Carpelan 1942, 122
 " vaimo: Anna Anastasia o.s. von Guvenius (1842-97) 17
 " Lars Fredrik Ferdinand tilanom. (1842-80) 17 - Ylioppilasmatrikkeli, 64
 " vaimo: Charlotta Emilia o.s. von Guvenius (1845-1924) 17
 " Nils Viktor ks. Lounasmaa, Vihtori
 Löfström, Lars Herman ev.lutn., Saimaan kanavan pääll. (1825-1906) 21
 " vaimo: Carolina Eugenia Alexandra o.s. Toll (1835-1904) 21 - Carpelan 1965, 1245
 Löfving, Pehr Edvard nimismies 9
 " sisar ? naim. ks. Ettinger
 Löjländer, räätälinkisälli 10
 Lönnberg, Emanuel suutari (k. 20.4.1857 60 v. 4 kk.) 7
 " vaimo Catharina (k. 8.12.1859 59-v.) 7
 Lönnfors, Johan (John) mineraalivesitehtail. talonom. tontti 88, 16

- Löppönen, Valpuri (Walborg) rva, leipuri o.s. Kälviö 20 - Hirn & Lankinen 1988, 46
- Majorin, B.A. ojenn.lait:n valvoja (42-v. 1851) 29
- Makaroff, talonom. Pietarin esik. 23,28
- Mangelus, Diedrich Andreas opett., toim., hovin. (k. 1832) 25
- “ tyttäret Dorotea Vilhelmina naim. ks. Grotenfelt, Friederika Jacobina naim. ks. Relander, Julia Elisabet naim. ks. Aschan
- Mannerheim, Carl Gustaf maaherra, hovioik:n pres., hyönteistiet. (1797-1854) 11,17 - Carpelan 1958, 715; Heikinheimo 1955
- ” vaimo: Eva Wilhelmina o.s. von Schantz (1810-95) 17 - Carpelan 1965, 954
- Mansikka, Pietari (Petter) palokers., runoilija, ravintol. (1825-71) 20 - Heikinheimo 1955; Nissilä 1982, 198; Teperi 1967, 54; Viip. maistr. ptk. 7.3.1857, 27.9.1858
- ” vaimo 1) Anna Alexandra o.s. Kykäinen (k. 1860) 20
- ” “ 2) Johanna Karolina o.s. Åström (k. 1870) 20
- Marqvén, Carl Gustaf (Karl) kelloseppä, toim. ainakin 1841-61, 6
- Martelin, Johan Wilhelm nimismies 10
- Marti(a)noff, Palagia talonom. tontti 106, leski (nti?) (45-v. 1851) 16,19
- Martinoff, talonom. tontit 64,66 Neitsytniemi 20
- Masileff (Mazileff), N. kenr. 18
- ” vaimo M. talonom. tontti 123, 16
- ” tytär Edla Katharina naim. ks. Schönborg
- ” “ Maria naim. ks. Björklund
- Mathelin, Wilhelm kauppa-apul., asemapääll. 9
- Mechelin, Felix Theodor hovioik.neuv. (1824-78) 7,11 - Carpelan 1928-30, 120
- ” vaimo: Adele Henriette o.s. Heitmann (14.2.1834-23.9.1864) 7 - Kojonen 1971, 362
- Melart, Peter Henrik lehtori, talonom. Repola (1778-1855) 27 - Bergholm 1901, 871
- Mendschugin, avustaja 5
- Mendt, Friedrich ev.luutn., paroni 12,18 - Mendtin (Örmin) talosta vrt. Järnefelt 1976, 247-
- ” vaimo: Lisa o.s. Örn 18
- Meuronen (Meuroin), Elias kupariseppäimest., kaup.vanh. (29-v. 1851) 13
- Meyer, E.M. kauppahuone 13
- Michelson, Ferdinand kaupp., oluttehtail., talonom. tontti 77, 13
- Mielck, Friedrich Wilhelm kaupp., talonom. tontti 109 (1821-80) 7 - Schweitzer, 81
- ” vaimo: Julie Pauline o.s. Heitmann (k. 1901) 7
- Mini, talonom. 20
- Modén (Modeen), Alexander Edvard lehtori (1817-99) 4 - Carpelan 1928-30, 57
- Molander, Edit Alexandra o.s. Grotenfelt (1849-1930) 15 - Aviomics Karl Julius Johannes (1839-84) - Carpelan 1954, 475
- Mollerus, Gustaf Ludvig hovioik.neuv. (1812-68) 10 - Carpelan 1928-30, 1
- Monthan, Daniel nimismies (51-v. 1851) 28
- Motti, Johan (Giovanni) hotellinom, talonom. tontti 52 (n. 1771-1834) 13 - Viip. kämmerinoik:n ptk. 23.1., 25.2., 25.4., 20.12.1815, 15.7.1819, 4.7., 18.7., 10.10.1823; Hirn, 1963
- ” vaimo: Sara o.s. Wirolainen (1775-13.3.1844) 13
- ” Alexander koll.neuv., kielenkäänt. (k. 5.10.1887 71-v.), vaimo, 4 poikaa 13
- ” Catharina nti., mus.opett. 13
- ” Dorothea nti 13
- ” Petrus (Petter) paik.adjutantti (s. 1809) 13
- Munck af Fulkila, Adolf Fredrik senaattori (1800-86) 5,16 - Carpelan 1958, 743
- ” vaimo: Lovisa o.s. Kuhlström (1822-1903) 16
- Myllynen, Bengt merimies, talonom. Papula (47-v. 1851) 29
- Myllys, K. kaupp., talonom. Pietarin esik. 23
- Mälkiä, Anders kuorma-ajuri, talonom. tontti 196 Repola (33-v. 1851) 27
- Mäntynen, David kaupp. 17,18,29
- ” vaimo: Charlotta o.s. Tång 17
- Möller, Carl Johan eläinlääk. (1811-67) 17,29 - Carpelan 1928-30, 17
- ” M., ins., kotieläinparantolan pit. 17 - KKK:n akti 9/84 1853
- ” vaimo: Flora Evelina o.s. Boucht (1840-) 17
- Narbutt (Narbut), Justin majuri, talonom. Pietarin esik. 23 - Wiipuri 18.5.1855: santarmikomennuskunnan pääll., asunut vuosikymmenen Viipurissa, palannut Venäjälle
- Naukkarinen, Johan kaupp. 8
- Nervander, Johan Hugo Emmerik lehtori

- (1828-1909) 11 - Carpelan 1928-30, 123
- Nervander, vaimo: Anna o.s. Alfthan (1838-1913) 11
- Neuimin, Alexis kielenkäänt., valtioneuv. (1817-89) 11 - Carpelan 1928-30, 55
- Neumann, C.D. mus.joht., olutpanija, talonom. tontti 67, 7,9,11
- " vaimo: 1) o.s. Sandberg 9
- Neustrojeff, Wasili kaup., talonom. tontti 28,37, 7,18
- " leski Maria, perill. 7,24
- Nicolay (Nicolaij), Paul von ministeri, tod. valtioneuv. (1777-1866) 20,29 - Carpelan 1942, 210
- Nikander, Alexander lääninkontt., arkistohoit. (1815-80) 25 - Carpelan 1928-30, 59
- Nikkanen (Nikki), Johan postimest., hovi-neuv. (k. 18.1.1862 77-v.) 5
- " Nikolai Constantin eversti (1822-73) 9 - Kojonen 1971, 736
- " vaimo: Julia o.s. Emeleus (1825-96) 9
- Nikolai I (1796-1855) 7
- Nikolajeff, N. vääpeli, talonom. tontti 124, 16
- Nilsson, kontt. 16
- " vaimo: o.s. Sagulin 16
- " Nils Gabriel räätälimest., hotellinpit., talonom. tontti 68 (25-v. 1851) 9
- Niukkanen, Paavo (Paul) Andersson kaup. työmies, suolanmitt., talonom. (k. 30.3.1856 63-v.) 24
- Nixberg, Gustaf postiljooni (22-v. 1851) 18
- Nokelin, (Nokelain) Lars Eriksson läkkisepäimest., talonom. Pietarin esik. (k. 25.2.1859 51-v.) 26
- " Peter Wilhelm vanh. lehtori (34-v. 1851) 5 - Grot 1915, 236,297
- " vaimo: Maria o.s. Möller (26-v. 1851)
- " poika 1) Gustaf kruununnimismies, lääninkontt. 5
- " " 2) Robert Wilhelm sotilas (1865-1924) 5 - Svenska lyceum i Wiborg
- Nordberg, Johanna Elisabet naim. ks. Homann
- Nordlund, Carl Gustaf varamaanmitt. (k. 13.1.1865 62-v.) 28
- Norrning, Alfred pakkahuoneentark., vapaapalok:n joht., talonom. tontti 83-84, 10
- " vaimo Hanna o.s. Forstén 10
- " Elsa naim. ks. Clever
- " Hedvig Lovisa Emilia naim. ks. Frey
- " Johan Gabriel kirkkoherra (1832-72) 10 - Teperi 1965
- Nummelin, Daniel tulliesimies 3
- Nybeck, Catharina Elisabet naim. ks. Schroeder
- Nymalm, Berndt Otto maanmitt.hall:n pääjoht. (1819-87) 23,26 - Viborgs gymnasium, 131
- " vaimo: Theresia Elisabet o.s. Lindh (1825-82) 26
- Nyman, Albertina naim. ks. Pettersson
- " Gustaf Fredrik värjärimest. (k. 10.8.1862 76-v.), 29
- " Kalle kaup.viskaali 10
- Ojalatva, Nikolai nuoranpunoja, talonom. tontti 233 Repola (32-v. 1851) 28
- " vaimo ? 28
- Oljelund, suutarimest. 11,26
- Orädd, Anders Gustaf räätäli (k. 1847 47-v.) 3
- " Emilia Florina nti (s. 6.2.1831) 3
- " Mathilda Olivia naim. ks. Kekki
- Osipoff, Perfil sotilas., kaup., talonom. tontti 138 Pietarin esik. 27
- Pacius, Ludvig Peter prokuristi, varakons., talonom. tontti 11 (1851-1914) 11 - Sarlin 54
- Paldani, Nils Johan varat. (1801-67) 25 - Bergholm 1901, 1001-
- " suuri perhe 25, vrt. Bergholm
- " Oskar fil.maist., varamaanmitt. (1830-69) 2 - Carpelan 1928-30,158
- " vaimo: Ida Cornelia o.s. Christiansson (1834-) 2
- Palmberg, Albert Julius dos., prof., talonom. tontti 36 (1836-1916) 12 - Heikinheimo 1955
- Palmgren, Jonas Fredrik varalääninsiht. (50-v. 1851) 29
- Palmros, Ulrika naim. ks. Lyytikäinen
- Palmroth, suku: Bergholm 1901, 1005-
- " Georg Johan hovioik:n varapres., talonom. tontti 61-62 (1828-97) 10 - Carpelan 1928-30, 143
- " Johan Wilhelm lääninmaanmitt. (1799-1855) 15
- " vaimo: Johanna Wilhelmina o.s. Borg (1799-1888) 15
- " Henriette Rosalie nti (1837-57) 15
- " Maria Emilia nti (1833-79) 15
- " Volter Casimir min.valtiosiht:n apul., tod. valt.neuv. (1826-80) 15
- Pappinghut (Papenhuth), Friedrich Carl kapteeni 29
- " Marie nti (26-v. 1851) 29
- Paulin, nti 20
- Pehrman, Abraham satulaseppä, majatalonpit. (k. 10.6.1865 51-v.) 27, 28

- Pehrman, Gustava naim. ks. Wång
Peldonen, Abraham kontt., kaupp., lautatarhanpääll. (30-v. 1851) 5 - Teperi 1965, 199
Pelerin, Maria Josefa naim. ks. Fleckenstein
Perander, Nils August hovioik.neuv., kaup.valt., talonom. tontti 2 (1850-1906) 2 - Ylioppilasmatrikkeli, 129
Perret, Louis Alexandre lehtori (54-v. 1851) 2 - Kot. Vevey, Ranska, muutti Tallinnaan, ks. Tigerstedt 1952, 245
Pesonen, P.J. tukkukaupp., talonom. Repola 25
Petterberg, Gustaf kapteeni 26
Pet(t)ersson, Fredrik Wilhelm räätälimest. (45-v. 1851) 4
" vaimo 1) Eva o.s. Wikman 4
" " 2) Albertina Wilhelmina o.s. Nyman 4
Pettersson, Petter suutari (41-v. 1851) 4,5
" vaimo: Helena Lovisa o.s. Åström 4
Pfungsten, Wilhelm Carl Christian kirkkoherra (1820-52) 15
Philipaeus (Philipps, von?) eversti, talonom. tontti 286 Papula 29
Pihlström, Gustaf O. seppämest., talonom. tontti 87, 15,16
Pistolekors, Georg Fredrik, kapteeni, koll.assess., talonom. tontti 94 Pietarin esik. (1802-72) 26 - Carpelan 1958, 826; Åström 1993, 298
Plachin, Petter viinanmyyntimonopolin halt., Pietarinesik. (32-v. 1851) 18,19,24,29
" " perhe 24
Poitsi, Anna Lovisa Abrahamintytär naim. ks. Hellman
Popoff, Anna Helena o.s. von Bell, koll.neuvoksetar, talonom. (k. leskenä 9.7.1862, 64-v. 1851, aviomies Theodor Georgsson P.) 24
" Ivan kaupp., talonom. tontti 54, 2,5,13,19
" " kalakaupp., talonom. tontti 20 Neitsyniemi 13,20
" Maria kaupp.leski 2
" Mihail (Mischka) Pauloff kontt. (s.n. 1839) 2,19,21 - Viip. maistr. ptk. 22.12.1862: Hotel de Finland
" " perill. 19
" Nikolai 19
" Sahar 19
Poppius, Karl Gabriel lääninsiht., laamanni (1818-65) 17 - Carpelan 1928-30, 57; Uusi sukukirja I, 123-
Porkka, J. tehtaanhoit., talonom. Pietarin esik. 27
Portano (Porthan), Wilhelm kultaseppä (1844-1927) 26 - Ilanko 1956, 70
Porthan ks. Portano
Protopopoff, saunanom., talonom. Repola 28 - Wasili? (35-v. 1851)
Prüssing, Julius von, nimineuvos, talonom. 24
" perill. 24
Pugin, Ivan kaupp., talonom. tontti 123-4, 12,24
Puhakka, Antti ajomies (39-v. 1851) 20
" Johan koulul. 20
Pullinen, Johan kirkonvart., suntio, talonom. 28 - Teperi 1967
Puolakka, tullimies, talonom. Repola 26
Pusirevski, Annette naim. ks. Reudolph
Pynninen, Juho (Johan) kauppa-apul., kansankirjastojen uranuurtaja, talonom. tontti 99-100, 16 - Heikinheimo 1955; Paavolainen 1961; Pynnisen perintö 1946; Viip. maistr. ptk. 27.10., 1.12.1862: porvari oik.
" vaimo 1) Maria Mattsson Suutarinen (1862 39-v.) 16
" " 2) Maria Lovisa aik. naim. Pysing, o.s. Trygg 16
" poika: Johan Henrik (s. 27.4.1843-1874-) 16
" tytär: kansak.opett., naim. ks. Skogster
Pysing, Fredrik Jonas kaup.palv., kesti-kiev.pit. (k. 29.10.1856 42-v.) 16 - Viip. maistr. ptk. 24.4.1852, 18.2.1856; matk. Helsingistä Englantiin Marcus Wrightin palv. 22.6.1839
" vaimo: Maria Lovisa o.s. Trygg, 2) ks. Pynninen 16
Qvarnberg, Henrik kultaseppä (1777-1847) 23 - Borg 1935, 465; Häm 1969
" vaimo Ulrika Christina o.s. Asplund (1787-1836) 23
" poika ? 23
Rabkovsky, Clementi porvari, kapakanpit. (46-v. 1851) 19
Rahkonen, kuorma-ajuri, talonom. Papula 27,29 - (Johan R?, 65-v. 1851)
Raikkolin, Anna Sofia naim. ks. Ilvonen
Ramstén, Amalia Helena o.s. Zweygberg (1809-85) 4 - Aviomies: nimismies Gottfrid Adolf R. (1804-39); Durchman 1922
" Carl Gustaf (Kalle) pankinjoht. (1837-1903) 4
" poika: hevosmies, tilanhaltija Albin R. (1869-1933) 4 - Svenska lyceum i Wiborg
Rautenfelt, von nti 24

- Rechenberg, Dorotea Margareta nti, opett. (1795-1875) 4 - Backström 1984
- " Juliana Augusta nti, opett. (1797-1874) 4
- " Louisa Amalia naim. ks. Alfthan
- Rehbinder, Otto Adolf hovioik. asess., talonom. tontti 124 (1833-76) 16 - Carpelan 1958, 883
- " vaimo: Ida Vilhelmina o.s. Relander (1841-97) 16
- Relander, Adolf vt. lehtori, kirkkoherra (1804-66) 2 - Carpelan 1928-30, 1; Viborgs gymnasium, 32; Teperi 1965
- " August Wilhelm varakirkkoherra, kappal., talonom. tontti 124 (1809-60) 14, 16 - Carpelan 1928-30, 4; Teperi 1965 - Vaimo: Friederika (Frida)
- " Jacobina o.s. Mangelus (1818-41), vrt. 25 - Relander 1947, 57
- " Frida naim. ks. Ekroos
- " Ida Wilhelmina naim. ks. Rehbinder
- " Karl Ulrik apteekkari (1818-95) 6 - Hougberg 1895
- Rennerberg, Maria naim. ks. Henriksson
- Renvald, Johan nimismies, varat. 10
- " vaimo: Sofia Osinsky 10
- " Maria Serafia naim. ks. Lundgren
- " Robert varat., painoasiamies (1819-81) 10 - Carpelan 1928-30, 70
- Reponen, vetomies 29
- Reudolph, Eugenie Adelaide Brunhilde naim. ks. Stewen-Steinheil
- " Annette rva o.s. Pusirevski 11
- Richardt, Catharina koll.asess:n leski, talonom. tontti 12-3, 4
- " Johan Friedrich kauppaneuv., konsuli, talonom. tontti 27, 28 (1825-94) 2, 3, 4, 6 - Sarlin 1973, 47
- Ridderström, David suutarimest., talonom. tontti 74 (k. 1844 59-v.) 8, 11 - Viip. maistr. akti 14/1815: anomus suutarimest.
- " vaimo: Anna Sofia o.s. Eklund
- " Amalia Charlotta naim. ks. Wikström
- " Knut David Ferdinand opett. (1829-97) 11
- " poikia: Carl Fredrik s. 4.5.1817, Henric Johan s. 7.2.1819
- Ristoff, Grigori kaup., talonom. Pietarin esik., Karjalank. 95 1887, 28
- Roiha, Matti tupakkatehtail., kaup. 21, 23, 27
- Rosenius: suku ks. Bergholm 1901
- " Andreas oluttehtail. 14
- " Carl Erik kaup. (1857-98) 13
- " Carl Henrik tukkukaupp., varakons., talonom. tontti 92 (1794-1855) 13 - Sarlin 1973, 47
- Rosenius, Carl Johan kauppaneuv., konsuli, talonom. tontti 92 (1831-92) 7, 10, 13, 29 - Sarlin 1973, 71
- " vaimo: Henrika Aurora o.s. Fagerström (1833-) 13
- " Georg Jakob pankinjoht., valtiopäivämies (1841-99) 14 - Ylioppilasmatrikkeli, 35
- " Lovisa Anna nti (1829-93) 14
- " Mathilda naim. ks. Alfthan
- Rosti, Anna naim. ks. Gräberg
- Rosvall, Gustaf Adolf suutarimest., talonom. tontti 86 (36-v. 1851) 5
- Rothe, Carl Heinrich kaup., konsuli (1798-1870) 4, 17, 29 - Sarlin 1973, 71; Schweitzer 1991, 86
- " Carl Wilhelm Andreas kaup., konsuli (1851-91) 4, 11 - Sarlin 1973, 32
- " Emil Paul Arthur kaup., konsuli, talonom. tontti 78 (1860-1909) 4, 11 - Sarlin 1973, 32
- " Wilhelm Julius August kaup., talonom. tontti 10 (1862-1909) 4
- Rouhiainen, Eva kuorma-ajurinleski, talonom. tontti 225 Pietarin esik. (70-v. 1851) 28
- Rovelin, Kalle 20
- Rumbin, kaup. (31-v. 1851) 23
- " Igor kaup.poika, talonom. Pietarin esik. 23
- Ruotzi, Pehr (Peter) henkikirj. (42-v. 1851) 23
- " vaimo 1) Natalie Wilhelmine o.s. Stenberg 23
- " " 2) Charlotte Blondine o.s. Stenberg 23
- Rönn, Carl Gustaf maalarimest., talonom. tontti 78-79 Pietarin esik. (38-v. 1851) 26
- Sagulin, vääpeli 16
- " rva 16
- Sahanen, Matts suntio (k. 3.10.1864 69-v.) 12
- Sahlstedt, Sofia Amalia naim. ks. Christiansson
- Saitsoff (Saitzoff) sokerileipuri, talonom. Pietarin esik. 23
- Sallmén, Carl sotilaslääk., koll.neuv., talonom. tontti 67 (1805-73) 9 - Viborgs gymnasium, 94
- " vaimo 1) Anna Catharina o.s. Grahn (1817-45) 9
- " " 2) Elisabet Henriette o.s. Merlin (1814-96) 9
- " Magnus Carl Ludvig kadetti, kaup. rahastonhoit. 1878-1906 (1838-1906) 20

- Sallmén, Oskar Alexander Petter
oik.neuv.mies, maistr.not. (1841-1915) 20 - Ylioppilasmatrikkeli, 70
- Saloheimo (ent. Berner), Emanuel (Manne)
fil.maist., varat., pankinjoht. (1842-1909) 4 - Savo-karjalaisen osak. matr., 207
- Sandberg, Catharina leski 9,10 - Aviomies
maistr.kansl. Per Gottfrid S.
" tytär naim. 1) ks. Neumann
- Sandelin, Matts (Matthias) satulaseppä (42-v. 1851) 10
" vaimo Anna o.s. Sjöström (1832-37-v.) 10
" poika lukiol. 10,13 - Johan Fredrik s. 15.6.1832?
- Sandell, myllynom. Repola 27
" rak.mestari Peter S:n leski 28
- Sandholm, Erik puuseppämest., kaup.vanhin
(38-v. 1851, k. 1867) 8
- Sanmark, suku: Släktbok II 1918-33, 529-
" Anton Theodor (1839-62) 19
" Arthur Woldemar eversti (1845-1914) 14
" Carl August lääninkontt. (1829-68) 19
" Emil Gustaf fil.maist. (1835-62) 19 - Ylioppilasmatrikkeli, 25
" Frans Edvard näytt., lennätinpääll. (1841-87) 19
" Herman David ev.luutn. (1832-88) 19
" Johan David kruunuvouti (1794-1872) 19
" Johan Fredrik varat. (1830-1905) 19 - Viborgs gymnasium, 149
- Sapetoff, Alexander oluttehtail. 5 - Oluttehdas Bavaria yhdessä kaup. Tschusoffin kanssa
" Alexei kauppa-apul. (10-v. 1851) 10
" Axenia o.s. Solovjeff, leski, kaup. Tervaniemi 18
" Nikolai muotikaupp. 10,18
" vaimo: o.s. Boman 10
" Nikolai kaup., tilanom. (1835-1904) 5 - Ylioppilasmatrikkeli, 20
" Petter kaup., talonom. tontti 70 (50-v. 1851) 5,7,10,26
" vaimo: Irina (37-v. 1851) 5,10
" Wasili kaup. 5
" tytär naim. suntion kanssa 10 - Elisabeth? (18-v. 1851)
- Saposnikoff, Andreas von tod. valtioneuv., talonom. Papula 29
- Sattler, Gustaf opett., maanvilj. (1810-92) 23 - Nissilä 1978, 64; Viborgs gymnasium 111
- Savetajeff, talonom. Pietarin esik. 27 - Tilanomistajan leski Agraфина Feodorovna S? (63-v. 1851)
- Saxbäck, Magnus kanttori, lukkari (k.1.8.1885 76-v.) 9,24
" poika August Theodor (s. 24.4.1834) 24 - Vaimo: Fransiska Wilhelmina o.s. Hiekisch
" poika Gustaf Magnus maistr.kanslisti (k. 23.3.1864 32-v.) 24 - Vaimo: Juliana o.s. Baltrusch
" poika Rabbe Gottlieb (k. 21.8.1861 17-v.) 24
- Schabarin, Petter kaup., talonom. tontti 90-91 11
- Schantz, Eva Wilhelmina von naim. ks. Manerheim
- Schauman, Josef August fil.maist., sanomalehtimies (1826-96) 19 - Carpelan 1965, 975; Heikinheimo 1955
" Maria Amalia o.s. Kuhlman (1846-1915) 19
- Schavaronkoff, A. Wasili kaup., kauppaneuv., saunanom., talonom. tontti 59, 5,24,26
" Ivan kaup., talonom. tontti 127 Pietarin esik. (26-v. 1851) 18,27
" Ivan perill. 18,27
- Scheinin, I. kaup., talonom. Pietarin esik, 27
- Schildt, Carl Johan sorvari, talonom. tontti 120 Repola (s. 31.7.1818) 26
" Helena Wilhelmina ks. Floman
- Schiräkoff, kaup. 21
- Schreiber, Wilhelmina leipurinleski, talonom. tontti 235 Pietarin esik. (42-v. 1851) 26
- Schroeder (Schröder), majurinleski, talonom. tontti 8, 4
- Schultz, Adelaide von nti (61-v. 1851) 24
" Caroline von ev.luutn:n rva, paronitar (s. 22.12.1771, k. 7.9.1847) 24
- Schultze, Johan Rudolf turkkuri, talonom. tontti 79, 10,13
" vaimo: o.s. Cajander 13
- Schuschin, Akulina kaup.leski (48-v. 1851) 25
" Andrei Paramanoff kaup., talonom. tontti 205 Pietarin esik. (45-v. 1851) 10,11,12,16,23,25,26,28
" Andrei Wasiljevitch kaup., talonom. 10,21,23
" Gregori kaup. (45-v. 1851) 23
" Petter kirjanpit. 23
" Wasili kaup. 28
" tytär naim. ks. Lundgren
" "naim. ks. Ursin
- Schönberg, Gustaf Adolf oik.raatimies, kämnerinoik. puheenjoht. 1849-68, 11,16

- Schönberg, Edla Katharina o.s. Masileff (24-v. 1851, k. 1871) 16
- Schönjann, Augusta Wilhelmina naim. ks. Wahl
" kaksintä E. & ? Vesiportink. 2 1895, 6
- Sederholm, Erik Gabriel metsänhoit. (1833-94) 20 - Ylioppilasmatrikkeli, 3
" Julia nti 20
- Sedoff, Jacob B. kaup., puutarhanom. Pa-pula 29
- Sehlstedt, Elias ruots. runoilija (1808-74) 7
- Selan, Alexander kontt. (19-v. 1851) 16
" vaimo: Rosalie Caroline o.s. Leszig (1839-98) 16
- Selin, suku: Bergholm 1901, 1178-
" Fredrik Vilhelm eversti (1849-1922) 6
" Johan Fredrik hovioik.neuv. (1801-59) 6
" Knut Voldemar insin., isänn. (1844-1914) 6
" Nikolai varat., hovioik.neuv. (1841-1910) 6 - Ylioppilasmatrikkeli, 76
- Serebräköff, Ivan kaup., talonom. tontti 216-7 Pietarin esik. (54-v. 1851) 28
- Sergejeff, Feodor tukkukaupp., olut- ja tu-pakkatehtail., kauppaneuv., talonom. tontti 69b (18.2.1840-24.12.1924) 10,20,24,28 - Hoving 1960, 90
- Seroff, Anna porvarinleski (50-v. 1851) 26
- Sesemann, Alexander Eduard kaup., konsu-li (1835-98) 7 - Sarlin 1973, 54
" Carl Michael kaup., konsuli (1797-1865) 7 - Sarlin 1973, 81
" vaimo: Antonie o.s. Williams 7
" tyttäret: Anna Elisabet naim. ks. Wahl
" Charlotte Louise 7
" Olga Henriette naim. ks. Wahl
" Emil Herman lääket.tri., valt.neuv. (1840-1907) 7 - Ylioppilasmatrikke-li, 55
" Frans Ludvig ins., tilanhoit. (1846-) 7
" Johann Georg kaup., varakonsuli (1831-1911) 7,29 - Sarlin 1973, 47
" Sofia Wilhelmina naim. ks. Örn
- Sieblog, Sophia Catharina naim. ks. Ettinger
- Siercken, Carl August maanmitt. 28
- Siitonen, Alexander kontt. 29
" Jöran (Yrjö) työm. 29
- Silander, Johan muurarimest. (k. 1.12.1887 77 v. 5 kk.) 10,26
" Johanna Wilhelmina naim. ks. And-rea
- Silfverberg, Johan Gabriel lääninkontt., talo-nom. tontti 153 Pietarin esik. (k. 23.10.1855 49-v.) 27
- Siliverstoff, Nikolai Feodorovitsch, kaup., saunanom., tehtail., talonom. tontti 17 Pietarin esik. (47-v. 1851) 7, 22, 24, 26, 29
" tytär Alexandra naim. ks. Catani
- Siljander, Kristian nahkuriesimies 29
- Simberg, Nikolai (Niklas) Edvard eversti, postimest. (1822-1915) 4,5 - Hugo Simbergin isä, vrt. Saarikivi 1948
" Peter Adam hovineuv. (1782-1833) 4 - Carpelan 1965, 1180
" vaimo: Catharina Elisabet o.s. Tawast (1782-1854) 4
- Simbura ks. Simming
- Simin, Paul ev.luutn., talonom. Viipurin esik. 27, 20
" vaimo: o.s. Karlberg 20
- Simming, Bengt (Simbura, Benjamin) (1801-37) 11 - Viborgs gymnasium, 97
" vaimo: Agata Sofia o.s. Åkerblom (1801-70) 11
" Theodor opett. (1834-70) 11 - Yliop-pilasmatrikkeli, 21
- Sjöberg, Hilma näytt., myöh. naim. Brandt 22 - Hirn, 1970
- Sjöström, Anna naim. ks. Sandelin
- Skogberg, Wilhelm kauppa-apul. 9
" vaimo: o.s. Saxbäck 9
- Skogster, Edvard Theodor kansak.opett., talo-nom. tontti 99-100, 16
" vaimo: o.s. Pynninen 16
- Skomäköff, Paraskovia leski (53-v. 1851) 23
" Wasili kaup., Repola (62-v. 1851) 19,26
- Skyttä, M. veistonopett., talonom. tontti 25 Pietarin esik. 25
" Matts Eriksson kaup.palv. (32-v. 1851) 11
- Slöör, Blondina naim. ks. Gråberg
" Fredrik (Fritz) Gottlieb kirkkoherra (1835-89) 15 - Ylioppilasmatrikkeli, 4
" Gustaf Adolph seppäimest., talonom. tontti 87 (k. 1835 41-v.) 11,14,15, 26 - Viip. kämnerinoik. ptk. 16.10., 6.11.1832
" vaimo: Johanna Sofia o.s. Tammelin (k. 30.5.1852) 15
" Kaarlo Aleksanteri (Carl Alexander) toim., kirjail., suoment. (1833-1905) - Carpelan 1928-30, 182; Heikinhei-mo 1955; Suomen kirjailijat, 710
- Smal, Hedda Lovisa naim. ks. Gröndahl
- Smirmoff, Lasar kaup., hotellinpit. Repola 14,25,26
- Snellman, Anders Henrik hovioik.neuv. (1848-1911) 15 - Dalström 1953, 46

- Snellman, Johan (John) senaattori, pres. hovioik. (1815-83) 11 - Carpelan 1928-30, 38
- " vaimo 2) Minne o.s. von Trapp (1828-1906) 11 - Carpelan 1942, 306
- " Johan Vilhelm valtiomies (1806-81) 15
- Sohlberg, Seth kauppi., vuorineuv., talonom. tontti 66 (1856-1918) 7
- Soldan, Johan kruununvouti, lääninkansl. 28
- " veli: lukiol. 28
- Solovjoff, Axenia naim. ks. Sapetoff
- " Petter kauppi. 18
- Sonné (Sonni), Fredrik henkikirj. (1828-65) 12 - Kojonen 1971, 490
- Sonni, Alexander kontt. (s. 12.10.1835) 29
- " Petter (Pekka) Mattsson työm. (k. 21.6.1855 48-v.) 29
- Sopanen, Israel vetomies, talonom. Pikiruuki (36-v. 1851) 29
- Spansk, Henrik suutarinkisälli 24
- Sparrow, John tukkukauppi., konsuli, talonom. tontti 2 (1801-87) 2 - Sarlin 1973, 54
- " perill. 2
- Spiridonoff, Luka sotilas, talonom. Pietarin esik. tontti 139, 27
- Stadius, Knut Alfred valtioneuv. (1840-1900) 20 - Ylioppilasmatrikkeli, 45
- " kaksi poikaa? 20
- " Otto Gustaf varat. (1794-1877) 20 - Gadd 1956, 197
- Starck, Johanna Katarina naim. ks. Holstius
- Starckjohann, Gerdt Julius rautakauppi., varakons. (1860-1929) - Suomen kansal. 1883; Sarlin 1973, 52
- Stenberg, Daniel sorvari, talonom. (64-v. 1851) 22,23
- " tytär Charlotte Blondine naim. ks. Ruotzi
- " tytär Emilia Fredrika naim. ks. Tessén
- " Johan palomestari, koll.reistr., luisitintiradanpit. (k. 21.4.1884 62-v.) 16
- " vaimo 1) Carolina Sofia o.s. Lybeck (k. 10.10.1859) 16
- " vaimo 2) Isabella Paulina o.s. Blomqvist (s. 21.5.1839) 16
- Stenius, Wilhemina Rosalia naim. ks. Lille
- Stenström, Viktor alikapit., poliisimest 1889-1903, 17
- Stewen, Constantin piirilääk. (1816-68) 15 - Carpelan 1928-30, 43
- " vaimo: Rosalie Reinholdina o.s. Grotenfelt (1835-1908) 15 - Carpelan 1954, 484
- Stewen-Steinheil, suku: Carpelan 1942, 283-
- " Alexander kenr.luutn., talonom. tontti 41 (1783-1842) 11
- Stewen-Steinheil, vaimo: Helena Alexandra o.s. Steinheil (1803-72) 11
- " Alexis Fredrik kuv.siht. (1849-1924) 11
- " Hugo Nikolai tilanom. (1861-1926) 11
- " vaimo: Eugenie Adelaide Brunhilde o.s. Reudolph (1868-) 11
- Stolpe, Alexander vt. kirkkoherra (1803-54) 15 - Viborgs gymnasium, 82
- Streng, suku: Bergholm 1901
- " Anders Robert postinhoit., koll.ases. (1850-1927) 17
- " Edla Aurora nti (1842-) 17
- " Emanuel hovioik. vahtimest., talonom. tontti 104 (1806-70) 9,15,16,17, 28
- " Emil Edvard varat., hovioik. pres. (1838-1911) 17 - Ylioppilasmatrikkeli, 26
- " Ernst Alexander Emanuel koneenkäytt. (1844-) 17
- " Fredrika Charlotta nti (1840-) 17
- " Karl Konstantin jalokiviseppä (1836-74) 17
- Strumillo (Strummilla), valtioneuv. 19
- " vaimo: Maria leski Viipurin esik. 1887, 19
- Stråhlman, suku Bergholm 1901
- " Adolf Fredrik Vilhelm valtioneuv. (1833-) 8
- " Anna Blondina o.s. Jaenisch 8
- " Casimir Constantin lehtori, kirkkoherra (1821-98) 8 - Viborgs gymnasium, 136
- " vaimo: Fredrika Wilhelmina Charlotta o.s. Tamelander (1826-94) 8
- " Helena 8
- " Niklas Henrik eversti 16
- " vaimo: Blondina Johanna o.s. Hornborg, talonom. tontti 86 (1797-1857) 16
- Strömberg, Johan kupariseppämest. (s. 1833) 13 - Viip. maistr. ptk. 27.10.1855 porvarioik. Huom! alkuperäistekstissä S. on mainittu Johan Fredrik Lydeckenin kisällinä, joka saavutti mestarin aseman - käännöksessä maininta on jäänyt pois
- " Juliana krouvinpit. 19
- Stünkel, Johan Heinrich kauppi., talonom. tontti 51 (38-v. 1851) 12,13
- " vaimo 1) Anna Wilhelmina o.s. Lundgren 12
- " vaimo 2) Henriette Caroline o.s. Keldan (21-v. 1851) 12
- " perill. 13

- Ståhlberg, Johan seppä 15
 ” Karl Henrik opettaja, kirkkoherra (1799-1878) 12 - Viborgs gymnasium, 31; Teperi 1965, 1967
- Sundblad, Adolf kuv.siht. (k. 21.10.1850 n. 81-v.) 25
 ” tyttäriä 25
- Sundström, Carl Georg Robert, näytt., tarjoil., ravintol. 26 - Hirn 1976, 19
 ” vaimo: Elisabeth (Lisette) o.s. Lindberg 26
 ” Henrik puuseppäimest. (56-v. 1851) 23
 ” tytär: Anna naim. ks. Hartberg
 ” Johan Gabriel kirjansit., kirjakaupp., talonom. tontti 111 (1821-89) 8 - Valinkoski 1992
 ” vaimo: Agneta Sofia o.s. Eklund (1827-94) 8
 ” Juliana värjärinleski (k. 17.2.1857 73-v.) 29
- Suutarinen, Maria naim. ks. Pynninen
- Suvoroff, Ivan kaup., talonom. tontti 230 Pietarin esik. (39-v. 1851) 28
- Svedman, J.G. maistr.kanslisti (33-v. 1851) 20
- Sventorzensky, Stanislaus Gabriel eversti 18 - Palveli Savonlinnan jalkaväkirykmentissä
- Svereff, Jegor aliups, talonom. tontti 136 Pietarin esik. 27
- Sällinen, Petter, nimismies, talonom. tontti 19 Pietarin esik. (33-v. 1851) 24
- Söderberg, Alfred Oskar välskäri, kondukt. 26
 ” Helena o.s. Jakovleff talonom. Repola 26
 ” Fredrik pankinkomiss. 26
- Södergren, Fredrika Lovisa naim. ks. Lindroos
- Söderhjelm, Werner Woldemar lakimies, prokuraattori (1832-1904) 9 - Heikinheimo 1955; Söderhjelm 1929
 ” vaimo: Amanda Olivia (Liva) o.s. Clouberg (1838-1905) 9
- Taht, Georg Johan Fredrik kaup., talonom. tontti 108, 7
- Tamelaander, Bror Adam laamanni 8, 15
 ” Claes Otto kruununvouti 16
 ” vaimo: Fredrika Natalia o.s. Kuhlsström, naim 2) ks. Wright
 ” Fredrika Wilhelmina Charlotte naim. ks. Stråhlman
- Tassurin (Tosurin) hatuntekijä (k. 15.4.1856 88-v.) 19
 ” tytär ? 19
- Tawast, suku: Carpelan 1965, 1169-
- Tawast, Catharina Elisabet naim. ks. Simberg
 ” Christian lääninkirjanpit. (1804-81) 14 - Viborgs gymnasium, 91
 ” Niklas koll.neuv., talonom. tontti 124, 14, 16
 ” vaimo: Anna (66-v. 1851) 14, 16
 ” Rafael Wilhelm ev.luutn., tullipäällysmies, talonom. tontti 73 (1791-1858) 5, 11 - Teperi 1965
 ” Viktorina naim. ks. Alftan
- Telkki, kaupustelija 10
- Tengström, Johan Martin Jakob af piirilääk. (1821-90) 12 - Carpelan, 1942, 293
 ” vaimo: Marie Amalie o.s. Keldan (1838-1930) 12
- Tessén ks. Thessén
- Thesleff, suku: Carpelan 1942, 296-; Hoving 1960; Thesleff 1925, 1977
 ” Alexander Adam kuvernööri, kenr., maj. (Kavantsaari) (1810-56) 12
 ” vaimo: Eugenia (Jenny) Amalia o.s. Thesleff, hovineiti (1827-89) 12
 ” lapset: Alexander isänn. (1846-1905) 12
 ” “ Jenny nti (1854-1910) 12
 ” “ Nikolai hovioik.assess. (1851-1909) 12
 ” “ Olga Maria naim. ks. Aminoff
 ” “ Petter koll.neuv. (1851-1915) 12
 ” Alexander Amatus kenr., kenr.kuv:n apul., talonom. tontti 46 (1778-1847) 12
 ” Alexander August tie- ja vesirak.hall:n ylijoht. (1838-92) 12 - 2 poikaa, 3 tyttäriä
 ” Alexander Christian kapt., talonom. tontti 38 (Lavola) (1826-97) 3, 7, 8
 ” “ poika?
 ” Alexandra Adelaide naim. ks. Hisinger
 ” Andreas nimineuv., talonom. tontti 42, Papula (1782-1869) 6, 11, 29
 ” Anna Ida Matilda naim. ks. Iversen
 ” Carl Johan kielenkäänt., luutn. (Hanhijoki) (1829-1900) 12 - 14 lasta!
 ” Fredrik Wilhelm valt.neuv. (Liimata) (1824-93) 12
 ” vaimo: Olga Maria o.s. Thesleff (1830-93) 12
 ” lapset: Alexander Georg fil.maist. tilanhoit. (1856-99) 12
 ” “ Alice Marie nti (1867-4.4.1950) 12
 ” “ Arthur kirjail., mustalais-tutk. jne. (1871-1920) 12

- Heikinheimo 1955; Lagerborg 1921
- Thesleff, lapset Fredrik arkkit. (1859-1913) 12
- " " Theodor (Tolo) kaup.lääk. (1854-99) 12
- " " vaimo: Alice Helena Emilia Hackman (1871-1951) 12
- " " Wilhelm kaasulait. joht. (1852-1912) 12
- " Johan koll.assess. talonom. tontti 33,111 (1779-1851) 8,12
- " " vaimo: Elisabeth Charlotta o.s. Jaenisch (1804-67) 8
- " " lapset: Jenny Maria naim. ks. Engman
- " " Woldemar Bernhard ratsu- mest. (1838-86) 8
- " Johan Henrik koll.neuv. (Hanhijoki) (1776-1846) 12
- " Nikolai Alexander luutn. maanvilj. neuv., talonom. tontti 46 (Juustila) (1832-88) 12
- " " lapset: Ada Maria nti (1872-20.6.1948) 12
- " " Max Alexander Claudius yliopp. (1866-89) 12
- " " Nils Elis Axel tilanom. (1878-1939) 12
- " " Thea Johanna Elisabet naim. ks. Hackzell
- " " Viktor Nikolai Julius tila- nom. (1869-1928) 12
- " Sofie Charlotte naim. ks. Alftan
- T(h)essén, Johan Petter ojenn.lait:n valvoja 23
- " vaimo Emilia Fredrika o.s. Stenberg (s. n. 1824) 23
- Thieme, Augusta Fredrika Elisabet opett., ho- vineuvoksetar, leski 3
- Thompson, Alexis (Lossow-Thompson) va- rakons., talonom. tontti 40 (1810-50) 11 - Carpelan 1942, 299
- Thuneberg, Karl Gustaf Achates apteekkari (1820-97) 6 - Bergholm 1901, 1305
- Tichanoff, Alexander lautatarhanhoit. (30-v. 1851) 15
- " Michael kauppaneuv., talonom. tont- ti 94-95 (1816-91) 15 - Viborgs gym- nasium, 121
- Tidström (Tiström) Ferdinand tullivahtimest., talonom. tontti 206-7 Pietarin esik. 28
- Tikander (Tillander) Gustaf Henrik värjää- mönom., Repola (k. 11.9.1853 47 v. 3 kk.) 27
- " vaimo: (40-v. 1851) 27
- Tillström, talonom. Pietarin esik. 28
- Titoff, Nikolai kaup., talonom. 23
- Tjeder(Tjäder) Alexandra Catharina(Sascha) o.s. Blumenthal kamreerinleski 12 - Aviomies: varakamreeri Mikael T. (1797-1842)
- " lapsia: Alexandra Charlotta naim. ks. Gladkoff
- " " Josephina nti, opett. (s. 20.5.1840) 12
- " " Mischa (Michael Johannes) lennätinpääll., valtioneuv. (s. 27.3.1842-k. Moskova 1907) 12
- Tojkander, Erik rajaviskaali (29-v. 1851) 20,28
- " vaimo 1) Christina o.s. Kilpiäinen 20
- " vaimo 2) Sofia Wilhelmina o.s. Öhrs- tedt (s. 20.6.1828) 20
- Toll, Carl Gustaf eversti (1797-1876) 21 - Carpelan 1965, 1245
- " Carolina Eugenia Alexandra naim. ks. Löfström
- " Emilia Charlotta puhelinkeskuksen- hoit. (1848-1923) 21
- " Nikolaj Alexander koll.assess., nimi- neuv. (1838-80) 21
- Tollander, rajaviskaali, tullivahtimest., talo- nom. 28
- Tosurin ks. Tassurin
- Toth, Samuel turkkuri (s. Unkari 8.12.1824, k. kesäk. 1890) 6 - Viip. maistr. ptk. 16.8.1851 porvarioik.
- Trapp, suku: Carpelan 1942, 305-
- " Elin von nti (1833-91) 4
- " Fredrik Eugen von tekn. opisk. (1835-59) 4
- " Karl Mortimer Napoleon yo. (1846-71) 4
- " Minne von naim. ks. Snellman
- " Robert von salaneuv. (1802-75) 11 - Heikinheimo 1955
- Trygg, Maria Lovisa naim. ks. Pysing
- Träskman, räätälinkisälli 16
- " Lovisa rva, tal.hoit., naim. 2) Falck 16
- Tschernichin, Nicolai kirjanpit. (23-v. 1851) 4
- " vaimo Alexandra o.s. Tschusoff 4
- Tschusoff, Alexandra naim. ks. Tschernichin
- " Catharina kaup.leski, talonom. tont- ti 35 (56-v. 1851) 12
- " Michail (39-v. 1851)
- " Petter kaup., talonom. tontti 38, 4
- " Vasili kaup. 5
- " "leski 5
- " Vladimir kaup. 5
- Tudeer, Oskar Viktor hovieik.assess. (1812-

66) 16 - Bergholm 1901, 1320
 Tudeer, vaimo: Laura Maria o.s. Kuhlström (1820-80) 16
 Tuderman, Petter Gustaf kaup., palomest., talonom. tontti 108 (1803-62) 7,9,14 - Harry Tuderman, Tuderman (Genos 1966)
 " Augusta Viktoria naim. ks. Ehnberg
 " Emil Ferdinand kirjanpit. Wiipurin Sanomat (1846-1916) 7
 " Emma Amaline nti (1844-66) 7
 Tujulainen, (Johan Mattsson?) talonom. Neitsytniemi 20
 Tulander, Leonard majuri 11
 " vaimo: Emilie o.s. Wahlsten 11
 " Theodor kaup.vouti 1844-76, 8,12
 " " perill. 8
 Tång, Lotta naim. ks. Mäntynen
 Uggla, Alexander eversti (1823-98) 19 - Carpelan, 1965, 1281
 " vaimo 1) Charlotta Emilia o.s. Ekmark (1829-94) 19
 Ursin, Pehr koll.assess., nimineuv., talonom. tontti 55-56, 8,13
 " lapset: August Emil hovineuv. (1845-1917) 8
 " ed. vaimo: Nadin o.s. Schuschin (18.9.1855-14.7.1932) 8
 " " Carl Ferdinand valt.neuv. (1826-94) 8
 " " Nikolai sotilas 8
 " " Julia naim. pastorin kanssa 8
 Wahl, Anna Elisabet o.s. Sesemann 7
 " Carl August kaup., konsuli (1839-80) 10 - Sarlin 1973, 101
 " vaimo: Bertha o.s. Holstius
 " Carl August Paul kaup., konsuli, talonom. tontti 17 (1797-1872) 5, 6, 15 - Sarlin 1973, 35
 " vaimo: Augusta Wilhelmina o.s. Schönjann (1821-89) 6
 " Friedrich August kaup., konsuli (1825-83) 5 - Sarlin 1973, 36
 " Friedrich August Paul kaup., varakons. (1854-1909) 11,21,28 - Sarlin 1973, 102
 " Leopold Emil August talonom. tontti 90-91 (1868-1947) 11 - Sarlin 1973, 76
 " Olga Henriette rva o.s. Sesemann 7
 Wahlsten, Anders Wilhelm kaup.viskaali, talonom. tontti 71 (k. 1.3.1861 52-v.) 11
 " vaimo: Maria o.s. Laube 11

Wahlsten, poika: Anton Emil tilan- ja talonom. (1840-93) 11 - Ylioppilasmatrikkeli, 66
 " tytär: Emilie naim. ks. Tulander
 Vaittinen, Helena (Lena) ajomiehenleski o.s. Kähärä, rinkelileipuri (k. 29.8.1865 69 v.) 3,29 - Hirn & Lankinen 1988, 46
 Vanhanen, Gustaf postinkulj. (k. 16.7.1863 69-v.) 28
 " Vilhelm kontt., kaup. (30-v. 1851) 28
 Weber, Adolfina nti, Vahtitornink. 15 1887, 9
 " Conrad lääninmaanmitt., talonom. tontti 129 (k. 1845 44-v.) 17
 " Karolina nti, Pajak. 5 1895, 9
 " Wera Stepanova leskirva o.s. Chanykov (37-v. 1851) 9
 " pojat: Conrad Wladimir (s. 1836), Alexander Oskar (s. 1838), Nicolai Casimir (s. 1839), Ali Abdul (s. 1841) 9
 Weckström, Carl Wilhelm räätälimest. (35-v. 1851) 7,15
 " poika: Frans Wilhelm Axel (s. 1848) 7
 " tytär: Alma Kristina (s. 1852) 7
 Weikkanen (Veikain), Abraham kelloseppä (1842-1904) 23,26 - Elfström 1976, 71
 " Chain Conrad läkkiseppäimest., kaup.valt. (s.28.9.1827, k.30.1.1890) 26 - Kastettiin kristinuskoon 15.2.1857
 " Katja (Catharina) (27-v. 1851) naim. =?
 " Moses läkkiseppä, talonom. Pietarin esik. tontti 125, 26 - leski Chiele (50-v. 1851)
 " Rebecka naim. ks. Indurski
 Weissenberg, Alexander Bernhard von varat., prokur. (1822-1901) 16, 20 - Carpelan 1942, 324
 " sisar: ei naim. Tojkander! Helena Sofia naim. ks. Simberg
 Weman, Johan Wilhelm maanmitt. auskult. 27
 " Adele (Parus Ater) (1844-1936) 27 - Suomen kirjailijat, 573; Warburton 1951, 99
 " Karl Wilhelm opett., kirjakaupp., toimit. (1838-89) 27
 Wendland, Adolph Friedrich von paikallismajuri, ev.luutn. (s. 31.1.1786, k. 8.8.1846) 17
 " Sophie von naim. ks. Löfgren
 Wennerström, Anders Gustaf poliisipälv. 18

- Wento, S. vetomies 29 - Unohtunut pois käännöksestä!
- Wentz, Mårten Edvard satulaseppä 11
- “ 2 poikaa: Edvard Wilhelm (s. 1842), Carl Albert (s. 1844)
- ” tytär: Hilda naim. 2) ks. Barck
- Weyrauch, Jacob von kenr.luutn., paik.komend., talonom. tontti 64, 6
- ” Henriette nti (63-v. 1851) 24
- Widell, Johan Oskar henkikirj. (1839-97) 26
- ” - Ylioppilasmatrikkeli, 68
- ” Magnus Fredrik lääninkanslisti (1833-1902) 26 - Ylioppilasmatrikkeli, 6
- ” Otto seppä (24-v. 1851) 15,26
- ” Petter seppäimest. (56-v. 1851) 10,26
- Wiik, Carl Johan kaup., kunnallisraatimies (1833-1906) 10 - Höckert & Borenius 1940, 98
- ” vaimo: Fanny Thérèse o.s. Holstius (1839-92) 10
- Wikfors, Gustava naim. ks. Cajander
- Wiklund, kaup. talonom. Viipurin esik. 19
- ” - Käänn. väärin merk.: W. Lund!
- Wikman, Eva naim. ks. Pettersson
- Wikström, Carl Magnus tulliviskaali 11
- ” vaimo: Amalia Charlotta o.s. Ridderström (29-v. 1853) 11
- Viktor Amadeus, Nassaun prinssi (hautu) 19
- Williams, Antonie naim. ks. Sesemann
- Winberg, Johan räätälimest. (k. 13.1.1855 42-v.) 26
- ” luk. jälk.: Carl (12-v. 1851), Johan Wilhelm (s. 1843), Josefina (1-v. 1851), Maria (16-v. 1851), Wendla (10-v. 1851) 26
- Vinogradoff, Paul rovasti, talonom. Papula (59-v. 1851) 29
- Wirolainen, Sara naim. ks. Motti
- Wirolin, Peter kaup. 12
- ” vaimo: Annette Wilhelmine o.s. Heyno 12
- Wiskari, Christian puht.kirj., farmaseutti (38-v. 1851) 28
- Wolff, Carl Oscar Eugene teollisuusmies, konsuli, talonom. tontit 53,54,56,57 (1851-1937) 12,13 - Heikinheimo 1955; Höckert & Borenius 1940, 69; Sarlin 1973, 22,66,115
- Worobjeff, Alexej kaup., talonom. tontti 128 17
- Woronoff, Jakob kontt., kaup., talonom. tontti 76 12
- Worontzoff, P. puutarhanom. Papula 29
- Wright, Marcus konsuli (1812-82) 16 - Sarlin 1973, 66
- ” vaimo: 2) Fredrika (Fredrique) Natalie o.s. Kuhlström (s. 12.7.1818, k.Staffordshire 14.1.1911, ks. Hbl 26.1.1911)
- Wrigstedt, Jonas kaup., talonom. Pietarin esik. (k. 7.10.1852 74-v.) 24
- Wulffert, Johan tark., talonom. tontti 126 (48-v. 1851)
- Wång, Gustaf maanmitt.apul. (48-v. 1851) 19
- ” vaimo: Gustava o.s. Pehrman (44-v. 1851) 19
- ” tytär: Adolfinä, nti (17-v. 1851) 19
- Wächter, Heinrich Hermann urkuri, opett., mus.kaupp. 6 (1818-81) - Suomen kansal.Sen. talousos. akti AD437/158 1849
- ” vaimo: 1) Amalia 2) Emilie Balthasar (1839-1926) 6
- ” 9 lasta oli elossa 1881, heistä vanhimpia: Carl, Elise (konsert. muus.), Henrik, Julia, Wilhelm, nuorempia asemapääll. Martin Woldemar (1867-1941) ja kirjanpit. Herman Paul (1869-1927)
- Wärnhjelm, Herman Georg Maria hovioik.ases., varapres., hovioik. neuv. (1808-82) 11 - Carpelan 1965, 1355; Hoving, 1960, 138
- Zagel, Thomas kaup., talonom. tontti 102 (k. syysk. 1867 82-v.) 13,15
- Zapennikoff, Nikolai maalari, porvari, talonom. tontti 106 (61-v. 1851) 19 - Viip. maistr. ptk. 20.11.1847
- Zetterling, Conrad Julius aliups. 26
- Ziegler, J.H. turkkuri, tehtail. (29-v. 1851) 6,13
- ” tytär: naim. ks. Cajander
- Ziencke, Johann leipuri, raatimies, kaup.vanhin (k. 4.8.1846 71 v. 10 kk. 9 pv.) 5
- ” - Viip. kämnerinoim. ptk. 16.1.1824, 24.1.1825,30.9.1930; Ahrenberg Hfors Dagblad 7.10.1878; Him 1966, 77; Jääskeläinen 1941, 53-
- Zilliacus, Nikolai August fil.maist., opett., kirjanpain., talonom. tontti 119 (1828-93) 8 - Carpelan 1928-30, 129
- Zweygberg, Johan Kasimir (ei Georg!) koll.ases., apteekkari (1841-96) 19 - Hougberg 1895
- ” Amalia Helena naim. ks. Ramstén
- Åkerblom, Agata Sofia naim. ks. Simming
- ” Jonas nimismies, koll.reistr., talonom. tontti 44 Pietarin esik. (56-v. 1851) 23,28
- Åkerman, Christian Wilhelm kapteeni 5
- ” vaimo (leski): Constantia o.s. von Kohl (41-v. 1851) 5

- Åström, Fredrik suutari 28
 ” vaimo (ieski) Helena (62-v. 1851) 28
 ” kaksi poikaa? 28 - Wilhelm Edvard
 (s. 5.3.1836)
 ” Helena Lovisa naim. ks. Pettersson
 ” Johanna Karolina naim. ks. Mansik-
 ka
- Öhman, Mathilda Gustafva naim. ks. Alfthan
 Öhmann, Pehr Evert varalääninsiht., tullin-
 hoit. (1802-59) 9
 ” vaimo: Jacobina (Bina) Christina o.s.
 Bonuvier (Bonnevier) (1809-59-) 9
 ” lapset: Charlotta Adolfinä naim. ks.
 Alfthan
 ” “ Elise nti
 ” “ Gustaf Herman ins.,
 ev.luutn. (k. 1914 80-v.) 9
 ” “ Karl Ferdinand arkkit.
 (26.3.1831-5.8.1907) 9
 ” “ Knut Theodor piiripääll. Sai-
 maan kanava (1842-1905)
 9,19
- Öhrstedt, Johan (Janne) H. opett. (18-v. 1851)
 20
 ” Sofia Wilhelmina naim. ks. Tojkan-
 der
- Öijer, Carl pol.mest. 1849-54 (1801-54) 7
 ” poika: Carl Alfred kirjakauppa-asia-
 mies, kirjakaupp. (27.8.1843-30.5.
 1928) 7
- Örn, Casper Gottlieb lääkäri, hovineuv.
 (1790-1833) 18
 ” Karl Teobald Voldemar alikapt., vai-
 mo Laura Aurora Amalia o.s. Horn-
 borg (huom! ei naimaton) 17
 ” Lisa naim. ks. Mendt
 ” Robert Isidor pormest. (1824-85) 19
 - Boström 1922, 21
 ” Sofia Wilhelmina o.s. Sesemann ta-
 lonom. tontti 19 (1795-1869)
 5,7,18,23
- Östergren, Margareta Lovisa naim. ks. Boucht

Kirjallisuutta

Viitteissä ei erikseen mainita J.W. Ruuthin Viborgs stads historia I-II (1906) eikä sen uusittua laitosta Viipurin kaupungin historia III-IV, joita tietysti on käytetty kaikissa mahdollisissa yhteyksissä. Henkilötietoja on pyritty täydentämään myös Bragen leikekokoelman (Brages urklippsverk) avulla. Viitteet omiin teoksiini ovat lukuisat, mikä luonnostaan aiheutuu tekstien tuttuudesta. Sen ohella voinee lieventävänä asianhaarana nähdä, että olen aikojen kuluessa tainnut lähestyä viipurilaisia monesta näkökulmasta.

- Adress-kalender för Wiborgs stad 1887-88, Wiborg
Adress- och yrkeskalender för Wiborg 1895-96, Wiborg
Ahrenberg 1907, 1914: Jac. Ahrenberg, Människor som jag känt II, VI Hfors 1907, 1914
Avellan 1957: Herman Avellan, "Min lefvernesbeskrifning" (Människor och minnen VII, 1957)
Backström 1984: Åke Backström, von Rechenberg, den öselsk-finska grenen (Genes Finlandiae 1984)
Bergholm 1892, 1901: Axel Bergholm, Sukukirja I-II. Suomen aatelittomia sukuja, Hki 1892, 1901
Blomstedt 1963: Yrjö Blomstedt, Grenquist (Genos 1967)
Bolin 1898: Wilhelm Bolin, Alexander Jaenisch (Jaenisch, Humoresker och penn-teckningar, 1898)
Borg 1935: Tyra Borg, Guld- och silversmeder i Finland. Deras stämplor och arbeten 1373-1873, Hfors 1935
Boström 1922: H.J. Boström, Suomen kaupunkien pormestarit 1800-luvulla I, Hki 1922
Carpelan 1928-30: Tor Carpelan, Helsingfors universitets studentmatrikel 1828-1852, Hfors 1928-30
Carpelan 1942: Tor Carpelan, Ättartavlor, Hfors 1942
" 1954: Tor Carpelan, Ättartavlor I, Hfors 1954
" 1958: Tor Carpelan, Ättartavlor II, Hfors 1958
" 1965: Tor Carpelan, Ättartavlor III, Hfors 1965
Dalström 1953: Harald Dalström, Helsingfors lycei matrikel 1831-1889, Tammerfors 1953
Durchman 1922: Bidrag till kännedom av å Finlands Riddarhus icke upptagna adliga ätter av utländskt ursprung. von Zweyberg (Gen. Samf:s årsbok 1922)
Ekelund 1943: Erik Ekelund, Jac. Ahrenberg, Hfors 1943
Elfström 1976: Taimi Elfström, Kellosepät Suomessa vuosina 1600-1875, Hki 1976
Enbom & Sandelin 1991: Sten Enbom & C. F. Sandelin, Ett handelshus i Viborg, Esbo 1991

- Flodin & Ehrström 1934: Karl Flodin & Otto Ehrström, Richard Faltin och hans samtid, Hfors 1934
- Gadd 1956: P. Er. Gadd, Släktkalender II, Hfors 1956
- Grot 1915: Utdrag ur J. Grots brevväxling med P. Pletnjov angående finska förhållanden vid medlet av 1800-talet II, Hfors 1915
- Heikinheimo 1955: Ilmari Heikinheimo, Suomen elämäkerrasto, Porvoo 1955
- Heinricius 1914: G. Heinricius, Från samhällslifvet i Åbo 1809-1827. Kultur- och personhistoriska skildringar, Hfors 1914
- Hirn 1958: Sven Hirn, Imatra som natursevärdhet till och med 1870. En reselitterär undersökning med lokalhistorisk begränsning. Hfors 1958
- “ 1960: Sven Hirn, Johannes Alfthan, författare och publicist. (Hist. o. litt.hist. st. 35, Sv. litt.sällsk. i Finland 1960)
- “ 1963: Sven Hirn, Strövtåg i österled. Kulturhistoriska studier, Hfors 1963
- “ 1966: Sven Hirn, Olof Oldberg, lantmätare och porträttmålare (Finskt Museum 1966)
- “ 1969: Sven Hirn, Tulipaloja ja palontorjuntaa 1800-luvun Viipurissa (Hist. Ark. 64, 1969)
- “ 1970: Sven Hirn, Teater i Viborg 1743-1870, Hfors 1970
- “ 1972: Sven Hirn, Kameran edestä ja takaa. Valokuvaus ja valokuvaajat Suomessa 1839-1870, Lahti 1972
- “ 1973: Sven Hirn, Familjen Cedervaller och tidningspressen i Viborg (Hist. o. litt.hist. st. 48, Sv. litt.sällsk. i Finland 1973)
- “ 1974: Sven Hirn, Sockerbagaren från Graubünden (Hist. o. litt.hist. st. 49, Sv. litt.sällsk. i Finland 1974)
- “ 1976, Sven Hirn, Vihantaa Viipuria (Viipurin Suomal. Kirjallisuusseuran toimitt. 1, 1976)
- “ 1977: Sven Hirn, Ateljeesta luontoon. Valokuvaus ja valokuvaajat Suomessa 1871-1900, Lahti 1977
- “ 1978: Sven Hirn, Imatran tarina. Matkailuhistoriamme valtavyälältä, Imatra 1978
- “ 1982: Sven Hirn, Våra danspedagoger och dansnöjen. Om undervisning och evenemang före 1914, Hfors 1982
- Hirn & Lankinen 1988: Sven Hirn & Juha Lankinen, Viipuri - kansainvälinen kaupunki, Jyväskylä 1988
- Hougborg 1895: K.J. Hougborg, Finlands apotekare. Biografiska uppgifter, Hfors 1895
- Hoving 1944: Victor Hoving, En wiborgare berättar för sina vänner, Hfors 1944
- “ 1960: I Wiborg taltes 4 språk, Hfors 1960
- Höckert & Borenus 1940: Esther Höckert & Ingrid Borenus, Människor och minnen från Wiborg vid sekelskiftet, Tammerfors 1940
- Ilanko 1956: Pamaus r.y. 65-vuotias, koonn. Jori Ilanko, Hki 1956
- Jalava 1945: Ilona Jalava, otteita kihlautuneitten kirjeenvaihdosta (Muistikuvia I. Suomalaisia kulttuurimuistelmia toim. Eino E. Suolahti)
- Johnsson 1927: Gunnar Johnsson, Suomen piirilääkärit 1749-1827, Hki 1927
- Järnefelt 1976: Arvid Järnefelt, Vanhempieni romaani. 4 pain., Porvoo 1976
- Jääskeläinen 1941: Lempi Jääskeläinen, vanhan Viipurin hiljaiseloja. Kertomuksia 1800-luvun Viipurista, Hki 1941
- Kalemaa 1978: Kalevi Kalemaa, Matti Kurikka, Porvoo 1978
- Kiiski, 1978: Venla Kiiski, Tekla Hultin, poliitikko. Jyväskylä 1978

- Kohtamäki 1959: Ilmari Kohtamäki, Pietari Hannikaisen "Kanava". Uudenaikaisen lehdistömme ladunavaaja, Turku 1959
- Kojonen 1971: Eero Kojonen, Sursillin suku. Genealogia Sursilliana, Tapiola 1971
- Lagerborg 1921: Rolf Lagerborg, Arthur Thesleff. En minnesteckning, Hfors 1921
- " 1953: Rolf Lagerborg, Friherre Casimir von Kothén (1807-80) enligt aktstycken och brev, Hfors 1953
- Lounasmaa 1910: V. Lounasmaa, Elämäni taipaleelta. Muistelmia, Porvoo 1910
- Meurman 1976: Otto-I. Meurman, Viipurin arkkitehdit (Viipurin Suomalaisen kirjallisuusseuran toimitt. 2, 1976)
- Nissilä 1978: Viljo Nissilä, Sunnuntaikoulusta ammattikouluihin (Viipurin Suomalaisen kirjallisuusseuran toimitt. 3, 1978)
- " 1982: Viljo Nissilä, Viipurin kaakkoislaitamilta (Viipurin Suomalaisen kirjallisuusseuran toimitt. 5, 1982)
- Paavolainen 1961: Jaakko Paavolainen (toim.), Karjalainen elämäkerrasto, Porvoo 1961
- Pulkkinen 1958: Maire Pulkkinen (toim.), Suomalaisia musiikin taitajia. Esittävien säveltaiteilijoiden elämäkertoja, Hki 1958
- Pynnisen perintö. Kirjastoliikkeemme varhaishistoriaa, Hki 1946
- Ranta 1986: Niilo Ranta, Suomen postimestarit 1809-1984. Hki 1986
- Relander 1947: Tauno Relander, Hirvensalmen Relander-suku. Hki 1947
- Saarikivi 1948: Sakari Saarikivi, Hugo Simberg. Elämä ja tuotanto, Porvoo 1948
- Sarlin 1926: A.J. Sarlin, Julius Leopold Fredrik Krohn. Hki 1926
- " 1973: Unio Sarlin, Corps consulaire en Finlande I, 1779-1917 (Suomen suututkimusseuran vuosik. 40)
- Savo-karjalaisen osakunnan matrikkeli toim. Heikki Varis & Martti Ruutu, Porvoo 1947
- Schweitzer 1991: Robert Schweitzer, Lübecker in Finnland: Historischer Hintergrund und Auswanderung in der Autonomiezeit, Lübeck 1991
- Släktbok 1912-16: utg. Atle Wilskman
- " 1918-33: II utg. Atle Wilskman
- " 1941-58: Ny föjd I
- Sukuhakemisto, koonn. Leif Methner, Hki 1992
- Suomen kirjailijat 1809-1916. Toim. Maija Hirvonen, Tampere 1993
- Svenska lyceum i Wiborg. Elevmatrikel 1874-1939 (Moniste, Kansallisarkisto)
- Söderhjelm 1929: Alma Söderhjelm, Min värld I, Sthlm 1929
- TalviOja 1915: Kuuno A. TalviOja, Jaakko Juteini ja hänen kirjallinen toimintansa I, Heinola 1915
- Teperi 1965: Jouko Teperi, Vanhan Suomen suomalaisuusliike I. Kehityspiirteitä ja edustajia 1830-luvulta 1850-luvun alkuun. Hki 1965
- " 1967: Vanhan Suomen suomalaisuusliike II. Hki 1967
- Thesleff 1925: Wilhelm Thesleff, Släkten Thesleff 1595-1925. Hfors 1925
- " 1977: Marianne Thesleff, Jag föddes till ett ljusligt liv. Borgå 1977
- Tigerstedt 1940-52: Örnulf Tigerstedt, Huset Hackman. En wiburgensisk patriarsläkts öden I-II, Hfors 1940, 1952
- Uusi sukukirja 1943-46: I
- " 1952-70: III
- Warburton 1951: Thomas Warburton, Femtio år finlandssvensk litteratur, Hfors 1951
- Viborgs gymnasium 1805-1842. Biografisk matrikel utg. av Harald Hornborg &

Ingegerd Lundén Cronström, Borgå 1961
Ylioppilasmatrikkeli - studentmatrikel 1853-1868, Hki 1971
Åström 1993: Anna-Maria Åström, 'Sockenboarne'. Herrgårdskultur i Savolax
1790-1850, Hfors 1993